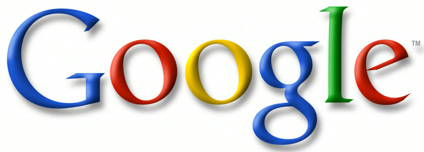
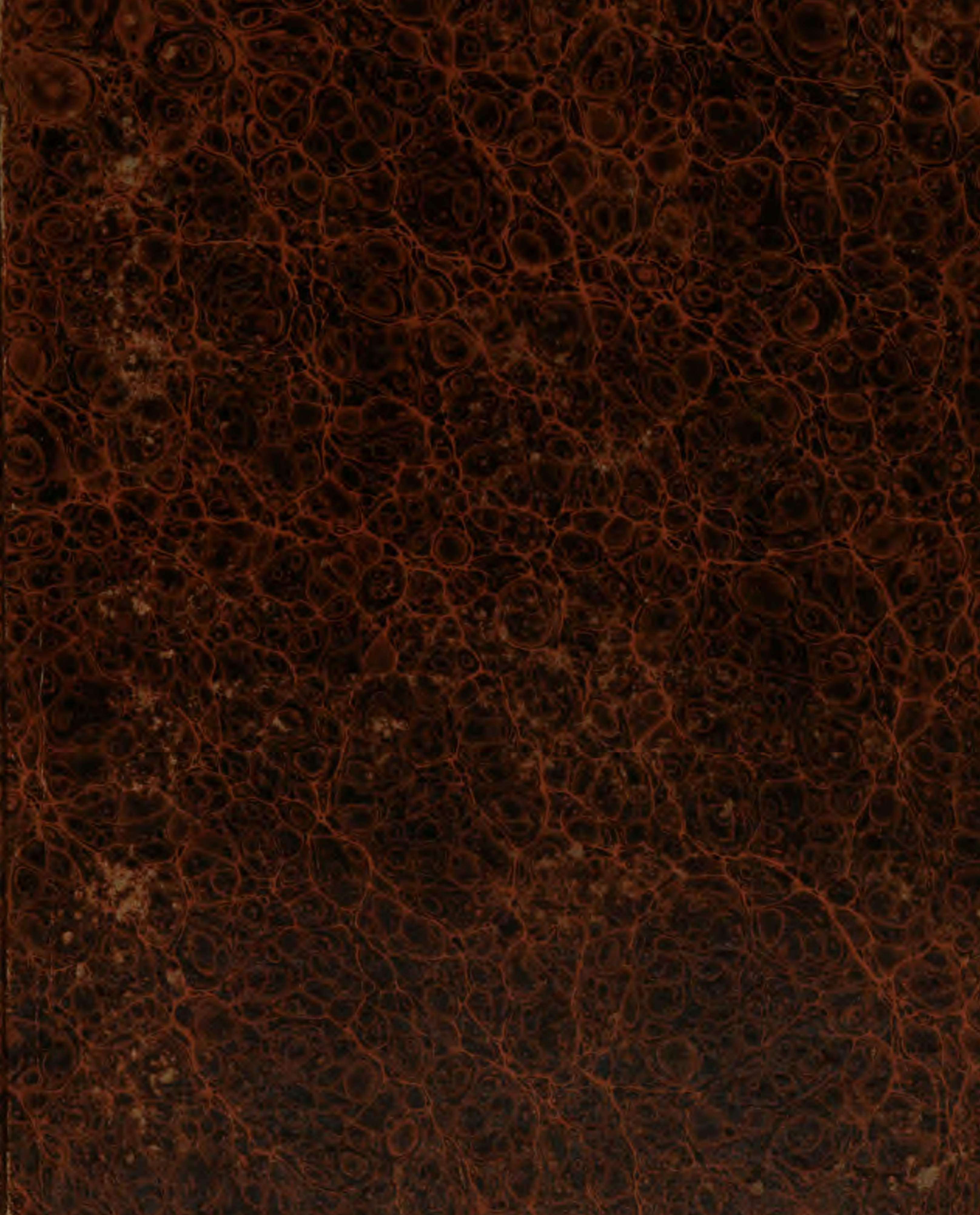
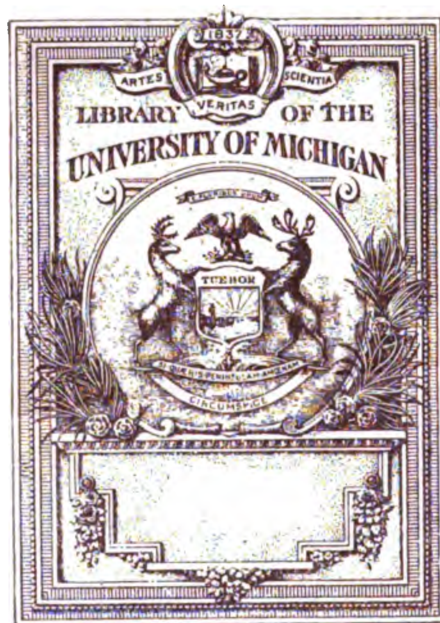

Google

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR

HISTORIA CRITICA
COMITATVS
HOLLANDIAE ET ZEELANDIAE

AB ANTIQVISSIMIS INDE DEDVCTA
TEMPORIBVS

TOM. I. PARS II.

SISTENS
VBERIORES ALIQVOT EXCVRSVS
IN

CHRONICON HOLLANDIAE
ANONYMI
MONACHI EGMONDANI

AVCTORE
ADRIANO KLVIT
NVPER IN ILLVSTRI MEDIOBVRGENSIVM ATHENAEO
ELOQVENTIAE ET LINGVAE GRAECAE
NVNC VERO ANTIQVITATVM ET HISTORIAE IMPRIMIS DIPLOMATICAE FEDERATI BELGII IN
ALMA VNIVERSITATE LEIDENSI
PROFESSORE ORDINARIO
VARIISQVE SOCIETATIBVS LITERARIIS ADSCRIPTO

❋

MEDIOBVRGI
APVD PETRVM GILLISSEN ET ISAAC DE WINTER
ANNO CIↃIↃCCLXXVIIII.

1779

AD LECTOREM.

Duplex morae caussa huic Tomo obstitit; altera, Scriptoris vocatio ad novum munus Leidae auspicandum, et orta hinc eius absentia; altera, typorum novorum apparatus. Quae caussae ne diutius prelum morarentur, visum fuit Typographis, Operis impressionem Leidam transferre, ibidemque illis uti typorum formulis, quae inde a p. 360. sunt adhibitae, et in CODICE DIPLOMATICO PROBATIONVM ET DOCVMENTORVM, qui paucos intra menses prodibit, etiam adhibentur.

SERIES

EXCVRSVVM.

EXCVRSVS I. ad a. 728. p. 9.

Num S. Wulfrannus Episcopus Senonensis Radbodum Frisiae Regem a. 719. aquis februis lustrare potuerit? qua occasione IONAE *Fontanellensi*, Vitae S. Wulfranni scriptori, lux affunditur, isque ab interpolationibus vindicatur.

II. ad a. 863. p. 16.

De vera origine vocum *Theoderici*, *Feodi*, *Alodii*, *Leodii*, *Leodes*, *Neomagi*, et similium.

III. ad a. 1018. p. 44. 46.

De prima *Zuidhollandiae*, olim sub *Merewedae* et *Flardingae* nomine cognitae, occupatione a Comitibus, *Hollandiae* postea dictis.

IV. ad a. 1057. p. 48.

Vindiciae Chronici Hollandiae contra Vir. Ill. HUYDEC. super *Walacriae* infeodatione ab Imperatore Henrico.

V. ad a. 1063. p. 50. 54. 69.

De fatis et rebus gestis *Roberti Fresonis* Comitis Holland., dein Flandriae, praesertim in Hollandia.

VI. ad a. 1063. p. 53. 65.

De *Hollandiae* et *Frisiae* distinctione sub *Roberto Fresone*, ac deinceps.

VII. ad a. 1168. p. 118. 158. 162.

Zeelandia Occidentalis quomodo inter Flandriae et Hollandiae Comites iuris olim controversi dicta sit.

VIII. ad a. 1198. p. 111. 162.

De conditione Comitatus *Oostergoae* et *Westergoae* sub Wilhelmo I. fratre Theoderici VII. Com. Hollandiae.

Vin-

IX. ad a. 1200. p. 173.

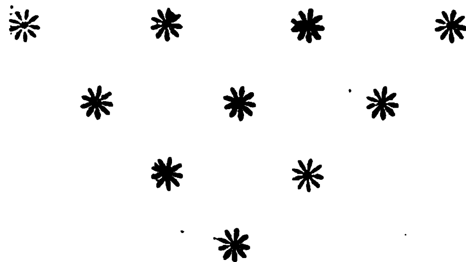
Vindiciae Chartae Brabantinae de Feudo *Zuidhollandiae* a. 1200.

X. ad a. 1203. p. 176. ſq.

De iure devolutionis Comitatus *Hollandiae* post mortem *Theoderici* VII. Com., relictis filia ADA et fratre WILHELMO Comite Freſiae Orient.

XI. ad a. 1203. p. 180. 188.

Genuina *Adae* Comitisſae *de Los* et coniugis *Ludovici* Losſenſis, poſt horum fugam, historia, ex authenticis documentis et coaevis ſcriptoribus illustrata, vindicata.

SAECVL. I. S. Wulfranni mors. De obitu S. *Wulfranni* mirum in modum doctissimi quique dissentiunt. Summa eius historiae, nemini dubia, huc redit. Fuit antea *Episcopus Senonensis*; dimisso vero Episcopatu, monachum induens, *Fontanellense* coenobium intravit; et hinc divino admonitu penetravit *in Frisiam*; unde, postquam *quinque per annos* consederat, expulsus, *Fontanellam* rediit, et *quadriennio* post obiit. Haec bene cohaerent omnia. Sed quando haec contigerunt? Secundum nonnullos, qui rem praeter fidem extrahunt, natus esset *Wulfrannus* a. 650. Ab anno autem 670. militaverit in aula Chlotarii et Theoderici RR. Francorum, dederitque a. 690. nonnullas possessiones *Fontanellae*; factusque *Episcopus* esset *Senon.* a. 693.; abierit *in Frisiam* a. 700. unde a. 720. reversus, anno 741. Fontanellae obierit. Verum haec excogitata videntur, quo facilius narrata de *Radbodo* fidem inveniant. Vulgarior sententia eum narrat obiisse a. 710. et per quinquennium ab a. 700—705. *in Frisia* sacris operatum. Hanc opinionem amplexi sunt BARONIVS, BOSSCHAERT, BVCHELIVS, quique vel hinc *Radbodi* baptismum refutavit, FVRMERIVS *Annal. Frisic.* L. III. p. 206. Interim PAGIVS, nescio quo auctore, annum obitus statuit a. 700.

In hoc autem sententiarum divortio si roges, quibus auctoribus haec omnia narrentur: respondeo; cuncta, utcumque invicem opposita, unum tamen eumdemque agnoscunt auctorem, id est, ex uno eodemque hausta sunt fonte, nempe ex IONA FONTANELLENSI, *Vitae S. Wulfranni scriptore*; quod sanequam mireris! Sed idem

NON

valido est argumento, vehementer hunc ſcriptorem eſſe interpolatum. Et ſane iam aliis olim est obſervatum (b), occurrere in hoc ſcriptore multa falſa et invicem repugnantia; quae ſuſpectam merito reddant narrationem, vel interpolationes multifarias probent. Vidit hoc iam V. D. MABILLON. qui ab HARDVINO quodam putat interpolatum, dubiusque haeſit, utrum IONAM vulgatum repraeſentaret an reiiceret (c). EXCVRS. I.

Viderunt igitur rem; expediendae tamen rei viam non invenere. Quapropter operae pretium erit, cunctas has nebulas discutere, et certiſſime docere, falſos hactenus eſſe omnes, qui annum Wulfranni emortualem ſeriorem ſtatuant quam annum 693. En! argumenta probantia:

Radbodi baptismus refutatur,

I.

Ex S. Wulfranni obitu a. 693.

1° IONAS, qui coaetaneus S. WVLFRANNI fuit, ſuam vitae *S. Wulfranni* deſcriptionem ac praefationem BAINO *Abbati Fontan.* inſcripſit; qui *Bainus* iam a. 707. obiit. Ante haec igitur tempora vixiſſe et obiiſſe *Wulfrannum* oportet. Res dubio caret. At idem ille *Bainus*, quemadmodum ex CHRONIC. FONTANELLENSI apparet, *translationem corporis s. WVLFRANNI ex Baſilica S. Paulli in Eccles. S. Petri* peregit; quod iam a. 704. factum est. Vid. CHRON. FONTANELL. c. II. p. 267. b. (d). ubi nota haec verba: *Hic namque BAINVS — etiam corpora SS. Wandregiſili, Ansberti, atque WLFRANNI in Eccleſiam B. Principis Apostolorum Petri*

Qui probatur a) ex BAINI vita, et S. WVLFRANNI translatione.

 de

(b) Vid. BOSSCHAERT, Diſſert. *de primis Friſiae Apostol. Diſſert.* CXVI. p. 412.

(c) Vid. Tom. III. *Secul. Benedict.* p. 355. ſq.

(d) In SPICILEG. D'ACHERY T. II.

EXCVRS. I. *de Basilica S. Pauli transtulit. — Facta est autem haec S. translatio anno Dom. incarn.* SEPTINGENTESIMO QVARTO, *indict. II. prid. Kalend. Aprilis, feria secunda. Nam solemnitas S. Paschae 3. Kal. April. tunc exstitit, qui erat annus decimus gloriosi Regis Hildeberti; porro Ioannis Papae, qui octogesimus* [quintus] *a B. Petro Romanam rexit ecclesiam, annus primus;* BAINI *denique Patris praed. annus quintus., ex quo regiminis assumserat curam istius coenobii.* Congruunt hae Epochae omnes in a. 704. et *Bainus* annum orditur a sua initiatione a. 700. (e). Insigne igitur hoc testimonium docet, obiisse iam WVLFRANNVM pluribus annis ante a. 704. Quo vero anno vitam finierit, non quidem diserte memoratur, sed esse annum 693. evincere satis possunt ea, quae de *translatione Corporum* dictorum in Classico *Chron. Fontan.* loco c. 2. f. memorantur: *Requievit igitur B.* WANDREGISILVS *eadem S. Pauli Basilica* [unde huius corpus a. 704. translatum] *annis circiter quadraginta; inclytus autem praesul* ANSBERTVS *annis novem; Sanctus vero Archiepiscopus* WLFRANNVS *annis undecim.* Abstrahe igitur annos XI. ab a. 704. et habes annum 693. Quae verba etsi cla-

(e) Quamquam a MABILL. *Ann. Bened.* T. II. L. XIX. §. 2. in a. 701. relici videtur, et forte rectius ob locum *Chron. Fontan.* l. l. c. 2. qui p. 267. *Bainum* regimen assumsisse dicit *A. VII. Reg. Childeberti et XIII. Sergii Papae.*

(f) V. DV CHESN. *Corp. Hist. Franc.* T. I. p. 642. ubi habentur, *Wandregis. obiit. XI. Cal. Aug. 665. a. IX. Pontif. Vitaliani,* ubi et reliqua bene habent, nisi quod *translatio a Baino* facta dicitur a. 729. quod et vitae *Baini* adversatur, et suo ipsius calculo.

clarissime rem conficiunt, quum tamen animadverterent viri docti, narratis *Ionae* haud congruere, hinc facile sententias, esse sollicitata et erroris insimulata. Verum absque ratione. Nam hoc CHRONICON FONTANELLENSE, unde narrantur, descriptum est a D'ACHERIO, et collatum [Vid. eius *Monitum p.* 262] ad vetustissimum istius Monasterii *Apographum* ante annos 600. exaratum, qui aetatem *Scriptoris* docet fuisse anno circiter 834. unde is proxime rei actae aetatem accessit, et paene coaevus fuit. Congruit porro dicta epocha 1) cum annis obitus *Wandregisili*, qui obiit a. 665. (f). Congruit 2) quoque Epocha *Ansberti*; obiit is a. 695. Vid. PAGIVM h. a. quibus si annos addas Wandregisili 40. et Ansberti 9. surget annus 704. XXCVIII. I.

2° Etiam *S. Wulfranni* acta anteriora hanc computi rationem unice veram esse probant. Videamus, quando *Episcopus* sit factus? Convenit inter omnes, S. Wulfrannum esse natum a. 650. Refert autem IONAS ipse, hunc primis adolescentiae annis militasse, clericumque egisse in aula RR. *Chlotarii* ac *Theoderici*; prior obiit a. 670. successorem nactus Theodericum Regem. (g). Refert idem IONAS, fuisse *Wulfran-*

b) Ex Wulfranni actis.

lo repugnat. Cf. CHRON. FONTAN. *App.* II. c. 1. p. 284. *a. f.* Nonnihil discrepat MABILL. *Annal. Bened.* T. I. L. XV. §. 53. et PAGIVS *Critica* ad a. 665. n° XIII. qui a. 667. praeferunt. Verum hoc parum refert. Annos enim istos 40. non plenos numerari oportet, quum vox *circiter* adiecta sit; quos si his 667. addas, certe non supra illum annum 706 deveneris, ad a. 704. et 705. devenire possis.

(g) V. ECCARD. *Rer. Franc.* XIV., 16. p. 249.

EXCVRS. I. *frannum* ſucceſſorem *Landoberti* Epiſcopi Senonenſis, cuius adhuc extat ſubſcriptio Chartae anni 674. *anno IV. Regni Theoderici.* (h). Factus igitur est *Wulfrannus Epiſcopus Senon.* post annum 674 ſub *Theoderico*, cuius in aula verſatus fuerat. At quo anno ſe abdicavit, et monachum induit? Narrat IONAS, narrant et alii, WVLFRANNO ſuffectum eſſe *Gericum* ſive *Goëricum*: de quo quae leguntur, quamquam incerta ſunt, certum tamen, Göëricum iam anno 695. ſucceſſorem habuiſſe *Ebbonem*, quippe cuius hoc anno data charta legitur in MABILL. *Ann. Ben.* T. I. a. 695. §. 37. p. 604. a. Abdicaſſe autem ſe *Wulfrannum* anno 678. certo conſtat ex CHRON. S. PETRI VIVI ad a. 678. et 715. (i). Quaenam abdicationis cauſſa fuerit, parum refert. Statim vero, ab induto in Coenobio Fontanellae *Monacho* a. 678. in *Friſiam* abiiſſe, nunc probabo. Hoc factum ſub *Ansberto* praeſule Rothomag. Sedis, qui *Audoëno* ſucceſſerat. Hoc liquet ex *Fragm.* de *Rebus Dagoberti* I. (k), ubi *Ansbertus* narratur *ſucceſ-*

(h) De qua V. MABILLON. *Annal. Bened.* T. I. p. 541. imprimis PAG. *Critic.* ad a. 674. n. 4—6 et VIT. *S. Leodegar.* c. 6—10. Quamquam perperam V. D. MABILL. hanc Chartam ad a. 678. referat, deceptus prava Epocha Regni Theoderici.

(i) In D'ACHERY *Spicileg.* T. II. p. 464. a.

(k) In DV CHESN. T. I. p. 641. C: 642. A.

(l) Audoënus a. 641. Rothomag. Eccleſ. praefectus est, obiitque a. 684. Disputatur quidem de hoc obitus anno, eumque post annorum 43. regimen a. 677. nonagenarium obiiſſe refert ANON. in *Vit. S. Audoëni* apud DV CHESNE *Hist. Franc.* T. I. p.

cessisse B. Audoëno in Pontificatu Eccl. Rothom. Sub *HORVM vero regimine Wulfrannus praesul Senonensis et gentis FRISONVM praedicator, et Erembertus, MONACHI facti sunt.* Vterque simul sub ambobus nequiverunt. Alteruter igitur sub *Ansberto.* At *Audoënus* Praesul Rothomag. fuit a. 641—684. Ansbertus ab a. 684 (l). *Erembertus* igitur referri debet ad Audoënum, *Wulfrannus* ad Ansbertum. Et hoc utique rectum. *Erembertus* enim a. 704 iam per 33. annos sepultus iacuerat, ut docet CHRONIC. FONTAN. c. 2. p 268 a. Quando autem Episcopus Tolosanus factus, docet MABILLON. *Ann. Bened.* T. I. L. XIV. §. 62. p. 447. sq. Obierat igitur iam a. 671. De *Wulfranno* sub *Ansberto* monacho facto, immo sub eodem *in Frisiam* abeunte, testis idem est CHRONIC. FONTAN. App. II. c. I. p. 284. a. cuius verba hactenus obscura nunc clara fient: *S. Wulfrannus — Praesulatus apicem — satis digne aliquantis per administravit; sed accepta postmodum divina ius-* XXCVII. 1.

 sio-

p. 638. A. quamquam p. sq. f. c. 12. ex *Vit. S. Wandregis.* memorat, eum anno III. Clodov. fil. Dagoberti i. e. 641. sedem hanc adeptum esse. Vnde annus surget 684. Quod et confirmat idem ANONYMVS, qui obiisse refert *res palatii administrante Warathono.* At ab anno 681 — 684. Maiordomus fuit *Warathо.* Sic GESTA FRANCOR. c. 48. quorum scriptor presse iungit mortem *Warathonis* morti *Audoëni.* Cf. ECCARD. *Rer. Franc.* L. XVI. §. 5, 6. p. 267. sq. Add. PAG. *Critic. Baron.* ad a. 684. p. 112. n. 19—23. quamquam ad a. 683. retrahit MABILLON. *Ann. Bened.* l. l. §. 36. T. I. p. 570. Factus igitur est a. 684. *Ansbertus* Praesul Rothom., qui quum *Abbas* fuerit *Fontanellae*, hinc *Wulfranno* cognitus fuit. Vid. *Append.* II. CHRONIC. FONTAN. c. I. p. 284.

SECVL. I. *sione, ad praedicandum vitae verbum Fresionum genti animum intendit: quapropter irsignem — Ansbertum, Abbatem vidi. Fontinellensis Coenobii, qui — iam successerat* [a. 684] *AV-DOËNO Praesuli in Pontificium urbis Rotom. festinus adiit, — — — sicque demum Sequanam ingressus, prospero* FRESIAM *navigio petiit.* Nempe Wulfrannus statim, ut audivit Audoëno successisse *suum Abbatem Ansbertum* in sedem Episcopalem, eum adeundo rogavit, et ab eo *auxilium papo-scit, sufficienterque accepit, sicque demum Sequanam ingressus prospero* FRESIAM *navigio petiit — illi populo euangelizavit, et — quosque rebelles et incredulos perdomuit, atque ad percipiendi* BAPTISMI *gratiam convolare facit.* Abiit igitur anno, quo ANSBERTVS Episcopus factus est, hoc est, a. 684. vel summum 685. in Fresiam. Confirmat rem ipse IONAS, hac parte non interpolatus *Cap.* 3. Illic autem *per* 5. *duntaxat annos* fuisse commoratum, omnium calculo comprobatur, assentiente eodem IONA, qui addit, eum *inde Fontanellam* rediisse, ibidemque *nec multo post* obiisse: tempus autem ipse 4. *annorum* numerat. Et sic recte quoque idem CHRON. FONTAN. c. I. App. II. p. 284. *Post multorum mirabilium exhibitionem tandem Fontinellam, ubi monachicum* PRIDEM *fecerat votum, rediit,* NEC MVLTO POST *dignus praemiis coelestibus decessit. Sepultus secus S Patris Wandregisili tumulum, per novem annorum curricula requievit, unde postmodum a S. Baino — eiusdem Coenobii Rectore, quinto videlicet sui regiminis anno, translatus est in Basilicam S. Petri* —. Rerum igitur summa huc redit.

Wul-

Wulfrannus natus est a. 650. fit *Episcopus Senon.* iam a. 674. abdicat se et monachus fit *Fontanellensis* a. 678. Inde sub *Ansberto* a. 684. vel 685. transit in Frisiam, redux est factus a. 689. obiit vero quincto post anno, i. e. 693. ASCVIII. 4

Ex his hactenus disputatis manifestum est, ea omnia, quae de *Wandone*, ex *Wandonis* ipsius relatu, cum pluribus aliis rebus a IONA memorantur, aliorum accepta referenda esse interpolationibus: quibus miserrime hic scriptor laborat. Interpolationes adesse confitentur omnes. Vid. modo *Commentar. Praev. Vit. S. Ansberti d. IX. Febr.* HENSCHEN. Et hinc certe factum, quod de *S. Wulfranni* translatione tam diversae intercesserint lites, quas vide in not. MABILL. *ad vit. Wulfr.* T. III. p. 364. sqq. cf. *Comm. Praev.* HENSCHEN. T. III. d. XX. Mart. Hinc quoque fabulosa de *S. Gangulpho* Wulfranni adiutore ad d. XI. Mart. HENSCHEN. T. II. p. 642. derivanda. Quemadmodum vero expediantur omnia, hactenus invenit nemo. Nunc modo animadvertas, ea, quae de socio *Wandone*, deque eius maritimo cum *Wulfranno* itinere, et *Radbodi* baptismo, narrantur, quasi ex ipsius *Wandonis* testis oculati ore excerpta, esse falsa et conficta; siquidem constat, *Wandonem* demum anno 742. Abbatem factum esse *Fontanellensem*. V. *Chron. Fonten.* c. XIII. p. 274. b. etsi antea semel 3 annos etiam intruserat. Vid. c. III. p. 268. b. ubi tamen perperam de *Wiltaburgo*, quum non *Traiectum ad Rhenum*, sed *ad Mosam* intelligi debeat; quod illic scholion Interpolatus est IONAS.

EXCVRS. I. lion censendum est, ut iam observavit WAGENAAR (m). Ex hoc igitur turbido fonte derivanda est omnis *de Radbodi baptismo* fabula. Quomodo enim, qui a. 719. obiit *Radbodus* baptisari a *Wulfranno* potuit intra a. 685.—689. et tertio post die fato fungi.

II. *Ex silentio reliquorum de Radbodo.* Verum dantur et alia, quae hunc Baptismum ficti falsique insimulant: et quidem secundo loco id deducam ex silentio aliorum. Frustra enim reperias non solum in genuino *Wulfranni* vitae scriptore, seu IONA non interpolato, sed etiam in *Vitis SS. Willebrordi*, et *Bonifacii*. Antiquissimus ex scriptoribus exoticis est scriptor sec. XII. ineuntis SIGEBERTVS GEMBLAC., unde reliqui sua hauserunt, qui defunctus est a. 1113. (n). Atqui hic rem ad a. 718. eo modo narrat, ut ex *Iona* desumtam credas: *Rabbodus*, inquit, *Dux Fresonum praedicatione Vulfranni Episcopi ad hoc adductus, ut baptizari deberet, cum unum pedem* sqq. Quod si tantillum veri his inesset, cuncta clamant, haec debuisse contingere intra hos v. annos 685—689. Et tunc certe falsum esset, quod de *insecuta morte tertio post die* adiicitur. Verum res inter Radbodum et Pipinum post adventum *Willebrordi* gestae hoc non suadent: quemadmodum falsum hinc quoque est, quod aliunde infertur, S. *Wulfrannum* fuisse *comitem et adiutorem* S. Willebrordi: siquidem is demum a. 690. in Frisiam appulit.

III. Si

(m) *Vaderl. Hist.* D. I. bl. 396. (n) Vid. ROB. DE MONTE Append. not. (2). ad SIGEB. p. 864. Ed. Pistor. Add.

Si vero vel maxime per tempora fieri possit, ut a. 719. a Wulfranno baptizatus sit Radbodus, an probabile sit, S. *Willibrordum*, ab ipso *Papa* propagandae religionis ergo consecratum, baptizandi Regis gloriam sibi se praesente ab alio, *Wulfranno* nempe, praeripi passum fuisse. XXCVIII III. Ex gestis S. Willibrordi.

Adsuit h. t. in *Frisia S. Bonifacius*, cuius vitae scriptor multa de *Radbodo* narrat, memoratque pluribus eius *mortem*, eumque ex valitudine per sexennium minus prospera tandem obiisse refert. Vnde satis apparet, nihil his temporibus neque *Willibrordo*, neque *Bonifacio*, neque eorum vitae scriptoribus, quidquam innotuisse de baptizato per *Wulfrannum* Frisonum Rege, neque de ipso Wulfranno iam tunc defuncto. IV. Ex gestis S. Bonifacii.

Quae si ita sunt, unde orta igitur tam lepida de *Radbodo baptizato* fabula? Fabula enim, ut in proverbio est, non nascitur de nihilo. Dicam quod sentio, et statim omnes sedatos fluctus videbis. Res baptismi vera fuit, sed transferri in alium Fresonum Ducem, *Ratholdum* nomine, debet, et in annum vel 728. vel 729. traiici. *Chronicon* meum MS. (unde HEDA p. 26. et BEKA p. 10.) rem non ad a. 719. sed a. 728. refert. At vero hoc ipso anno 728. eadem ac de *Radbodo* Rege (qui itidem saepe *Radboldus* audit) instituitur narratio de *Ratholdo*, aliis *Richoldo Duce*, Popponis cognato. Quam in rem audi *Furmer. Ann. Frif.* L. III. c. 7. p. 211. sq. *Peragrabant illi quidem* (Euangelii praecones) *totam Frisiam strenue*

p. 1015. nec non CHRON. MONASTER. MARTENE *Thesaur. Anecd.* T. III. p. MORTVI-MARIS a. 1113. in EDMVND, 1437.

et secure, RICHOLDVM *quoque Ducem Popponis cognatum iam Christo lucrati videbantur, cum ille diceret se baptizari velle, sed eum aquam intraret, incidit ipsi dubitatio, qualem* [NB.] *et de Radbodo referunt, ita ut pedem e lavacro retraheret, rogans baptizatorem suum, pluresne maiorum suorum apud inferos an apud superos essent? cumque illi responderetur plures esse in orco, etiam alterum pedem aqua eduxit, inquiens, sibi honestius esse complures sectari quam pauciores: atque ita morte repentina oppressus et de medio sublatus in Idololatria sua suffocatus perhibetur.* *Richoldus* seu *Ratboldus* et *Radbodus*, uterque *Dux* vocantur. Ipse SIGEB. GEMB. apud PISTOR. non alium vocat, quam *Ratboldum ducem Frisonum*. Et in meo Chronico ad a. 694. Codex MS. habet *Ratbordum*. Habet etiam ad h. annum 728. vel 729 cum Nostro OCCO SCARLENSIS, aliique scriptores Frisici; unde credibile, priorem de *Radbodo* narrationem, quae apud Occonem nimis multis ornata fabulis occurrit, ab aliena ac seriore manu esse intrusam, et *Occonem* genuinum de Rege *Radbodo* baptizato nihil quidquam memoriae scriptum reliquisse. *Radbodum* contra *Regem* Frisiae ex *sexennii* languore obiisse, dubitare nos non sinunt scriptores coaevi, quorum testimonia in rebus RADBODI gestis afferam *Dissert.* III. Concludamus, Baptismum Radbodi quadrare in *Radbodum* sive Ratboldum Praefectum Ducis Frisiae, et recte a scriptoribus collocari in a. 728.

EXCVRSVS II.

DE VERA ORIGINE VOCVM THEODERICI, FEODI, LEODI, LEODES, NEOMAGI, ET SIMILIVM.

(Ad Chronic. a. 863. p. 15. not. 43)

Quam necessaria sit Germanicarum Dialectorum analogiae cognitio, non aliunde magis quam ex prava scribendi pronunciandique vocis *Theoderici*, in medii aevi scriptis perquam frequentis, ratione attento lectori patescet: cuius etiam ope quam clarissime evincetur, quantam viri docti luserint operam in explicanda origine vocis, tot in formas distractae, *Feudi* et *Feodi*.

Sunt qui censeant, vocem *Theodericus* (vel, ut alii male, *Theodoricus*) instar *Theodori*, *Theophylacti*, et similium, e Graeca oriri voce Θεὸς, Deus; iisque mirum accidit, potuisse vocem nostra in lingua mutari in *Diederijk*, *Diedrijk*, *Dirk*, et medio aevo, *Tirricus*. Sed falluntur. Nunquam enim in nominibus exoticis vox *Theodericus* occurrit; sed frequentissima est apud *Gothos*, *Suevos*, *Francos*, *Germanos*, aliosque *Etymon THEODERICVS.*

lin-

LXCVIII.II. linguarum ſeptemtrionalium ſectatores; estque mere Germanicae originis, quae pro varietate Dialectorum varie et pronunciata et exarata fuit; donec apud nos ſubſtiterit in *Diederik* ſeu *Diedrik*, contracte *Dirk*. Parum autem refert, ſcribasne per E inſertam, *Diederik*, an E extrita, *Diedrik*, uti et Lat. *Diedericus* et *Diedricus*. Litera enim E in vocibus, ubi *liquida* ſequitur, haud abit ab Hebraeorum *Schevate quiescente*: cuiusmodi ſchevatis uſus nostra in lingua perquam est frequens; quippe quae imprimis auditur in vocibus, quibus affigitur vocula *lijk* et *loos*, e. gr., *ſmaak-lijk*, *vriend-lijk*, *erf-lijk*, *ſtof-lijk*, *hof-lijk*, *vrees-lijk*; *hulp-loos*, *god-loos*, *zorg-loos*; pro quo frequens est pronunciatio, *ſmaake-lijk*, *erfe-lijk*, *hoffe-lijk*, *godde-loos*. At contra analogiam. Nunquam enim Belgae dicunt *erfe*, *hoffe*, *godde*, pro *erve*, *hove*, *gode*. Quemadmodum et minus hodiedum illa E adhibetur in vocibus per *rijk* (Lat. *dives*) compoſitis, ut *bloed-rijk*, *volk-rijk*, *land-rijk*, quamquam olim perfrequens erat, ut patet ex vocibus *Childe*RICVS, *Chilpe*RICVS, *Frede*RICVS, *Genſe*RICVS, *Gibe*RICVS, *Gunde*RICVS, *Helme*RICVS, *Hune*RICVS. Adde ex alia dialecto per A, *AL*ARICVS, *Athal*ARICVS: quae omnia in KILIANI nostratis *Lexico* explicantur per *Huld-rick*, *help-rich*, *fred-rick*, *gants-rick*, *geb-rick*, *heim-rich* et *hein-rik* etc. Vnde duo ſequuntur, 1° vocem *Died-ricum* vel *DiedEricum*, eodem modo abiecta terminatione Latina, nihil aliud ſignificare quam *died-rik* (*rijk van died*), ſicuti *Fredericus*, *Heimericus*, *Adelricus*, nihil ſo-

ſonant praeter *rijk van vrede*, *van bëun*, *van adel*, i. e. dives pacis, terrae, nobilitatis. 2° vocem *Theodericum* vel *Diedericum*, nunquam ex genio linguae posse ſcribi per O *TheodOricum*. XXCVII.II.

Haec de terminatione. Transeo ad vocem. Quid nobis *Died*, vel *Thied*, ſignificet, cuique notum est ex celebri AEM. STOKII *Rhythmographi* loco; L. I. vs. 188. ſqq. p. 27.

> Want Willbrort ende Wolfram /
> Ende ander volc dat mit hem quam /
> Bekeerden dat Vriesche DIET.

Et LODEW. VAN VELTHEM *Spiegel Historiael* L. I. c. l. p. 3.

> Ende oec mede al 't geuecht
> Dat in sinen tiden geschieden /
> Van allen landen/ van allen DIEDEN.

i. e. *populos*.

Quomodo vero *Diedericus* et *Theodericus* una eademque vox? Nihil facilius, et tribus abſolvi verbis facile posset, nisi haec reſponſio ſimul aliis vocibus explicandis viam muniret. Haec nimirum nobis Belgis, cum Alemannis, Francis, Gothis, Anglosaxonibus communis uſitatisſimaque est regula ac Dialecti norma, ut diphthongus IE varias accipiat mutationes in EO, IO, IA, IU, etc.

De Anglosaxonibus, quum imprimis proxime his accedat dia- IE *et* EO *eadem diphthongus.*

SECTIO II. dialectus *Frisonum* et *Saxonum*, primo videamus. Horum est permutare IE cum EO et IO.

Hoc ad faturam usque probavit laudatissimus noster L. TEN KATE in celebri suo Opere, *Aanleiding tot het verhevene Deel der Nederduitsche Taal*, ubi Tom. II bl. 18. exemplis probavit, easdem esse voces cum scriptura tum pronunciatione, tum origine.

Nostras.	Anglo-Saxonum.
rIEKen,	*rEOcan.*
bIEden,	*bEOdan.*
kIEzen,	*gecEOsan.*
klIEven,	*klEOfan.*
lIEgen,	*lEOgan.*
bedrIEgen,	*a-drEOgan.*
tIEgen,	*tEOgan.*

Quae vox *tiegen* est obsoleta, unde in usu remansit Imperf. Belg. *toog*, *getogen*, uti *liegen*, *loog*, *gelogen*.

Sic etiam Anglosax. *dEOnan*, *dEOr*, *nEOman*, *lEOd*, *fEOc*, *fEOr*, invenitur; pro quo Belgae *dIEnen*, *dier*, *nieman*, *lied*, *siec*, *vier*. His addatur et altera Dialecti norma, qua D nostras in Anglosaxonum TH mutatur, ut idem docuit TEN KATE T. II. bl. 19. unde *Diet* nostrum et Anglosaxonum *Theot* eadem vox. Vid. TH. BENSON *Vocabular. Anglo-Saxonic.* in Voc. *Theod*, *theode*, quae

quae explicantur per *gens*, *provincia*, et THEOD-LAND, regio, THEODLIC, *gentilis*, et THEOD-LOGA, *impostor publicus*. Hinc etiam hodierni Angli, quod scribunt *people*, pronunciant, tamquam sit *piepel*; uti recte observavit V. ILL. HVYD. ad M. STOKE D. I. bl. 64. Hinc legitur in IVNII *Glossar. Gothic.* p. 348. ad *Thiuda*: „*Theod* A-S. *gens*, „ *theoda*, *gentes*. *Theoda-folc*, *gentium populus*; *el-theodig*, „ *peregrinus*. *Theodlic nama*, *gentile nomen*" cett. Quocum plures conferantur GOLDASTVS ad *Tyrol.* p. 13. b. 14. a. b. in SCHILTER. *Thesaur. Teuton.* PALTHEN. ad TATIAN. *Harm. Evangel.* p. 314. ed. 4 SCHILTER. *Thes. Teut.* T. III. sive Glossar. p. 800. V. DEOTA. M. VELSER. *Rer. Boic.* L. III. init. p. 47. et 77. ECCARD. ad *Leg. Salic.* p. 19 ubi varie vox *populi* scribitur per *theota*, *thiuda*, *theoda*, *thiota*, *deota*; De quibus statim. Ex his sufficienter liquet, vocem *theod* pro *populo* non modo frequentissimi esse usus, sed etiam pro variis dialectis, Franco-Teutonica, Alemannica, Anglo-Saxonica, Moeso-Gothica, diverso modo scribi, *theot*, *thiot*, *thiat*, *thiet*, *thiud*, *theud*, *diet*, *deot*. Hactenus de IE et EO. EXCVRS. II.

Datur et alia dialectus, quae in censum venire necesse est. Pro IE enim Moeso-Gothi et Franco-Teutones scriptitabant olim *UI* vel *IU*; adeoque nostrum *Thiet* vel *Diet*, et horum *Thiud* vel *Thuit* pronunciatione nihil differebant. Admodum insignis haec est analogia, exemplis a Doct. L. TEN KATE D. I. bl. 173. probata. Hinc nostratium IE et UI.

XCVIII.II. *GebIEden*,	M – G. *bIUdan.*	Fr – D. *giblUtan.*
GenIEten,	M – G. *nIUtan.*	
KIEzen,	M – G. et F – D. *kIUſan.*	
VerlIEzen,	M – G. *fralIUſan*,	F – D. *forlIUſen.*
GlEten,	F – D. *gIUzzan.*	
KlIEven,	F – D. *klIUfan.*	
VlIEgen,	F – D. *ſlIUgan.*	

Hinc in WILLERAMI Abbatis *Cantico Canticor.* Theutisco, ſine diſcrimine *ie* et *iu.* Per *iu* p. 18. Ed. Merulae *vrIUndina min*, nobis, *vrIEndinne* (*amica mea*); p. 19. *thui*, nobis *die* (*illa*); p. 24. *ſtiured mih*, nobis *ſtier my*, (*mitte me*); p. 23. *liuden*, nobis *lieden* (*homines*). Vnde obiter videmus, quo fundamento apud nos varient *beſtieren*, *beſtuuren*; *vier* et *vuur*, olim *vuir*. Sic et eadem nobis hodiedum ſunt *lIEden* et *lUIden*; *bedIEden* et *bedUIden*; *rIEken* et *rUIken*; *bIEgen* olim, et *bUIgen*: cuius tamen *ui* pronunciatio hodie in Hollandia depravata auditur, quaſi eſſet *eu* vel *eui*. Horum autem manifeſtior fit convenientia, ſi obſerves, verba, per *ie* et *ui* promiſcue exarata, in *Praeter. Imperf.* et *Partic. Paſſiv.* per *O* tenue efferri. e. c.

1° *BIEden*, *bOOd*, *gebOden*.
Vlieden, *vlood*, *gevloden*.
Kiezen, *koos*, *gekozen*.
Liegen, *loog*, *gelogen*.

2°

2° { *Rieken, rook, geroken*; vel *Ruiken, rook, geroken.* } XXCVIII.II.

Druipen, droop, gedropen.
Schuiven, schoof, geschoven.
Buigen (olim *biegen*), *boog, gebogen.*
Zuigen (olim *ziegen*), *zoog, gezogen.*
Tuigen (olim *tiegen*), *toog, getogen.*

Cum aliis bene multis, quae nobis congessit industria *L. ten Kate* D. II. bl. 36 —: cf. D. I. bl. 556. sq.

Haec autem eo faciunt, ut ratio reddatur, cur tam frequenter vox *ThEOdericus* in medii aevi scriptis degeneraverit in *ThIUdericus*, ut inspicienti cuique patebit ex Indicibus elementariis Operum MARTENE *et* DURANT *Thesaur. Anecd. et Coll. Ampl.*, DU CHESNE *Histor. Francor.*, D'ACHERII *Spicileg.* aliisque permultis, ubi sine discrimine *Thiederic* et *Thiuderic.* Nec quidquam ab his abludit *ThEUdericus.* Nam quemadmodum *Thiedbertus* et *Theudebertus* idem est nomen, sic *Thiedericus* et *Theuderic.* Quam scripturam non opus est ut probem, quum omnis antiquitas eam commonstret. Immo in Nummis patriis habetur unus hac epigraphe: *Teudericus.* Vid. LE BLANC *des Monn. de Franc.* p. 50. et ex eo VAN LOON *Aloude Hollandsche Historie* I. D. bl. 248. Vnde etiam GROT. *Indic. nom. propp.* cett. „ *ThEUderych, populis pollens. Sic scribunt Graeci* Θευδέριχος , Latinis *Theodoricus*". Malim *Theodericus.*

XXCVII.II. Harum pronunciatio olim, ut videtur, non longe ab *IE* abiit; hodie, certe apud nos, nonnihil differt, ita ut *UI*, *IU*, et *EU* magis accedat ad sonum τοῦ *EUI*. Atque ex hoc fonte deduxeris, quod vox *lieden* apud nos, *leuden* penes Germanos, notet *homines*. Quum autem *homines* medio aevo significarent *vasallos* Domini, et etiam *servos*; hinc manifestum, cur eadem olim vox scripta sit vel per *leudes*, vel *leodes*, vel *luiti* (BVCH. ad HED. p. 32. hh.) vel *liti*, vel *lidi*, etsi varia significatione. Eadem sane vox est, etsi diversa dialectus.

FEODUM. Quae si consideres, supervacaneum duxeris doceri, quam absurde hactenus voces *feudum*, *feodum*, *fiedum* a nonnullis e diversis thematibus deducantur. Notum in vulgus est, vocem *Feudum* serioris esse aevi, pro qua olim *beneficium* usu terebatur. Atqui primarii Iuris Feudalis interpretes, eo quod haec vox frequentius per *EO* antiquitus scribebatur, in eam devenerunt sententiam, esse vocem compositam ex *FE* et *ODE*, quasi dicas, secundum SCHILTER. *de Orig. et Auct. iur. Feud.* c. 1. §. 1. *fundum stipendiarium*, a substantiva voce *OD*, quae olim *possessionem* denotavit. Quod uti de voce ALODE quammaxime verum, ita de FEVDI voce falsum. De *alode* prius dicam.

ALODE. Vox *ode*, vel sono magis acuto *óóde*, olim notabat *id quod facile factu esset*. Hinc *ODI* apud *TATIAN. Vers. Theotisc. Harm. Euang.* Cap. 181. 2. p. 173. *Fater, ob iz ODI est, Fater, Fater allo sint thir ODU*, i. e. *Pater, si fieri potest; Abba pater, omnia sunt tibi faciendo, vel*

fa-

factu facilia. cf. SCHILTER. *Thes. Teuton.* T. III. in Voc. *ODI* et KNOVM. II. OTH. Hinc Belg. olim *oodelijk*, nunc *öölijk*, i. e. *aptus*, *habilis*, *sagax ad faciendum*; hinc et composita vox Belg. *noode*, hodie *noó*, ex *ne*, et *oode*, quemadmodum *niemand* et *niet*, ex *ne-iemand* et *ne-iet*. Notat autem *noode*, *id quod difficile*, *invite* et *aegre fit*; hinc *invite*, *gravate*; de quo vid. KILIANI *Lexicon Belg.* in *noode*, *noye*, *ongbern.* Ex eodem fonte orta videntur *oodmoed* et *oodmoedig*, apud *Kilian. humilis*, *demissus* et *humilitas*; composita ex *ood*, *facilis*, *lenis*, et *moede*, quod *moede* accipitur pro *animi habitu* et *affectu*; unde Belg. *droef te moede*, *blij te moede*; et hinc fortasse Germanis per metathesin *domuth*, *demuth*, et nobis *deemoed*, *deemoedig*. Ex hoc igitur Adiectivo *oode* (*facilis*) descendit substantivum vel substantive usurpatum *oode* pro facultatibus cum animi tum corporis, et deinde pro quibusvis *facultatibus*, *opibus*, *possessionibusque*, instar Latinorum *facultates* pro divitiis. Hinc apud OTFRID. L. VII. 35. *Odegun*, et apud TATIANVM (Vid. not. p. 302.) *Otage.* — *Odeg* autem, *odag* et *odig*, adiectiva sunt, quae vi terminationis significant *hominem facultatibus sive opibus* instructum. Hinc denique compositum *Alod*, sive *Alode*, ex *AL*, *universim*, *penitus*, et *ODE*, de re, quae penitus in alicuius est facultate, vel etiam de re, quae ad facultates pertinet; unde *Alode* PALTHEN. *observ. ad* TATIAN. *Harm.* p. 298. circumscribitur tamquam *bonum hereditarium omni iure ad possessorem pertinens.* Hinc Germ. *kleinod*, Belg. *kleinood*, quod, auctore ibid. PAL-

XXCVIII. II. THENIO, *rem pretiosam, mole exiguam*, significat. cf. TEN KATE *Nederl. Taal* D. I. bl. 298. et 303. Differentia autem nulla est, etsi inesse videtur, inter *Aloda*, *Alodium*, et *Alaudium*. Solebant enim Latini, quantum ad genus spectat, vocibus medii aevi mere Belgicis vel Germanicis eam dare terminationem vel masculam vel femininam vel neutram, quam Belgicae vel Germanicae vocis genus requirebat. Vnde etiamnunc genera nostrarum vocum dignoscas. Sic *lista* scribebant ex Belg. lijst, f. g. *Schella*, schel f. g. *Helmus*, helm, m. g. *Sperwarius*, sperwer, m. g. *Slusa*, sluis, f. g. multaque alia ex Legibus Salicis, Ripuariis, aliisque nota. cf. TEN KATE l. l. D. I. bl. 402. Sic *kleinood*, Belgis olim f. g., unde KILIANO vocatur *clinodia*; nunc neutro effertur genere, Latine hinc efferendum per *clinodium*. Eadem est ratio vocis *alodia* et *alodium*. Restat *alaudium*, cuius vocis orthographia itidem est manifesta. Praeterquam enim quod in SCHILTER. *Thes. Teut.* III. p. 652. in voc. OT, eadem inveniatur scriptura, quum „LOCCENIO, inquit, *Lex. Iur. Sueo-G.* p. 198, 199. „ vox *odhe*, vel *ödhe*, Gotho-Saxonica audit, *possessionem vel proprietatem* significans. *Aod* et *ode* a voce, „ quam Stiernhelm refert, *AUD*, *essentia*, *substantia*, de- „ rivanda"; sic etiam nostrae linguae ea est communis et immutabilis regula, ut, quaecumque vocabula nobis longa syllaba et aspere sonante *óó* scribantur, ea omnia Latinâ et nostrae affinibus linguis per *au* pronuncientur scribanturque. Hinc Latin. *auris*, Belg. oor; *caulis*, kool;

pau-

pauper, poover; *pausa*, pooze; *thesaurus*, thresoor; *clau-* EXCVRS. II. *strum*, klooster. Sic in Moeso-Gothic. *glaupjan*, Belg. *loopen*; *auge*, oog; *auk*, ook; *skauts*, schoot; *haubs*, hoog; *dauthus*, dood; et apud Germanos sexcenta similia; quorum catalogum exhibet L. TEN KATE D. I. bl. 291. — 312. Add. Belg. Libr. *Nieuwe Bijdragen van Taal en Digtkunde* D. I. bl. 331. sqq.

At contraria obtinet derivandi ratio in voce FEODVM, quae in *feudum* permutatur. Quemadmodum enim syllabae seu potius diphthongi EU, EO, IE, IU, variante dialecto, omnes permutantur in *Theodericus*, *Thiedericus*, *Theudericus*, *Thiudericus*, et *Thuidericus*: sic etiam scribitur *feodum*, *fiedum*, *feudum*. Hoc de *fiedum* probandum est, et quidem in significatione beneficii. Si verum enim est EO et EU dialecto variante mutari in IE; si olim *deonen* pro *dienen* (SCHILT. *Gloss. Teuton.* p. 207.) si *feor* pro *vier* (ib. p. 291. b.), si *leod* pro *lied* (p. 534), *neoman* pro *nieman* (p. 628) *seoc* pro *siec*, (IVN. ad WILLERAM. *Cantic. Cantic.* p. 64.) olim valuere: hinc prona est analogia vocis *feodum*, *feudum*, et *fiedum*, FIED. Huius autem posterioris satis clara sunt vestigia in sententia eorum, qui opinantur, vocem *feodum* derivari a Latina voce *fidus*; quod argumento videtur, ita censentes olim pronunciasse vocem *feodum*, quasi *fidum*, eodem modo ut *leodes* sive *leudes* Germ. vel Belgis *lieden* (homines). Verum quorsum haec omnia? Habet omnino antiqua lingua Germanica vocem *fied*, *beneficii*

SECT. II. notione. Vid. annotationes ad Franco - Galliam IOH. HENR. OTTII in LEIBNIT. *Collect. Etymol.* T. I. p. 15. ubi ipsa vox FIET explicatur per *Feudum.* Non meum nunc est inquirere, utrum vox *Fiet* seu *Fied* ex Italia in Germaniam, adeoque ex Latino fonte ad nos venerit; an originem debeat Longobardorum *fe, fede*; an vero Anglosaxonum et hodiernorum Anglorum *fee*, i. e. remuneratio, stipendium, merces. Vid. SCHILTER. *Tom.* III. voc. *Fe.* p. 288. a. (o). Ad primum proclivior videtur annotator Leibnitianus, quando ad vocem *Fiet* sic commentatur: „ FIET, *feudum*, credo a fide, quia vox ex Italia in Germa- „ niam venit. Et ante seculum XII. feuda in Germania et „ apud omnes Francos *beneficia* appellabantur". Et mox: „ Anglis FEE est remuneratio. Videndum, an in Anglo- „ saxonicis extet ante Normannorum irruptionem". Equidem nihil definio. Sufficiat probasse *feudum, fiedum* et *feadum* eiusdem esse originis, eaque non nisi dialecto discrepare, adeoque in errore versari eos, qui *fe* et *oda* tamquam duas voces accipiunt.

Si quis haec considerat, facilem et planam habebit ad plures voces illustrandas viam. Excusabit etiam is BVCHELIVM ad BEKAM p. 7. (h), dicentem, ex *died* formari quidem *Diederic*, sed non *THEOdericus*; quum ait: „ DIET autem vetere lingua Teutonica *Plebs* vel *Vulgus* dicitur, „ unde *Diederic*, populi dives, quod idem cum *volcrijc*, „ et

(o) Et hoc fortasse idem ac *fia*, *fiu*, *feoh* (hodie *fee* dixeris) Saxonibus pe-

;, et male *Theoderious* scribitur. Excusabit in V. D. IVNIO ad WILLERAMI *Cantic.* p. 60., quod Anglosaxonum *leod*, nobis *liede*, a Graeco λεως derivatum vellet. Docebitur idem, vocem *chiulae*, *cyulae*, *chyulae*, quae frequens occurrit apud NENNIVM *Histor. Britann.* c. 36. sq. et c. 28. p. m. 114. ed. Hafn. 1757. 8°. *Interea venerunt tres* CHIVLAE *a Germania in exilio pulsae, in quibus erant Horst et Hengist, qui ipsi fratres erant*; et apud GILDAM BADON. *de Excid. Brit.* c. 23. p. 84. non aliam esse quam Belgicam *kiel*, carinam, et tropice navim significantem. Reperiet porro, nomen *LEOdium*, olim *LIUdicum*, Belg. *Luidik*, *Ludik*, et nunc LVIK, Gallice vero *Liege*, eiusdem esse originis. Ex *Leodicum* enim leodic, liedic, liudjk, et tandem Belgice Luik; contra Liedic, *c* in *g* mutato, fecit Liedige, et tandem per crasin Gallice Liége: quae vero propiora quam quae LIPSIVS hac de voce habet in *Poliorcet.* I. *Dial.* 2. T. III. Opp. p. 469. sq. Hinc quoque *Theotiscus*, *Teudiscus*, *Thiatisc*, *Thuisco*, *Theut*, Belg. *Duitsch*; quaeque plura ex hoc fonte derivantur; ut sunt *Teutoburg*, *Teotmallum*, *Teutomallum*. Hinc urbs *LEOvardia*, Belgice *Leeuwaarden*, sed apud indigenas *LIEwerden*, et olim in scriptis *Lieuward*. Vti vero *Leo*, *lie*, *leeu*; sic olim *EO* apud SCHILTER. T. III. ex Notkero p. 266. (veterum *eeu*) pro *lege* acceptum; unde in Catechesi Theotisca, quam ECCARDVS edidit p. 63. *Ni letit*

FRENCKEL. LEODES, LEVDES, LITEN, *Belg.* LIEDEN. CHIVLAE, *Belg.* KIELEN. LEODIVM, LIEGE, LUIK. THEOTISCVS, TVISCO, DVYTSCH.

pecora, *pecunia*, *bona*, in SCHILTER. l. l. p. 299.

XXCVII:II. *ni Got EOmannan in ubilo*, i. e. Deus non ducit quemquam in malum, pro nostrati *iemant*. Denique hinc *EOG* et *EOG* idem ac nostrum *IEG*, et eius compositum *EOgalicha* pro *iegelike*, apud SCHILTER. *Thes.* T. III. p. 266. Huc refer *Theole* pro *Thiel*, Gelriae oppidum, in Charta Probb. II. a. 889. pro quo alibi *Tiala*; *Neomagum* et *Niumaga*, hodie *Niemegen*; *Liora* pro *Liera* in Probb. Chart. a. 985. *Theotmarus*, *Dietmarus*, *Ditmarus*, et sexcenta similia.

Vti autem *eo*, *io*, *iu* variant pro *ie*; sic pro eodem usurpatur *uo*. Hinc *fluvius StrUOna* pro *Striena* in Charta Ottonis a. 966. MIR. Opp. Dipl. I. p. 654. Hinc *dilectus* Germ. olim *liab*, *lieb*, *liuber*, in SCHILTER. *Thes.* III. p. 536. ubi multa passim, ad quae hactenus dicta applicari, et ex dialectorum varietate explicari, a quovis facili opera poterunt.

EX.

EXCVRSVS III.

DE ZVIDHOLLANDIA, OLIM SVB MEREWEDAE ET FLARDINGAE NOMINE COGNITA, A THEODERICO III. COMITE HOLLANDIAE TRAIECTINO ALIISQVE EPISCOPIS ABLATA.

A. 1018. D. IV. KAL. AVG.

Ad Chron. p. 43. not. 41). p. 44. not. 43), et p. 46.

I.

Dudum quaesiverunt viri docti, quae fuerint primorum Comitum iura in Zuidhollandiae tractum? Vtrum haec illorum prima possessio? an exinde nomen *Hollandiae*? et similia. Verum intelligi haec accurate non potuerunt ex confusione, an dicam ignoratione, rei Feudalis, quae tunc temporis utramque paginam fecit. Distinguenda sunt, quae quis iure feudi, quae alodii, possederit; quae ab Imperatoribus Regibusque obtinuerit; quae armis sibi vindicarit. Habuerant primarii nostri Comites multa hoc tempore bona, sive Imperii feudalia, sive alodia, in *Westfrisia*, in *Kennemaria*, in hodierna *Hollandia* inter Harle-

EXCURSUS III. mum et Roterodamum, olim inter *Rhenum et Zuidbardeshage*, inter *Lieram et Isalam*, in *Masaland*, aliisque nominibus dicta. At seculo decimo exeunte nondum dicti fuere *Hollandiae* Comites, nec dici potuerunt; quoniam ea regio, unde priva denominatio ortum traxit, anno demum 1018. ab ipsis vi armata occupata est, et *Episcopo Traiectino* aliisque *Episcopis* illum terrae tractum in commune possidentibus ablata. De hac occupatione nunc agam.

Quo vero distinctius omnis res gesta intelligatur, duae diversae pugnae, hoc anno inter *Episcopum* Traiectinum et *Theodericum* Comitem huius nominis III. pugnatae, distinguendae veniunt, quarum prior fuit ad *Bodegrave*, idque ob ditionem circumiacentem; altera *in sylva Merewede, in pago Fladirtinga*, ob eundem Pagum.

Probb. ad a. 10.8. N. I. Quod ad priorem: narrat ANONYMVS *de Bell. Campestr.* habuisse Episcopum Traiectin. *COMITEM quendam in vasallum*, *THEODERICVM BAVONEM* dictum, *circa oras Rheni beneficiatum*; quas *Rheni oras* BEKA p. 37. sq. HEDA p. 107. sq. JO. A LEID. L. IX. c. 8. propius definiunt, et circa *Bodegrave* fuisse monent. Sic enim HEDA diserte de hoc Bavone narrat, „eum circa oras Rheni, „*Comitatui*, *ubi nunc* Bodegrave ac Zwadammerdam „vici sunt, praefuisse, Episcopo fide beneficiali, quam „Vasallorum dicunt, obnoxium"; qua in re etiam consentiunt seriores. Vid. MATTH. not. ad *Bell. Campestr.* p. 221. Fuit *Bodegravensis ditio* tunc adhuc peculiaris *Comitatus*, *Feudumque* Episcopi Traiectini, unde hic

Ba-

Bavo Episcopi *vasallus* et *beneficiatus* appellatur. Hunc *Bavonem* vicinus THEODERICI *Com. Holl.* terras infestantem dominio et bonis eiecit *Theodericus* Comes *Hollandiae*; eumque quum armata manu reducere in bona conaretur Episcopus, cum multis Nobilibus tulit repulsam a *Theoderico*, qui victor exstitit, eandemque *Bodegravensem* ditionem, ingens sane terrae spatium, suo dominio adiecit. In re consentiunt IO. BEKA et W. HEDA l. l. quamquam illorum narratio partim confusa, partim falsa est, ut iam animadvertit BVCHEL. ad BEK. p. 38.(e) Pugna haec inita fuit *die V. Idus Iulii* anni 1018. uti habetur in N° I. et in BEKA, in quo tamen per typothetas expressum est *iunii* pro *iulii*: nam ipse Beka definit *XIX dies* ante *d. IV. Cal. August.* in hoc cum ANONYMO consentiens. Hanc autem pugnam cum altera, quae sequitur, eandem habuisse caussam, post videbimus.

EXCVRSVS III.

Probb. h. a. N° I. not. 1.)

Altera pugna ea est, quae in *Merewedano* agro pugnata est, de qua vel penitus silent Nostrates, vel admodum ieiune, vel etiam perperam, scribunt; sed in qua enarranda habemus quos sequamur *Auctores* magni momenti, penitus coaevos, quique vel ipsi interfuerunt, vel rem ab aliis accuratissime cognoverunt, nempe ALPERTVM, qui scripsit ab anno 1005. ad a. 1019. DITMARVM MERSBVRG. qui ab a. 1012. usque ad a. 1021. Germaniae res persecutus est, BALDERICVM NOVIOMENSEM, qui desiit a. 1070. HERMANNVM CONTRACTVM, qui desiit a. 1054. *Chronicon Lobiense*, quod eodem seculo scriptum est. Vt mittam si-

Pugna ad Merwedam.

EXCVRSVS III. GEBERT. GEMBLAC., ANSELMVM LEODIENSEM, alios, quorum ex testimoniis, quae in *Probatt.* ad h. a. exhibeo, rem gestam accurate explicare annitar.

Litigantes. I. Et primo quidem loco horum ductu consideremus *litigantes:* quorum ab hac parte fuit THEODERICVS. Is in BALDERICO N. VI. vocatur *Theodericus Arnulfi Gandensis filius, qui participium Marchiae Frisonum tenebat, qui Frisones pro morte patris, quem interfecerant, suspectos habebat.* Idem nomen ei tribuitur a BALDVINO NINOV. N°. XVI. *In Frisia Theodericus Comes Flandrensis, fil. Arnulphi Gandavensis* cum suis *Frisonibus Morsatenis* i. e. ad paludes habitantibus. Nec non SIGEBERTO N°. VIII., vocaturque ab ANSELMO N°. X. *DOERDERICVS Comes Fresoniae,* qui *bellis et seditionibus Regnum exagitabat Galliae:* et ab eodem N°. XI. *Arnulphi Comitis Gandavensis filius Theodoricus.* H. CORNER. N. XIII. *Theodericus Comes Gandensis.* DITMARO N°. V. *Thiedricus IMPERATRICIS NOSTRAE nepos* (p) *cum suis Fresonibus, Iuvenis, et infaustus Antistitis* [Adelboldi Traiectini] *satelles;* cuius *Senior* Episcopus dicitur; unde manifestum, Theodericum nonnihil bonorum ab Episcopo Traiectino in feudum, seu, ut tunc loquebantur, in beneficium habuisse. Huic adiungitur frater *Sicco,* alias *Sigefridus,* ANONYM. N. I. Ab altera stabant parte cum copiis ADELBOLDVS *Episcopus Traiectensis,* cuius imprimis res agebatur, qui *Theoderici Senior,* i.

(p) Fuit nempe *Theodericus* filius *Luitgardis*, quae soror erat Imperatricis *Cunigundae* uxoris Imperatoris *Henrici*, de quo hic sermo. Rem et ge-

i. e. *Dominus feudalis*, vocatur a DITMARO N°. V. (Heribertus) Archiepiſcopus Colonienſis; (Poppo) Epiſcopus Trevirenſis, (Gerardus) Cameracenſis, Baldricus Leodienſis, et aliquot Abbates. Porro *Reinerus*, *Comes*, ut credere licet, *Montenſis*, CHRON. LOBIENS. N°. VII. *Iohannes Miles egregius*, forte Dominus de Arkel, *Iohannes* et *Godefridus* COMITES, multique alii, DITMAR. N°. V. ANONYM. III. et BEKA N°. II. Imprimis Godefridus *Dux Lotharienſis ſive inferioris Belgicae* (hodie Brabantiae), cuius in ditione iacebat terra, de qua quaestio erat, et Epiſcopatus Traiectinus. Tandem *Henricus* ipſe Imperator, avunculus *Thiederici Freſoniae Comitis*; a quo mandatis teſte ALPERTO N°. IV. *acceptis ut Friſones* (ſcil. Theodericum cum ſuis) *adeant*, *immenſam multitudinem cogunt* ADELBOLDVS *et Dux Godefridus*, vel ut, BALDERICVS NOVIOM. N°. VI. teſtatur, Imper. Henricus, *clamore excitatus ac maxime* ADELBOLDI *Epiſcopi monitione compulſus Duci Godefrido*, *et Epiſcopis Colon. Traiect. Leodienſ. ut exercitum adunarent*, *edixit*. Vnde teste ANSELMO LEOD. N°. X. Dux Lotharingiae *ſuos ſcribens ad militiam*, *ne Epiſcopos quidem Galliae ab hac profectione excludebat*, ſed *Epiſcopo Leodienſi*, *ſicut caeteris Coëpiſcopis ſuggerebat*, *ut communibus Reipublicae negotiis auxilium ferret*. Quod eo factum ab Epiſcopo Leodienſi est, ut regio mandato morem gereret; quamquam admodum imbecillis et invitus, atque eo effectu, ut eodem die eademque pugnae hora, d. 29. Iul. in ARCVLFVS III.

genealogiam vide in Disſertat. Geneal. in ARNVLFO COMITE.

EXCVRSVS III. villa *Herwardi*, vel secundum alios *in Tiela* vita decesserit. Arg. BALDERIC. N° VI. cf. ANNAL. SAX. N. IX. et CHRONIC. LOBIENS. N. VII.

Caussa belli. II. Caussa belli varie traditur. In eo tamen omnes consentiunt, belli fuisse *caussam* violentas *Theoderici* nostri *Comitis* actiones; *incentorem* vero belli *Adelboldum* Traiect. Episcopum. Hinc *Theodericus* BALDERICO N. VI. vocatur „alienus invasor, qui facto quodam Municipio ipsam „terram [quae postea *Hollandia*, deinde *Zuidhollandia* dici coepit] „praesumpserat possidere, et negotiatores inibi navigantes" [intellige ex ALPERTO N° IV. *Tielenses*, *ex Anglia* ultro citroque commeantes] „gravissimo censu „constringere". Idem Comes secundum ANSELMVM N. X. „ea tempestate bellis et seditionibus regnum exagitabat „Galliae" (i. e. Lotharingiae inferioris), „et ob sui firmi- „tatem loci vel difficultatem vel opum potentiam, quietem „perturbabat serenitatis Imperatoris". DITMARO N° V. „vocatur Episcopo (Adelboldo) prius in occisis Militibus „suis nocens". Erat autem quaestio de quodam loco, quem Theodericus occuparat, qui sic describitur: BALDERICO N° VI. „Erat locus silvis ac paludibus inhabitabilis, ME- „REWEDA, ubi Mosa et Wal fluvius de Rheno effluens „pariter corrivantur. Hunc in commune possederant Episcopi, *Adelboldus* Traiect. (cui *maior* omnium *portio*), *Coloniensis*, *Trevirensis*, *et aliquot Abbates*. Huc *secesserat* Theodericus; hic *Municipium* struxerat; hic *mercatores teloneo gravabat*. Teste vero DITMARO N. V. Adel-

delboldo erat „in quadam silva Mirrida [l. Merveda] magnum Praedium, quod sibi ex parte Theoderici iniuste ablatum esse, cuncti Comprovinciales (i. e. Lotharingiae Vassi et Episcopi) Caesari in Neumagun querun„tur ". Sed omnium accuratissime locum et caussam rei describit ALPERTVS N. IV. qui nunc *silvam*, saepius *insulam*, interdum *regionem*, et nominatim *FLARIDINGVN* appellat; et belli hanc caussam tradit: „Pars FRISIORVM, inquit, sedibus suis (a boreali Mosae parte) relictis, in silva Meriwido habitacula construentes consederant, et adiunctis sibi praedonibus magna mercatoribus damna intulerant". *Praedones* vero [intelligi Theodericum Comitem cum suis Frisonibus, res ipsa manifestum satis reddit] „eis postea subiugatis, singulis ad modum uniuscuiusque culturae ad exstirpanda novalia terram diviserunt, eamque colere iusserunt, et sibi vectigales fecerunt". Dicitur autem huc *secessisse*, teste BALDERICO N°. VI. „Theodericus Arnulfi Gandensis filius, qui participium Marchiae (q) Frisonum tenebat, quia Frisones pro morte patris, quem interfecerant, suspectos habebat". Quibus ex testimoniis sequentia elicio: EXCVRSVS III.

(1) Terra haec non alia fuit, quam quae adhuc nomen *Merewedae* servat, olim longius se extendens, secundum fluvium, cui etiamnunc nomen *Merewedae* adhaeret.

(2)

(q) Sic enim legendum pro *Monarchia* conieeto; quod tamen quo se tueatur, etiam habet.

EXCVRSVS III. (2) Haec terra hactenus fuerat alodium ſive peculiaris poſſeſſio Epiſcopi Traiectenſis, in commune poſſeſſa cum Epiſcopis Colonienſi, Trevirenſi, aliis: niſi imperii Feudum dicere malis ab Epiſcopo habitum pro more iſtius aevi.

(3) Fuit *ſilva* ſive *foreſtum*; fuit *inſula*; fuerunt *paludes*; *piſcationibus*, *venationibus*, *novalibus*que opportuna omnia! Vnde pro more huius et noſtri etiam aevi ingens lucrum! Vbicumque enim hoc tempore *ſilvae* erant, caedebantur illae, *novalia exſtirpabantur*, et excoli terra coepit; de quibus dicam *Diſſert. Geogr.*

(4) Quum in *hac Silva Friſii relictis* SVIS SEDIBVS *habitacula* conſtruant ac conſideant; docet hoc, *Friſiorum* terram non usque ad hanc *ſilvam*, *regionem* ſeu *inſulam*, pertigiſſe, ſed terminatam eſſe per *Moſam* fluvium ſive Merwedam, tamquam *Friſiorum Marcam* ſeu limitem. Vnde THEODERICVS in BALDERIC. N° VI. dicatur *Marchiam Friſonum tenuiſſe*, ſed nunc *huc ſeceſſiſſe*. Hinc alibi, et ſerius etiam, adhuc *Marchio Fladirgenſis* audit HERM. CONTR. N. XVII. Eſt autem *Marcha* vel *Marchia* limes, ubi finitur *Comitatus* vel *Comitis* alicuius iuriſdictio.

(5) Hic *locus*, *ſilva*, *regio*, vel quocumque vocas nomine, commendatur, tamquam *Theoderico* novo domino benigna et favens a) ob firmitatem, b) ob difficultatem, c) ob opum potentiam.

a) FIRMITAS in eo ſita erat, quod *Friſones in hac ſilva habitacula conſtruxerant*, paullo poſt *domos* dictas ALPERTO N. IV. *His* autem Theodericus *ſubiugatis*, et *diviſa terra inter eos ſibi*

ſibi vectigalibus factis Munitiunculam hic fecerat. Vocatur EXCVRSVS III.
et *munitio*; immo et memorantur *oppidani*, eademque paullo post vocatur OPPIDVM; *unde laeti de victoria* (milites Theodericiani) *ſubito erumpunt*, et *per cadavera perequitant*: quin et ſermo est *de Caſtello*, in quod *Dux Godefridus captivus* perductus est, ibid. BALDERICVS N. VI. vocat *Municipium*, *quo* Theodericus *facto ipſam terram poſſidere* ſtatuerat, et *negotiatores graviſſimo cenſu conſtringere.*

b) DIFFICVLTAS Theodericum adeundi ac vincendi non erat minor. *Erat locus*, teste BALDER. N°. VI. *ſilvis ac paludibus inhabitabilis*; ubi *municipium* ſive *oppidum*. Ex ALPERTO N. IV. *exſtirpabantur per totam inſulam novalia.* Erat etiam *inſula*, non niſi navibus adeunda N°. IV. „Omnis campus foſſis praefoſſus ad defendendum maiorem „aestum maris, qui in plenilunio maior ſolebat fieri, vel ad impediendum iter hostium." N. IV.

c) OPVM POTENTIA quanta Theoderico, et quam formidoloſus olim tunc hostis fuerit; ex antedictis partim patet, partim cognoscas ex ingentibus contra eum copiis, ex turbata hinc ipſius Imperatoris quiete, et e rerum eventu.

Hunc locum, hanc regionem Theodericus ademerat Episcopo *Adelbaldo* et communibus eius ſociis, ibique *ſe communiverat*; et *Friſones*, qui paullo ante ibi conſederant, ſubiugarat. Sed quare? Omnes hanc exhibent rationem, quod illic *[illegible]* quia Friſones [intellige Westfriſones]

EXCVRSVS III. nes] „ob patrem Arnulfum interfectum, fufpectos habebat", BALDERICO N. VI. Vnde duo colligimus, 1. Vrbis *Dordraci* originem, quae procul omni dubio hic innuitur, tamquam *Secessus* Theoderici, quae hinc exacte fatis potest definiri intra annum 1003. quo caefus est *Arnulfus* Comes, et a. 1018. 2. Non a vero abhorrere, quod feriores dictitant, Westfrifios inftigatos esfe ab *Episcopo* Traiectino crefcentis Comitum potentiae aemulo. Quando igitur Comes dicitur, apud ALPERTVM N. IV. *Frisones* in Merewedam commigrantes *fibi fubiugasfe*; et ANSELMO N. XI. *mortem patris* ulturus „totam pene Frifiam igni, ferro, omnique nocendi arte depopulatus; ad eumque debellandum Godefridus esfe misfus": porro quum *Bovo* Bodegravenfis ipfi molestias facesfiverit, ANONYM. N. I. hinc credere par est, haec omnia artibus *Adelboldi* adfcribenda. *Frisones* enim, in *Mereweda* antea oppresfi, erant *homines*, qui, in clientela *Episcopi* pofiti, has eius terras colebant, et a Comite fuperati erant.

Haec de THEODERICO! Videamus caufam a parte *Adelboldi* cum fuis.

Degebat nempe Imperator *Henricus* huius anni Pafchate in regio palatio *Neomagi*. „Huic cuncti (Epifcopi) „Comprovinciales in Neumagun conqueruntur, magnum „eius praedium ipfi abs Theoderico iniuste ablatum esfe, DITMAR. N. V. Praeterea Tielenfes mercatores crebro Regem interpellabant, ut pro fua gratia hos praedones" [quo nomine Theodericus cum fuis indicatur, vid.

vid. not. 1.) ad N. IV.] „ab his iniuriis defendant. Si id EXCVRSVS III.
„ non faciat, se caussa negotiandi in Insulam nec posse
„ venire, nec cum Britannis commeare, nec vectigalia Re-
„ gi solvere ". Culpam et querelas hasce *Adelboldo* tribuit
BALDERICVS N. VI. „Imperator, inquit, Henricus clamo-
„ re excitatus, ac maxime ALBALDI monitione compul-
„ sus, cui maior portio de ipsa communi possessione ce-
„ debat ".

Effectus querelarum fuit, ut „Imperator vias mercato-
„ rum patefieri volens Adelbaldum Episcopum et Ducem
„ Godefridum ad se vocaret, datis mandatis, ut Frisios
„ [Theodericianos] adeant, eosque a sedibus iniuste occu-
„ patis propellant", ALPERTO N. IV. „Duci Godefrido sed
„ et Episcopis Coloniensi, Traiectensi, Leodiensi, ut exer-
„ citum adunarent, edixit", BALDER. N. VI. Quomodo
haec Regis iussa in comparandis militum copiis exsecutus
sit Dux GODEFRIDVS, pluribus enarrat ANSELMVS N. X.
Contra quidem nitebatur Comes *Theodericus*, qui Neoma-
gi in Imperii Comitiis praesens, „seniorem suum [Adelbol-
„ dum] iussum haec loca incendere, a mandatis talibus com-
„ pescere conabatur", ut narrat DITMARVS N. V. Quod
quum Comes obtinere non posset, „licentiam abeun-
„ di petit, et id prohibiturum se esse promittit", i. e. mi-
natur.

Hinc statim hostilium armorum praeparatio! Nec o-
misit tam pulcram occasionem Adelboldus, remque strenue
gessit. Videtur autem iam ante initium fecisse a parte ter-

 restri.

ARCVMENTVM III. restri. Et hinc ratio apparet, cur THEODERICVS BAVO in Bodegravensi agro *se contradictorium exhibuerit Theoderico*, qui Bavonem oppresserat, ANONYM. N. I. Quem Bavonem, quum *possessionibus suis restituere* Episcopus studeret, pugnatum erat *d.* V. *Idus Iulii* a. 1018. vid. ANONYM. N. I. et III. et BEKA N. II. donec tandem fatalis illa pugna d. 29. Iul. in *Flaridingun* pugnata finem omni molimini Episcopi imposuit. *Bavonis* partes Episcopum etiam hoc in bello egisse, docet ANONYMVS N° III. quum „ secundum, inquit, bellum „ propter vindictam praedictorum armigerorum et prin„ cipum occisorum traxit originem; quod tamen occulto „ Dei iudicio magis obfuit quam profuit ".

Locus. III. Locus, ubi pugna fuit inita, his modis describitur. „ In insula quadam fit conventus collecti exercitus ", DITMAR. N. V. „ Utraeque acies apud Flandebergem confli„ xerunt " in AEGID. AVR. VALL. N. X. vocatur hinc *praelium Flardargense* in ANSELMO N. X. locus ipse, *Frisiorum regio* FLARIDINGVN, ALPERTO N° IV. *apud Flardenges* GEST. LEOD. N. XV. In genere a reliquis scriptoribus dicitur res contigisse *in Frisia*, vel *in Frisonia*; quod quomodo intelligi debeat, vid. not. *a.*) ad N. IV. Probb.

Tempus. IV. Tempus exacte definitur *IV. Kal. Aug.* a. 1018. sive d. 29. Iul. *die XIX.* post priorem pugnam. ANONYM. N° III. Die *IV. Kal. Aug. ipso die eademque hora*, qua belli socius Baldricus Episc. Leod. obiit, ANSELMO N. X. et GEST. LEOD. N. XV. et quidem *III. feria* seu die Martis, DITMAR. N. V. ubi tamen vitiose III. Kal. Aug. pro

pro IIII. scribitur. Incidit enim hoc anno dies 29. Iul. in diem Martis. EXCVRSVS III.

V. Exitus praelii Adelboldo Episcopo, Godefrido Duci et omnibus horum auxiliis ac copiis fuit funestus. Per strategema quorumdam conclamantium: *fugite. fugite*, omnes in fugam tumultuariam sunt coniecti. „Plus quam „tres legiones fuere interfectorum", DITMAR. N. V. „Mi„lites Leodienses et Cameracenses paene omnes oppeti„runt, et in proximis tribus Provinciis nulla fuit domus, „ubi saltem non deesset unus habitator". Multi *Nobiles* Traiectenses, ac *Comites* caesi, BEKA, et ANONYMVS N. II, III. Immo tanta dicitur extitisse clades, quanta *post Caroli M. tempora his regionibus* non acciderit, ibid. Ipse Adelboldus Episcopus *vix in navicula effugit* N°. V. Quin „vul„neratus et vix vivus ereptus, ac captivus, in castellum „abductus est Dux Lotharingiae GODEFRIDVS", harum regionum Dominus, ALPERT. DITMAR. BALDERIC. N. IV-VI. nec, nisi sequente demum anno, ex captivitate dimissus, ANSELM. N. XI. BROVWER. N. XIV. cum not. (*d*). ad N. IV. postquam ad eum liberandum missus fuit *Wolbodo* Episc. Leodiensis, qui, propterea quod antea Traiectinae Ecclesiae Diaconus fuerat „his in regionibus notus erat et „carus", ANSELM. N. XI. idque iussu Imperatoris HENRICI, REINERO teste N. XII. Exitus.

Fructus victoriae *Theoderico* fuere ingentes. Nam 1°. non ante dimisit *Ducem*, quam apud Imperatorem rerum actarum impunitatem impetravit. Docet SIGEB. N. VIII.

SAECVLVM XI. ad a. 1019. „Ducem Godefridum impetrata Frisonibus to-
„ tius iniustitiae impunitate a captivitate solutum esse”. *Obsecraverant* nimirum *Fresones* i. e. Comes cum suis, teste ALPERTO N. IV. „ut Dux apud Imperatorem et Episcopum Adelbaldum pro eis interveniat”. Wolbodo vero, teste ANSELMO N. XI. „Praedonibus veniam ab Imperato-
„ re obtinuit, ac Ducem sanum recepit”. Nam Theodericus Comes, teste BALDER. N. VI. „timens tantae ma-
„ gnitudinis virum in captione tenere, suae temeritati con-
„ suluit; eumque ut sibi *IMPERATORIS* gratiam emerceretur
„ abire concessit”; et REINER. N°. XII. „Wolbodo sua ef-
„ fecit industria, ut et captivitate Dux solveretur, et illata Du-
„ ci et Regno iniuria Fresonibus ab Imperatore donaretur”.

2°. Eiusdem „Ducis auxilio Adelboldus cum Thiedrico
„ hoste est reconciliatus; quamquam haec reconciliatio
„ non venit ex Episcopi voluntate, sed ex summa ne-
„ cessitate”, teste DITMARO N. V.

3°. Theodericus, victor, ab hoc inde tempore suo Fresoniae Comitatui duo haec Dominia, utpote armis occupata et Episcopo ademta, adiecit; ditionem nempe *Bodegravensem* Bavoni ereptam, et *terram de Merewedam* sive ditionem hodie *Zuidhollandiam* dictam. Docet hoc res ipsa. Docet locus DITMARI N. V. de *invito* Adelboldo; porro rerum deinde actarum contemplatio; imprimis vero hos

do-

(1) *Vuroch* nihil aliud esse videtur quam hodiernum *Henrik.*

(r) Sic emendavi integrum *Hedae* locum ex *libro MS. Donationum Imperia-*

docet insigne illud Regis Henrici IV. monumentum a. 1064, sive Charta in WAHEDA p. 129. qua is „ Ecclesiae Traiecti„ nae reddit restituitque loca, quae a *THEODERICO* [III.] COMITE eiusque filiis, [Florentio I. et Theoder. IV.] „ iniuste *ablata* fuerant Ecclesiae Traiectensi, inde a tem„ pore HENRICI II. et ADELBOLDI Episcopi, pro „ quibus et idem Imperator HENRICVS, et avus noster „ Conradus et pater noster P. M. Henricus plurimum laborave„ runt, et multa bella fecerunt". Quae verba hinc ingentem adipiscuntur lucem. In his bonis nominatim exprimuntur, 1°. *COMITATVS omnis in HOLLAND cum omnibus ad bannum regalem pertinentibus.* 2. *Beneficium* [i.e. Feudum] *quod Comes Vnroch* (r) *ab Episcopo ADELBOLDO tenuit, uno loco qui dicitur Sigeldrith usque in Rinesmuthon; inde sursum ab occidentali parte Reni usque in BODENGRAVEN, post Vnroch Godezo, post Godezonem THEODRICVS BAVE filius, quem THEODRICVS COMES expulit, et vi S. MARTINO abstulit* (s). Quibus ex verbis simul videmus, quam extensi fuerint limites huius Comitatus, unde Bavo vel *Bavae filius* eiectus *Theodericum III.* possessorem ac Dominum reliquit. Sed ad rem redeo. Ex quo Theodericus *Merewedae* tractus secundum fluvium cognominem *possessor* evasit, hinc seq. tempore lares illuc ex *Frisia* transtulit, et originem dedit novo *Comitatui*, qui ab hoc inde seculo *Hollandensium* audire coepit. Certe hunc terrae [illegible] tra- EXCVRSVS. III. *Hollandiae origo.*

[illegible] *vialium in prima fundatione Ecclesi. mai.* DA *MS.* Vterque vocem *possedit* re- *Traiect.* [illegible] quocum consentit [illegible] recte, opinor, omittit.

EXCVRSVS III. tractum *primaevam* effecisse huius nominis *Hollandiam*, nemo hodie dubitat. Viderunt hoc iam A. MATTHAEVS, BVCHELIVS, alii. Quod ut probetur, haec duo sufficiant. Distinguuntur in *Libro Camerae, Ecclesiae Traiect. antiquissimo MS.* apud MATTH. *Anal.* T. III. p. 43. et not. *ad* ANON. TRAI. p. 210.

Decanus in Rynlant.
Decanus in Scalden.
Decanus in Zuytbevelant.
Decanus de Kennemare.
Decanus de Betue.
Decanus de Westflinglant.
Decanus de HOLLANT.
Decanus de Goye.
Decanus de Amstelle etc.

Manifesto argumento, *Holland* ab his omnibus separatum tenuisse locum, qui qualis sit, docet vetusta Charta *Godebaldi* Episcopi a. 1126. in HEDA p. 155. et MIERIS *Cod. Dipl. Holl.* T. I. p. 87. *Ego Goedebaldus — Ecclesiam mei iuris in* HOLLANT, *quae vocatur Tiekelinoskerka* —. Quae non alia est quam ecclesia magnae Insulae *Dordracensis*. Nomen hoc *Holland* seculo demum XI. in coaetaneis scriptoribus occurrit, ita ut non modo *Hollandiensis*, sed et *Holtlandensis* scriptum inveniatur. Non aliter *Theodericus* Probb. V. in Charta autographa a. 1083. se vocat: *Holdlandensium*

sium Comes. Et AVCTOR coaevus Vitae *B. Caroli Boni* ad d. 2. Mart. in ACTIS ss. p. 204. vocat Florentii I. viduam *Gertrudem COMITISSAM HOLDLANDENSIVM.* Testatur etiam CORN. AVRELIVS apud v. LEEVWEN *Bat. ill.* p. 42. se varia legisse Diplomata sub Meinardo Abbate Egm., ubi *Holtland* scribebatur; eademque dicit MARTINVS DORPIVS. Vid. H. V. R. KERKL OVDH. Voorber. D. I. bl. IV. et V. EXCVRSVS III.

Quemadmodum igitur ante devictam hanc regionem et paullo etiam serius Comites, *a Frisia* ab altera parte Mosae et Rheni sita, se *Frisiae* vel *Frisoniae Comites* dixerunt; unde AVCTOR *Vitae Meinwerci* THEODERICVM *III.* adhuc sub titulo *Comitis FRESONIAE inter Imperii Principes* produxit ad a. 1024, 1028, 1029. p. 557. p. 559. sic postea *hi Comitatus* coniunctim poni coeperunt; unde in *Chronic. Egmond.* ad a. 1063. *Robertus Gertrudem Comitis Florentii viduam sibi in matrimonium socians, sic Comitatum HOLLANDIAE et FRISIAE acquisivisse* dicitur; idemque *Robertus* Comes *Frisonis* adhuc nomine insignitus est. Postquam vero generale hoc *Frisiae* nomen in multa distincta nomina dissolutum est: (uti supra iam occurrunt *Westlinge*, i. e. Westfrisia, *Kennemare*, *Rijnlant*, *Mosaland*, *Scieland*, et in supradicta Charta a. 1064. pagus *inter Lek et Isalam*) sic deinde iterum in unum corpus coaluere, mutatoque *Frisiae* nomine novum illud *Hollandiae* nomen latius patuit; quin immo ad distinctionem *Zuidhollandiae* dici tunc *Noordhollandia* coepit omnis ille tractus, qui ab amne *Isala* cis *Roterodamum* usque ad

EXCVRSVS III.

lemum extenditur, reservato *Frisiae* tantum nomine in hodierna *Westfrisia*; et adscito *Kennemariae* nomine usque ad *Harlem*. Credibile autem est, Theodericum Comitem ab hoc tempore sese magis magisque in hac terrae parte munivisse; contra vero fratrem suun *Sicconem* Boreali terrae praefecisse. Certe *Sicco* seu *Sifridus* in vetustis Annalibus occurrit tamquam *PRAESES KENNEMARIAE*: id quod hinc derivandum puto.

HOLLANDIAE *Etymon.*

Vnde vero nomen *Holland* sive *Holtland*, non adeo expeditum est. Si tamen revera primitus dictum fuit *Holtland*; ut etiam fatetur HEDA p. 59. nec negat MATTH. *de Nobil.* L. I. c. 12. et not. ad *Bell. Camp.* p. 220. res facilis erit explicatu. Nimirum habetur in antiquissimo bonorum Ecclesiarum Traiect. Catalogo seculi IX. (t) in HEDA p. 65. pagus quidam vel vicus, qui *Holtland* vocatur, in quo iam tunc Episcopi IV. *terrae mansos* possidebant. Rapidissime his temporibus Episcopi suas terrarum possessiones variis modis extendebant. In Merewedae tractu hoc a. 1018. ingens illis iam erat possessio, communis tamen cum aliis Episcopis, Leodiensi, Coloniensi, etc. Non erat autem ex more huius aevi, ut Comites munitis in urbibus sive oppidis, quae necdum exstabant, habitarent; sed Castel-

(t) Edidit hunc Catalogum MIERIS *Charterboek der Grav. van Holland*, I. D. bl. 17. ad. a 866. Longe tamen emendatius Ill. Baro DE SCHWARTZENBERG Charterb. van Vriesl. I. D. h. a. Habetur in *MS. Cod. donationum Imperial.* fol. XV. inter Chartam Traditionis *Wicberti* filii Wide-

kin-

tella sua in agris haberent. Vnde CHRON. EGMVND. adhuc a. 1132. p. 78. in Kennemaria *antiquorum Comitum domos* combustas memorat. Si igitur *Theodericus* III. post occupatam primaevam Hollandiam, illic devicti Episcopi Castellum vel invenerit, vel novum struxerit; hinc procul dubio pagus ille HOLTLAND, ubi situm fuerit Castellum, incolis maxime frequentari coeperit, et sic a *Castri sui* vel etiam *vici* seu *pagi* (u) nomine cognomen toti Regioni dari coeptum, sicuti *Gelriae*, *Clivis*, *Iuliaco*, *Brabantiae*, observante W. HEDA l. l. Fuit profecto haec regio teste BALDERICO N. VI. *locus* SILVIS *atque nemoribus fere inhabitabilis*. Quid igitur magis consentaneum, quam opinari, antiquitus vicum hac in regione exstitisse, qui quod undecumque *arboribus* ac *silvis* erat consitus, hinc *Holtland* dicebatur: quemadmodum in eadem Henrici Charta a. 1064. iungitur HOLTREKA *cum Thuredrecht*, [hodie *Dordrecht*] *et Werkenemunde*: quam vocem *Holtreka*, *Holtrek*, hodie pronunciares *bout-rak* vel *boutrek*, sive *locus arboribus consitus*. Seculo XI. medio nomen hoc *Holland* insigniori sua notione occurrit. Exstitit enim *Epitaphium Traiecti* in honore Episcopi *Bernulfi*, in Ecclesia S. Petri, quod olim, iuvenem adhuc se legisse testatur MATTH. in EXCVRSVS III.

G 2

kindi Magni a. 834. quae edita est in *Batav. Sacr.* p. 104. et inter Praeceptum Regis *Zwentiboldi* sub Egilboldo, quod apud HEDAM est p. 70.

(u) Cave ne *pagi* vocem trito sensu accipias. *Pagus* t. t. significabat latum quoddam territorium, ac saepe aequivocum *Comitatus* nomen est.

LXCVRSVS III. in not. *ad Bell. Campestr.* p. 223. ubi haec inter alia habentur:

> *Vicenus* BERNOLD *pastor successit Adelbold:*
> *Annis septenis bene rexit bis quoque denis.*
> *HOLLAND Militiam iunxit ad Ecclesiam.*

Quorum verborum videtur sententia, *Bernulfum* Ecclesiae Trai. Episcopum *Militiam Holland*, i. e. *Milites Hollandiae* sive Equestris ordinis Vasallos sibi amicos conciliasse, adeoque cum *Hollandiae Comite* pacem coluisse, etsi fuerat successor *Adelboldi*, Hollandis non immerito infesti. Quae explicatio maxime congruit historicae veritati. Nam ANON. *Bell. Campestr.* p. 213. *Post obitum Adalboldi Pontificis Bernoldus vir egregius Trai. successit Episcopio, qui cum Hollandensibus pacem habuit.* cf. BEK. et HEDA p. 118. qui ita loquitur; „Primum pacem pepegit „cum Comite Hollandiae et Principibus vicinis, quum ant„ea internecino odio inter se flagrarent". Quum autem et stilus Epitaphii, et rei natura suadeat, esse dicatum eius memoriae Monumentum ipso obitus tempore, qui annus fuit 1054., hinc tuto statuas, nomen *Holland* iam tunc pro *Comitatu* invaluisse. Quae omnium huius nominis antiquissima est mentio ex actis authenticis desumta, quantum equidem scio. Sequitur et altera a. 1064. in Charta Regis supra laudata; tertia vero mentio habetur in Charta a. 1083. ubi *Theodericus Comes Holdlandens.* Sed de his alibi fusius. Ex

Ex hactenus autem disputatis multa emendari poterunt in narratione, quam de huius anni 1018 gestis fecere BVCHELIVS, MATTHAEVS, VAN LOON, WAGENAAR, optimi alioqui fcriptores; ut de antiquioribus nunc taceam. *Flardingam* vero five *Fladirtingam* regionem, non aliam esfe, quam quae hodie *Zuidhollandiae* nomine venit, in qua urbs *Dordrechtum*, evincam in *Differtat. Geograph.* Nunc tantummodo duo testimonia inter fe confidera, quae dedi N° IV. *c*). cum nota N° XIX. fubiecta. Diu autem Comites nostri ab hac *Fladirtinga* denominati fuere. Vnde HERM. CONTRACT. N° XVII. ad a. 1047. vocatur *Theodericus de Phladirtinga Marchio*, et a. 1046. *Theod. Marchio, qui Pagum quemdam, Phladirtingam, fibi ufurpasse* dicitur. Si vero cum disputatis conferas, quae nuperrime hac de re fcripfit Illustr. Editor AEMIL. STOKII *Chron. Rhythmic. Belg.* D. I. bl. 106, 107. patebit, quam multa hinc corrigi posfint. Profecto STOKIVS ex *Chronico Egmundano* fapuit; at fcriptoris verba cum aliis non intellexit, ut monui in notis ad CHRONICON p. 43. Meliora fcripfit Doct. MATTH. *Anal. Med. Aev.* T. III. p. 43. et 69. in multis tamen in viam facile reducendus. EXCVRSVS III.

EXCVRSVS IV.

VINDICIAE CHRONICI HOLLANDIAE EGMOND. ET AEMILII STOKII RHYTHMOGRAPHI,

SVPER WALACRIAE INFEODATIONE AB IMPERATORE HENRICO.

Ad Chronicon a. 1057. p. 48.

Noster Auctor ita ad a. 1057. p. 48. *Balduinus Comes Flandrensis ab Imperatore Valentianas et* WALACRIAM *in beneficium suscepit.* Disertum hoc testimonium non modo oculis usurpavit Versificator noster Chronicographus, STOKIVS, sed aliunde etiam plures circumstantias, satis in vulgus cognitas, adiecit B. I. vs. 1073. sqq.

Tien tiden was in Vlaendren mede
Een Grave van groter moghenthede/
Die Boudene van Risele hiet.
Want/ als ment bescreven siet/
Hi makede Risele de stede/
Ente Kanesie oec mede/
Daer hi noch in begraven leghet.
Deze Boudin/ alsmen ons seghet/

Die

EXCURSUS IIII.

Die wort Keiser Heinrics MAN, (v)
Om dat hi van hem ghewan
WALCHEREN ende vier Ambochten,
Ende over Scelt lant dat hi sochte.
Dit ghesciede in ons Heren iaer
Dusent ende zeven ende vijftich dats waer.

Quorum sententia huc redit. „His temporibus exstitit „Balduinus Insulanus Comes Flandriae, vir magnae au„ctoritatis, qui urbem Insulas, in eaque Canonicatum „condidit, postea illic sepultus. Homo feudalis Impera„toris Henrici narratur evasisse, iccirco, quod a. 1057. ab „Imperatore in Beneficium, sive feudum accepit WALA„CRIAM et quatuor Ambactas cum terra transcaldana. Hoc testimonium pluribus falsitatis arguit illustr. editor STOKII bl. 586—589. idque imprimis de *Insula Walcheren* negat. „Melis, inquit, is ook Meerhout [i. e. *Chronicon* „*Egmondanum*] hierin gevolgt, dat hij deeze gifte zegt ge„daan te zijn door Keizer Henrik aan Boudewijn van Rijs„sel in 't Jaar 1057. Alles mis" i. e. „AEMILIVS STOKIVS „etiam in his Scriptorem Chronici Holl. Egmondani se„cutus est, quod hanc donationem factam esse dicit *Bal*„*duino Insulano* ab Imperatore *Heinrico* a. 1057. Omnia „falsa." Probationes, quas ad hoc effatum stabiliendum adduxit Vir clarissimus, hae sunt. „Dees Kei-

Stokius vindicatus.

„zer

(v) i. e. homo feudalis, vasallus. Wordic haer Man, en ware scande. cf. STOKE B. II. v. 1028. Den goede, worter haer loe ...

EXCURSUS IIII. „ zer, inquit, zou dan geweest zijn Henrik IV., die den 10. „ November 1050. geboren, en zijn Vader opgevolgd is „ den 5. October 1056. noch geen volle zes jaaren oud ". i. e. „ si haec donata tunc sunt, donator esse debuerit im„ per. Henricus IV. qui d. 10. Nov. a. 1050. natus patri „ successit d. 5. Oct. 1056. nondum sex natus annos". Equidem non satis capio vim argumenti. Si hoc sibi vult vir clar., Imperatorem Henricum IV. propterea quod 1056. *sex annos* modo natus fuit, dare non potuisse a. 1057. *Feudum Imperii*, non valebit argumentum. Quasi vero minorennitas Regum et Imperatorum non permitteret, ut Beneficia concederentur, neve Regni negotia eius nomine administrarentur. Solus SCHATENIVS in *Annal. Paderb.* qui nunc mihi ad manus est, intra ann. 1056 — 1062. tres Chartas exhibet, per quas hic Imperator *Henricus* vel vetera confirmat, vel nova bona tradit, anno nempe 1056. *Kal. Aug.*, 1058. *Octobr.* immo a. 1059. *in ipsa Traiectina* urbe, adiecto *Signo Domni Henrici IV. Regis*, *anno Regni Domni Henrici IIII. tertio*. Add. a. 1062. *Mens. Mart.* Necnon a. 1064. *mense Maio*, quo tempore Imperator Keiserswerdae „ interventu et consilio fidelium suorum Annonis Coloniensis, „ Sigefridi Moguntini, Eberhardi Trevirensis et Adalberti „ Bremensis ac Burchardi Halberstad. Episcopi aliorumque Possessiones [NB] a *Comitibus Hollandiae* ablatas Ec„ clesiae Traiectensi reddidit", ut duas huius rei Chartas exhibet W. HEDA in *Episc. Trai.* p. 129. sqq. Cunctane igitur haec falsa, quia minorennis Henricus Rex? Rectius

cum

cum SCHATENIO l. l. ad a. 1064. p. 560. vir doctus dixisset, „Episcopi uti Regem circumducebant, ita omnem „ penes illos administrandi Regni potestatem fuisse". Notum autem est, Regni et Regis tutelam tunc gessisse matrem Agnetem Imperatricem (x). Et tamen hoc argumenti genere vir clar. non modo hic, sed alibi etiam de *Charta* Comiti Holl. a. 985. concessa usus est. MXCVIII IIII.

Secundum viri D. argumentum hoc est: „Het verhaal „ van Meerhout [Chronici Egmond.] wordt gevonden bij „ SIGEBERTVS; doch vijftig jaaren vroeger, namelijk op 't „ jaar 1007. daar wij meer lezen dan SIGEBERTVS geschre„ ven heeft, i. e. huius Chronici Egmondani narratio in„ venitur apud SIGEBERT. GEMBL.; sed 50. annis ante, „ nempe a. 1007. ubi plura exstant quam scripsit Sigebertus". En! tamen ipsius diserta verba ed. Miraei. „Coloniae ge„ nerali conventu habito, BALDVINVS [Comes Flandrensis] „ et GODEFRIDVS [Dux Brabantiae] mediante Victore Papa „ ad gratiam Regis et pacem reducuntur, et omnes bello„ rum motus sedantur". Quomodo vero pax et belli motus sedari, ac reconciliatio institui potuit, nisi ex more huius aevi per novam aliquam *infeudationem* vel feudi recognitionem; quam nobis hunc in modum descripsit PIERRE D'OVDEGHERST, *Chroniq. de Flandr.* cap. XL. p. 78. „ En

 „ son

(x) Vid. ad Chronicon p. 48. not. 57.) Cf. STRYVII *Hist. Germ.* in Henrico IV. §. 2. not. 11.) p. 358.

EXCVRSVS IIII. „ son lieu [inquit de Henrico III.] fust esleu, faict et creé „ Empereur Henry le quart son fils: deuant le couronne„ ment duquel fust en l'an mil cinquante sept, tenu en la „ ville de Coulongne un concil general, pour appaiser les „ differents des Princes de l'Empire, auquel assistá en pre„ sence nostre sainct pere le Pape Victor, par l'inter„ cession duquel les dicts BAUDOUYN Conte de Flandre, „ et Godefroy Duc de Brabant furent receus en grace du „ nouuel Empereur. Au moyen de quoy cesserent tou„ tes guerres et hostilitez, et se fit une bonne et desirée „ paix: par laquelle ledict Empereur, donná, cedá et „ transportá (1) tout le droict qu'il pouuoit pretendre en „ la ville et Conté de Tournay a Baudouyn de Mons —. „ (2) Le Conte BAUDOUYN le Debonnaire retint par icel„ le paix toute LA TERRE qu'est située entre L'ESCAULT „ et LA TENRE, [i. e. Comitatum Alostanum], ensemble „ le Chastel de Gand avec tout le pais, qui gist entre „ L'ESCAULT ET LE HONTE, depuis la fosse appellée Ot„ tinghe iusques deuant Anuers, joindant LES YSLES DE „ ZELANDE, que l'Empereur Henry le second [post a. „ 1007.] auoit donné a Baudouyn le Debonnaire fit au„ dict Empereur Henry le quart au jour de son couron„ nement hommage en sa ville de Coulongne, audict an „ 1057." Quidquid hic scriptor *de Balduino Montensi* habet, habet etiam ALBERICVS *Chronic.* ad a. 1057. p. 94. „ Balduinus iunior Marchisius Nerviorum Comitatum Im-

„ pe-

„ periali munificentia et authoritate Apostolica suscepit". EXCURSUS IIII.
Eademque SIGEBERTVS MS. Lips. in Ed. Miraei. Quae vero de ceteris terris, imprimis de *Walacria* ceterisque *Zelandiae Insulis* Balduino Insulano a. 1057. datis, cum CHRONICO EGMVNDANO ad h. a. scriptores narrant, confirmantur aliunde. Quae quo clarius intelligantur, haec tenete. Exarserat ineunte hoc seculo bellum inter Henricum Imper. et Balduinum Barbatum Comit. Flandriae ob urbem Valentianas in confiniis Lotharingiae sive Imperii Germanici et Flandriae sitas; eamque Balduinus Arnulfo Valentiano Comiti, Henrici Imp. Vasallo, ademerat. Henricus Imp. hanc vindicaturus a. 1006. cum *Roberto* Rege Franciae et *Richardo* Duce Normanniae iunctis viribus contra tendunt; sed quum frustra hoc esset, sequenti a. 1007. Imperator redit, et inexspectato *Gandavum* Castrum (ab Ottone Rege structum, sed Arnulfo Magno Comiti Flandr. possidendum traditum) occupat, multos Flandrensium primores capit; unde *Comes Flandriae* territus legatos ad Imper. mittit; factaque est reconciliatio, ea lege, ut Comes reddat *Valentianas*. Quod postquam factum, Imperator, *rebellione* aut *suasione* suorum impulsus, BALDVINVM *hominem* suum *feudalem* fecit, eique in feudum concessit *Valentianas*; et *postea* etiam ei addidit WALACRAS. Haec vera rerum gestarum facies est, quam praeter P. D'OUDEGHERST, *Chroniq. de Flandre*, c. 35. p. 68. sqq. et c. 36. et reliquos Flandrenses omnes coaevi scriptores et Annales testantur,

 quos

EXCVRSVS IIII. quos inter prae reliquis eminet DITMAR. MERSBVRG. (y); qui anno 1021. desiit, et res suo tempore gestas hoc modo refert: „Balduinum, inquit, Ducem iuventus et rerum „ affluentia ac mala iniquorum inflatio adversus Regem armavit, et Valentinam urbem possidere, potestatique „ suimet subdere, suasit. Quod Rex ubi primum comperit, ipse cum suis militaribus accedens, eripere eandem „ assidua pugnatione tentavit, et nil proficiens abiit, expeditionem suam in proxima aestate super BALDVINVM fieri Orientalibus et Occidentalibus firmiter indicens. Advenit optatum tempus, exercitus grandis colligitur et a „ Rege cum eodem ad Scellam (i. e. Schaldin) fluvium „ pervenitur. Ibi se Balduinus armato milite praesentans, „ transitum regi prohibere frustratoria spe nititur; sed prudenti consilio quorumdam nostri navibus alio latenter „ transvecti, eiusdem nimiam praesumptionem ex improviso irruentes confundunt. Fugiente eo, Rex in Christo „ victore laetatur, flumen transgreditur, vicinitatemque „ contiguam populatur. Cum autem ad Abbatiam, quae „ GENT dicitur, veniret, a confratribus illius Ecclesiae „ susceptus, loco eidem et bonis appertinentibus cunctis „ pepercit. Tandem Balduinus magna necessitate coactus „ humili supplicatione veniam impetrat, et non longe post „ per manus Regis miles effectus WALEKORN et VALEN-

(y) In LEIBNIT. Script. Rer. Brunsvic. T. I. p. 383. Quis autem DITMARVS fuerit, et quantae fidei scriptor in rebus, quae suam attigerunt aetatem, vide LEIBNITII Praefat. ad T. I. not. XXIX.

„ LENCINAM praenominatam urbem in beneficium adi- MXCVIII
„ piscitur ".

Cum hoc autem coaevo scriptore conferatur accuratissimi SIGEBERTI testimonium, et dicat quis, num plura illic occurrant; ut vult vir doctus, quam scripserit SIGEBERTVS. Sic ille ad a. 1006. et 1007. „Castrum Valentianas, si-
„ tum in Marcha Franciae et Lotharingiae, quod Baldui-
„ nus Comes Flandrensium invaserat, Imp. Heinricus obsi-
„ det, concurrentibus ad auxilium eius Rotberto Rege
„ Francorum, et Richardo Comite Northmannorum. A. 1007.
„ Heinricus Imp. quia de obsidione Valentianensi inefficax
„ redierat, contra Balduinum profectus, —— unde Bal-
„ duinus perterritus Imperatori satisfacit, Valentianas red-
„ dit ——. Postea Imperator seditione suorum coactus,
„ Valentianas Balduino beneficiavit, ut sibi contra motus
„ suorum auxilio esset. POSTEA EI ETIAM VVALA-
„ CHRAS ADDIDIT". Addantur his testimonia in Probb. N. IV; VI, VII, VIII, IX. imprimis quae ad vindicandum locum SIGEBERTI N. III. ex admonitione viri humanissimi ac rever. I. N. PAQVOT, Historiographi regii, qui *Sigeberti* exemplar Gemblaci pro me contulit, plura in *notis* adscripsi; ubi docebimur; Codicem Gemblacensem totidem literis ea verba habere; et quo minus de hac genuina SIGEBERTI *Gembl.* lectione, quam tantopere impugnat et infringere conatur V. ill. dubitetur: vidi in Bibliotheca PP. Iesuitarum Antverpiana elegantem SIGEBERTI Chronici Codicem MS. membranaceum in folio, scriptum Probb. a. 1057.

 iam

EXCURSUS IIII. iam ante a. 1239. ut ex eius fine satis patet, ubi diserte etiam lectio τοῦ *WALACHRAS* occurrit.

Si igitur solo *Ditmari* testimonio et depravata eius scriptura *Walekorn* seu *Walekern* pro *Walkeren* (Lat. *Walacra*, et Belg. *Walchren*), stari oporteret: haberet fortasse Vir D., quo se tueretur, et ex vitioso loco peti posse argumentum inficiaretur. Sed coaevi DITMARI narratio tot alia secum habet testimonia, ut qui dubitare hic de lectione *Walecren*, seu ut hodie pronunciamus, *Walcern*, *Walchren*, velit, de sole in meridie etiam dubitet, necesse sit. Antiquitus varie haec vox scribebatur *Valachra*, *Walacra*, *Walachria* et similia. ALBERICVS *triumfont.* N. VI. scribit *Valachras*; BALDER. *Chron. Camer.* N. IV. *Walcras*; BALDVIN. NINOV. N. VIII. *Walachriam.* Ipsum Gemblacense SIGEBERTI exemplar diserte scribit: *Postea ei etiam* WALACHRAS *addidit.* IPERIVS N. VII. *Valkara*, per quam vocem nihil aliud innui quam *Zeelandiae* partem, alibi idem disertis verbis docet. Quae omnia quum negare sustineat Vir doctus, hinc fusius haec probabo in not. ad SIGEB. et IPERII loca N. III. et VII. Haec igitur *Walacriae* infeudatio ab Henrico Rege Comiti Flandriae facta agnoscitur non modo ab omnibus Flandriae scriptoribus, sed qui rerum nostrarum scriptor negare id hactenus ex professo sustinuerit, novi neminem (z).

Hoc unum dubium excitari posse videtur, utrum per simplicem *Walacriae* denominationem sola Walacriae insula, an integra Zeelandiae pars, quae *occiden-*

(z) VOSS. *Ann. Holl.* L. I. p. 28. *f.*

dentalis dicitur, innuatur. Oritur autem mihi suspicio, posteriorem sententiam priori esse praeferendam. Et hoc est, quod MASCOVIVS Comment. *de reb. Imper.* L. IV. p. 126. not. dicit: *Scriptores Rerum Belgicarum omnes Selandiae insulas* (nempe Occidentales) *datas tum Balduino intelligunt.* Rationes autem, cur huic sententiae accedam, hae sunt. 1°. Quia multis in locis, ubi de hac Infeudatione sermo est, non simpliciter *Walacram*, sed plur. *Walacras* vel *Walcras* invenimus dictas; unde credibile, sub hoc nomine reliquas insulas *Beveland*, *Borsele*, etc. fuisse comprehensas. 2° Erat fluvius *Schaldis* his temporibus discriminator Imperii Rom. Germanici sive Regni Lothariensis, et Comitatus Flandriae. Vid. OL. VRED. *Com. Sigill.* p. 81. et 34. *Prodrom.* II. p. 485. sq. et de hoc tempore *Geneal. Com. Flandr.* §. 4. in MARTENE *Thesaur. Anecd.* T. III. p. 381. „ Scaldus fluvius a fonte suo usque AD MARE discernit „ Regnum Lothariense a Comitatu Flandriae, qui est de „ regno Franciae". Non alius autem Scaldus fluvius tunc intellectus fuit, quam qui pone Zuidbevelandiam iuxta Zierikzeam in mare illabitur. Omnes autem hae insulae intra hunc Scaldin erant sitae. Quare admodum verosimile est, Regem Germ., quo finis tandem fieret turbis ob confinia *Flandriae* et *Lotharingiae* ortis, *Balduino* has terras in feudum concessisse; imprimis postquam *fossae Ottonianae* ad distinguendos terminos olim ductae vis cessarat, quia Comites Flandriae, accepto Castello *Gandavensi* et quatuor *Ambactarum* praedio, nunc hos Ottonianos termi-

EXCVRSVS IIII.

Walacrae pro V. insulis.

EXCVRSVS IIII. nos neglectim habuerant. 3º Est hoc generale assertum scriptorum Belgicorum, imprimis Flandrorum, quorum narratio non de nihilo, et quos ex affectu omnes ita scripsisse, haud verisimile. Audi P. D. OVDEGHERST *Chron. de Flandr.* c. 36. p. 72. vſº „ l'Empereur non „ seulement luy accordá la paix et amitié qu'il demandoit, „ mais aussy — constituá ledict Baudouyn, a l'adueu et par „ aduis des Princes de l'Empire, son homme feodal, luy „ rendant ladicte ville de Valencienes, et outre ce luy don- „ nant LES YSLES de WALCHERE, NOORTBEVER- „ LANT, BORSSELE et autres de Zelande". Idem porro in fine huius capitis p. 73. vſº adiicit, Comitem Flandrum Gandavi haerentem postea bellum gessisse cum *Comite Hollandiae*, qui ius suum in has insulas Zeelandiae persequebatur, sed a Balduino inde eiectum esse. cf. MEIER. *Ann. Flandr.* a. 1045. Quod tamen quale ius fuerit, ignoratur, nisi quatenus *terra de Waas cum 4. Ambactis* Comitum Hollandiae ditio fuerit, qui interea temporis terris ampliandis intenti has forte insulas sibi occuparunt, a Rege iterum nunc destituti, instigante forte *Adelboldo* Episcopo Traiectino, intimo Regis Henrici amico, sed *Theoderici* III. Com. Holl. hoste iurato. *Adelboldum* enim in his rebus cum *Balduino* gestis Regi adfuisse, ac copiis praefuisse, constat ex ALPERTO coaevo in Probatt. N. II. His 4º adiunge ea quae postea gesta sunt. Flandri enim ex hac donatione semper ius has in insulas vel habuerunt, vel praetenderunt; et ob id per tria secula cum Hollandis litigarunt, donec

donec tandem sec. XIII. vel potius ineunte sec. XIV. finis contentioni factus est, et hae insulae Holl. Comitibus cesserunt, relictis Flandro, quae ab altero Scaldis alveo, hodie *occidentali* dicto, sita erant. Quod si vel summum omnes hae Insulae sub Henrico II. datae non sunt, certe ex communi omnium scriptorum tum nostratum tum exterorum consensu datae sint necesse est a. 1057. Qua in re quoniam consentientem habeo V. Ampl. HUYDECOPER, saltem his non directe, quod sciam, refragantem, nec qui praeterea neget reperitur, ampliore probatione opus non videtur. Attamen ut nonnihil lucis historiae addam; videamus, quid postea contigerit. EXCURSUS IIII.

Mortuo a. 1036. *Balduino* Barbato successit filius *Balduinus Insulanus* sive Pius, pater Roberti Fresonis. Hic a. 1046. bellum habuit cum Imperatore Henrico III. Belli occasio fuit affinitas inter *Balduinum* et *Godefridum* Ducem Brabantiae, qui ob negatum Paventis Ducatum Mosellanum internecino adversus Imperatorem *Henricum* flagrabat odio. Paucis rem memorat SIGEB. GEMBLAC. a. 1047. *Instinctu Godefridi Comes Flandrensium Balduinus contra Imperatorem rebellat.* cf. a. 1045. (a). Pluribus hoc Scriptores Flandrenses. Durabant turbae usque ad a. 1049. intra quod tempus *Balduinus* Gandavum Castellum, quod Imperator tenebat, occupavit, eique praeposuit *Lambertum* perpetuum Castellanum, urbemque bonis et incolis am-

(a) Adde loca apud VAN LOON *Al. Hist. van Holl.* II. D. bl. 299.

EXCVRSVS III. ampliavit, narrante P. D'OVDEGHERST *Chron. de Flandr.* c. 39. p. 76. vso Tandem intercedente Leone Papa IX. pax inter Imperat. et Ducem Brabantiae facta est; sed quum huius pacis consors esse nollet Balduinus, hunc Imperator a. 1049. armis ad pacem adegit, iis tamen conditionibus „ut reddantur ab Imperatore captivi; ut BALDVI„NVS fiat eius homo Vasallus, datis illi in feudum terris, „Comitatu Alostano, IV. *Ambaotis*, *insulis* Walachria, „Noort-et Zuidbevelandia, Borsele, et quidquid iacet „inter Hedinzee et Scaldin". Vid. D'OVDEGHERST l. l. c. 39. f. p. 78. Verum a. 1051. novum erupit bellum; Comes Flandriae Hannoniam, quae iuris erat Caesariani, invadit, Richildin viduam Hannon. dat uxorem Balduino filio suo, idque *Imperatore non consulto*, ut loquitur IPERIVS Probb. N. VII. quas nuptias Henricus III. indigne ferens, copias congregat, ad fluvium Scaldin penetrat, et omnia depopulatur. Paulo post a. 1053. Balduinus ob antecedentia infestus prior bellum parat, Ducem Lotharingiae in partes trahit, exercitum trifariam dividit; potissimas copias sibi retinet, alteram partem *Balduino* filio, tertiam *Roberto* attribuit; quid plura? Moritur a. 1056. Imper. Henricus, cuius filius Henricus Rex factus postquam vires suas expertus est, interventu Papae Victoris in Conventu Coloniensi *Godefridus* Dux et *Balduinus* Comes Flandr. Regi conciliati sunt, teste SIGEB. ad a. 1057. Quae vero Pacis conditiones fuerint, docet insignis ille locus IOH. IPERII *Chron. S. Bertin.* c. 37. p. 577. in MARTENE.

NE *Anecd.* T. III., qui omnem hac de re litem dirimit, EXCVRSVS III.
propterea quod idem hic ſcriptor alteram Caeſaris donationem post a. 1007. factam non reticuit. Postquam bellum Imperatoris cum Balduino, et posterioris victoriam enarrasſet, ſic tandem concludit. „Comes ipſum per Flan„driam inſequens usque Neomagum, Palatium Imperato„ris combusſit, et ſic in Flandriam rediit. Postmodum „in Tornaco per Henricum Francorum Regem pax facta „est inter eos, ſicque Comiti Flandriae remanerent per„petuo et hereditarie pars illa Brabantiae, quam ipſe „Balduinus Comes conquiſierat ultra Teneram fluvium, „et Comitatus Alostenſis cum terra Quatuor officiorum. „Inſuper in ZELANDIA QVINQVE INSVLAS Imperator ei „ſuperaddidit, cum conditione, quod eas ab Imperatore te„neret". Quod ſupra *Coloniae*, hic vero *Tornaci* factum dicitur, id ita intelligendum, ut pacis conditiones ordinaverit Rex Francorum Tornaci, Imperator vero Coloniae approbaverit, ibidemque Balduinum ad Homagium receperit. Huc redit etiam J. MEIER. *Ann. Flandr.* a. 1057. „In ſynodo Agrippinenſi Victor Pontif. Rom. et HENRI„CVS Francorum rex pacis authores fuisſe dicuntur, quae „Balduino principi Godefredoque Arduennenſi a Caeſare „Henrico data est. Ea pace terram omnem inter flumina „Scaldem et Teneram, Quinque Inſulas Zelandicas, Cas„trum Gandenſe cum quatuor Officiis Balduinus retinuit. „Filius autem eius Balduinus Montenſis accepit ab eodem

 „Au-

EXCVRSVS IIII. „ Augusto Tornacum cum toto eius agro, quod postea „ a Flandris defecit (b)". Cui testimonio congruunt etiam quae ex Nostratibus habet JO. A LEIDIS (c). Quid igitur mirum, quod STOKIVS Rhythmographus Noster eadem scribat; eademque in re consentientes habeat ex recentioribus PONTAN. *Hist. Gelr.* L. V. p. 84. immo ipsum WAGENAR. *Histor. Patr.* D. II. bl. 175. ingenue id confitentem; et quidni consentiant? quandoquidem in EXCVRSV VII. ad a. 1071. manifesto patebit, *Balduinum* Com. Flandr. revera has insulas feudi iure possessas filio suo *Roberto*, Fresoni, contracto cum *Gertrude* Hollandica matrimonio, in dotem dedisse; unde equidem ius in has Insulas ab Hollandis postulatum derivare quam a Foresti *Wasdae* possessione malim. Ab hoc demum tempore, ab anno nempe 1071. repetenda quoque controversia super Zeelandia Occidentali inter Flandros Hollandosque. Sed de his pluribus et accuratius dicam in EXCVRSV VII.

Concludo, perperam ab Ill. STOKII editore in dubium vo-ca-

(b) Cf. BVZELIN. *Annal. Gallo-Flandr.* a. 1057. p. 169.

(c) CHRON. BELG. XI. c. 5. *Baldwinus de Rysele, Com. Flandr. invasit Comitatum Bogionensem videl. Andernaerden et Aelst cum suis districtibus in praeiudicium Henrici Romanorum Imper. Et filius eius iunior ROBERTVS FRISO, — invadendo vicit Walachriam* (1). *Quapropter Imp. Henricus — intravit Flandriam —. Tandem cum Imperator Flandrensibus maiora damna inferret, praefatus Robertus Friso, disposita tota Walachria in pace, — Imperator fugit Novimo-*

(1) Hoc factum ad a. 1053. refert MEIER. ann. Flandr. *Balduinus — adversus Caesarem administrat bellum — Zelandias autem insulas ab Caesarianis atque Hollandis occupatas Robertus recuperat.* Vid. EXCVRS. VII.

cari ea omnia, quae cum nostrates, tum Flandri, tum peregrini extra partes positi, tam confidenter adstruunt, et satis testata faciunt. EXCVRSVS IIII.

magum. Insequentesque Flamingi obsederunt eum in eodem opido. Tandem per interlocutoria verba multorum Principum facta est pax tali conditione videl., quod Comes coram Imperatore flexis genibus veniam peteret, et insuper possideret in feudum ab Imper. et Imperio terram de Aelst cum omnibus pertinentiis ad eundem Comitatum; contulitque etiam sibi Imperator ex libertate animi sui terram de vier Ambochten et Walachriam terramque ultra Schaldam perpetuis temporibus sibi et suis successoribus in feudum.

* * *

EXCURSUS V.

DE REBUS GESTIS ROBERTI FRESONIS, MARITI GERTRUDIS COMITISSAE HOLLANDIAE, AC TUTORIS LIBERORUM GERTRUDIS, IMPRIMIS IN HOLLANDIA.

Ad Chronicon a. 1063. p. 50, 53, 54, 55. not. c.) 69. a.

Quo melius res Roberti cognomento Fresonis, qui Hollandiae aliquamdiu ut maritus *Gertrudis* ac tutor filiorum praefuit, intelligamus, triplex Roberti aera est distinguenda. 1. Ante *Gertrudem* Florentii Comitis viduam uxorem ductam. 2. Ducta uxore Gertrude dum *tutor* fuit Hollandiae. 3. Postquam occupante regionem Episcopo Traiectino cum Duce Lotharingiae, expulsus ex Hollandia cum uxore et liberis, Comes Flandriae factus est.

Prima Roberti Epocha.

I. De *Roberti* nobili ac regia stirpe dicemus in *Dissertat. Critico - Genealog.* N. II. Fuit natu minor filius *Balduini* V. Comitis Flandriae, et frater Balduini VI. Vid. CHRON. ad a. 1063. p. 51. Ex more autem Flandriae filius

filius natu maximus bona Comitatus paterna solus obtinebat, reliquis cum dote dimissis, vel fortunam alibi quaerere iussis. Haec *Roberti* nostri occasione pluribus nobis narrat LAMB. SCHAFNAB. ad a. 1071. p. 182. Ed. Vet., cuius de Roberto narratio huc fere redit. „Robertus iunior Balduini filius alio fortunam quaerere destinans patre consentiente assumtis secum copiis naves conscendit, in Galliciam tendit; sed ad ignota quaedam litora applicans praedas inde agit, ac paullo post fugere coactus maxima suorum parte caesa ad patrem redit: a quo ob res male gestas contumeliose receptus, iterum abiit, sed rebus naufragio amissis, plebeio habitu Hierosolymam pergit; evocatus vero Constantinopolin prohibetur ab Imperatore Graeco. Quod quum iterum infeliciter cederet, mentem ab expeditionibus avocat, et *in Fresiam, quae confinis est Flandriae* (cui Theodericus quondam comes, et post hunc Florentius frater eius imperaverat, irruptionem facit. Bis commisso praelio fugatur. Tandem incolae eius pertinacia victi se ultro ei dedunt. His frater Balduinus patre Balduino mortuo auditis fratrem Robertum inde propulsare nititur; sed infelici exitu; nam Balduinus in pugna (d) caeditur; quo audito nuncio Robertus in Flandriam

EXCVRSVS V.

(d) Non fuit pugna ob Frisiam, sed ob Flandriam; nec caesus in ea Balduinus, sed Balduini filius Arnulfus, Roberti patruelis; vel respicit ad longe anteriora. Vid. not. h.).

EXCVRSVS V. driam tendit, ut fraternae posseſſionis haeres Comes Flandriae crearetur.

In his multa quidem inesse, quae Flandris ſcriptoribus ſunt incognita, nonnulla confuſa, nonnulla etiam falſa, non nego. Omnia tamen falſa habere atque abſurda, et a nugaciſſimo ſcriptore profecta, aſſentiri Viro Ill. Huydecopero non poſſum; ſiquidem *Lambertum* illum, etſi ſcriptor ſit exoticus, atque in iis habendus, qui rerum noſtrarum mediocriter ſint periti; quique adeo ex auditu multa hauriendo varia confuderit; fuiſſe tamen nugaciſſimum nulliusque fidei ſcriptorem, longe aliter Historiae mediae periti cenſuerunt et docuerunt (e). Nos ea, quae veri ſpeciem habent, quaeque aliunde comprobantur, carptim recenſebimus. Et quidem primo ſatis liquet, Robertum, postquam alibi fortaſſe fortunam per mare frustra tentaſſet, *in Froſiam, qua Flandriae est contermina, discesſiſſe*, ibique cum incolis certamen habuiſſe. Et hic quidem eius in Hollandiam, ſive Friſiam, ſeceſſus contigiſſe videtur, antequam *Florentius* Comes a. 1061. obiret. Sic certe WILH. ABBAT. ANDERN. *Synops. Franco - Merov. L. III.* c. 4. (f). Robertus, qui „iuraverat ſe nunquam patre vi„vente absque eius iuſſu in Flandriam intraturum, et „etiam post mortem eius nihil reclamaturum, in *FRI*„*SIAM* discesſit, et apud Comitem *FLORENTIVM* man-

(e) Optime haec monentem vid. Vir. Doct. P. PAVLVM Disſert. inaug. *de Origine progreſſu et ſolutione nexus Feudalis Flandriam inter et Zeelandiam*, Lugd. Bat. 1775. 8º p. 12. Confer dicta ad *Chron.* p. 56. ſq.

„ mansit". Et ORDERICVS VITAL. *Hist. Eccl.* L. IV. p. 526. EXCVRSVS V.
ad a. 1071. „ *ROBERTVS* – iam dudum patrem of-
„ fenderat, a quo repulsus et eiectus ad FLORENTIVM
„ Ducem Fresonum patris sui hostem secesserat" (g). V-
bi quum fortasse degeret, evenit, ut a. 1061. obiret Comes *Florentius*; quam occasionem arripuisse videtur, ut, si non totam, saltem ingentem occuparet *Frisiae* partem, qua *Flandriae* vicina est: cogita Zuidhollandiam, sed imprimis etiam *Vornam* et *Zeelandiam Orientalem*; quae posterior Comitum Hollandiae iam tunc procul dubio erat possessio. Reliqua enim pars, *Zeelandia* nempe *Occidentalis*, qua ad *Scaldin* fluvium et Insulam terminatur, Flandrorum tunc adhuc erat dominium, ut satis docet supra JO. A LEIDIS. Nisi si ipsam *Zeelandiam Occidentalem*, feudi iure a Comite Hollandiae possessam et ab Hollandis praereptam, hic intellectam credas. Saltem hunc Terrae tractum exploratum satis habebat Robertus. Is enim vivo adhuc patre pro eo has terras a. 1057. vindicaverat; teste JO. A LEID. *Chron. Belg.* XI. c. 5. quem locum dedi p. 68. c). Immo iam maturius, si fidem habemus MEIERO *Ann. Flandr.* a. 1053. (et BVZELINO *Ann. Galloflandr.* eod. a.) et quidni habeamus? *Zelandiae insulas ab Caesarianis atque Hollandis occupatas Robertus recuperat.* Immo quum Robertus in *Frisiam* supra narretur discessisse, est fere quod credam,

 per

(f) Apud VAN LOON *Aloud. Histor.* II. bl. 313. (1).

(g) Vtroque loco usus est WAGEN. *Vad. Hist.* II. bl. 176.

EXCVRSVS V. per *Frisiam, qua Flandriae*, teste LAMBERTO, *est contermina*, solam intelligi posse *Zeelandiam* Occiduam. Postea vero eius pater ex pacto cum Imperatore a. 1057. has *Zeelandiae Insulas* sibi iterum vindicaverat; id autem aegre tulisse Robertus, et hinc illas recuperare nisus fuisse videtur. Huc certe refero verba LAMB. SCHAFNAB. p. 183. l. 8 *Ab oppugnatione exterarum gentium animum avocavit, atque in FRISIAM, qua confinis est FLANDRIAE (cui Theodericus quondam Comes, et post hunc FLORENTIVS frater eius IMPERAVERAT) irruptionem fecit. Bis ibi commisso praelio victus ac fugatus est. Tandem incolae loci multis certaminibus exhausti, cum animum eius vel ad mortem vel ad victoriam obstinatum cernerent, ultro se ei dediderunt. Quod ubi frater eius Balduinus comperit (iam enim pater* (h) *eius — naturae concesserat), armata multitudine bis eam sedibus proturbare* cett. Contigit igitur hoc intra a. 1061.—1063. quo anno *Gertrudem* Florentii viduam duxit, et a Parente terras Zeelandicas in dotem accepit: cuius tamen cum *Gertrude* nuptias vel penitus ignoravit LAMBERTVS, vel sub phrasi: *ultro se istius terrae incolae dederunt*, comprehendit.

Quidquid autem hoc est, id certum, et omnium scriptorum unanimi testimonio stabilitum, Robertum haud invito Pa-

(h) De mortuo Patre manifesto falsum, et de suo id adiecit Scriptor. Nam haec res contigit ante nuptam Gertrudem a. 1063: quippe tunc ultro pater eius has terras ei in dotem dedit. At Pater obiit a. 1067.

Patre a. 1063. *Gertrudem Hollandiae Comitissam* duxisse. EXCVRSVS V.
Sic ALBERIC. a. 1060. *Robertus Friso Gertrudem Frisonum Comitissam duxit in uxorem, relictam vidl. Comitis Florentii*, — et a. 1072. *Robertus vero patre superstite Comitissam Frisiae uxorem nactus Frisonis nomen accepit.* GALBERTVS in *Vit. Caroli boni* in ACT. S. S. 2. Mart. §. 109. sec. XII. scriptor: *Robertus duxit Gertrudem Comitissam Holdlandensem uxorem.* Circumstantias adiungit MEIER. ad a. 1063. quae quia partim hausit ex J. IPERII *Chron. S. Bertini* c. 38. p. 580. hinc ex isto dabo: *Flandriae Comes Balduinus* [Insulanus] *duos habuit filios, Balduinum atque* ROBERTVM, *qui fortis erat et rigidus. Pater ergo timens ne iunior scil. Robertus seniori vel heredibus eius aliquam molestiam inferret*, [expertus id iam fuerat parens!] *ipsum Robertum in Aldenarda coram cunctis suae terrae Proceribus solemniter abiurare fecit, quod fratri Balduino — ullam unquam molestiam inferret de Flandriae Comitatu, data propter hoc eidem Roberto magna pecuniae summa, et nobilissimam sibi coniugem matrimonio copulavit* GERTRVDEM, *sed viduam Florentii, Frisiae et Hollandiae Comitis, filiam Saxoniae Ducis, cum qua aliquanto tempore* [usque ad a. 1071.] *in* FRISIA *in* DOTE SVA *mansit; unde postea Robertus Friso dictus est.* Eadem *Narrat. Restaur. Abb. S*[ti] *Martini Tornac.*

1067. Contigit tamen post a. 1061. mortuo Florentio Com., ut satis docet vox *imperaverat.* Nisi scriptor pugnam cum Richilde et Arnulfo confundat. Vid. not. d.)

EXCVRSVS V.

nac. Cap. 12. et pluribus hunc Conventum Aldenardensem descripsit noster M. STOKE B. I. vs. 1131.—1162. qui etiam vs. 1139. et 1168. monet *Gertrudem* ope parentis *Balduini* in manus ipsi convenisse. Addit MEIER l. l. *assignatas tunc ei* in dotem *a patre fuisse pro sua haereditaria portione quinque insulas Zelandicas, Walacriam, Scaldiam, Zuutbeveram, Nortbeveram, Borseliam, Comitatum ad haec Alostanum cum terra IV. Officiorum ac grandi summa pecuniae.* Assignata haec ei esse, nullum est dubium (i). Vtrum vero a parente, an postea, mortuo a. 1067. patre, a fratre Balduino, dubitari posse videtur, 1° quia IPERIVS tantum *de ingenti pecunia* a patre data loquitur, nisi sub *pecuniae* nomine etiam *terras* intelligas, cuiusmodi aequivocum est nostrum Vernaculum *veel goed.* 2° Quia auctor Roberto fere coaevus discordiam cum fratre sopitam memorat. GALBERT. in *Vit. Car. Boni* §. 110. *Accersito* [Balduinus] *fratre suo Consule Aquatico Brudgis Curiam suam convocavit.* Item: *praecipio fratri meo* ROBERTO *Comiti Aquarum, ut fidem et securitatem iuret filiis meis post mortem meam*; et §. 111. *Audierat namque Robertus Comes Holdlandensis.* Sed imprimis 3° quia ita hanc rem gestam ipse nostras JO. A LEID. narrat L. XIII. c. 2. *Qui cum rediisset* [nempe inita post ductam Gertrudem in-ter-

(i) Nec dubitat etiam WAGEN. *Vad. Hist.* II. bl. 177. qui GVILLELM. GEMMET. *Hist. Norm.* L. VIII. c. 14. p. 299. in partes advocat.

(k) Nota! quod sub his vocibus hoc aevo comprehendi videtur Zeelan-

terras exteras expeditione] *intravit primo Flandriam, et* EXCVRSVS V.
visitavit fratrem suum Baldewinum Pium de Monte fratrem suum Comitem Flandriae. Hic Baldewinus frater Roberti fuit Comes Flandriae, Hannoniae, Bogronensis, de Gbyesen, Galisia, WALACHRIA *et* VIER AMBOCHTEN (k) *et de Arien. Attendens ergo idem Baldewinus probitatem et strenuitatem Roberti Frisonis, fratris sui, Tutoris Hollandiae, contulit eidem, revertenti de terra sancta Comitatum Bogronensem, id est Aelst, Audenaerden, cum suis districtibus et* WALLACHRIAM. *De quibus cum Robertus* (l) *fratri suo gratias retulisset, rediit ad Hollandiam.* Huc quodammodo spectat LAMBERTI SCHAFNAB. mentio de praelio cum fratre commisso, qui in eo tamen errare videtur, quod fratrem Balduinum in hoc praelio occubuisse, narrat, qui a. 1070. XVI. Kal. Aug. ex morbo decessit. Quidquid autem hoc est, Flandri Scriptores omnes matrimonium Roberti et donum Insularum Zeelandiae et IV. Ambactarum ad Balduinum patrem a. 1063. referunt (m). Res tamen facile conciliari potest, si statuamus, Robertum ducta Gertrude Frisica a patre suo dotis nomine has terras accepisse, *Zeelandiam* nempe, *Wasiam*, et *Alostum*; post obitum vero patris Balduinum fratrem, cui Flandria debebatur, hanc parentis sui donationem iterum confirmasse. Prius diserte

landia Occidentalis, et terra etiam de Waas; sicut sub *Bogronensi* ditio Alostana.

(l) Sic legendum pro *Roberto*, h. a. p. 171.

docet et contextus et MS. Cod.

(m) Cf. BUZELIN. *Ann. Galloflandr.*

EXCVRSVS V. testantur ſcriptores. Poſterius implicite nonnulli inſinuant, et rerum fraternarum conditio credere iubet. Est haec igitur illa LAMBERTI SCHAFNAB. *Friſia, Flandriae contermina*, quatenus Zeelandia Occidentalis a Roberto Freſone iure Feudi tenebatur, dum interim Hollandiae tamquam Comes ſeu Tutor praeerat. Nec male hinc obſervaſſe videntur Hagiographi, in not. ad GALBERT. *Vit. Car. B.* p. 206. d), quod Robertus Friſo ſit dictus *Comes Aquaticus* vel *Aquarum Comes*, „quia obtinebat inſulas Zelandiae cum „vicina hodiernae Flandriae parte, quam quatuor Ambactarum adpellant, loca undequaque inter aquas ſita". Notum enim est, per *loca maritima* his temporibus *Zeelandiae* Inſulas plerumque ſignificari (n), immo per *Friſones Aquaticos*, quos BALDERIC. *Chronic. Camerac.* L. III. c. 22. p. 298. memorat *in vico quodam Traiectenſis dioeceſis*, tempore Adelboldi Epiſcopi, qui familiariter limitaneo Epiſcopo Cameracenſi utebatur, non alios quam *Zeelandos* intelligi, ex narratis admodum clarum est.

Secunda Roberti Epocha. II. Atque haec de prima ROBERTI Epocha. Videamus quid geſtum ſit inde ab initis a. 1063. nuptiis, donec a. 1070.

(n) Vid. CHRON. not. 31. p. 186.

(o) HERMANNVS CONTRACT. WAGENARIO l. l. bl. 177. et LOONIO citatus hac de re nihil habet, ut iam monuit V. D. P. PAVLVS diſſert. laud. p. 12 (1). Sed pro eo ſubſtitui debebit *Hermannus Cornerus*, qui eadem habet.

(p) Sic omnes fere huius aevi ſcriptores, quando accurate loqui volunt, rem explicant. AVCTOR *Belli Camp. Holl.* p. 213. „Defuncto Florentio

1070. mortuo fratre Balduino, filiorum eius tutelam sibi vindicavit, ac postea ipse Flandriae Comes creatus est. Narrat Noster ad a. 1063. p. 52. Robertum, ducta Gertrude Comitissa, Florentii Com. Holl. vidua, *sic Comitatum Hollandiae et Fresiae acquisivisse.* De nuptiis satis dixi ad *Chron.* p. 50 — 53. Quid autem ex mente scriptoris t. t. differant *Hollandia et Fresia*, et quomodo distingui ea tunc coeperint, quae hactenus generali *Frisiae* nomine venerant, indicavi in not. *Chron.* 63.) p. 50, 51. cf. EXCVRS. VI. Ad rem magis refert, videre, utrum Robertus revera *Hollandiae Comes* fuerit, an *Tutorio* tantum *nomine* venerit? Quod ut discernas, primo proferam testimonia scriptorum, dein paucis docebo, quid moris ac iuris circa hanc rem tunc temp. fuerit. Vocatur supra ab exteris, COMES *aquarum, Consul Aquaticus, Comes Holdlandensis*, et §. 111. in GALBERTO, *Comes Holdlandiae.* Noster ait, eum *Hollandiae et Frisiae* COMITATVM *acquisivisse* (o). Alii tamen constanter eum *Tutorem* vocant. Nimirum haec ex more huius aevi intelligi debent; si enim proprie loqui velis, non *acquisivit* hos *Comitatus* Robertus, sed tantum *Gertrudis et liberorum nomine Tutor* fuit (p). Dicendum igitur est, vel EXCVRSVS V.

„ tio Hollandiensi Comite VI. Gertrudis eius relicta duos habens „ pusillos masculini sexus orphanos, et unam filiam, quae consequenter Regina Franciae effecta „ est, nupsit Roberto Comiti Flandriae, qui *TVTELAM MATRIS* „ *PVERORVM* et *COMITATVS* Hollandiae pro tempore consecutus „ est ". Et p. 214. „ Wilhelmus „ Episc. — videns, tuitionem puerorum in EXTRANEO PRINCIPE con- „ fi-

EXCVRSVS V. vel titulum *Comitis* generatim accipi pro *principe*, ut saepe fit; vel respicere ad possessiones, quas in Zeelandia tenebat. Satis enim ex antecedentibus colligere est, et in *Excurs. VII.* fusius indagabitur, Robertum a Flandris t. t. in beneficium obtinuisse *Quatuor Officia et Insulas Zeelandicas*, unde *Comes Aquarum* vel *Aquaticus* in vetustis scriptis audit. Huius autem extranei Principis regimine abusus est *Wilhelmus* Episc., quemadmodum etiam Regis Henrici adolescentia et tutela, et obtinuit, ut sibi regio dono darentur hi *Principatus* et *Comitatus*, ac Principibus Hollandiae extorquerentur; ut factum quidem est per insignes illas Chartas *Regis* HENRICI, datas Episcopo II. Kal. Maii et VI. Non. Maii a. 1064. apud HED. p. 128—131. Attamen quamdiu *Robertus Freso* his terris praefuit, i. e. usque ad a. 1071. effectu caruit. Roberti huius nullae penitus Chartae intra a. 1063 — 1071. supersunt, quod dolendum. Satis constat, *Robertum* strenue ac iuste has terras administrasse

„ sistere", *Chronica de Holl.* in MATTH. *Anal.* T. V. p. 531. „ Gertrudis relicta Florentii post mortem viri administravit Comitatum ex parte filiorum pluribus annis, ex parte Florentii duobus annis [a. 1061 — 1063.]. et post hoc accepit Robertum de Flandria — — in maritum. Qui Robertus factus est TVTOR PVERI Theoderici de Holl. de „ consensu patriae et mansit ibi tutor octo annis" [a. 1063 — 1071.] Vnde STOK. I. vs. 1163. „ Achte „ jaer vervoghede hi Hollant, ende „ hadt metten wive in hant. JO. A LEID. *Chr. Belg.* XIII. 1. „ Proceres „ — Hollandiae — elegerunt de consensu Gheertrudis Com. matris „ praedictarum prolium, istum egregium Principem Robertum Friso-

se; unde ab JO. A LEID. L. XIII. c. 1. hoc encomio macta- EXCURSUS V.
tur, *fuisse verum iusticiarium et ab omnibus dilectum.* Immo postquam tutela exiit, et Flandriae Comes fuit, a. 1076. privignus *Theodericus* Com. Holl. acceptum ei retulit, quod contra Episcopum Traiectinum et Ducem Lotharingum possessionem Hollandiae vindicavit. Vid, *Chron. Egmond.* a. 1076. eadem testante WILHELM. MALMESBVR. L. IV. (q) et pluribus auxilium *Roberti* enarrante ANONYMO BELGICO, *de Klerk der lage landen* bl. 54, 55. immo idem WILH. MALMESB. et LAMBERT. SCHAFNAB. in eo consonant, *Ducem Godefridum* impulsu Roberti in secessu latrinarum esse confossum. Transeo ad tertiam Roberti Epocham.

Tertia Roberti epocha.

Obierat a. 1067. Roberti pater *Balduinus* Insulanus, Comes Flandriae, eique ex pacto, cum Roberto a. 1063. Aldenardae inito, successit in Flandriam frater *Balduinus Montensis*, „ea fratri Roberto relicta portione, quam pa„rens matrimonium eius paciscens assignaverat", ut verbis utar BVZELIN. *Ann. Galloflandr.* a. 1070. p. 175.

„ sonem, maritum eiusd. Gheertr. „ in Tutorem Hollandiae, Zeelan„ diae et Frisiae. Cumque ab omni„ bus, ut TVTOR praedictarum pro„ vinciarum homagiatus esset, sus„ cepit idem Robertus, ex parte „ Theodrici domicelli iunioris et „ fratrum suorum, gubernationem „ totius Comitatus Hollandensis. Coe„ pit autem ut Tutor regere Hollan„ diam. Et cap. sq. Hic Robertus „ Friso dum tutorio nomine Hol„ landiam gubernaret. Cf. quos laudavit V. D. P. PAVLVS l. l. Diss. p. 13. (a).

(q) Apud SCRIVER. *Beschr. van Holl.* 4° bl. 92.

ARNVLPHVS V. Verum et hic, d. XVI. Kal. Aug. a. 1070. deficit, postquam Flandriam per triennium pacifice, ut docet IOH. IPERIVS *Chron. Bert.* c. 38, p. 582. E. administraverat, quamquam si fidem haberemus LAMB. SCHAFNAB. ad a. 1071. hic Balduinus fratrem Robertum sibi iniquiorem aggredi debuit, in eaque pugna interfici. Quod tamen vel prorsus falsum, vel ad alium respicit. Indixerat nempe Comes Balduinus, ut adesse mortem sensit, generalem Conventum Aldenardae; ibique ditiones suas in liberos ita bipartitus est, ut *Arnulfo* Flandria, *Balduino* Hannonia cederet. Minorennes autem quum essent, commisit tutelam Arnulfi fratri Roberto, eumque Flandriae Procuratorem esse iussit. Filiorum tamen tutelam cum mater *Richildis*, mulier atrox et ambitiosa, sibi arriperet, hinc multa odia, discrimina, bella! Paucis rem gestam dabo ex MEIERI *Annal.* ad a. 1070. deindeque singula per partes firmius probabo. En Meieri, accuratissimi scriptoris, verba: „ Balduinus princeps cum Aldenardae aegrotaret — pri„ mates Flandriae et Hanoniae ad se convocavit. His ob„ testatus eorum fidem impuberes commendavit filios. „ Arnulpho Flandriam, Balduino Hanoniam testamento „ assignavit. Sed quoniam vixdum erant egressi pueritiam „ *Roberto fratri* Arnulphi commisit *tutelam*, ac, quoad„ usque imperio foret maturus, *Flandricam* illi mandavit „ *procurationem*. — — Defuncto Balduino Mont. Ro„ bertus eius frater tutelam nepotis sui Arnulphi poscebat; „ iuxta formulam fraterni testamenti Aldenardae [h. a. „ 1070.]

„ 1070.] facti. Hac illi, annitente Richilde Arnulphi ma- SECTIO V.
„ tre denegata, declaravit se inimicum domus Flandri-
„ cae; Richildis feroci ingenio mulier, quidquid illius es-
„ set in Flandris, ut Comitatum Alustanum, Quatuor of-
„ ficia, Insulasque Zelandicas invasit, atque in fiscum re-
„ degit: adversantesque sibi aliquot primores viros gravi-
„ ter multavit". Concinit narratis praeter alios JO. A LEID.
L. XIII. c. 4. „Anno D. 1070. obiit Balduinus Pius de
„ Monte — — relinquens post se duos filios parvulos, vi-
„ delicet Arnoldum — et Baldewinum —. Horum mater
„ dicebatur Rikelanda, et horum *Tutor* fuisset *de iure Ro-*
„ *bertus* praedictus, quia patruus erat eorum, sed Rike-
„ landa mater eorum, Comitissa, animosa mulier, voluit
„ per fas vel per nefas regere suas proles et terras. Quod
„ et fecit, sed proh! dolor — —". Recte *a Leidis* de iu-
re! quippe non ex huius aevi more erat, ut mulier
liberorum tutrix esset, si agnatus proximus dabatur. Cer-
te hoc sibi semper illi petebant, ac rem ipsam primo
probasse videtur Rex Francorum, supremus sive feu-
dalis Dominus Flandriae. Sic *Geneal. Com. Flandr.* c.
8. p. 383. „Robertus in Frisia degens, cognita fratris mor-
„ te, simulque Richildis tyrannide Flandriam repetiit, et
„ usque Gandavum pervenit. Quo praedictam mulierem
„ accersiens et de paterno regno sibi reddendo ei sugge-
„ rens, femineo furore exagitata, iniuriosis protestatur. —
„ Quod audiens Dux [Robertus] — Regem adiit, eique
„ per ordinem omnia retulit. Rex Philippus de *iniuria*

ARNVLFVS V. „ nepoti suo illata vehementer indignans, quantocius — —". Vides negatam Roberto Flandriae tutelam, eamque vocari *iniuriam* (r). Nec immerito. Quippe *Balduinus* pater, perspecta procul dubio uxoris suae indole, et expertus, Robertum in tuendis suis rebus, imprimis in administrandis terris de *Aalst* et *Insulis Zeelandicis*, quas iure feudi a se tenebat, admodum esse strenuum, coram Nobilibus hanc Tutelam fratri commiserat moribundus: qualis tutela *pacticia* ex iure Germanico t. t. haud insolens. Vid. HEINECC. *Elem. Iur. Germ.* L. I. §. 349. etsi alioqui mater tamquam omnium proxima hanc tutelam gerere *poterat*, quamdiu secundas nuptias non iniret; uti exemplo est ipsa *Gertrudis*, quae ab a. 1061 — 1063. tutrix liberorum fuit. Contrarium vero exemplum in *Wilhelmi* II. Com. Holl. a. 1256. mortui filio Florentio, relicta coniuge *Elisabetha*, qua praeterita *Florentius* Wilhelmi frater Tutelam Florentii V. impuberis, nemine contradicente, accepit, eoque a. 1258. defuncto alii post alios Tutores exstiterunt. Sed in viam redeo.

Robertus data sibi tutela statim *Flandriam* petit. Quo ubi ventum, Richildis eum repulit, eaque, ut mulier erat ambitiosa, nihil inexploratum reliquit, quo ipsum infestis ar-

(r) An prius Robertus sibi ipsi Comitatum Flandriae petierit, ut vult IO. BVZELIN. l. l. p. 177. nihil ad rem nostram.

(s) Haec gesta fuisse, postquam a. 1072. Robertus victor, et Richildis in Hannoniam fugere fuit coacta, sunt qui censeant. Vid. BVZELIN.

armis repelleret. Quem in finem cum Regem Franciae, tum Regem Germaniae in partes allicit, et quo certius obtineret auxilium Comitatum suum *Hannoniae* tradit in manus Henrici R. German. qui id iterum tradat *Theoduino* Episcopo Leodiensi, qui Episcopus ope *Annonis* Archiepisc. Colon. *Wilhelmi* Episc. Traiectens. et *Godefridi* Ducis Lotharing. huius donationis confirmationem obtinuit, ut docet Charta d. 5. Id. Maii 1071. in VINCHANT *Annal. du Comté de Haynaut* p. 191. AEGID. *Aur. Vall.* c. 3. p. 11., 12. et VAN LOON *Aloude Histor.* D. II. bl. 334. sq. (f). Praeterea teste LAMB. SCHAFNAB. p. 183. f. a. 1071. „Rex [Henricus] hoc quasi pretio redemptus, „Episcopo Leodiensi atque Duci Godefrido, item aliis „Lotharingiae Principibus praecepit, ut — RVBERTVM — „vi et armis expellerent". His adiuta auxiliis mulier Robertum a Flandria repulit. Vtuntur interim hac occasione Episcopus Traiectinus, et Godefridus Dux; et Roberti absentia animati Hollandiam h. a. 1071. invadunt et occupant, partim quo *Richildi* et *Henrico* Regi morem gererent, Robertumque a Flandria averterent, partim quo veteres explerent adversus Hollandos inimicitias. His *Robertus* collecta manu it obviam; fit pugna; funduntur Roberti copiae, et ipse cum uxore liberisque ad socerum EXCVSVS V.

L 3 suum

LIN. *Galloflandr.* a. 1072. p. 181. Immo longius procedit VIR D. ad STOK. *Chron.* T. I. p. 177. quando sine iusta caussa hinc illas Chartas pro adulterinis habet. Rectius enim statuas, haec antecessisse pugnam, ut ipsa Chartae adiecta aera satis docet.

ARNVLFVS V. suum *Bernardum*, vel potius ad uxoris fratrem Adolfum in Saxoniam fugit. Huc spectant Nostri Chronici verba ad a. 1071. „Godefridus Dux Gibbosus cum Wilhelmo „ Episcopo Traiectensi et REGALI exercitu ROBERTVM de „ HOLLANT expulit et sibi potenter subiugavit". Interim Richildis, absente et in Hollandia occupato Roberto, Roberti terras, *Comitatum de Aalst*, *Quatuor Officia* et *insulas Zeelandicas* occupaverat. P. D'OVDEGERST *Chron. de Flandr.* c. 47. p. 92. et rebus his inflata secundis tyrannice et impotenter agere in Flandria coepit. Quae caussa Flandriae movit proceres, ut mitterent, qui Robertum arcesserent, rogarentque, ut recuperaret terras suas, ipsamque Flandriam sibi contra Richildin vindicaret. Multi Roberti in Saxoniam fugam omiserunt. AEGID. *Aur. Vall.* T. II. Ed. Chapeav. p. 10. duntaxat, dicit. „instinctu „ Bernardi soceri sui iterum Flandrias repetiisse, maio„ rem trahentem secum copiam armatorum. GENEAL. *Com. Flandr.* fol. 383. cap. 8. docet „ eum, in Flandria „ spe frustratum, consilio soceri sui Frisiam revocavisse, „ et ibi aliquamdiu hiemasse. Quidquid autem hoc est, Roberti violenta ex Flandria expulsio viam ipsi muniit, ut Flandriam volentibus Flandris occuparet. Primores enim Richildae experti saevitiam occulte legatos mittunt ad Ro-

(t) Cf. not. 69, 70. ad *Chron.* p. 54, 55.

(u) Sic et IPER. *Chron. Bert.* p. 384. etsi is a. 1071. nominet; quod ta-

Robertum, qui ingentibus comparatis copiis, in partesque suas attracto Rege Germ. Henrico, magnifice Gandavi excipitur, plures urbes beneficiis, alias promissis sibi devincit (t). Richildis re audita ad urbem Insulas venit; quo statim Robertus advolat, sed spe frustratus Gandavum redit, ubi facto Conventu copias parat, Insulas expugnat —, Richildis Rege Philippo Franciae in partes allecto ei obviam venit. Sic Flandria duas in partes scissa, memorabilis tandem illa pugna pugnata est ad Casletum, hodie *Cassel*, mense Febr. a. 1072. quam Noster ad a. 1071. hoc modo refert: „Robertus congregato non „ modico exercitu obviam Arnoldo Comiti filio fratris „ sui Baldwini apud Casle civitatem processit; conserto et „ praelio, Arnoldus ipse perimitur; mater eius Richelda „ capitur, Rex Francorum Philippus fugatur". Quid multa? Robertus victor, exstincto patruele suo Arnulfo, Comitatum Flandriae sibi acquirit, relicta Richildae ac filio Balduino Hannonia, vel ut noster ait, „Robertus „ Comes in regnum paternum honorifice suscipitur, et „ XXIII. annis dominatur". Plura qui hanc in rem desideras, adi P. D'OUDEGERST *Chroniq. de Flandr.* c. 47—52. qui pugnam ad Casletum collocat in a. 1072. *die D. Petr. ad Cathedr.* (u). MEIER. *Ann.* ad a. 1071. sq. more tamen EXCURSUS V.

tamen more Romano est a. 1072. ut ipse MEIER. *Ann.* ad f. a. 1071. assentitur. Add. TORNAC. CHRON. BREVE a. 1072. apud. v. LOON. H. bl. 328. et JO. BUZELIN. *Ann. Gallo-flandr.* p. 181. qui tamen bis pugnatum

EXCVRSVS V. men Francico, nec non fusius et forte omnium optime ex antiquis Nostras JO. A LEID. *Chron. Belg.* L. XIII. c. 4-7. Recentiores multum hic turbarunt, in quibus MEIER. et BVZELIN. *Ann.* ad a. 1072. qui, duce AEGIDIO *Aur. Vall.* c. 3. Comitissae Richildis *Traditionem bonorum* referunt ad a. 1072. post pugnam Cassellanam. Vnde ingens errorum cumulus (v)! *Robertus* Flandria potitus statim misit ad Henricum Imp. nuncios, qui Homagium ei fecerunt de *Comitatu Alostano*, et reliquis terris, quas ab Imperio tenebat, in quibus *Insulae* erant *Zeelandicae*; qua de re vide EXCVRSVM VII.

Interim durantibus turbis Episcopus Traiect. ope Godefridi Ducis Loth. Hollandiam sub potestatem redegerat, eamque feudali iure in manus dederat dicto Duci, qui structo illic opido Delfensi, et munito Castro Iselmudensi inde expelli ante a. 1076. non potuit, quando Comes Theodericus *Roberti* vitrici ope iterum adiutus sua Dominia *Conrado* Episc. Trai. e manibus eripuit, ut docet Noster ad a. 1076. ubi vide notas. cf. JO. A LEID. L. XIV. c. 1. sqq. et L. XV. init. Robertus post occupatas Flandri-

tum refert, unde conciliari posse videntur, quae de hoc die habet Vir D. ad STOK. I. D. bl. 276.

(v) VAN LOON *Alond. Histor.* D. II. bl. 334. propterea pugnam Cassell. retrahit in a. 1070. alii in a. 1071. Contra HVYDEC. ad STOKE I. bl. 277., Loonium taxaturus, *Regis Hen[illegible] Chartam* supra laudatam pro ficta explodit, argumentis parum idoneis; non observato, *Hannoniensem Comitatum* tunc Imperii fuisse feudum; quod

drias; teste MEIERO ad a. 1071. multa illic templa erexit vel instauravit, in quibus memorantur Insulis, Brugis, Yprae, Hulsti, Bergae, Ostendae, alibique. Gertrudis autem Comitissa, mater *Theoderici* Com. Hollandiae, coniux Roberti Fresonis, cum eo in Flandriam abiit, ibidemque grandaeva a. 1113. obiit; exstatque eius Diploma in Archivis Capituli Furnensis, a. 1093. de quo MIRAEI *Opp. Dipl.* T. III. p. 20. cf. p. 24. et 29. Liberos ex Roberto prognatos recenset JO. A LEID. L. XII. c. 5. recensent alii, de quibus alibi. Plura de Roberto Fresone, Flandriae Comite, addere non vacat; quia magis ad Flandros spectant. Hoc tantum verbis BVZELIN. *Gallo-flandr.* ad a. 1076. habete: „Ab Comitibus Roberto „Frisio et eius nepote Balduino nulla quies armorum fuit: „rursusque acies ingenti praelio commissas iuxta Do„nengium in Hannonia video. Penes Robertum eo quo„que tempore stetit victoria. Sed non diu post, missis „ultro citroque legatis, agi coeptum de pace. Ita deni„que tunc conventum est Theoduino Leodiensium E„piscopo praesertim annitente, ut Robertus Flandriam „imperio teneret, ac certam pecuniam nepoti numera„ret. Hannonia sola cum Duaco et subiectis ei pagis EXPRESSE V.

quod Episcopo Leodiensi dare Richildis sine consensu Regis non poterat. Quibus observatis omnia leni alveo fluunt. Imprudenter vero vir D. bl. 278. f. dissimulat, in ipsa Charta diserte legi: *presente et* ANNVENTE *ipsa Comitissa Richilde cum filio suo Balduino dedimus omnia haec.* Quae sola verba omnem viri docti scriptionem D. I. bl. 277 — 279. profligant.

EXCVRSVS V.

„ Balduino cederet; in uxorem Balduinus Roberti filiam „ vel neptem caperet —. Cum Rege Francorum Philippo „ Robertus denuo pacem iniit; studuitque Caesarem sibi „ conciliare, misso ad eum Coloniam Vbiorum advocato „ Tornacensi Balduino ".

Adscivit sibi postea, a. 1085. Robertum filium gubernationis consortem, eique rerum summa demandata in terram sanctam peregrinatus est; unde a. 1090. redux, d. 12. Oct. a. 1093. vivis ereptus est, successorem nactus Robertum filium natu maximum; ut fusius Annal. Flandrici enarrant.

EX-

EXCVRSVS VI.

DE HOLLANDIAE ET FRISIAE SVB ROBERTO FRESONE DISTINCTIONE.

Ad Chron. p. 50. not. 63.) p. 53. b.

Classicum est testimonium nostri scriptoris, Robertum Fresonem per nuptias cum *Gertrude* Hollandica initas, *sic Comitatum* HOLLANDIAE *et* FRISIAE *acquisivisse*. Docui autem ibid. p. 50. *Comites* nostros hactenus simpliciter fuisse dictos FRISIAE COMITES. Quae si comparantur cum disputatis ad p. 55. not. 72.) ubi *Frisonum ulteriorum* fit mentio, facile videbis, ex hoc inde tempore oriri coepisse distinctionem inter duos Comitatus *Hollandiae et Frisiae*, id est *Hollandiae et Westfrisiae*. Hactenus enim erat omnis Comitum possessio *Frisia* dicta. Postquam vero Rex *Henricus* a. 1064. duabus distinctis Chartis apud HED. p. 128, 129. Episcopo Traiectino *Comitatum de Westflinge et terras ad oram Rheni*, deinde quoque *Comitatum de Hollant*, separatim donaverat; postquam etiam *Godefridus* Dux, expulso *Roberto*, repetita vice, primo a. 1071. *terram de Hollant* occupavit, et, ut ab VLTERIORIBVS *Frisonibus* tutus foret, *Castrum de Delft* exstruxit; deinde a.

 1072.

SECTIO VI. 1072. hos *ulteriores Frisones* sibi subiugavit: ac denique a. 1076. *Theodericus*, Roberti vitrici copiis adiutus paterna bona recuperaturus, ex Flandria rediit: hinc tandem, occupata *Zuidhollandia*, non vero *Frisia*, distingui hi *Comitatus* inter se quam maxime, et Theodericus eiusque posteri sedem suam *in Hollandia* proprie

Hollandia ad Isalam. sic dicta, i. e. in *Zuidhollandensi* seu *Flardingensi Pago*, figere et stabilire coeperunt. Hinc ratio, cur Charta prima omnium, quas habemus, a. 1083. *a Theoderico* Com. reperiatur data *in Flardinga*. Primo enim Comes a. 1076. Castrum *Isselmundam* cum eoque omnem *Hollandiam* proprie dictam, i. e. *Zuidhollandiam cum Flardinga* regione recuperavit; postmodum *Frisiam* petiturus. Satis ex his pa-

Ad Delfos. tet, Hollandiae nomen tunc vix sese ad Delfos demum urbem extendisse. At paullatim *Hollandiae* nomen ulterius protendi quam ad Delfos coepit, ita ut postea attigerit non modo Rheni veteris oram prope *Leidam*, sed ad ur-

Ad Harlemum. bem usque *Harlemum*; cui deinde etiam *Kennemaria* accessit; quae regio etsi separatum regimen et distinctum Praesidem pro Comite ius dicentem his temporibus obtinuit; tamen, quia uni eidemque Comiti tamquam fundus hereditarius obnoxia erat, intra Hollandiae limites comprehendi etiam coepit. Vid. *Chronic.* ad a. 1132. p. 77. 20). Et haec Co-

Ad Westfrisios. mitatus extensio obtinuit seculo XII. medio, quo tempore Egmunda ponitur in *meditullio* confiniorum *Hollandiae* et *Frisiorum*. Non alius enim esse sensus potest CHRONIC. nostri EGMOND. ad a. 1167. „Creditum est quibusdam per

„ duas

„ duas [monstrosi] agni partes significari Comitatum *HOL-* EXCURSUS VI.
„ *LANDENSEM* scilicet et *FRESONICUM*, quia cum utrique
„ ad unum pertineant *COMITEM*; dividuntur tamen plerum-
„ que inter se per hostilem discordiam. Cujus utriusque po-
„ puli confinium et quasi divisio est villa *EKMUNDENSIS*,
„ ubi apparuit monstrum discordiae et divisionis." Quid his expressius ab aequali scriptore, qui rebus interfuit et Egmondae vitam egit? Et sic ab potiore vel sibi maxime cara et iucunda parte Hollandensium Comites dici maluerunt. Praecipua vero caussa, cur ab *DIEDERICI* V. Comitis tempore *Comites* non amplius se *Frisiae*, sed speciatim magis *Hollandiae*, vel iunctim *Hollandiae et Frisiae* Comites dixere; latere videtur in ea ipsa *Theoderici* pugna, qua a. 1076. Conradum Episcopum, expugnato Castro de *Iselmunda*, ex proprie dicta *Hollandia* expulit; quippe qui t. t. statim *Frisiam*, i. e. Westfrisiam cum reliquis adiunctis, recuperare non potuit, sive Frisones ab Episcopo ad id fuerint instigati, sive sponte eo adducti. Non aliud enim magis est evidens, quam quod ab hoc tempore *Frisones* i. e. *Westfrisii*, frenum mordere, et separatam se aestimare gentem coeperint. Docet hoc egregius locus JO. A LEID. *Chron. Belg.* L. XV. c. 2. scriptor suo nunquam merito aestimatus, qui postquam rem cum Episcopo a. 1076. et Comitis Theoderici victoriam cap. 1. narrasset, c. 2. sic pergit: „Theodoricus ergo homa-
„ giabatur Comes *HOLLANDIAE* et Zeelandiae [Orientalis
„ nempe] VII. sed non *FRISIAE*: nam *FRISONES REBELLAN-*

Westfrisii rebelles.

EXCURSUS VI.

„ *TES* noluerunt *AMODO.* [i. e. ab hoc inde tempore] ho„ magium Comitibus Hollandiae praestare. Quod dum „ cerneret Theodor. C. Holl. et in hyeme tota *FRISIA* esset „ glacie pervia, venit cum exercitu magno, et Frisiam „ armipotenter introivit. — — Gloriose igitur rediens fa„ ctus est Comes *FRISIAE*, sicut et *PROGENITORES* eius „ fuerant ". Recte! *amodo*, quia hactenus *Fresones* satis obtemperaverant Comitibus, et, si quid novi aliquando moliti essent, pacati iterum fuerant. Recte! *sicut progenitores*; de quibus id nunquam dubium fuit; quippe qui *in Westfrisia* primas suas possessiones habuere. Recte quoque! devictae *Stauriae* sive *Staverae* eodem hoc Capite mentio, quia eo usque antiqua *Westfrisia*, sive Comitum Hollandorum possessio, se extenderat; quippe qui ex dono Imperatoris Ottonis a. 985. *in proprietatem habendam acceperant quidquid inter duo flumina Medemelacha* [Medenblik] *et Chimelosara, Gemerchi, dicta in Feudum antea tenuerant*; qui lacus habetur oblongus, quem *Flevus* transversum permeat iuxta *Stauriam* urbem, ubi etiam *ius Comitum* terminabatur. Vnde (ut hoc addam) admodum mihi verisimile fit, eum lapidem, qui olim *Neomagi* visebatur cum titulo: *huc usque ius Stauriae*, originem ducere ab his temporibus, per quae Comitibus maiora petentibus restiterunt *Frisii ulteriores*, sive Transflevani apposito hoc Deo termino cum titulo supradicto; qui lapis postea casu quodam Neomagum avectus sit. Interim de disiunctione *Comitatus Hollandiae* et *Frisiae* propter fratrum

trum *Theoderici* et *Florentii* discordias lectu digna sunt, XXCVIII VI.
quae habet Noster ad a. 1132.

Nostrates Scriptores ad hoc discrimen parum attendentes hinc multum turbarunt; Chronographus Egmondanus quando ad a. 1072. narrat, *Godefridum Ducem* VLTERIORES *Fresones devastasse*, incidisse videtur in talem scriptorem, qui rem ex usu sui temporis probe descripsit; quoniam per *ulteriores* non alii ex re gesta intelligi possunt, quam incolae *Kennemariae* et *Westfrisiae*, oppositi ad *Fresones citeriores*, qui nunc *Hollandi*; uti ad h. a. p. 56. not. 72.) pluribus indicavi. Nec abit ab his nota BVCHELII ad HEDAM p. 134. f.) ubi ad haec Nostri verba ait: *Hic clare separat Hollandiam ab ulteriore Frisia. Frisiae enim nomine omnis haec regio tunc appellabatur, quae erat extra insulam Dordraechtensem.* Errorem autem *Hedae*, *ulteriores* nonnunquam per *orientales* explicantis; erravit hinc etiam M. STOKE I. vs. 1294. I. D. bl. 137. STOKIVS enim non ita in Chronico meo invenerat, sed de se vocem *Orientalis* ex male intellecta, ulteriore, adiecit. Recte igitur apud Nostrum *Comitatus Hollandiae et Frisiae* iunguntur. *Hollandiae* enim tractus, qui *Merwedam* et *Marchiam*: *Fladirtingam* complectebatur, ut EXCVRS. III. explicavi, nova hoc seculo Comitum fuit acquisitio, vi armata Episcopo Traiectino adempta; *Frisia* contra *ulterior* avitum eorum fuit alodium, quod *Kennemaria* et *Westfrisia* absolvebatur. Vnde optime et Nostro congruenter AVCTOR *Bell. Camp.* p. 214. de *Godefridi* adversus *Robertum* expeditio-

ne

EXCURSUS VI. ne ait: *Dux Gibbosus — tam* HOLLANDIAM *quam* FRISIAM *suae ditioni subiiciens* —. Nec non HERIVS *Chron. S. Bertin.* p. 586. C. *Robertus nobilissimam sibi coniugem matrimonio copulavit Gertrudem, sed viduam Florentii* FRISIAE *et* HOLLANDIAE *Comitis* — *cum qua aliquanto tempore in* FRISIA *in dote sua mansit; unde postea Robertus Friso dictus est.* Et hinc iterum folidum capias argumentum, *Hollandiam primaevam*, ut multi putant, non quaeri in *Egmanda* oportere, neque etiam in *Bodegravensi* ditione sive in *Badonis Comitatu*, a quo diserte *Hollant* in Charta Imperatoris a. 1064. apud HED. p. 130. distinguitur. *Comitatus*, inquit, *omnis in* HOLDANT — —. *Praeterea Beneficium, quod Comes Vnroch — ab Episcopo Adelboldo usque in* BODEGRAVEN, *et* — THEODERICUS BAVE *filius possedit, quem Theodericus Comes* [a. 1018.] *expulit.* Et hoc fenfu omnino intelligas, vel explices, AEM. STOKE B. I. vs. 1152. sqq. p. 120.

Ghecreghen? — houden men
Dus quam Roebrechte Hollant an,
Ende wart sijn vorsate FLORENS
Ghedoet was op der VRESEN ghewp/
Ende hem Hollant ane quam/
Hiet men [i. men hem] doe/ als ict vernam/
Grave van Vrieslant bi toenamen/
Ende voort wort Robrecht alte zamen
Gheheten Robrecht de Vriese mede:
Na sinen VORSATE; dus wilde hi sede.

Ni-

Nimirum *Florentius*, vivente fratre Theoderico IV. fuerat EXCVRSVS VI.
Comes Frisiae ulterioris, uti recte vocatur apud W. HED. p. 125. pro quo alii perperam *orientalem Frisiam* substituunt, observante V. D. WAGEN. D. II. bl. 153. Indicat igitur STOKIVS, Florentium, vivo fratre, dum is *Hollandiae* recens acquisitae portionem tenebat, Westfrisiis, deinde etiam *Hollandiae*, praefuisse, in eo tamen rem minus acu tangens, quod ab hac sola *Westfrisia Frisonum Comites* dictos velit; parum recordatus, reliquum terrarum tractum tunc adhuc *Frisiae* nomen gessisse. Quod autem ill. Editor STOKII D. I. bl. 266 — 268. hinc elicere conatur, *Frisiae* nomen t. t., aeque atque hodie, non ad *Hollandiam* sese extendisse, in eo operam abutitur, multaque confundit, quibus redarguendis et explicandis non immorabor. Ab hoc vero tempore distincta evaserunt manseruntque nomina et sedes, *Westfrisia* seu *Frisia*, et *Hollandia*. Estque igitur *Hollandia primaeva* is terrae tractus, de quo HERMANN. CONTRACT. ad a. 1046. ita ait: *Rex Paschale festum apud Traiectum Fresiae urbem egit, et, — navali expeditione in Phlardirtingam, fretum traiiciens, PAGVM quendam, quem THEODERICVS MARCHIO sibi usurpaverat, ab eo eripuit.* Vnde paullo post a. 1047. *Theodericus de Phladirtinga Marchio* vocatur, vel, uti in ALPERTO *de divers. temp.* habetur: *Theodericus — ad FLARIDINGVN. Sic enim haec regio FRISIORVM vocatur.* Hunc *Pagum* autem, quem *Theodericus Marchio* sibi usurpaverat, non esse alium, quam *Agrum Dordracenum*,

EXCVRSVS VI. *num*, docui in EXCVRSV III. de occupatione *Zuidhollandiae*.

Quid Zuidhollandia? Postquam autem *Hollandiae* nomen latius extendi coepit, orta est divisio in *Zuidhollandiam* ac *Noordhollandiam*. Complectebatur tunc *Zuidhollandia* quidquid ab hac parte fluvii Isalae protenditur; contra ad *Noordhollandiam* referebantur urbes *Roterodamum*, *Sciedamum*, *Delft*, *Leida*, *Gouda*, etc. *Quid Noordhollandia?* Nimis vero nota est haec Hollandiae Borealis designatio, quam ut his immorer. Qui plura desideret, Scriptores in nota subiecta consulat (w). Non tamen ante dici *Zuidhollandia* potuit, quam terminos ultra Isalam ad septemtrionem promovit, et in duas Hollandia partes abiit. Atqui iam occurrit mentio *Zuidhollandiae* sive Occidentalis in Charta a. 1230. apud MIERIS *Charterb. der Graven* I. D. bl. 207. fortasse etiam maturius. Et sic Hollandia integra sese extendebat ad Harlemum.

(w) D. VAN D. V. BLEYSWIJCK *Beschrijv. van Delft*, 1667. 4°. I. D. pr. „ D'eerste en oude verdeelinge, „ werd noch hedendaechs absolutelijck „ geobserveert inde Camer van reec- „ keninge des Graefelijckheyts Do- „ meynen van Hollandt, alwaar het „ eerste ende oude NOORDHOLLANDT „ onder sich begrijpt de Waterschap- „ pen ofte Dijckgraafschappen van „ RHIJNLANDT, DELFSLANDT, SCHIE- „ LANDT, en WOVRDEN, met — — „ Delft, Leyde, Goude, Rotter- „ dam, Schiedam, Oudewater, „ Vlaerdingen, 's Hage ". Et bl. 2. observat, „ dat alwat zuidwaarts of „ aan gene zijde van den IJssel af, „ Zuidhollandt werdt geheten; en „ daar in Dordrecht, Gornichem, „ Woudrichem, Schoonhoven, „ Heusden, Geervliet " (nempe ex his urbibus nonnullae postea accessere).

mum usque; *Kennemaria* vero et *Westfrisia* separatim dicebantur. Posteris vero temporibus usus invaluit, et etiamnunc obtinet, ut in vulgo sub *Noordhollandiae* nomine censeantur *Kennemaria* et *Westfrisia*, relicto *Hollandiae* nomine reliquo tractui, qui a meridie usque ad Harlemum protenditur (x). EXCVRSVS VI.

sere) „buiten deze twee, Noort— „ en Zuithollandt waren er noch a- „ part 't land van Voorn, (Briel en „ Goeree bevattende), als ook Ken- „ nemerlant, daarin 4 eilanden, 12. „ steden ". S. V. LEEUWEN *Batav. illustr.* bl. 211. n° 104. „Na den „ schik van het onderscheid tussen „ het AASDOMS en SCHEPENDOMS „ regt, op 't stuk van erffenis, is „ Holland verdeeld in Suidholland, „ Noordholland, het Land van „ Voorn, en Kennemerland met „ Westvriesland " etc. Add. VAN DER HOEVEN *Hantvestchron.* B. II. cap. 3. P. BOR *Ned. Oorl.* B. VII. fol. 21. ed. 1621. HVG. DE GROOT, *Holl. Rechtsgel.* B. II. tit. 27. et variis locis MATTH. *Anal. Med. Aevi* T. III. p. 55. 209. 603. etc.

(x) Cf. *Chron.* p. 117. not. 93). add. p. 45. 48).

EXCVRSVS VII.

QVO

ZEELANDIA OCCIDENTALIS QVOMODO INTER COMITES FLANDRIAE ET HOLLANDIAE IVRIS OLIM CONTROVERSI DICTA SIT,

EX CHARTIS ET DOCVMENTIS QVAMPLVRIMVM INEDITIS ILLVSTRATVR.

Ad Chronicon a. 1168. p. 64. a. 107. b. 118. 158. cett.

Introductio. Antiquissimus Zeelandiae status et historia, qualis priori *Comitum Hollandiae* ac *Flandriae* tempore obtinuit, caliginosa hactenus nocte premitur. Vulgo hereditaria Flandrorum Comitatus constitutio a *Balduino Ferreo* a. 863. Hollandiae autem a *Theoderico* I. a. 922. repetitur. Ab hoc inde tempore, donec Zeelandiae pars, dudum Flandros inter et Hollandos controversa, Hollandorum Comitibus penitus cessit, horumque ius a Flandris sollemni pacto agnitum est (id quod seculo

XIV.

XIV. ineunte contigit) vix quidquam certi, saltem constituti, de publico Zeelandiae statu novimus. Vt autem dies diem docet; tentemus nos, numquid lucis, missa omni praeconcepta opinione, vetustae huic historiarum parti possimus accendere, indicareque, qua ratione Comites Hollandiae ius proprietatis in *Zeelandiam Occidentalem* obtinuerint. EXCVRSVS VII.

Quae commentatio ut rite procedat; disquiram:

I. Qui fuerint *Occidentalis Zeelandiae* limites.

II. Quis supremus eius Dominus.

III. Cui in feudum cesserit.

IV. Quomodo primo iure Feudi, deinde iure proprio sive dominiali Hollandis accesserit, salvo tamen *Homagio* Imperio praestito.

C A P V T I.

De Zeelandiae Occidentalis limitibus.

§. I.

Zeelandia integra,

Vt limites *Zeelandiae Occidentalis*, seu Zeelandiae *trans* vel *cis Scaldim*, prout Hollandiam vel Flandriam prospectat, rite intelligamus, primo debemus nosse, qui *totius Zeelandiae* olim fuerint limites.

inter Bornisse et Heedensee.

Zeelandia omnis in duas olim divisa fuit partes, eaque divisio in multis hodiedum obtinet. Sub generali *Zeelandiae* notione olim venit, quidquid iacebat INTER BORNISSE ET HEEDENSEE. Satis autem constat, sub his nominibus comprehendi, quidquid olim, ad distinctionem hinc Hollandiae, illinc Flandriae hodiernae, sub nomine Zeelandiae venit.

Bornisse eius erat limes ratione Hollandiae; *Heedensee* ratione

(y) Exstat haec PHILIPPI CHORA adhuc in *Originali cum Sigillo*, mutilo tamen, in volumine Pergameno, in *Archivis Vrbis Mediobur-gensis*, distincta per Capita et Paragraphos; habetque in initio ipsius Philippi iuvenilem effigiem, quae locum tenet literae initialis P. vocis *Philippi*, elegantissime depicta coloribus aqueis tenuibus, (vulgo *miniature*), cum hac perigraphe literis maiusculis:

Iste

ne Flandriae. Hoc docent monumenta omni exceptione maiora. Sic Chora a *Comitibus Flandriae* et *Hollandiae* in commune Medioburgensibus confirmata a. 1217. loquitur *de Comite existente infra Burnesse et Hedenesse* ad indicandam Comitis in Zeelandia praesentiam. Antiquissima Zeelandiae *Chora a Florentio Tutore Hollandiae Zeelandensibus concessa, et ab ipso et Domino Henrico de Vorne Castellano Zeelandiae confirmata* a. 1256. habet in Prooemio: *Ego Florencius — omnibus Nobilibus inter* BORNISSE ET HEYDIINSZEE *manentibus, ut hanc legem, sive Instituta, sive Choram eligerent —.* Haec denominatio adhuc sec. XV. valebat, teste *de Zeeusche Keure* a. 14?? *Philippi Ducis Austriaci* Cap. IV. §. 23. ex Originali: *alle die ghone Die woenen tusschen Bernisse ende Heyden zee zullen wesen onder dese Kuere ende onder dit gerechte, uutgesteken Middelburch, Ziericxee, Dombourch, Westcappelen ende besouten Lande* (y). Nihil autem est vulgatius, quam haec descriptio. Hinc a. 1316. apud MIERIS *Charterb. der Graven van Holl.* sive Codice Diplom. Comitum Hollandiae D. II. bl. 169. a. *Castellanatus Zelandie* definitur *infra* [i. e. ex stilo huius aevi, *intra*] *Bornesse et Heydenzee*: — EXCURSUS VII. — Prob. a. 1217. — Prob. h. a.

An-

(y) *Iste Zelandrinis has Koras fecit Ephebus. Fecit et angores Virginis ante coli.*

Exstat eiusdem Chorae *Apographum* authenticum (*copie authenticq*) iussu Principis eodem anno d. 28. Iun. 1496. procuratum elegantissime exaratum scriptura in volumine Pergameno in folio minori, in *Camera Rationum Zeelandiae* in *Secretis Archivis*, *Loculo* 91. Amborum videndorum copia mihi data est, id quod grates agnosco.

EXCVRSVS VII. A. 1328. ibid. D. II. bl. 471. b. *Die Burchgravescip van Zeeland tusschen Bornisse ende Heydenzee*. Et a. 1380. ibid. D. III. bl. 372. b. *soo wat misdade ghesciet binnen Reymerswale als die Heere is tusschen Bornisse ende Heydenzee, dat zalmen ghelden tweeschat*. Sed exemplorum abunde sequentia dabunt.

§. II.

Bornisse, qui et Maasmonde. Fuit igitur *Bornisse* limes Zeelandiae ratione *Hollandiae*. Hic autem limes alio etiam nomine *Maasmude* dicebatur sive *Maasmunde*, quasi dicas os seu *ostium Mosae*. Huius mentio iam occurrit seculo VIII. Testem habeo Chartam Donationis in *Cod. Diplom. Laurisham.* T. I. p. 162. „ Eodem anno [774.] Gerrich et Rutwar tradiderunt quid„ quid habuerunt in loco, qui dicitur Forismarische, in Thes„ la, et in Leunspih, et in loco, qui vocatur Elisholz [Elshout] „ inter Renum et Masa, et ad MASAMVDA, et mancipia sex ". Vbi sita fuerit, docet nos Charta Regis Wilhelmi Middelburgo data a. 125$\frac{3}{4}$ d. XI. Mart. Nam postquam §. XVI. Zeelandiam definierat *tusche* MASEMVDE *ende Hedinsee* (z), uti habetur in Originali (quod Archiva Vrbis Medioburgi Locul.

Prob. a. 125$\frac{3}{4}$ 11. Mart.

(z) Multa eiusmodi nomina in nostris terris exstant. e. g. *Rinesmuthen* in Charta a. 1054. HED. p. 120. *Yselmuten* in Charta a. 1225. HED. p. 201. hodie Ysselmonde; *Amuda* in charta Otton. a. 975. HED. p. 87. hodie

Locul. I. n° 60. servant); tum porro §. XXXV. *Masemude ende Hedinzee:* statim subiungitur §. LIV. *tusche Bornisse ende Hedinzee.* Atque hinc in Charta Comitis Iohann. II. a. 1303. (a). Comes dicitur: *zoe wanneer wi comen* BINNEN BORNESSE, *alse te rechten in* ZEELANT. Vbi vero sita fuerit haec *Maesmude*, sive ut postea scripsere, *Maasmunde*, seu *Bornesse*, quodammodo demonstrarunt huius seculi scriptores WAGEN. *Vad. Hist.* B. VI. D. II. bl. 251. *Tegenwoord. staat der Vereen. Nederl.* D. VII. bl. 72. *Tegenwoord. staat van Zeel.* D. I. bl. 3. et nuper V. Ill. HVYDEC. ad STOK. D. III. bl. 300 — 306. qui tamen docere conatus est, *Bornisse* in eo differre a fluv. *Widele*, quod *Bornisse* sit *Ostium Mosae* sive ipsa *Mosa ad Geervliet*; *Widele* vero amnis ille, qui adhuc leni quodam alveo iuxta *Geervliet*, *Abbenbroek*, *ac Velgersdyk intra Voorn* et *Putten* conspicitur. Vtcumque accipias, hinc liquido constat, *terram Vornensem*, cuius *Dominus de Voorn* fuit *Castellanus Zeelandiae*, quasi dixeris *praesidem* seu *vicecomitem*, antiquissimis temporibus intra Zeelandiae fines fuisse recensitam. Et recte satis M. STOKE hunc *Bornesse* ponit *ad Geervliet aan de Maze*, HVYD. l. l. bl. 303. etsi Editor perperam ipsum *Mosam* pro *Bornesse* accepisse vi- EXCVRSVS VII.

 de-

die Muiden. Huc refer etiam *Lexmonde*, *Dubbelmonde*, *Arnemuiden*, *Genemuiden*, *Leymuiden*, aliaque.

(a) ALKEMAD. Privileg. van den Briel n° XXV. p. 13.

EXCVRSVS VII. detur. De *Widele* satis nota sunt omnia; qui quum ad Ostium Mosae desinat, hinc dictum fuisse videtur illud oppidum sive Emporium *Widelant*, quod in vetustis scriptis *Widlant*, *Witlant*, *Wintlant*, audit, et ad ostium Mosae ponitur in *Chronico MS. S. Bavonis*, quod adhuc superest, ubi ad a. 837. lego „Normanni gallias graviter infestant „ dor-

(b) Desiit hoc Chronicon a. 1152. exstatque optime conservatum in Archivis Dom. Illustr. Episcopi Gandav., hoc titulo: *Chronica Castri et Coenobij Sancti bavonis Gandensis.* Quod ut tandem lucem aspiciat, avide opto. In iis autem, quae descripsi, *dordracum* habeo pro *dorstatum*. Vtrum hoc ex oscitantia manus, an revera, dicere nunc non habeo.

(c) Postquam haec scripseram, incidi in MS. *Dom. de Grijpskerke*, qui de Zeelandiae lite cum Flandria multa egregie; ex quo adscribam nonnulla eius verba. Sic ille C. 1. p. 4. „Noch ten huydigen dage is aen „ de Maes in de heerlijkheid van „ Heemvliet bij den ingezeetenen „ bekend, en wordt ook in meest „ alle Caarten aangeteekent een wa- „ ter *Bornisse*, genaamt, zijnde een „ stronk van de Maze, dewelke „ daar heenen geloopen heeft, la- „ tende zoo Heemvliet aan het „ Zuytwesten van de Maze, en „ Bornisse over zulks ook in Zee- „ land, en onder de Keure van Zee- „ land. Een peremptoir bewijs van „ dat *Bornisse aan de Maaze*, de uiter- „ ste limite van Zeeland naar Hol- „ land is. Het *Repertorium van de* „ *Zeeusche Leenen* heeft in 't hooft van „ het verhef van Staat: *Heemvliet*, „ *BORNISSE*, *ende Zwartewaal noch* „ *beiden aan de Maese gelegen.* In „ het Testament van Hr. *Engelbrecht* „ *Willemse* Pastoor van Heemvliet in „ in dato den 15. Meert 1552. ge- „ drukt met de decisien van den „ Hove van Holland staat p. 488. „ *Item nog in Heemvliet drie gemeeten* „ *en* 50 *Roeden in BORNISSE aan* „ *de Maasdijk.* Noch in een senten- „ tie van gemelden Hove van den „ 22. Ian. 1521. vindt men, dat een „ Schip de Maze ingekomen, in de „ *BORNISSE* genomen was door die „ van Dordrecht, omdat het in den „ Briel last gebroken hadde". In Literis investiturae Philippi Ducis de

„ dorstatum vastant antwerpiam et *WITLANT* emporium situm „ iuxta *OSTIVM MOSE* incendunt a frisonibus tributum „ accipiunt (b)". Fuit igitur hoc Emporium *Widlant* ad exitum fluvii *Widele*, ubi sese in *Bornisse* seu *Maasmunde* exonerat, vel eam praeterfluit. Nondum enim hoc definitum videtur (c). Quidquid autem hoc est, id certo con- SAECULUM VII.

de Dominio de Cruiningen, prout exstat in *Copulatis Zeelandiae* (*in Archivis Camer. Rat.*) Tom. I. fol. 500. sqq. haec leguntur: *Item Heerschappie van Heenvliet met allen heuren toebehooren hoge ende lage te houden van ons als heere van Voorne tot een onversterffelicken erffleen. Item een vuytgors geheten* BORNISSE, *gelegen tusschen Heenvliet ende Zwartewale tot een onversterffelicken erffleen.* Hinc satis patet *Bornisse* ad Geervliet. Vbi vero *Widele* exiit? Ad *Heenvliet*, ni fallor. Hoc conficio ex iis, quae mecum benigne communicavit Vir Ampl. urbis Brielae Syndicus, harum rerum admodum callens, H. VAN WIJNEN, ex Actis ineditis a. 1437. ubi *Widele* iam *Wiele* vocatur, et *Bornisse* adiungitur, hoc modo, in Probb. h. a. N° I. „Dit „ selve Schip metten goeden quam „ alleen gedreven binnen die WIELE „ ende BORNISSE, dat welcke was „ op des heeren stroom ende watere „ van Putte"; Et mox: „Dat die van „ Heenvliet, die dat Schip aenge- „ vaert hadden weder brengen soude „ OP DEN STROOM voor Heenvliet „ IN DE WIELE". Et N° II. „Niet „ geweten, dat hun die van heen- „ vliet yet hebben mogen vermeten „ eenige luden uyt ten schepen die „ *in de Wiel* comen aen dat heen- „ vlietse landt te voeren, maer dat „ die veerluden van Geervliet altoos „ gedaen hebben"—. Quibus ex verbis mihi patet differentia inter *Widele ad Heenvliet*, et *Bornesse ad Geervliet*, ita tamen ut *Widele* eo loci cum *Bornesse* communicaretur. Orta erat h. t. quaestio de traiiciendo *Widele* per nautas Heenvlietanos; de traiiciendo vero *Bornesse* per *Geervlietenses* non erat quaestio. Distinguntur etiam in *Catalogo Bonorum*, quae *Dominus Puttensis* a Com. Holl. a. 1312. in feudum habebat apud MIERIS Charterb. II. bl. 123. hoc modo: „Bodemat ort ten halven diepe; item „ alop tot ingravenzee op (haec „ vis

SECTIO VII. constat, *Widele* et *Bornesse* sive *Maasmunde* fuisse discriminatorem *Zeelandiae* et *Hollandiae*, ita ut, quidquid ab hac parte versus occiduam partem inveniatur, Zeelandiae accenseatur. Vnde etiam in Charta Arbitrii et Pacis inter *Wilhelmum* I. Com. et *Ludovicum Lossensem* cum *Ada* uxore, quam ex *Originali* profero in Probb. a. 1206. 14. Oct. et in qua *Ludovico* assignatur *tota Hollandia*, Wilhelmo *tota Zeelandia*; haec posterior ita definitur: „Ludovico Comitatus Hollandiae — — Tota vero alia „ terra ex hac parte MOSAE DEVERSVS FLANDRIAM — remanet in parte Wilhelmi ". Ex eaque portione deinde nominatim excipiuntur insulae *Scarpenesse*, *Duvelant*, Sta-

„ vitiosa l) ingravenzee totte den „ Oostmoer; item tuschen de viere „ Hernessen ende den Ostmoer tote „ Zantshofde toe; item van Zantshofde te halven diepe tote ABBENBROVCKE op WIDELE; item „ van Abbenbroucke te halven diepe tote BORNISSEN, item van „ open (f. op de) BORNISSEN tote den gescheyde van Yselmonde". Bona, ab hoc amne *Bornisse* dicta, sita erant inter *Heenvliet* et *Zwartewaale*, teste Charta in MIER. III. bl. 754. a. 1402. et ad a. 1386. bl. 417. Contra ad aquam de *Widele* situs erat ager *Drenewaart*, qui describitur in Charta inedita a. 1474. inter *Velgersdyk*, *den Andel*, et *Zuidoort*: ad quam Chart. vid. in Probb. notam, quae circa huius Widelae cursum descripta dabitur ex literis viri Ampl. H. VAN WIJN. Et quidem ad latus occidentale, ut habet Charta XXIX. a. 1412. in H. VAN PAPENDR. *Anal. Belg.* T. III. P. 2. p. 85. ubi sic: *Wy Jacob Here van Gaesbeke, — want wy die gersen aen die Westside van der WIELEN, Te weeten Drenewaerde, den Suutoert, den Andel ende Gnateen, gheerne souden doen Dycken.* Vnde ille tractus postea *Westenrijk* dictus videtur. Fortasse tamen *Bornisse* et *Widele* sive *Wiele* quadamtenus fuere Synonyma, ita ut ad *Geervliet* magis *Bornisse*, ad aste-

c.

Stavenesse, et *Drieskire*, una cum *hominio Domini Hugonis* EXCURSUS VII.
de Oostforne et Westforne; nec non *Appenbruech*. Manifesto indicio, quod hi terrae tractus alioquin eo pertinerent. Ne iam dicam, in terra de *Voorn* etiamnunc inveniri aggerem, den *Bernissendijk*, et locum *den Bernissen oort* vocatum. Quod nomen *Bernisse* pro *Bornisse* occurrit etiam in Orig. *Chora* Zeelandiae Philippi a. $14\frac{95}{96}$. Id quod de *Mosa* dixi, egregie coincidit cum totius *Zeelandiae* descriptione, quae exstat in confirmatione *Fraternitatis Mer-* Prob. a)
catorum Medioburg. a *Florentio* V. Com. a. 1271. facta, 1271. 1. Iun.
ubi vocatur: „ex parte orientali der MASE vel ex parte „ occidentali der ZWENE, terra Flandriae excepta”. Et haec hactenus de generali Zeelandiae limitatione inter *Bornisse* et

alteram partem magis *Widelo* vocaretur; postea vero *Bornisse*. Quam in sententiam hic dabo verba Viri Ampl. H. VAN WIJN, in literis ad me datis. „Bij verloop van tijden heeft „ *de Wiedel* haar naam verlooren, en „ de geheele rivier dien van Bornesse aangenomen, welken zij „ noch in haer eigen kil behoud. „ TEELING in zijne onuitgegeven *Chronijk van Voorne* p. 130. „ spreekt van *Heenvliet* over die Stede van *Geervliet*, alwaar tusschen beiden een Rivier loopt, *eertijds* genoemd *die Wiel*, NU *Bornesse*; en „ in een Originele kaert van de „ Maes en Merwede, sulcx *die nu is* „ *ende loop heeft*, d. 26. Iul. 1565. lees „ ik: BERNISSE alias *de ouwe Wielinge*”. Immo vero amnis ille *Wielingen* per haec tempora iam cursum suum aperiebat secundum pagos *Klaaswaal* et *Zuidbeierland*, postea ex terris aggestis enatos; quod me docet huius tractus tabula Origin. Geograph. Secul. XVI. in qua illic locorum nomen *Wielingen* invenitur: id quod huic amnis particulae lucem affundere poterit. Plura et explicatiora interim exspectabo in notis Viri supra laudati *van Wijn*, quas adiicere constituit *Privilegiis Urbis Brielae*, quarum minatur editionem.

MCCVII. et *Heedensee*. Vbi *Heedensee* quaerendum sit, statim apparebit.

§. III.

Pars Orientalis Haec integra Zeelandia subdividitur duas in partes, quarum discriminator est et erat semper fluvius *Scaldis*; adeo ut hinc in *orientalem* et *occidentalem* Zeelandiam distinguatur; vel etiam in Zeelandiam ad Scaldis orientem et Scaldis occidentem. Hinc in Charta Iohannis II. Com. a. 1303. apud MIERIS D. II. bl. 32. postquam primo „Zeelandiae Castellanatus Dominorum de Voorn definiebatur tusschen Bornesse et Heydene zee", paulo post distinguitur „an die oestside van der Schelt — ende an die „westside van der Scelt".

inter Bornesse et Scaldim. *Orientalis* igitur Zeelandiae pars, ab Hollandia per Mosam sive *Maasmunde*, ab reliqua Zeelandia per Scaldim, disterminata est. Quemadmodum autem Hollandia olim peculiari nomine *inter Mosam et Sipam* insigniebatur: quo titulo universus Hollandiae tractus, simul cum *Kennemaria*, veniebat; ut est in Charta apud MIERIS *Cod. Dipl.* D. II. bl. 117. a. 1311. alibique; ita ab eodem Mosa amne Zeelandia inchoabatur. Cuius propior pars hinc *terra inter Mosam et Scaldim* in Charta Brugis data, la veille de la circumcision de N. S. a. 1204. audit „la terre de „la Zeelande entre l'Escaut et la Meuse". Hinc in *Norma Accisarum* sive *Accynsregeling* Vrbis Mediob. MS. inedit.

Prob. h. a. 31. Dec.

edit. a. 1325. §. 4. habetur: „alle tsgrauen porten boester „ maſe" i. e. omnes Comitis urbes ab orientali parte Moſae. Huius diſtinctionis etiam mentio habetur in Pacto Pacis a. 1200. inter Henricum I. Brabantiae, ac Theodericum Hollandiae; ad quam recte WAGEN. *Vad. Hist.* D. II. B. VII. bl. 253. ex STOKIO obſervat, Comites Flandriae in illam nunquam ſibi quidquam iuris arrogaviſſe; idque propterea, quia *Scaldis* ſemper terrae Flandriae *Imperialis* discriminator habitus est. Sed alia fuit cauſſa Ducis Lotharingiae ſive Brabantiae, cuius antiquae hanc in partem Orientalem fuerant vindiciae. Sic enim Charta: „ Discordia fuerat a multis temporibus inter Henricum Ducem Lothar. et ſuos Predeceſſores ac inter Theodericum Com. Holland. et ſuos Predec. de terra inter MOSAM et SCALDAM". Quae diutina tandem quaestio h. a. 1200. per quoddam concambium ita compoſita est, ut Comes Holl. hunc ſibi tractum obtineret, pro eoque Duci „reſignaret Opidum Durtrech ex utraque parte aque, „ Durtrecswerde, Harredeswerde, Dusne, ac totam terram „ inter Strine et Walwic, ac renunciaret omni iure in „ Bredha". Vnde ſimul coniicias, Strienam fluvium ab hoc latere Zeelandiae etiam limitem fuiſſe. Haec autem loca Dux Brabantiae Comiti iterum in feudum ligium dedit; eaque deinde Feudum Brabantinum manere debuerunt ex Arbitrio a. 1206. inter Theoderici ſucceſſorem Wilhelmum et Ludovicum Loſſenſem inito, per quod „ Wilhelmus in Curia Domini Ducis Lovanienſis ad „opus

[illegible] VII.

Prob. a. 1200.

Prob. h. a. 14. Oct.

EXCVRSVS VII. „ opus Dom. Comitis de Los fuum debebat reddere Feu„ dum et guerpire ad eum bona fide adheredandum ".

Fueritne igitur Orientalis haec Zeelandiae pars Comitum nostrorum ab hoc inde tempore quieta posfesfio, nulla amplius est haefitatio. In ea enim fua iura exercere non deftiterunt; multaque exinde dominia, imprimis vero fec. XII. medio Dominium Vornenfe in feudum aliis dederunt, eosdemque, quos Dynastas fecerant Vornenfes, etiam Zeelandiae Caftellanos feu Vicecomites conftituerunt. Quae tamen posfesfio, ut in reliquis, intelligi debet, falvo femper HOMAGIO pro iis faciendo Imperio Rom. Germ., cuius directum hoc fuit Dominium; ut nemo negare fustinebit, qui legerit Chartam Comitis Iohannis a. 1303. in MIERIS D. II. bl. 32. cum *nota* illic fubiecta.

§. IV.

Pars Occidentalis, Altera pars, de qua agendum potisfimum, est *Zeelandia Occidentalis, inter Scaldim et Hedenefe,* idque frequentius fortasfe quam credas, nec minus tamen depravate. Antiquisfima huius, quod fciam, eaque certisfima est *inter Schaldin et Heedensee.* mentio, in famofa illa ac fatali concordia Comitum Hollandiae et Flandriae, quae adhuc in Originali *Brugis* fer- Prob. h. a. 27. febr. vatur, a. 11$\frac{67}{68}$, ubi vocatur: *inter Sceld et Hiddeneze;* depravate in MARTENE *Sceled et Hedinezie.* Idem nomen legendum coniecerat MIERIS D. I. bl. 102. undecim annos

nos citius in Charta Comitis Theoderici a. 1156. qua dat Ecclesiae Epternacensi 120. mensuras terrae in Insula Scalden, „sitas inter terram Florentii de Voorn et *Hilchersh*, pro quo in Charta Epternacensi apud MIERIS ibid. legitur *Aqua Hildeberesche*', sed *Aqua Hildcberesche in* FOPPENS *Supplem. Dipl.* T. IV. p. 514. Verum haec aqua ad orientalem Scaldis partem quaerenda est, ut docet designatio Insulae Schouwen. At depravata esse vox videtur pro „Helckersee seu *Elkersee* in Insula Schouwen", ut iam monuit V. Doct. P. PAVLVS (d). Clarius se vocis depravatio offert in Charta Margaretae Com. Flandriae in MIERIS I. bl. 302. qua a. 1256. dat „domino Florentio tutori „ Hollandiae totam terram Zeland sitam inter *HADINRE* [l. „ HEDINZE] et *SCALDAM*, quae de nostro et ante — fuit dema- „ nio, in feodum, de qua nobis in presentia hominum no- „ strorum fecit homagium, ut vasallus", pro qua in *Vidim.* Originali legitur *inter Hedineze et Scaldam.* Huc spectat etiam memorabile illud pactum, quod a. 1250. initum MIERIS I. bl. 258. inter eamdem Margaretam Flandriae et Wilhelmum II. Reg. Rom. fratremque eius Florentium his de „insulis Zelandie inter SCALDAM et HEDI- „ NEZEE" compositum est; quaeque plures in posterum Chartae huius distinctionis mentionem iniicient.

EXCVRSVS VII.

Prob. h. a. d. 21. Oct. N. I.

Cf. Prob. 19. Maii N. II.

(d) Diss. *de Origine progressu et solutione nexus Feudalis Flandriam inter et Zeelandiam*, a. 1775. p. 43. (a).

EXCVRSVS VII.

§. V.

Quum igitur ad alteram partem Zeelandia per *Heedens-ee* a Flandria disterminetur : videndum, ubi locorum hic limes *Heedenseanus* sit quaerendus. Quod antequam dispiciam, paucis de ipso nomine erit dicendum.

Vnde nomen Heedensee. Nomen varie scribitur. *Hiddenese*, *Hedenesse*, *Heidenesse*, *Hendeneze*, *Hedenese*, *Heidense*, *Hedense*, *Heidensee*, *Heedeneze*, *Heydenezee*, *Heydiinszee*, quaeque alia adiungit WAGEN. *Vad. Hist.* D. II. bl. 251. Ex ignorantia Etymi procul dubio orta est tanta scribendi varietas. Ipsa autem varietas, iuxta ac doctorum consensus, satis docet, primitivam vocis partem esse *Heede*, *Heeden*, vel *Heiden*, nisi quod in Charta a. 11$\frac{8}{89}$. ex prava pronunciatione semel scribatur *Hiddenese*. Prob. h. a. 27. Febr.

Sunt, qui putent, vocem esse ortam ex *Hedens-zee* quasi *zee* [*mare*] et *Heden*, *Heeden*, *Heiden*. Quod recte negavit WAGEN. *Vad. Hist.* l. l. bl. 254. Nam qui paullo attentius ad nomina *Zeelandica* attenderit, facile videbit, non alias huius generis dari derivationes, praeterquam has duas, nempe 1° quae desinat in *nesse*, 11° in *ée*. Terminatio in *nesse* proprie notat *terram humidam depressamque*, observante WAGEN. *Beschryv. van Amsteld.* D. I. bl. 34. et 258. qui hinc *Grimmenesse*, et *Kale Nes* explicat. Vnde et *Mudernesse*, forte pro *Muiden*, in MIERIS D. II. bl. 343. a. cuius terminationis plura in Zeelandia nomina

oc-

occurrunt. Sic *Osſeneſſe*, *Honteneſſe*, *Hildeneſſe*, *Valckeneſſe*, *Staveneſſe*, *Scherpeneſſe*, quae postea et per - *iſſe* extulerunt. *Osſeneſſe* et *Honteneſſe*, quae hodieque cognita ſunt nomina, iam occurrunt a. 1272. d. 16. Dec. in Charta Originali Abbatiae Baudeloënſis, quam in Probb. h. a. ineditam exhibeo. Verum longe petita nec vocis ſcripturae congrua haec mihi terminatio videtur, quippe quam ex *Rhythmo* STOKEANO B. III. vs. 573. D. II. bl. 46. ſatis patet, accentum habuiſſe acutum in ultima ſyllaba: EXCVRSVS VII.

> Willem / hoer Oem / heeft verwonnen
> Tlant van boosten Heidin zéé.
> Toter Laueren voezt MEE.

Ad quae verba non admodum bene commentatus est D. ALTING. *Notit. Germ. Infer.* P. II. p. 83. qui illud in orientali Friſia quaeſivit, quum ſermo ſit de amplo *Wilhelmi Comitis* regimine, quod ab una parte Zeelandiam, ab altera Friſiam complectebatur. Illustr. *Stokii* Editor vocem ſicco praeteriit pede; eamque in duas transformavit, *Heidin Zee*. Sed haec obiter. Vulgatisſima autem Zeelandis aliisque est terminatio in *éé* vel *é*, qua *aqua* vel *amnis* notatur; unde in uſu adhuc vox Belgica *ei-land* quaſi dicas *water-land*, ſive *terra in aquis ſita*. *Ee* vero et *ei* nobis idem est, et dialecto tantum discrepat, uti liquet ex *teeken*, teiken; *vleesch*, vleisch, *weenig*, weinig; *kleen*, klein,

 bleek,

EXCVRSVS VII.

bleek, bleik; cett. Eiusdem autem compoſitionis in Zeelandia permulta ſunt nomina. E. G. *Botjes-éé*, *Vernouts-éé* in Zuidbevelant, et *Duven-ee*, quae iungit STOKIVS B. VII. vs. 773. ſq. quorum prius in MIERIS *Charta* a. 1292. D. I. bl. 548. ſcribitur *Voornezee-in 't Ambacht van Rymmeswaele*; *Flakkéé* quaſi dicas *Vlake-éé*, vel *Vlak-éé*; ſic et *Elcghaers-ee* in Schouwen, hodie *Elkerſee*, MIERIS II. bl. 133. b. *Bommen-éé*, nota inſula; *Wakkenéé*; *Mosſeléé* in Zuidbeveland; WAGEN. *Vad. Hist*, II. bl. 325. (8). et, ne plura memorem (e), ipſum oppidum *Zieriks-éé*, cui ultimae voci idem contigit fatum ac *Heedens-éé*, quod nimirum ſeriori tempore, per literam *z*, *Zierikzee* ſcribi coeperit, quaſi a voce *zee* dicta foret. *Heedens-ee* igitur nihil aliud est niſi *aqua* ſive *amnis de Heede*, *Heeden*, *Heiden* (*het water van de Heede*) vel, ut Zeelandorum Dialectus ſecum hodie fert, *amnis de Eedèn*, ſeu *Eede*, adeoque per *Heedensee* nihil aliud indicatur, quam eiusmodi maris ostium, per quod fluvius aliquis *de Heede* vel *Eede* in Oceanum influit.

§. VI.

Fuit maris ostium.

Vbi vero hic amnis vel regio, ab aquis ſic dicta, ſita fuerit, alia

WA-

(e) Sic fortasſe *de Goudsee*, pars Maris Austrini prope Oppidum Monikendam, alio nomine *Gouwszee*, i. e. *Gouws-ee*; quod nomen forte aliquid habet nexus cum *Goldewater*, quae *Amſteliae* vel *Yae* amnis nomen; unde

alia est quaestio. Quam priusquam disquiro, ante omnia ſequens haec propoſitio est probanda: nempe fuiſſe *Heidensee*, *Heedensee*, non *terram*, ſed *aquam*; eamque *aquam* ſeu amnem cucurriſſe in ea regionis cuiuspiam parte, ex qua hic amnis in mare illabi poterat, adeoque proxime mare adiacebat. Hoc ſatis nos docet formula: *terra inter* SCALDIN *et* HEEDENS-EE. Semper enim hac ratione terra maritima inter duo in mare labentia flumina definitur; qualis determinatio nulla foret, ſi vox altera *flumen*, altera vox aliud quid denotaret. Nihil autem in ſcriptis antiquis frequentius quam „terra inter Albim „ et Viſurgim; terra inter Albim et Egidoram; inter Ligerim „ et Sequanam ". Atque eodem modo in nostris Friſionum Legibus terrae memorantur „inter Lavicam et Wiſaram, inter Flevum et Sincfalam fluvium, inter Lavicam „ et Flevum ". Quae omnia easdem terrae partes reſpiciunt, quae iuxta mare per ostia fluminum terminantur. Et ut propius deveniam: in Chartis Zeelandicis terra *inter Moſam et Scaldin*, i. e. *Orientalis Zeelandia*, non alia terminatur ratione, quam per duos fluvios, quorum hic ad inſulam Schouwen, ille per Borniſſe ſeu Maasmunde in Oceanum influunt, ſicut olim Hollandia *inter Moſam et Sipam*. Quae ſi vera ſunt, et ex rei natura EXCVRSVS VII.

 fu-

WAGEN. *Amſterd.* pro *Goudzee* D. II. bl. 173. emendare iuſſit *Gouds-ee*; de qua bl. 191. profert Chartae apographum, cuius Originale alibi in Brabantia oculis uſurpavi.

SECTIO VII. satis certo constant, sequitur etiam, ut, quemadmodum Scaldis et Bornesse, ac Bornesse et Heedens-ee; ita etiam Scaldis et Heedens-ee de ostiis horum amnium intelligi debeant.)

§. VII.

Et sic satis apparet, errare eos, qui hoc maris ostium vel sinum invenisse sibi blandiantur iuxta oppidum *Tholen*, prope *Halteren*, vel qui alicubi locorum quaerunt, quam ubi in hodiernum usque diem servat vestigia sui nominis, nempe in vastissimo illo Maris sinu, qui olim iuxta *Slusam*, Flandriae urbem, conspiciebatur, et deinde sub nomine *'t Zwene, t' Zwin* (*Zwinum*) cognitus fuit. Id quod probatu haud admodum mihi nunc difficile fore videtur (f).

Est portus Slusanus.

§. VIII.

Heedensee est vel HONTA *vel* SINVS SLVISANVS.

Argumenta, quae hoc suadent, sunt sequentia:

1° Alterutrum verum est: *Heedens-ee* vel quaeri debet in *Scaldi Occidentali* seu *Hontae* fluminis exitu, vel in eo Oceani sinu, qui postea *'t Zwin* dictus est. Aequitas huius propositionis per se patet. Quum enim utrique termini *Scheld* et *Heedensee ad maris exitum* siti sint,

(f) Hanc meam sententiam, cum Doct. Vir. P. PAVLO communicatam, vir ille acutissimus secutus etiam est in eleganti sua Dissertat. quam de hoc

ſint, ut ſupra indicatum est; per *Scheld* autem intelligatur magnum illud Maris ostium, quod iuxta Inſulam *Schouwen* et nunc et olim intererat; intra hos autem terminos comprehendi debeant ambae *Bevelandiae*, nec non Inſula *Walacria*: hinc per ſe ſequitur, alterutrum verum esſe, *Heedensee* vel fuisſe *Hontam* vel *Sinum Sluiſanum*. EXCVRSVS VII.

Vt autem perſpiciamus, non *Hontam*, ſed *Sinum Sluiſanum* olim *Zeelandiae* terras a veteri *Flandria* disiunxisſe, oportet disquirere, non qui harum Inſularum ſitus atque fluminum curſus hodiernus ſint, ſed quomodo exſtiterint ac ſeſe repraeſentarint, tunc, quum hi limites ita diſtingui coeperunt, id est ſeculo XII. et anterius. Prima Zeelandiae disterminatio inter *Scheld* et *Heedensee* ſe offert in memorata Charta anni 11$\frac{67}{68}$., et hinc quidem certisſimam habemus Epocham, qua innotuit; quamquam nullum est dubium, quin hi termini antiquioris fuerint cognitionis. Conſiderari igitur *Zeelandia* eiusque ſitus debet, qualis fuerit ante hos 600. annos et qui excurrunt, i. e. oportet nosſe, quis *Zeelandiae* fuerit *ſitus* ad latus *Flandriae* inde a ſeculo IX. usque ad XII. Iamvero ſi antiquisſimas Flandriae et Zeelandiae Tabulas Geographicas inſpicis: hae non aliud per ea tempora *Oceani Ostium* alicuius momenti agnoſcunt, quam quod hodie *'t Sluische Gat*, vel etiam *'t Zwin* vocatur. Sic hoc ingentis ſane magnitudinis Ostium ſolum nobis repraeſentant: Non Honta.

a).

hoc argumento a. 1775. ſupra p. 113. laudato pro gradu Doctoratus conſequendo exaravit; nec id disſimulavit p. 50. 3).

EXCVRSVS VII. a.) Tabula Geographica Anni 861. quae exstat apud OLIV. VRED. *Sigill. Com. Flandr.* p. 1. et hinc apud SMALLEGANGE *Chronicon Zeeland.* p. 74. et AVCTOR BATAVIAE SACRAE in Praefat. Editionis Belgic. D. IV. bl. 3. *Oudb. van Zeel.*

b.) Eumdem solum exitum sive Maris ostium exhibet ALTING in *Notit. German. Infer.* P. II. Tab. 1, et 2.

c.) Idem hoc ostium exhibet noster WAGENAR. in *Tabula* Tomi II. *Vaderl. Histor.* praefixa; qui tamen ibidem *Hontam* flumen largius ostentat quam par est, ut infra patebit.

d.) Sic denique adhuc seculo XIII. in fine, etsi nonnihil iam contractius *Tabula Guidonis Com. Flandr.* Anni 1274. quam mutilam exhibet SMALLEGANGE l. l. p. 120., emendatius vero exstat in *Camera Rationum Zeelandiae* inter Mappas Geographicas, in Abbatia S. Petri Gandav., alibique; quam fortasse ad h. a. ex *Copia* ut vocant *Authentica* denuo recusam exhibebo, ut quisque de priori aevi statu iudicium ipse ferat.

Hi scriptores omnes suis in *Tabulis* agnoscunt ingentem hunc Maris sinum, an dicam, ostium; immo ALTINGIVS P. II. p. 212. ubi de *Zeelandia* obiter agit, his usus est verbis: *Caeterum decessisse huic Civitati* [*Zeelandensi*], *ad Orientem Insulas, quae inter Scaldiam et Mosae Ostium sunt: et ad* OCCIDENTEM, QVICQVID *est inter Ottonis Fossam* [*Hontam* intelligit], *et veteris Scaldis Ostium* ZVIN, *omni*

omni dubio caret. Ex eius igitur sententia ingens hic Sinus alterum fuit *Scaldis veteris* Ostium; eiusque de Ostio sententiae non admodum refragabor, modo in medio relinquatur, an ipsius *Scaldis* ostium vocare liceat. Interim illum sinum tamquam terminum agnoscunt hi scriptores; de HONTA vero sive exitu inter *Breskens* et *Walcheren* penitus silent, vel hunc tamquam minoris momenti alveum per illa tempora considerant, limitandis regionibus, ubi maiora dabantur, parum idoneum. Immo dantur scriptores, qui negant, ante a. 1377. quando circa *Biervliet* tot pagi undis submersi sunt, (qua de re SANDER. *Flandr. Illustr.* T. I. p. 68. b. et nota ad *Chartam Guidonis Geographicam* a. 1274.) exitum inter *Breskens* et *Walcheram*, qui alicuius esset momenti, exstitisse, sed eum alveum conto fere traiici potuisse, vel Cataractis contra maris ingruentis vehementiam occlusum fuisse. *Westkapella* enim, teste BOXHORNIO *Chron. Zeel.* D. I. bl. 283, 285. alio olim sita erat loco, et quidem in occidente Insulae angulo, ubi *fluvius de Zeyp* inter ipsam et *Flandriam*, in Oceanum influebat; uti observat MIERIS *not.* ad *Charterb.* D. I. bl. 184. (g), ubi dubitare licet, quum haec ex vetustis sint hausta Annalibus, an pro voce *Zeyp* legi oporteat *fluvius zwein*, *zweyn*, hodie *'t zwin*. Ipse MEIERVS *Ann. Flandr.* ad a. 691. putat, eo tempore, quo S. Willibrordus in Zeelandiam appulit, vel non magnam EXCVRSVS VII.

 tunc,

(g) Nec tamen haec verba in BOXHORNIO l. l. invenire mihi licuit.

SECVLVM VII. tunc, vel fere nullam aperturam fuisse inter *Flandros* et *Zeelandos*. Quod quomodo explicari possit, deinde videbo. Immo fec. XI. vix quidquam nisi tenuis alveus illic videtur fuisse, facile traiiciendus, idemque fortasse, qui supra *fluvius de Zeyp*, si vera lectio, vocatur. Narrat enim idem MEIERVS ad a. 1058. et ex coaevis hoc scriptis, ut pleraque alia, narrare videtur; *Monachos Winocibergios corpus D. Levinnae per vicos castellaque maritimae orae Flandriae circumtulisse: quo in itinere — miracula edita, quae Drogo per eos dies Morinorum Episcopus* tamquam coaevus et αὐτόπτης *literis mandaverit*. Ea autem loca sic enumerantur: *In territorio Furnensi* —; *apud Lessingas in agro Brugensi* —, *Aldenburgi* — *apud Wikerak.* — *In* INSULA WALACHRIA, *omni copia rerum multitudine hominum ac robore praestantium equorum* (inquit Drogo) *referta*, *sanatur Ramboldus paralyticus idemque Surdus.* Hinc retro cedit ad *Bruggas*, *Dudeselam*, *Liswege*. Vnde satis patet, facili transitu ex *Flandria* in *Walachriam* tunc potuisse perveniri, et terram de *Breskens*, si non et integram *Cadsandiam*, Walachriae Insulae fuisse accensitam; quippe qui aliter *reliquias* istius Sanctae tam venerandas non ita temere maris periculo exposuisset, dum iter terrestre tantum faceret. Exstat praeterea XVI. seculi scriptor, in multis quidem rebus imprimis remotioribus fabulosus, in inferiori tamen ac suo tempore hac de re auditu dignus et verax, M. VAN VAERNEWIJCK *Historie van Belgis* (h), qui refert, in

(h) B. IV. c. 34. fol. m. CVIII. vs. Ed. fol. ed. 1619.

in *Slusana urbe* adhuc suo tempore [obiit autem is a 1570.] EXCURSUS VII. inventos *lapides sepulchrales*, qui olim eo allati ex insula *Schoonvelde*, quae insula adhuc tempore *Guidonis Dampetrae* exstiterat *cum Ecclesia, Castro, tusschen die botte Kille ende die waterduynen. Ende daer te voren, eert* (i. e. antequam) *van Keyser Ottho omtrent die botte Kille doorgesteken was; soo wast al vaste lant ende duynen, gheen zeewater met allen hebbende.* Memorat porro: *Dese wielinghe brack dore — anno XIII. hondert LXXVI. als zy III. ende XVI. jaren* [i. e. inde ab a. 1060] *den last der Zee ghedreghen hadden, ende daer lach voor de wielinghe een eylandeken off schuere, Corsant ghenoemt, voor die groote Kille van der Wielinge Noortwest.* Haec et multa alia, quae de vehementibus inundationibus terrarumque submersionibus et immutatione regionis hinc facta multi scriptores narrant, facile persuadent, *Walachriam*, quae et ipsa maioris extensionis versus Flandriam olim fuit, non nisi tenui alveo vel pluribus alveis fuisse separatam a *terra Cadsantia* ac *Breskens*, ita ut his terris vel coniuncta vel pene coniuncta unam insulam effecerit; nisi *Cadsant* insulam separatam e mari enatam quis putet, ex adverso *Wielingae* sitam, ut verba *Varnewijckii* suadent. Certe maris alluviem etiam a. 1167. ad *Cadsantiam* fuisse, docet huius anni Charta, qua *Philippus* Comes Flandr. dat Monachis S. Bavonis decimas *in Cadsant vam de Morlant quam de Werplant*, in MIRAEI Opp. Dipl. II. p. 972. Hoc sensu accepérim, quod Scriptores tantum non omnes

EXCVRSVS VII. crepant, *Flandriam* i. e. *Flandriae hodiernae quandam particulam* cum *Zeelandia* i. e. cum Zeelandiae insula *Walachria* cohaesisse. *Walachriam* enim seculo IX. per se iam *insulam* effecisse, satis constat.

At contra, quam ingentis momenti, amplitudinis atque vehementiae olim, immo seculo adhuc XV. illud maris *Ostium* apud *Slusas* urbem fuerit, quod olim *'t Zwin* sive *Zwene* dicebatur, vel hinc patet, quod teste SANDERO *Flandr. Ill.* T. II. L. IV. p. 213. b. illo in portu plus quingentae naves belli tempore stationes suas simul habuerint. Cf. BINDII *Chron. Zeel.* ad a. 1054. p. 217. Immo ipsum mare olim maxima vi in mediterraneam hanc partem usque ad *Damme* urbem, quin et ad *Brugas* ingruisse, testes sunt locupletes SANDER. *Flandr. Ill.* T. II. L. IV. p. 203. MEIER. ad a. 1180. et ex Antiquis IOH. IPERIVS *Chron. S. Bertin.* p. 666. qui a. 1180. *Hoc tempore*, inquit, *maxima maris inundatio villam Brugis involvit; quamobrem Comes Flandriae Stancam* [i. e. aggerem] *contra* MARE *fecit, et super illa villam nomine* DAM, *quae in sui principio vocata fuit Hendedam* [l. Hondedam] *propter Caniculum in stanca defossum.* Mitto lepidam hanc de Cane fabellam! MEIERVS ad a. 1180. *Aggeres*, inquit, *eodem anno factos lego ab Hollandis* [innuit, puto, vicinos Zeelandos] *earum rerum longe peritissimis, ab* DAMMIS *ad* SLVSAM *usque, Lamminsvliet tunc dictam, atque* EXCLVSVM MARE, *quod eum tunc tractum inundaverat. — — Hollandi fossores, sicut referunt Dammenses, qui aggere facto et mari*

 ex-

extruso DAMMVM *condiderunt*, *Didolphi cognomen accepe-* PERIODVS VII.
runt. Navigatum autem ibi adhuc est post aliquot annos. Nam teste IPER. *Chron. S. Bertin.* p. 696. ad a. 1213. „ Francorum Rex — contra Ferrandum Flandriae Comi- „ tem — et ad eius terram Flandrensem totum pondus bel- „ li convertens, navigium suum misit ad villam *DAM.* — „ Ferrandus C. Fl. et Reginaldus — navigium Regis, „ quod fuit apud *DAM*, combusserunt, et magnis thesau- „ ris spoliatis inde ad *WALKARAM* Zelandiae insulam cum „ praeda se receperunt ". Admodum autem dubito, utrum per hanc *Walkaram* simpliciter *Walacria* intelligi debeat, an improprie magis Insulae *Walacriae* tunc accensenda terra *de Breskens*; eo enim facilior erat traiectio et fuga a *Damme* et *Slusa*: sed hoc obiter. Accipiebantur etiam postea *Telonea* ad *Damme*, arg. P. D'OVDEGH. *Chron. de Flandr.* Chap. ci. f° 168. v° Priori quoque tempore urbs *Bruggae* suum habuit *portum*; quod argumento esse potest, maris aestum vel cursum olim ad *Brugas* pervenisse. Vid. SANDER. *Flandr. Ill.* T. I. p. 167. Immo ipsum *Swinum*, prope Slusas, olim *Brugensium* fuisse portum, ac deinde *Dammi*, vocatumque *famosissimum*, et *mirae amplitudinis*, probo ex coaevo auctore RIGORDO *de gestis Philippi*, ubi a. 1213. „ Classis, *inquit*, sua secuta est eum „ per mare, usque in *PORTVM* famosissimum, qui dicitur „ *DAM*, distantem Brugiis duobus milliaribus ". Et mox, „ Ferrandus — occupaverunt naves nostras, quae disper- „ sae erant per litora, quia *PORTVS*, licet esset, *MIRAE*

 AM-

SECTIO VII. „ *AMPLITVDINIS*, eas capere non poterat, cum essent nu-
„ mero mille septingentae". Immo GVILL. BRITO in *Philippide* L. IX. eadem de re agens hunc portum ita describit:

„ Portum laeta subit *DAM* nomen ab aggere habentem,
„ Qui tam latus erat, tantaeque quietis, ut omnes
„ In se sufficeret nostras [1213] concludere naves;
„ Quem iuxta speciosus erat *DAM* nomine vicus,
„ Lenifluis iucundus aquis atque ubere gleba,
„ Proximitate maris, *PORTVQVE* situque superbus".

Fuit Rigordus, Regis Philippi Chronographus. Cf. VRED. Hist. Com. Fl. Prod. II. p. 35, 36.

At GVILL. BRITO eodem vixit ac scripsit tempore, testaturque *mare* sese Flandros inter et Batavos interposuisse, et quidem

„ *LIDVS* ubi *SCALDO* commixtus ad aequoris undas
„ Nomen ferre suum, Scaldo superante, vetatur.
„ *Illuc* ergo suas tandem Rex applicat alas".

At sermo illi est de fluvio *Lisia*, quem vocat *Lidum*, et de exercitu Francorum ad portum *Damnum* applicante; qui iterum sic describitur:

Vbi faucibus amplis
Aestuat a pelago per DAMICA littora fluctus

 Quam

Quam spatiosus autem fuerit hic portus, docet nuncius de clade a Flandris et Anglis Francorum classi illata: EXCVRSVS VII.

„ Iam QVADRINGENTAS tibi sublegere carinas;
„ Nec patet egressus qua caetera classis in altum
„ Si velit, ire queat; sic portus Anglica fauces
„ Militia observat, littusque coronat utrumque".

Quae verba docent, extitisse hic loci ingentem Oceani sinum, qui arctis faucibus se in terras immitteret. In hoc Sinu Heedenseano, in quo ingens *Dammi* portus, fuit igitur et portus, nisi ipsum flumen habeatur dictum *Zwinus*, *Zwinum*, vulgo *'t Zwin*, cuius etiam exstat mentio in Charta Florentii V. a 1276. MIERIS I. D. bl. 384. Eiusdem quoque meminit ARM. STOKIVS B. VI. vs. 1149. III. D. bl. 536.

Nec aliunde, quam ex marinis ostiis, seu cataractis ibi postea contra mare positis, ortum videtur, quod illi urbi sive villae, quae saec. XIII. *Lammenevliet* dicebatur, postea nomen adhaeserit *Slusae* (Sluis in Vlaenderen). *Slusa* enim vox vernacula Cataractas sive marina repagula sonat. Cf. HUYDEC. l. l. qui observat, Florentium V. mercatores, a quibus ille portus sive Sinus tunc celeber erat, concessis privilegiis inde avertere studuisse. Vale, quae hac

mer-

EXCVRSVS VII. mercatura tunc potissimum gaudebat, et quae regionis principatum facile tenebat, erat *Aardenburg*, vel ut antiquitus etiam *Rodenburg*. Quod oppidum quantum potentia, divitiis, auctoritate et tum hinc viguerit, satis quidem fama notum est; sed fusius explicari ex actis authenticis haud pigebit. Habeo penes me omnes fere *Privilegiorum* Chartas Vrbi Rodenburgo a Comitibus Flandriae inde ab a. Prob. h. m. 1201. concessas, quarum prima, a. 1201. *Mense Decembr.* danto Balduino C. Flandr. *advenis* in *Ardenberg* commorantibus eodem conceditur esse iure quo sui erant Burgenses in Ardenborg. Iam a. 1226. legitur eius *Scabinagium ac ius gruitae* urbi divenditum a *Gildulfo Grutario Brugen-* Prob. h. m. *si*, ut docet Charta a. 1226. *mens. Ian.* eamque venditionem Prob. h. a. 15. Ian. eodem anno d. 15. Ian. confirmarunt Fernandus Comes Flandr. et Vxor Iohanna. Habebat autem Fernandus hoc Oppidum adeo sibi obnoxium, ut de *mensurarum Denariis* annuum reditum ab ipsis acciperet, a quo a. 1230. *Mense* Prob. h. m. *Ianuar.* illos liberat, teste Charta h. m. Item a. 1279. d. Prob. h. d. 3. Iun. Guido Comes Flandr. Scabinis *de Moere* concedit, ut iudicium petant à *Scabinis de Ardenberg*, si qua in caussa haesitent. Vid. Chart. Origin. Id quod antea Mar- Prob. h. d. gareta Comitissa d. 24. Oct. a. 1252. ipsis concesserat, his conceptis verbis: *Ponimus vos* (Scabinos de Ardenburgh) *loco Nostri pro iure et lege faciendis illis de Mancardenburgh quotienscumque ab eisdem fueritis requisiti et quicquid eisdem per vos factum vel iudicatum fuerit secundum legem et consuetudinem ville vestre ratum habebimus et gratum.*

Omni-

Omnium vero maxime potentia huius urbis dignoscitur ex libertatibus privilegiisque, quae Henricus III. Rex Angliae *Mercatoribus Rodenburgensibus* concessit egregia, uti videre licet ex Charta d. 16. Iun. a. 1261. nec non in Charta Margaretae Com. Flandr. qua d. 11. Aug. 1268. huic oppido liberum Mercatum concedit: eaque post ampliavit Guido Comes, quando d. 26. Aug. a. 1280. Mercatoribus peregrinis, cum Hispaniae, Alemanniaeque, tum aliarum omnium regionum in oppido Ardenburgensi mercaturam vel facientibus vel facturis, insignia concessit Privilegia; nec non in Charta eiusdem Guidonis d. 19. April. a. 1299. Immo vero eodem anno, d. 8. Aug. Comes Guido *ius Concambii* concessit. Vnde autem huic Vrbi tanta celebritas, tanta mercaturae frequentia, tot in eam congesta Privilegia ad promovendum commercium comparata? nisi ex commodo situ, atque ex Ostii Heedenseani amplitudine. Itaque nec mirum est, quod supra de teloneis ad Dammum receptis dicebam. Illud autem ad Dammum teloneum iam ante a. 1228. recepisse Comites Flandriae, patet ex Charta, qua Fernandus Comes Flandr. cum Ioanna uxore, a. 1228. mense Maio, *Burgenses de Rodenburg* huius immunes declarat. Quod exemplum postea secuta Ioanna cum altero marito Thoma a. 1241. M. Mart. ex *Muda Francam Villam* fecit, eamque liberavit *ab omni teloneo intra villam Mundam, et villam de Dam et undique infra portum qui vulgaliter appellatur* SINCVAL *apud novum portum similiter et apud Dunkerkam.*

XCVIII VII. Prob. h. d. Prob. h. d. Prob. h. d. Prob. h. d. Prob. h. d. Prob. h. m.

EXCURSUS VII. *kam* (i). Videtur tamen iam a. 1228. locus et aqua ad Dammum nonnullam subiisse immutationem, ita quidem, ut Fernandus Com. Flandr. in sua telonei immunitatis Charta Rodenburgensibus a. 1228. concessa caveat, ut, *si teloneum, quod* (hucusque) *apud Dam accipi solebat,* Prob. h. a. *alibi acciperetur, propter loci* PERMVTATIONEM *vel* AQVE INTERCLVSIONEM, eamdem tamen obtinerent immunitatem. Prob. h.m. Receptum tamen illic adhuc esse a. 1241. et 1244. argumento est Charta modo memorata, et altera *Mens. Februar.* a. 1244. per quam Margareta Com. Flandr. confirmat dictam Fernandi immunitatem *Burgensibus de Rodenburgh* concessam. Immo vero naves ex Anglia solventes, quae olim per *Swinum* et *Dammum* ad *Brugense Opidum* appulerant, postquam *Dammensis* ille meatus occludi vel coarctari coepit, iter suum una cum mercatura per sinum hunc *Heedanum* sive *Swinum* secundum urbem *Slusas* videntur transtulisse ad hoc oppidum Aardenburg: uti conficias ex Prob. a. 1296. 13 Nov. Charta *Eduardi* Regis Angliae a. 1296. qui Mercatores privilegiis mactat, qui *ad Opidum* DARDEMBOVRG *et* PORTVM *ipsius cum navibus bonis et mercimoniis — veniant, — iuxta quod consueverant facere apud* VILLAM DE BRVGES *temporibus retroactis.* His adiice, me testes habere seculi XII. et XIII. Chartas authenticas, quae docent, ubi nunc terra continens conspicitur, tunc temporis exstitisse iactus ma-

(i) Haec charta eo magis meretur attentionem, quod in ea clarissima mentio notissimi illius Portus *Sincfal*, in quo tot scriptores desudarunt. Qua-

maris, alluviones, terras e mari aggestas (gorsen en schorren) inter *Dammum* nempe, *Biervlietum*, et regionem adiacentem, ubi sinus Slusanus suam olim vehementiam exercebat. Sic in Charta inedita Guidonis Com. Flandr., qua Ioanni Namucensi filio suo multas largitur terras, memorantur: EXCVRSVS VII. Prob. 1282. Apr.

Vn scor a le Groude el mestier de Bruges,

Vn scor ale Moerkercke entre deux havenes,

Vn scor encoste Lapseure,

Vn scor entre Moerkercke et le Houke,

Vn scor encoste Remg Hersuliece (haec vitiosa) *et tous les vedis gisant* ENTRE DAM *et* BIERVLIET *et* ALKENIS *par tout si avant, que li Mestiers de Bruges s' estent.* Atque in insigni illa Franconatus Brugensis *Chora* sub Comite Flandr. Philippo scripta, intra a. 1168—1191. apud OL. VRED. *Hist. Com. Fl.* Prodr. II. p. 440. de Cadsant hunc in modum sermo est:

Sequitur de Wlpinghe.

Homines de WLPIA, *sive de* CAEDSANT *summoniti — ad diem placiti, ad quem citius* PER MARI *venire poterunt.* Vnde videmus, *Cadsant* per mare fuisse separatum a Brugis, vel ideo quod haec insula fuit, vel quod ingens ille sinus marinus fuit interpositus.

Quae manifesto omnia sunt indicio, quantum aquae illic

 olim

Quapropter et hanc in Cod. Probb. ad d. 14. Mart. 1316. integram dabo; ubi istius confirmatio habetur in controversia inter incolas de Lammensvliet et Muda.

EXCVRSVS VII. olim meaverit, ubi nunc terra continens, et contra quantas immutationes totus hic tractus exundationibus aquarum ubique ſit expertus, ita ut de hodierna terrae facie ad pristinam argumentum capere penitus nequeas.

Concludamus! quum tenuis ille Sinus inter Fliſſingam et Breskens non fuerit eius momenti, ut celeberrimum illius terrae discriminatorem agere commode potuerit; contra vero hoc aevo perquam celebre exſtiterit ingens illud Maris ostium prope Sluſas: oportebit hinc *Heedenseanum* Ostium quaerere ad *Sluſas*; adeoque aliqua Terrae particula, hodie Flandriae accenſita, olim *Walachriae* vel connexa vel paene connexa fuerit, neceſſe est.

§. IX.

II° *Ex nomine.* Verum dantur et alia, quae multo etiam firmius idem probent. Si enim ad ipſum nomen *Heedensee* reſpicias, nihil certius eſſe videtur, quam quod dixi. Sive enim vox *Hedensée* terminetur in *neſſe*, quaſi dicas loca depreſſa fluvii *de Heede*, ſive terminetur in *-ée*, quaſi eſſet terra aquoſa fluvii *de Heede*; parum refert; modo ſcias, ipſum fluvium *de Heede* hodierna die ſub eodem nomine ibidem exſtare, et in hunc Sinum effluere. Labitur, inquam, hodiedum amniculus quidam *de Heede* in Sinum Sluſanum, ut indigenis et Tabulis notum. Immo ipſa Regio ſive ille terrae tractus ab hoc amniculo adhuc dividitur in duas partes, vulgo ſub *Wester-eede* et

Oos-

Ooster-eede cognitas, certisſimo argumento, hunc amniculum olim maioris fuiſſe momenti quam hodie. Ne quis autem putet, non eam eſſe fluvii *Eede*, vel *Hee*, vel *Ee*, ut vulgari ſermone pronunciabatur, antiquitatem, ut hinc nomen derivari potuerit, en tibi! Guidonis Comitis Flandriae Chartam ex Originali exhibitam in Registro Pergameno Oppidi Ardenburg. fol. 7. datam d. 4. Iun. a. 1279. ubi Gallice vocatur *l eauwe con apeele* EE, *ki cuerd entre Ardenburgh et Slepeldamme*, cuius *Vidimus* Originale habet *con apeele* HEE: quam Chartam totidem verbis confirmavit Ludovicus Com. Flandr. d. 17. Ian. 1337. in Charta Orig.; ubi etiam ſermo fit de faciendis aggeribus ab utraque amnis parte. Immo regionis diſtinctio, quae etiamnunc vocatur *terra Beooster-ee* et *Bewester-ee*, iam cognita fuit a. 1286. uti probo ex Charta d. 1. Iun. a. 1286. qua Walterus *de Coekelare Miles* arbiter ſedet inter *Burgenſes de Ardenburg*, et qui habitabant *in Ardenburgambacht beooster Ee ende bewester Ee*. Id quod propterea urgeo ac probo, ne quis dicat, hunc amnem ſerioris fuiſſe originis. Ab hoc enim fluvio longe diverſus ille est Aquaeductus, quem fieri permiſerunt Comes Flandr. THOMAS et uxor eius IOANNA M. Ianuar. a. 1243. isque in ſequiore Charta d. 7. Oct. 1402. data a Magistratu Ardenburgenſi diſtinguitur ab amne *Eede*, in quem dicitur illabi, et boream verſus per *Slepeldamme in corpus maris exiiſſe*.

EXCURSUS VII.

Prob. h. d.

Prob. h. d.

Prob. h. d.

Prob. h. m.

Prob. h. d.

EXCVRSVS VII.

§. X.

III° Ex-bus Brugis gestis. Confirmantur haec per res a Comitibus nostris cum Flandris gestas. Vnde enim cuncta, quae de limite Zeelandiae *Heedenseano* gesta ſunt, *Brugis* ſunt peracta, niſi propterea, quod Vrbs *Brugae* ab hoc freto proxime abesſet, et vel navigiolo vel curru adiri posſet. Sic Comes Holl. Florentius, a. 1165. a Flandris captus, *Brugis* ſervatus est. In Pacto Heedenseano a. $11\frac{67}{68}$ §. 2. convenit, ut Duella ſive certamina ſingularia, oritura inter Nobiles Zeelandos intra Scheld et Heedensee, non niſi *Brugis* haberentur; ac nobiles huius pacti obſides *Brugis* ſervarentur. Ipſum pactum a. $11\frac{67}{68}$. *Brugis* in Domo Praepoſiti S. Donatiani initum est coram Zeelandiae Hollandiaeque nobilibus; necnon pacis istius tabulae hodiedum in Archivis Eccleſiae Cathedralis *Brugis* asſervantur. Quando nova maris per hunc ſinum irruptio a. 1180. urbi Brugenſi ruinam minabatur, dicuntur *Hollandenſes* ſtatim praeſto fuisſe, et urbi Damme, tunc *Hontsdamme*, iactis contra mare molibus ſive aggeribus, originem dedisſe. Rem referunt pluribus MEIER. *Ann. Fl.* a. 1180. et IO. IPERIVS *Chron. S. Bertin.* l. l. Per *Hollandenſes* autem non alii intelligendi videntur quam Hollandiae ſubditi, ſive vicini Holl. Comitis ſubiecti, i. e. *Zeelandi*, qui inter Heedensee et Scaldim proxime habitabant. Quicumque enim ſub Comitis Hollandiae imperio erant, ſive in Zeelandia, ſive alibi habi-

Prob. h. a. 27. Febr.

bitabant, *Hollandenses* vocabantur; ut infra satis patebit. EXCURSUS VII.

§. XI.

Verum eadem illa marini huius Ostii coarctatio novum pro Heedenseano sinu mihi argumentum suppeditabit. Hunc enim Maris sinum paullatim coarctari coepisse, contra vero Hontae ostium dilatari, videre iam est in Tabula Geographica Guidonis anni 1274. Qua de caussa, quum *Sceldani et Heedenseani* limites hinc paullatim commutarentur, Florentius V. Comes necesse duxit, quod antea *inter Scheld et Heedensee* dicebatur, nunc clarius efferre. At quomodo id extulit? En argumenta duo, quibus res, ni fallor, conficietur. In Chora a. 1290. 13. Nov. in MIERIS *Charterboek* D. I. bl. 511. a. „ Allen den „ ghenen, die wonen - tusschen *CAESANT* ende Greve- „ ninghe *ENDE ALLE DIE GRONT*, die hier tusschen ghe- „ legen is, die men heet Zeelant - wtgenomen Middel- „ burch, Ziericzee-." Ne quis dubitet, in fine hoc explicat §. 136. bl. 523. „ dat men 't aldus zal verstaen, tus- „ schen Casant ende Gravenynghe, Hontmuden, ende die „ zee, *ENDE* alle die gront, ende alle die landen die hier „ binnen gheleghen syn, wtgenomen". — Alterutrum enim verum est: voces *tusschen Cadsant* vel includunt vel excludunt Cadsant. Cadsandiam autem his finibus includi cur censeam; faciunt verba proxime sequentia „ *tusschen* „ *Casant* *ENDE* *alle die gront*, *die hier tusschen ligt*". Si enim

EXCVRSVS VII. enim excluderetur, scribi debuisset „ *tusschen* CASANT ALLE *die gront.*" Si quis tamen magnopere contra nitatur, et Cadsant excludi malit: rogo, quare *Florentius* V. alios Zeelandiae terminos hic indicaverit, quam hactenus usitatum erat, nempe Scheld et Heedensee? Cuius immutationis tunc alia, puto, ratio reddi non poterit, quam quod vel ex pacto, vel ex fluminum immutatione, vel ex nova inducta possessione hi fines coarctari coeperint, etsi formula *inter Scheld et Heedensee*, vel *inter Bornesse et Heedensee*, diu posthac frequenti usu ex prioribus nimirum Chartis permansit. Quod si nec hoc admittatur, tunc certe sequeretur, voces *tusschen Casant*, penitus intra Zeelandiam includere terram DE BRESKENS: quod unice requiritur, ad probandum, *sinum Heedensee* non exstitisse ab hac parte terrae de Breskens. Alterum argumentum idque disertis verbis prolatum peto ex Charta FLORENTII Comitis, cuius admodum vitiose apud MIERIS *Charterb.* D. I. bl. 356. editae particulam proferam ex *copia*, quam vocant, *authentica* in Registro Pergameno Vrbis Mediob. N° 4. fol. 10. vs° ubi ad a.

Prob. h. d. 1271. d. 1. Iun. sic habetur: *Quicumque duas marcas hollandie uel amplius valens de foro ad forum attulerit ex parte* ORIENTALI *der* MASE *uel ex parte* OCCIDENTALI *der* ZWENE, *terra Flandrie excepta, debet bansari.* Est haec genuina et accurata totius Zeelandiae intra Bornisse et Heedensee sitae descriptio, quippe quae ad orientalem partem habebat MOSAM, ad occidentem vero fluvium DE ZWENE. Sermo enim est de *fraternitate* Mer-

ca-

catorum Middelburgensium, qui per totam Zeelandiam merces suas vendere satagebant, quam Comes hoc Privilegio confirmabat. Quae autem adduntur, *terra Flandriae excepta*, egregie confirmant ea quae dixi, nempe, limites Zeelandiae, etsi ad *Zwinum*, hodie *'t Zwin*, sese extenderint, paullatim tamen coarctari coepisse, quia Flandri iam ibidem suas habebant possessiones. Verba enim Privilegii sic intelligi debent, ut indicentur termini Zeelandiae, intra quos negotiari quidem liceret, inter Mosam puta et Heedensee, nunc Zwinum dictum, ita tamen, ut ea terra Flandriae, quae ab hac *Zwini* parte nunc iaceret, hoc Privilegio, utpote Hollandis, non Flandris, datum, non comprehenderetur; quia in favorem suae quidem terrae Comes hoc largitus est, non vero Flandrensium, quorum agri iccirco excipiuntur. EXCURSUS VII.

§. XII.

Haec hactenus disputata maiorem probationis speciem acquisitura videntur, si persuasero: V. *Ex fossae Ottonis et Hontae cursu.*

1.) Celebrem Ottonis Regis fossam, OTTONIANAM seu OTTINGAM dictam, ab urbe Gandavo in hunc Oceani sinum per quosdam Canales incurrisse.

2) Flumen HONTAM verisimiliter eodem cursum suum flexisse, antequam ingens illa maris apertura inter Flissingam et Breskiam facta est.

EXCVRSVS VII.

§. XIII.

Fossae Ottonis historia.

De Fossa Ottoniana priusquam dico, refellendus erit inveteratus ille error, qui cum *Nostrates* tum *Flandros* dudum occupatos tenuit. Volunt nempe serioris aevi Scriptores, hanc Fossam ab Ottone Rege ex Gandavo deductam effecisse flumen Hontam, sive ut hodie vocamus Scaldim occidentalem.

Prob. a. 941.

Quem errorem ut profligemus, prius res gesta paucis illustranda est; quae sic habet: Post diuturnas inter Imperium Germanicum et Regnum Francicum controversias de Lotharingiae, cuius pars Zeelandia tunc etiam erat, possessione, tandem OTTO MAGNVS, Germaniae Imperator, has ita diremit, ut in confluviis fluminum *Scaldis* et *Legiae* Gandavi castrum per suos excitaretur, eique praeficeretur vir primarius ex Billingana Saxonum stirpe oriundus Comes WICHMANNVS, cui regendas subiecit terras *Wasiae* et *IV. Officia*, vulgo IV. Ambachtas, *Hulst*, *Axel*, *Boucholt*, *Assenede*; ut ex eorum reditibus viveret. Verum ne quid posthac oriri de Francorum et Germanorum limitibus controversiae posset, duxit Fossam, a nomine suo OTTONIANAM sive OTTINGAM appellatam; quae Regni Germanici ac Francici disterminator esset. Pluribus rem memorant Annales Flandrici, MEIERVS, OVDEGHERSTIVS, GRAMMATE, et alii; eamque alibi fusius explicabo; nunc rei summam dixisse contentus.

§. XIV.

§. XIV.

EXCURSUS VII.

Errant igitur, qui hanc fossam eamdem esse atque *Hontam* dicant. Nam *Non est flumen Honta.*

1° Quum nemine contradicente Ottonis Fossa ducta sit a *Castro Gandensi*, proinde nullo fieri modo potest, ut haec Fossa ipsa *Honta* sit. Crassus in his est error ALTINGII *Not. Germ. Infer.* P. II. Tab. III., qui nulla Gandavi urbis ratione habita *hanc Fossam* inter *Zuidbeveland* et *Wasiam* cum *IV. Officiis* duxit. Hunc secuti sunt plurimi; sed perperam. Inchoari enim debet a *Gandavo*, nisi omnis historiae fides penitus subvertatur. *1a ratio. Fossa Ottonis incipit a Gandavo.*

2° Constat certissime, *Hontam* flumen humana non esse perforatum arte neve ductum, sed elicem seu potius plures numero esse elices fluvii *Scaldis*, qua is a tergo Zuidbevelandiae inter hanc insulam et continentem Brabantiae terram decurrit. Plures inquam elices! nam Honta habuit a parte superiore plures alveolos (Belgice *killen* dictos), qui varias per paludes currentes, terrarum inundationibus paullatim coniuncti coaluerunt; ita ut Honta iam mature ingentem paludem, immo ingens quasi mare in superiore parte formare coeperit inter *Wasianam* et *Bevelandicam* ditiones. De pluribus Hontae alveolis testes sunt vetustissimae Chartae, quae memorant controversias de *teloneis* in *Honta* fluvio percipiendis. Sic a. 1276. apud MIERIS D. I. bl. 386. inter se digladiabantur oppidani de Ant- *2a ratio. Honta est a tergo Zuidbevelandiae pluribus alveis, non inter Flandriam et Zuidbeveland.*

 wer-

MXCVISVS VII. werpen cum Petro Belaert — *over den Tol of het vrygeleide van* RIELLANT etc. *als zulken, die den Tol of het vrygeleide ontfangen over* GEHEEL DE HONTE. Vel ut haec Charta Latine habet apud MIERIS D. II. bl. 656. *Nos Arnoldus de Lovanio, Dominus terre de Breda, Aernoldus Belaird, Petrus, — de Theolonio five conductu de* RIELAND; *Witte et Aernoldus, fratres de Valkenisfe, — de Theolonio five conductu de* VALKENISSE; *Hugo-Betto — de* INCLINQIRT — *de Theolonio five conductu de* AGGER; — *quod fuper discordia feu controverfia, quae vertebatur inter nos nostrosque coheredes qui recipiunt theolonium five conductum* VBIQVE SVPER HONTE *ex una parte, et Burgenfes Andwerpienfes —.* Vbi *Honta* clarisfime refpicit ad fluvium inter *Brabantiam et Zuidbevelandiam* ad meridiem, non vero ad Occidentalem *Bevelandiam*, neque res fpectabat nifi Antwerpienfes. Eodem modo a. 1283. Affligemenfi Abbatiae dederunt Witto de Valckenisfe et eius fratres, ut libere posfent navigare, *door onfe tollen die wy — ontfangen in* DE WATEREN *tegen over Valckenisfe, die de* HONTE IN 'T GEMEEN *word genoemt.* Quod idem a. 1284. fecit *Pieter Belaert* cum fuis heredibus, fuper teloneis, *in* DE WATEREN *tegen* RIELLANT, *die de* HONTE *in 't gemeen wordt genoemt.* Quas immunitates a. 1285. Florentius Comes confirmavit apud MIERIS D. I. bl. 453. Quas omnes Char-

(k) *Rillant, Agger, Valkenisfe*, loca funt, quae olim exftabant in Zuidbe-

Chartas, hactenus nonnisi vernacule cognitas, nunc tandem, unam amplius, Latine ex Originalibus profero in Probb. ad a. 1283. d. 13. Ian. et 27. Nov. a. 1284. Dec. et 1285. August. ubi in 2ª et 3ª plurali numero vocantur *Aquae contra Valkenesse* et *aquae contra Rilant, quae vulgariter* HONTE *appellantur* (k). EXCVRSVS VII.

Vnde mihi duo haec obtinere videor. Primo quod Honta fluvius, proprie et per excellentiam ita dictus, fluxerit ibi locorum, ubi in Chartis eo tempore datis collocatur; adeoque pars vel alveolus quidam *Scaldis* fluvii fuerit, quae a tergo Zuidbevelandiam raderet, vel oblique hanc permearet. Quum autem saepe eveniat, ut nomina paullatim ulterius extendantur: sic etiam postea id nomen in inferiori parte *Scaldis Occidentalis* invaluerit. Hoc tamen nondum his obtinuisse temporibus, certum est ex his ipsis verbis, ubi Nobiles ad a. 1276. dicuntur, *Telonea sua* accipere, ad *Valkenisse*, — *Agger* — super GEHEEL *de Honte*, vel, ut in reliquis Chartis *in* AQVIS *de Honte dictis*. Atqui constat, hos Nobiles, qui TOTIVS *Hontae* sibi telonea vindicabant, non ulterius unquam ius suum extendisse, quam in eam fluvii *Scaldis* partem, quae inter *Brabantiam* et *Zuidbevelandiam* ad meridiem porrigitur; nunquam vero dominium suum protulisse ad eam partem, qua currit inter *Wasiam* et *Zuidbevelandiam* ad occidentem; ac multo minus versus *Walachriam*, ad quam hodie occidentalis ille a-

bevelandia ad Scaldim exadversum Brabantiam, nunc fere mari obruta.

EXCVRSVS VII. amnis sub *Hontae* nomine in mare delabitur. Vnde etiam eadem illa Concordia, a. 1276. inita, denuo multis post annis, d. 5. Iun. 1342. utpote ad Brabantinos, non vero ad Wasiae ac Flandriae Comites spectans, confirmata est per *Ducem Brabantiae* et *Comitem Hollandiae*: cuius confirmationis Charta exstat in MIERIS *Cod. Dipl. Holl.* D. II. bl. 656. Quocirca illud *Teloneum*, quod olim variis mansionibus ad *Agger*, *Rilland*, *Valkenisse*, aliosque *Hontae* alveos, recipi solebat, postea coniunctim recipi coeptum est in Pago sive statione *Tersekeroort*, celebri quondam loco propter Teloneum, *den Terseken-Tol* dictum; cuius accepti et expensi Rationum Libri, inde ab a. 1410. usque in sera tempora, magna ex parte supersunt in Camera Rationum Zeelandiae, quamplurimis iisque crassis Voluminibus Pergamenis. Haec porro confirmantur alia Charta *Ioannis* Ducis Brabantiae a. 1291. apud MIERIS D. I. bl. 541. qui quum haberet *sua Theolonia* ad *Papenisse* (l) et *Burgvliet* (quae loca sunt iuxta *Tholen* et *Bergam Zomensem*), Henricum quemdam immunem declarabat *ab omni Theoloneo seu conductu super* HONTAM, *et super* SCALDAM. Quae verba eo sunt insigniora, quod Dux Brabantiae „ *Telonariis suis de Papenisse et de Burg-* „ *vliete* imperat, ut *Henricum de Buffel* suosque Tholenses

(l) Videtur hodie dici *Papemuts*, estque traiectum fluminis inter Tholam et Bergen ad Zomam, uti *Burgvliet* pagus ibidem.

(m) Hoc igitur sensu accipi etiam videntur Comitum Concessiones Dor-

„ ſes *immunes* praeſtent *ab omni* ſuo *Theloneo ſuper* HON- EXCVII.
„ TE *et ſuper* SCALDAM". Certiſſimo ſane argumento, Hontam tunc cucurriſſe ſecundum Brabantiam a tergo Zuidbevelandiae verſus Bergam ad Zomam et Tholam; ac duo haec nomina non alios reſpicere amnes, quam qui inter *Brabantiam* et *Zuidbevelandiam* currebant; ſiquidem *Brabantinis* nullum in Flandriam Waſiamque ius erat (m). Brabantinos nempe ad *Bergam op Zomam* teloneum exegiſſe, docet Charta circa a. 1354. in VAN DE WALL, *Handv. van Dordr.* D. I. bl. 223. Immo plures habeo Chartas, quae idem de variis locis docent. Intra hos autem amnes *Hontam* et *Scaldim*, invicem ſeparatos, credibile est, exſtitiſſe a. 1323. illam Aggerum praefecturam ſive *Dijkgraafſchap tusſchen* HONTE *en* HINKELE, quam h. a. Prob. h. a.
Comes noster dedit adminiſtrandam, cuidam *Nicolao van den Weerde* apud MIERIS D. II. bl. 312. et cuius antiquiorem iam reperio veſtigia in Charta inedita Florentii V. ad a. 1283. 13 Ian. ſupra memorata, ubi ſic habetur: *Qui-* Prob. h. d.
dam nostri homines infra [i. e. intra] HONTE *et* HINKEL *commorantes coram nobis recognoverunt, quod* [Affligemenſes] *per aquam, quae Honte dicitur, libere pertranſibunt.* Per quos *homines* intellige eosdem, qui in Charta a. 1276. occurrunt tamquam *telonii receptores.* Ac praesto est an-

Dordracenis datae, ut *in Scaldi et Honte* Telonii ſtationes habeant. Talis ſtatio *opte Honte ende opte Schelt* memoratur a. 1443. apud VAN DE WALL *Handv. van Dordr.* D. III. bl. 544. Habebant et tales Geervlietani ibid. ad bl. 543.

EXCVRSVS VII. est argumentum, quo haec sententia stabilitur omni exceptione maius in Charta Caroli V. (vulgo Octroy der bedijking van den Agger,) ubi disertis verbis dicit, „ duos hos amnes nonnisi per agros ac Parochias *de Agger, Badt en Hinkel,* invicem esse disiunctos; quorum aggeres si non reficerentur, metus foret, NB. *ne duo hi amnes coalescerent,* et ingentem hinc terrae iacturam facerent ad latus *Brabantiae,* ubi *Borthvliet, Hildernesse, Woensdrecht, Ossendrecht et Santvliet:* (qui profecto Pagi omnes a tergo Zuidbevelandiae iacent;) unde consequenter in posterum incommoda et damna pateretur terra Flandriae, ad partem *Saftingae*". Haec *Carolus Imp.*

Prob. a. 1552.

Secundo: Ex his Chartarum verbis obtineo, quod *Honta* amnis plures habuerit rivulos, admodum mutabiles; quorum hic labebatur ad *Rillant,* ille iuxta *Valkenisse,* iste secundum *Hinkelenoort,* denique quartus, prope *Agger;* quae loca adhuc in *Tabulis Geographicis* nota sunt a tergo Zuidbevelandiae e regione Brabantiae; ubi et navigantibus vetera alveorum vestigia adhuc fere ad oculum monstrari possunt. Non aliam enim ob caussam hic quatuor distincta locis *Telonea* seu *Telonei* stationes fuisse videntur, nisi eo fine, ne qua navis per *illas aquas* sive canales, communi nomine *Hontam* dictos, a solvendo teloneo se surriperet; minime vero, ut naves inter Zuidbeveland et Flandriam versus Walacriam immunes navigarent.

Concludo igitur, ab fossa Ottoniana Hontam longe diversum esse alveum, vel alveos; quippe cuius meatus

non

non *Walacriam* versus, sed ad *Bergam Zomensem* porrigerentur, quum contra fossa Ottoniana Gandavum versus se extenderet. EXCURSUS VII.

Tertia ratio, cur Fossa Ottinga non sit hodierna Honta, quae nunc secundum Wasiam defluit, haec est: quia satis patet, illam aquam, quae hodie inter Wasiam et 4. Ambactas ab hac, et Zuidbevelandiam ab illa parte, labitur, non esse Canalem, arte manuve factum; sed orientalis Scaldis fluminis vehementia et aestu pedetentim inter Wasiam et Zuidbevelandiam deviasse, ibique novum exitum quaesivisse. *3a. ratio. Hodierna Honta non est arte facta.* Vti enim ex antedictis probabile videtur, Hontam, qua Hontam, priori tempore non ulterius se extendisse quam ad Pagum, hodiedum, seculoque etiam XIII. notum, *Hontenisse*, ibidemque vel in continentem terram Wasiae incurrisse, vel in paludes ac maris aestuaria immersum evanuisse: sic non tantum pristino aevo nulla penitus *Hontae fluvii* vel fossae vel canalis mentio occurrit; sed contra ubique sermo de ingentibus inundationibus, immo *maris aestuariis* in Chartis vetustis. Saltem ante hoc temporis spatium prope oppidum *Hulstam* exstitisse ingentes paludes sive *maris aestuaria*, testes habeo Chartas, omni exceptione maiores. En tibi Chartam d. 5. April. a. 1269. quam admodum vitiose et, dimidia vix parte ex Camera Ration. Insul. edidit V. R. FOPPENS *Nov. Coll. Dipl.* T. III. p. 603. quam integram nunc et emendatiorem ex Authentico exhibeo, qua *Margareta* Flandriae Comit. Abbatiae de Cambron possessiones apud Hulstam et Stoppeldijk confirmans, sic ait: *Cum Iohanna quondam Flandr.* Prob. h. d.

EXCVRSVS VII. *Comitissa contulisset — totam terram de* INDICO *et de* VTDICO *in* OFFICIO *de* HVLST; *et occasione huiusmodi vocabuli* VTDICI *intelligere vellent Abbas et Conventus* OMNES IACTVS MARIS, *et quod dicare* [i. e. aggerare] *possent et acquirere super* MARE *ad libitum suum in* OFFICIO *memorato: nobis contra asserentibus, quod ratione d. vocabuli* VTDICI *non debet intelligi nisi terra tempore factae collationis habitata, et* DICO *omnino adhaerens — tandem mediantibus bonis viris — donavimus eandem terram de* INDICO *et* VTDICO, *sicut eam possidet in praesenti; nec non et omnem terram quam super* MARE *acquisierunt in Officio de* HVLST *et de* AXCELE. — *Omnes praedictas terras certis vocabulis et terminis commensuratas — Polram — in qua sita Curtis eorum de* STOVPEDICH [i. e. Stoppeldijk] *continentem cum* TERRA *et* AQVA *quingentas sexaginta novem mensuras parum plus vel minus* [sic in Authentico]. *Polram de veteri* HAVECH [hodie etiam notum est *de oude Havik*] — *cum terra et aqua ducentas viginti tres mensuras. Polram* — ALEXANDRI — *cum terra et aqua.* — *Polram de novo* HAVECH — *cum terra et aqua* 215. *M. Polram de Stripiae* — 180. *M.* cett. — *Item* — 33. *bonaria Wastinae* [i. e. incultae terrae] *iacentis in loco — Dorpe, quae tempore collationis — in Officio de Hulst erant: insuper et Dicos — cum barmis eorum continentes nonaginta mensuras — nec non et* VTDICVM *extra* OXENESSE [hodie Ossenesse], *qui vocatur Herbiertsant et Bloumesant* —. *Donamus centum bonaria* MORI *tam in fundo quam in superficie.* [Ex his] 60. *bona-*

naria [hodie bunderen moers] *quae iacent super locum* — SECVLVM VII.
Bougard et via de Hulst quae ducit apud HVLSTERLO — cett. Comitissa vero sibi retinet *omnes iactus maris extra prefatos Vidicos, et omnem terram, que extra terras predictas per* ALLVVIONEM *vel per* IACTVM MARIS *seu per* DICATIONEM *sive alio modo super* MARE *acquiri poterit.* En statum Regionis ad *Scaldis* elicem prope Hulstam sec. XIII.

Insignis haec Charta ante annos plus quingentos scripta interim multa nos docet:

1. *Indicus Vidicus* et *Dicus* nomina sunt, (ut V. Rev. FOPPENS ibid. observat) e vernaculo desumta, significantia, *binnensdijks, buitensdijks*, et *dijk*, sive aggerem contra inundationes Maris. Fuerunt igitur iam tempore *Aggeres* contra maris impetum ibi positi.

2. Exstitit etiam tunc MARE ibidem loci, in vel ad Officium *Hulstae* et *Axelae*. Nam sic Charta: *omnem terram quam super* MARE *acquisierunt in Officio de Hulst et de Axcele.* Dehinc memorat: *Omnes iactus Maris* — et *quod dicare possent super* MARE *in Officio de Hulst.*

3. Quod si MARE tunc adfuit, hinc admodum vero accedit, quod *Honta* fluvius, variis alveis ab Agger, Rilland, Valkenisse, decurrens, iuxta Hontenesse in hoc mare absorptus sit, vel amnem mediterraneum ibi fecerit, qui secundum Hulstam et Axelam prolabens paullo inferius adhuc vestigia nominis servet in *de groote Hontskreke*, et *kleine Hontskreke.* De qua re postea.

4. Si Iohanna Com. suo tempore intra a. 1205—1244. iam

EXCVRSVS VII. iam dedit *Indicas* et *Vtdicas*, i. e. terras intra et extra aggeres contra mare positos: satis patet, iam tunc exstitisse inter Zuidbevelandiam et Flandriam alluviones, et submersiones terrarum. At vero, quum quaestio fuerit super VITDICI voce, quandoquidem Abbas per hanc *omnes* MARIS *iactus* intellectos volebat: docemur, tantam fuisse eo iam tempore illic maris vehementiam, ut terrae alluvies identidem nascerentur.

Verum quid opus est, ut argumentis confirmare allaborem, Maris *aestuaria* sive ipsum *Mare* hic exstitisse. Loquantur aliae Chartae; plures enim habeo, quae idem probant. En Chartam ineditam *Balduini* Com. Flandr. Prob. h. d. d. 4. Dec. a. 1199. *de Decimis in Hulst*, ubi sermo est de *Decima terrae, quae in posterum acquiratur* SVPER MARE, — quam *decimam de Hulst pater eius b. m. Balduinus* et *Comes Philippus* eius *avunculus tenuerant.* Porro illic mentio *de colenda* illa *terra vel dicanda*, et *de non fodienda terra intra* DICVM *ad sal faciendum.* Nec non Chartam *Philippi* Com. Flandr. a. 1183. qua dat *Domui B.* Prob. h. a. *Mariae* de Cossarde [in Wasia] *Terram* MARIS *inter* OSSENESSE *et* HONTENESSE *iacentem, quae Werplant sive Zand vocatur, et quicquid — deinceps ei ex* MARI *accreverit.* Nihil his verbis disertius, nihil definitius; idque iam seculo XII.

Quod si *Mare* hunc terrae tractum intermeaverit: cursus Hontae improprie sic dictae alius tunc esse debuit atque hodie obtinet. Qui fluvius si manu factus non est,

se-

sequitur, Fossam Ottonianam ab hac Honta longe esse diversam. XXCVIII. VII.

Denique 4ª ratio, quare Fossa Ottoniana *Honta* esse nequit, inde petitur, quod vulgaris Veterum opinio hanc Fossam Ottingam eiusque exitum versus *Wielingas* collocat. Wielingae autem, quae hodie undis absorptae, olim iacuerunt inter veterem Westcapellam et maritimam Flandriae oram. Quam veterum opinionem, utcumque interpretatione laborantem, veram tamen esse, aut certe vero similem, statim deprehendemus. *4a. ratio. Fossa alibi exit.*

§. XV.

Viderunt hoc iam alii; ubi tamen Fossam Ottonis quaererent, dubii haeserunt. Vulgaris hodie fert sententia, hanc Ottonis Fossam cucurrisse vel ductam fuisse, inde a Gandavo, et quidem *a ponte S. Jacobi* usque ad *Roonhuisen*, seu Domum Rubram; hinc ad Zuiddorpe, inde Axelam transversam permeasse, et tandem ad Ter Neusen in Hontam se emisisse. Habetis hanc sententiam in *Tegenw. Staat van Zeeland* D. I. bl. 5, 6. et in *Praefatione* V. D. TE WATER ad BURMAN *Utrechtsche Jaarboeken* D. III. nec non in Demonstratione Belgica a. 1727. vulgo *Deductie van de Staten van Zeeland, wegens den eigendom der Hoofdplaat* in de *Staten Notulen van Zeeland* a. 1727. *Nec est fossa Axelana.*

Et habent sane hi scriptores argumenta prima specie fa-

EXCVRSVS VII. satis blandientia; nempe (1) quod intra et extra urbem Axelam nomen *Veteris Canalis Gandavensis* (de oude Gentsche Vaart) adhuc notum sit: (2) quod ibi locorum villa adhuc cognita sit nomine *de Ootbene*, vulgari pronunciatione *de Noten*: quod nomen ab *Ottonis* fossa deduci credunt. Addere potuissent tertio, quod in *Mappa Guidonis* inde a *Gandavo* secundum *Axelam* adhuc latissimus Canalis adsit. Verum utcumque haec sunt speciosa, falsa tamen esse, ipsa Historia unicuique persuadebit. Enimvero Otto Imp. hanc fossam propterea duxit, ut separarentur *Wasia et IV. Officia* a reliquis Terris, quae Francis Flamingisque cederent: idque etiam praestitit, quando post ductam Fossam Wichmannum Comitem Gandensi Castro praefecit, eique WASIAM et QVATVOR nominatim AMBACHTAS tradidit. Si igitur Fossa per *Axelam* deducta fuisset, tunc procul dubio Imperator has IV. Ambachtas duas in partes diremisset; ut ad oculum cuique Tabulas Geographicas inspicienti patebit. Id quod contra fidem historiae est. Idemque dici debet de opinione I. B. GRAMAYE *Antiq. Flandr.* in Gandavo Cap. 5. p. 3, 4. qui *Moorwateram* intelligit usque ad Hontam prope vicum Hontenesse. Verum hac ratione Wasia ab IV. Officiis separata, et IV. Officia Franciae accensita fuissent. Quod subsistere non potest. Coniungi hae terrae Imperio debebant, non disiungi. Scopus enim Ottonis Imp. fuit, ut quidquid ad Septemtrionalem Scaldis partem iaceret, inde ab Antwerpia et ulterius, usque

ad

ad Gandavum, ita sui Regni finibus ad mare includeretur, ut tota Wasia et IV. Officia iis comprehenderentur, et per fossam qualemcumque, secundum confinia Regni Franciei ac Flandriae ducendam, ab eodem Francico Regno eiusque territorio versus occidentem sito, in perpetuum separarentur. Hoc docet CHRONICON *S. Bavonis*, unde omnis rei notitia hausta, est in Probb.; docent et alii *ibid.* a. 941.

EXCURSUS VII.

Prob. a. 941.

§. XVI.

Quod si igitur Fossa Ottonis nec *Honta* fuit, nec *Canalis Axelanus*, videndum est, quorsum ea tetenderit. Quem in finem tria considerari debebunt; quorum primum est *Scopus*, quem ducendae Fossae Imperator spectavit. Igitur, quemadmodum dicere coepi, non alius Ottoni Imperatori scopus fuit, praeterquam, ut tandem omni de Regnis terminandis controversiae finis imponeretur, et, quod hactenus inter Francos Germanosque bellorum seminarium fuerat, penitus exstingueretur. Quem finem ut obtineret, Wasiamque et IV. Officia Imperio Germ. in perpetuum adiungeret, separaretque a Regno Francico, sub quo vetusta *Flandria* accensebatur; hunc duxit Fossam sive Canalem; qui latus fuerit an arctus, navigabilis nec ne, nusquam diserte legitur. Debuit itaque haec Fossa ambitu suo complecti dictas terras *Wasiam* et *Officia* usque ad *Hontam* vel ad aliquem *Hontae* alveum, ad inferiorem terrae partem versus Oceanum; adeoque sine controversia

Scopus Fossae.

SECVNDVS VII. sia ducta est iuxta septemtrionalem *Ambachtarum* limitem *Assenede* et *Bouchoult*, non vero ad meridionalem; sic enim has IV. *Ambachtas* medias invicem dirupisset; debuitque habere terminum, unde, nempe *Gandavum*. Vlterius adscendere, haud erat necesse. Brabantia enim per se Imperii Germanici feudum erat. Nemo hoc in dubium vocat (n). At *Fluvius* Scaldis Brabantiam a Wasia discriminat. De Scaldi igitur termino usque ad Gandavum nulla erat controversia. Omne itaque dubium fuit, quousque a Gandavo versus mare septemtrionale limites Regni Francici, ac fines Imperii extendere sese deberent. Insulas enim Zeelandenses, sub Ottone, et antea, Imperio fuisse subiectas, non dubitabatur. Supererat sola dubitatio de dictis terris, *Wasia* et *IV. Officiis*, earumque limitatione ac separatione a Regno Franciae, quocum Ottoni, Germaniae Regi, res tunc erat.

§. XVII.

Initium Fossae. Secundum est, ut indagemus initium et cursum Fossae. Duxit Otto Fossam maxima veri specie 1° ab urbe Gandavo et Ponte S. Iacobi ad *Domum Rubram* sive *Roonhuisen*. Hactenus antiquam fuisse fossam, testata res est. Quod enim ad reliquum aquaeductum

(n) Vid. HARAEI *Annal. Brabant.* T. I. integr. Add. IOH. AD. KOPP *Hes*

ctum sive *Cataractas* ('t Sas van Gend), satis constat, alterum hunc meatum ab *rubra Domo* usque ad aggerem marinum postea humana esse opera ductum (o). EXCVRSVS VII.

Hinc 2° a Roonhuisen cucurrerit Ottonis Fossa iuxta Clusam, Ertveldam, Lembeke, sub nomine Aquaeductus Ecloniani hodie cognita, donec in hunc illumve alveum ingentis Ostii maris, vulgo *'t Zwin* dicti, sese exoneraverit, ibidemque Zeelandiam, Ambactarumque terras a Flandricis Francicisque confiniis disterminaverit. Aliter potuisse exire haud videtur. Nec obstat, quod eius vestigia hodie non ita clare, illic locorum, appareant. Multifariae terrae inundationes, repetitaeque deinceps aggerationes hunc terrae tractum penitus commutarunt. Quam multi enim illic olim fluvii, alveoli, paludes, terraeque paludosae, quae nunc omnino evanuerunt! Quod quo manifestius pateat, nonnulla quae huc faciant, de immutata terrae facie, de multifariisque fluviis aggestisque terris, in medium producam. Non hoc magis alius probat locus quam qui exhibetur in *Charta* imperatoris Ottonis a. 984. Ecclesiae Traiectensi concessa, apud SANDER. *Ill. Flandr.* T. II. L. IV. p. 207. quae meminit *Villae* ISENDIC *in* PAGO GASTERNA *super* FLVVIVM BEVERNA. Per Pagum h. t. intellige Comitatum, Regionem, Provinciam, pro subiecta materia, Gallice *un Pais.* Pagi autem Gasternae nomen adi-

Hessen-Kassel Erbrecht auf das Herzogthum Brabant a. 1747. §. 1 —.

(o) SANDER. *Flandr. Illustr.* T. II. L. III. p. 140.

EXCVRSVS VII. adhuc feculo XIV. fuit refiduum in *villa Gasternisse* five Gaternisse, quae a. 1377. Oceani undis est absorpta. In hoc Pago fita erat villa Isendica, fine controverfia a *dica*, id est *aggere*, conflata, unde colligas, hoc fec. X. iam *dicas* feu terrarum moles marinas illic contra undarum vim fuisse excitatas. Iacebat autem tunc Isendica fuper *FLVVIVM BEVERNA:* quod argumento est, talem fluvium ibidem locorum exftitisse. Sic a. 961. in Charta Arnulphi Flandr. apud FOPPENS *Nov. Coll.* T. I. p. 44. memoratur *Oostkercka Parochia apud Budanflit*, quod forte fcriptum pro *Budarfliet*, unde follemni crafi fieret *Biervliet*. Terminatio autem *Flit*, *Flet*, *Fletum*, fatis indicat Belgicum *Vliet*, et Latinum *flumen* feu amnem. Budarflit certe haud procul inde fuit disfita. Iungitur enim ftatim *Parochia Rodenburg* [hodie *Aardenburg*] — *et in eadem Parochia OOSTKERCKA*. Defcribitur etiam Rodenburg in SANDER. *Flandr.* T. II. L. IV. p. 208. tamquam: *Caput olim MARITIMARVM Flandriae urbium — foro nundinario rerum venalium iam a.* 948. *impetrato*; et *templo D. Bavonis a.* 940 *dedicato.* Debuit igitur Aardenburg iam tunc ope maritima tantum potentiae attigisse. Vnde in Charta Regis Lotharii a. 967. apud MIR. *Opp. Dipl.* I. p. 47. habetur: *in Rodenborch mater Ecclesia cum Capella et omnibus appendiciis.* Sic feriori aevo *Hugensvletum* in eodem Pago fuit cognitum, maris undis abforptum, apud SAND. l. l. T. I. p. 68. b. Atque ita a. 1181. *Trecentas menfuras* terrae inter *Isendijck* et *Osbroeck Gilibertus de Nivella*

as-

assignavit Templariis. *Oostbroek* autem, *Oostburg*, et *Ostbborre* idem esse, docet SANDER. l. l. T. II. pag. 207. ubi *Castrum* legitur ad *PORTVS* et *CANALIS securitatem* per Comites exstructum. Et a. 1223. Templariis *donavit Comes terras suas apud* CRODAM [hodie de GROEDE], *illas videl. quae* INTRA ET EXTRA CLAVSVRAM *erant cum* 2. *domibus apud Oostbborre*. Per clausuras SANDERVS colligit, clausum tunc moenibus oppidum; ego vero clausuras contra maris impetum intellectas malim: quemadmodum alio loco p. 221. b. a. 1282. mentio *XXXV. mensurarum terrae iacentium in litore maris iuxta* SLVSAM *Bertulfi*. Fuit quoque iam a. 1167. ad Cassantiam maris incrementum et decrementum, argumento Chartae apud MIR. *Opp. Dipl.* II. p. 972. qua Philippus Comes Flandr. Monachis S. Bavonis Gandavi restituit decimas *de Rodenborch, de Wulpa, et* CASSANDT, *tam de* MORLANT *quam de* WERPLANT, *tam de nova quam de antiqua terra*, quas antea illis dederat Comes Balduinus Roberti et Clementiae filius. Et alia, de quibus mox. Haec omnia solide, ni fallor, probant, fuisse illis seculis non minus ingentem fluviorum et alveorum numerum illa in regione, quam hodie; unde pro fossa *Ottinga* facilis in mare fuit exoneratio. Immo si revera fluvius *Beverna* hunc tractum secuit, cuius quaedam vestigia versus *Rodenburg* in Mappa Guidonis adhuc supersunt, vix dubium est, quin etiam hic fluvius sese in sinum illum Slusanum exoneraverit. EXCURSVS VII.

Quicumque alibi hanc Fossam quaerunt, subvertere mi-

EXCVRSVS VII. mihi omnem Historiae fidem videntur. Historia enim docet, Ottonem hanc Fossam duxisse ea mente, ut *Assenede* et *Bocholt* iuxta atque *Axela* et *Hulsta* hac comprehenderentur. Non minus etiam vulgaris fama obtinet, Ottonem Imp. Zeelandiam et Flandriam iuxta Wielingas ducta fossa separasse. Iam vero, si a Gandavo secundum hanc Fossam lineam duxeris, recta fere linea deveneris ad dictas *Wielingas*, quae multum etiam distant a freto Vlissingano. De qua re statim. Constat porro, Wichmannum Comitem et eius posteros haec loca intra *Scaldim* Brabantinum et hanc Fossam iacentia, nempe Wasiam et IV. Officia, possedisse. Vnde Wichman Comes etiam a. 962. Monasterio Blandiniensi dedit *sui iuris Villam Thaslam* in FOPPENS *Nov. Coll. Dipl.* T. I. p. 45. Haec villa adhuc cognita est sub nomine Desfelberg, vicus prope Gandavum. Sita autem est intra limites ab Ottone Imp. constitutos.

§. XVIII.

Eius Exitus. Haec de initio. Inquiramus 3º Fossae exitum, qui nunc satis clare apprehendi posse videtur. Si enim tot olim aquae intermediae, tot paludes, tot alvei hanc Flandriae partem secuerint: hinc satis probabile fit, hanc Ottonis fossam deductam fuisse in aliquem ingentis illius Ostii Slusani alveolum, qui quidem plures ibidem fuere, nunc vero vel immutati admodum vel suppressi sunt. Huc tendit

dit ipsius *Fossae* ductio ac situs: quippe cui sufficeret, eo deduci modo, ut quamlibet attingeret aquam, quae mediante maiori Ostio in ipsum Oceanum incurreret. Atqui nota ibi sunt Pagus *Watervliet*; alveus *de Waterloop*; etiam maior ille alveus *'t Coxysche gat*: ne plures nominem. Immo vero quid nocebit coniicere, hanc Fossam originem dedisse maiori illi maris sinui, qui inter *Isendijke* et de *Vogelschorre* aperitur, et cuius in vicinia ager seu *Polder 't Westenrijk* (quasi dicas limes *Imperii occidentis*) situs est; et quem in sinum sese exonerant *de groote en kleene* HONTSKREKE? Quid nocebit porro credere, hanc Ottonis Fossam eo loci in Hontam esse deductam, quum ipsa *Hontkrekae* denominatio id credere iubeat. Nomina *Watervliet*, et *Waterloop* nihil per se aliud notant, quam *fossam* aliquam vel alveum. Atqui omnes hos alveos in Ostium Slusanum i. e. in Heedensee incurrisse, vel cognationem quamdam habuisse, satis certum videtur. At habeo certiora. Fossam Ottonis eo revera cursum direxisse, docet constans de *Wielingis* fama et scriptorum memoria. De quibus ita MARCHANT L. I. f. 138. apud VRED. *Hist.* C. *Flandr.* Prodr. II. p. 31. *a.* 980. *Otho secundus Caesar, fossam Othonianam, ad commoda navigationum duxit, metuensque ne aliquando mare damnose irrumperet, cataractas, quas* WIELINGHEN *adhuc vocant, quod rotis funibusque elevarentur, exstrui iussit, quae usque ad annum* 1377. *inundatione multos pagos submergente famo-*

EXCVRSVS VII.

EXCVRSVS VII. *sum, incolumes remansére; inter illas insulas media fere* WVLPIA, *quae nostro aevo mari excluso restaurata, et hoc iterum indignabundo ferociusque irrumpente, absumpta, periit suo Dynastua.* Potest haec fossa dici perducta fuisse ad Wielingas, non propterea quod Wielingas ipsas attingeret, sed quod versus Wielingas deducta sit, sive in eam deducta aquam, quae exadversus Wielingas in mare se exoneret. Quid autem Wielingae fuerint, non disputo. Cataractas fuisse seu repagula contra mare posita, non ausim affirmare. Neque id efficit nec probat locus, qui huc vulgo trahitur, in Charta Philippi Ducis ac Com. Flandr.

Prob. a. 1480. a. 1480. et hinc in *Charta Privilegii de Breskens: das buytengors — Breskensand — binnen den lande ende buyten des Graeffschaps van Vlaenderen, op de wilde zee, ende op het gadt ende* POORT *van de zee, geheeten de* WIELINGEN, *tusschen den selven lande van Vlaenderen ende den Eylande van Walcheren.* Quoniam simpliciter hic mentio de foramine et *Ostio* maris, Belgice, *poort van de zee.* Pluris intererit scire, ubi fuerint *Wielingae*, idque nos docet, non solum hic locus, sed accuratius etiam antedictus locus VARNEWIJCKII C. XXXIV. *daer lach voor de Wielinghe een eylandeken oft schuere* [fissura] *Coesant ghenoemt, voor de groote kille van der Wielinghe Noortwest. Dit is nu al verdroncken, maer de heerlijckheyt van* SCHOONVELD *lach noch hooger op — een myle en half Noortwest van der Wielinghe.* Quod si Wielingae ad summum Cataractae fuerint, hae non fue-

fuerunt inter Breskens et Vlissingam, sed ea in parte, ubi hanc Fossam exiisse statuo. Satis enim constat, ubi Wulpia fuerit, et etiamnunc sit. Versus has Wielingas igitur cucurrit Fossa Ottinga; et recte hinc in Tabula Geograph. Guidonis additur, eam in mare cucurrisse versus Wielingas. SAECULUM VII.

Vnum hoc obiici posse videtur! nempe, huius Fossae Ottonianae nullum exstare in *Charta Guidonis* vestigium. Verum oritur haec obiectio ex praeiudicata alia opinione. Semper enim hanc *Fossam* sibi repraesentant tamquam *Flumen* aliquod navigabile. Quod falsum docet tum *nomen* tum *finis*. 1° Nomen enim *fossae* non significat flumen, sed aquam vel canalem aliquem per terram arabilem ductum, quantum sufficeret ad terminandos limites; cuiusmodi hodie saepe ducuntur, qui tamen fluminis instar esse non debent. 2° Finis, cui destinabatur, non erat, ut per eam navigaretur, que de re nusquam certa mentio invenitur; sed tantummodo, ut argumentum praeberet ibi locorum esse terrae fines. Quod si quis obiiciat, ductum illum Eclonianum non conspici in Charta Geographica Guidonis, etsi hodie in Tabulis repraesentatur: nihil hoc vehementer ad rem facit. Nam sicut in eadem Charta omittitur repraesentatio eorum alveorum, qui *Hontam* pone Zuidbevelandiam effecerunt; eodem modo omittuntur minoris momenti illi rivuli sive canales, qui seculo XIII. nihil ad rem faciebant. Immo ex simplicitate huius aevi in depingendis terrae situ et ingenio, omissa occurrunt in ea-

EXCVRSVS VII. eadem Tabula maiores illae aquarum moles, omnia illa *Mora*, seu stagnantes lacus, paludesque, in et prope Officium de Hulst et alibi occurrentes; quamquam istius temporis non modo documenta indubia, sed etiam nostra aetas, sufficienter probant, ingentes illic exstitisse terrarum et aggerum moles, novas aggerationes, *indijkas* et *uitdijkas* vocatas, nec non submersiones, immo integrum mare.

§. XIX.

Conclusio. Si igitur Fossa Ottinga non fecerit Hontam, sed Canalis fuerit versus Flandriam maritimam decurrens, qui vel in vel versus ingens illud Ostium *Slusanum* quadamtenus influxerit; eademque Fossa omnem Wasiam, et IV Ambactas simul cum Zeelandia, a terra Francorum separarit; ita ut hinc omnis ille terrarum tractus *terra Imperialis* postea semper dicta sit: magna inde pro sinu *Heedenseano* reliquis argumentis facta erit accessio, adeoque *Heedensee* iure merito pro *Flandriae* ac *Zeelandiae* discriminatore haberi debebit.

§. XX.

Honta etiam in hunc sinum se exoneravit. Si autem Flandria ac Zeelandia per ingens hoc Ostium Heedenseanum ad urbem Slusam disterminatae fuerunt; quid magis verisimile est, quam quod ipse Honta flu-

fluvius improprie ſic dictus (nam eius canales verſus Bergam Zomenſem olim tetendisſe, ſupra docui) in hunc ſe ſinum vel quemdam ſinus elicem exoneraverit. Ex hodierno rurſus ſitu hac de re velle iudicare, abſurdum foret. Reſpiciamus ad tot tantasque terrarum ſubmerſiones, novarumque emerſiones vel alluvies. Exemplis res clara fiet. Refert SANDERVS *Flandr. Ill.* III. L. V. p. 260. *quamvis abſorpta potiori parte* WESTDORPIAE *et Dominatus* STELANDICI *Oceanus videatur pomoerium extendisſe, tamen ad Axelam a.* 813. *vel paullo ſerius Gobertum Dynaſtam non contentum* 33. *pagis Bertinianos locupletasſe, Coenobium S. Salvatoris dedicasſe.* Hos autem pagos *Gobertum* huic Eccleſiae omnino dedicasſe, refert IOH. IPERIVS *Chron. Bertin.* p. 508. B. qui illorum recenſum agit, ſed ubi hi pagi evaſerint, ſe neſcire fatetur. Credibile hinc est, multos undis abſorptos esſe. Sic etiam alibi multi pagi numerantur, quorum nulla nunc vestigia ſuperſunt, vel quorum ſitus a veteri ſitu multum discrepat. Quocirca quum ſermo ſit de re ſeculi IX. et X., non est quod hic in ſubſidium vocemus Mappam Guidonis ſeculi XIII. exeuntis, ac multo minus hodiernas Tabulas, quae nihil adiuvant, niſi quatenus ex ſervatis nominum vestigiis, aliorumque locorum quae ſuperſunt ſitu, argumenta deſumi queant. Et quidem: 1° Si revera antiquitus iam MARE prope Hulstam fuit, (fuisſe autem, ſupra probavi); contra vero nulla vel certe perexigua Oceani apertura iuxta Walacriae fines exſtitit: hinc alius huius *Maris* exitus quaeren-

EXCVRSVS VII.

EXCVRSVS VII. dus est. Sed ubi hunc quaeras, nisi quo te ipsum *Hontae* nomen *in de groote et kleene Hontskreek* ducit: qui alveoli adhuc supersunt, et quorum nomen postea oriri coepit, postquam Hontae nomen latius latiusque propagatum fuit. 2° Si verum est, *Hollandos* seu Zeelandos a. 1180. originem dedisse oppido *Dammensi*, idque oppidum primitus dictum fuit *Hondedam*, quasi aggerem contra *Hontam* (nam Honta *canem* notat); missa proinde de *submerso cane* fabula postulabit historia, ut credamus, hos *Aggeres* ibi positos fuisse tamquam obices sive repagulum, quo nimius Hontae impetus hoc loco tunc temporis vel refrenatus, vel eius cursus quasi abactus est. Idem arguit nomen *Canisvliet*, quod a *cane* dictum esse, vix dubium. 3° Si revera terra de Breskens olim Walachriae vel quodammodo vel penitus adhaesit: hinc aliter fieri non potest, quin per dictas modo terras ipsius *Hontae exitus* fuerit: donec mutatis terris, submersis aliis, aliis renascentibus, pedetentim laxatum sit Vlissinganum ostium, obturataque reliqua. 4° Persuadent idem paludes et stagnantia loca; quae nunc et olim inde a Wasia per omnes Ambactas fuerunt. Nunc pauca tantum in medium afferam. A. 1251. dicitur promota *Liviae* alvei fossio, productaque Ardeburgum et ad portum usque Dammensem, associatis in itinere PALVSTRIBVS *aliquot* RIVVLIS. Sic SANDER. *Flandr. Ill.* T. I. p. 140. Sic *ibid. Moera* amnis inde a Moerbeka in Wasia describitur, tamquam amnis inter „ obsitos, PALVDIBVS

„ et

et coeno uligineque campos. Vendidit a. 1241. *Hugo Miles* EXCVRSVS VII.
et scouteta de Asseneda Ecclesiae de Dunis omnem MORVM
(Belgice *moer*, seu terram aquosam et paludosam) *iacentem in Parochia de Peerboom*, ibid. T. I. L. III. p. 192. In Charta a. 1139. Iwani Comitis in FOPPENS *Nov. Coll.* T. I. p. 401. occurrit *in Wasia Sallchem cum – tota* PALVDE. Imprimis Charta a. 1245. T. III. p. 110. qua *Comes Flandriae Dunensi Abbatiae confirmat omnia bona — apud Waetervliet 32. virgas* MORI —. 470 *bonaria tam terrae quam* MORI *cum fundo. — In Officio de Hulst circiciter* 5600. Sic a. 1282. supra §. VIII. in Charta Com. Guidonis multae occurrunt *alluviones* herbidae (*schorren*) ad *Groede, Moerkercke*, imprimis intra *Dammum et Biervliet* in Prob. h. a. His iunge quae de terris Parochiisque ante 100. annos in hac Flandriae parte submersis, ortisque inde Terrarum mutationibus narrat a. 1497. Dux Philippus, quaeque plura de inundationibus a. 1404. et paullo ante a. 1431. testantur Chartae Privilegii (Octroijen) in *'t Placaetboek van Vlaenderen* Tom. III. Libr. II. Rubr. 5. p. 432. sqq. ad a. 1410. et 1431. 5º Denique postquam novae et perpetuae terrarum moles et aggerationes in IV. Ambactis, et circa eas, iactae, aquam Scaldanam sive Hontae cursum ex hoc mediterraneo tractu penitus excluserunt, et ab Heedenseano Ostio averterunt; ingens illa Aquarum vis alibi se exonerare coacta maiorem aperturam facere coepit in illa terrae parte, quae infra *Wa-*

Prob. h. a.

EXCVRSVS VII. *ſiam*, *Hulstam*, reliquasque Ambactas, iuxtaque Zuidbevelandiam habetur, unde nunc vehemens ille fluvius *Honta* ſive *Scaldis occidentalis* natus est, qui ſeculo quidem XV. vix erat cognitus. Certisſime enim ex Chartis conſtat, ſeculo demum XV. ſub *Comitisſa Iacoba* hodiernum *Hontam*, hactenus *exilem*, *arctum*, atque exiguae profunditatis, ac vix navigabilem, factum esſe navigabilem, per eumque tunc demum maioris moduli naves iter facere inſtituisſe, quae antea a tergo Zuidbevelandiae iuxta Yerſeke in mare penetrabant. Sic enim diſerte habent verba in Sententia Curiae Mechlin. d. 11. Oct. a. 1504. *Feue Dame Iacques Contesſe de Holl. et Zeel. voyant que par les grandes inundations qui aduindrent en ſon temps et ausſi au parauant — la dite riuiere de* LA HONTE, *qui* PAR AVANT *auoit* ESTE PETITE ESTROILTE *et* PEV PROFONDE, *eſtoit deuenue ſi* GRANDE *large et parfonde — que les marchans eſtrangiers* COMMENCOIENT. [*NB.*] *a prandre leur chemin pour tirer en Brabant per* ICELLE HONTE, *en delaisſant le Chemin de* LESCAVLE *de tout temps* ACCOVSTVME, *en frauldant per ce nostre tonlieu de Yerſickeroort.* Quae inſignia verba rem omnem, ni fallor, conficiunt. Cf. Probb. 12. Oct. 1433. et 1435.

Prob. h. a.

Haec igitur omnia ſi inter ſe coniungas, cum iisque compares Tabulas Flandriae Geographicas, quarum hodie accuratior est delineatio, et cuiusmodi exſtat in SANDERI *Flandr. Ill.* T. III. p. 256. necnon eas, quas habet ALTINGIVS nostras; multum, credo, roboris huic meae opinioni acce-

cedet. Si enim SANDERI in tabula rectam fere lineam duxeris inde a pago hodie aquis submerso *Rillant*, (ubi supra docui *Hontam* amnem proprie exstitisse,) usque ad agrum *Saftingensem*; hinc porro secundum Hontenesse et Hulstam, ac per Berchemskreke, perque Axelam: sic sponte deveneris in eos alveos, qui adhuc *de groote et kleene hontskreke* audiunt; et hinc porro eodem tramite percurrens ultro fluxeris in Sinum Slusanum vel hunc illumve istius Sinus alveum. Et sic etiam V. D. ALTING. *Germ. Inf.* T. II. Voc. SLVSA. „ Morinorum, inquit, Opidum „ extremum, ad Scaldis portum veterem; qui postea „ *Sincfala*, *Sine*, *Suine*; immo et *Swene* Stokio; nomen „ accepit ab obice emissario versatilibus valvis, quibus ab „ obturatione conservatur Ostium Scaldis per Fossam Ot- „ tonianam abacti." Cf. ad Voc. CATSANDE. Immo, postquam haec omnia scripseram, incido in eiusdem ALTINGII egregium locum, P. I. p. 98. qui docet, hunc in eadem mecum sententia fuisse. En eius verba ad Voc. MOSA. „ Veterem alveum, qui ad Confluentes *Geervliet* olim „ Vahali jungebatur, accurate adeo pervestigavit CLVVE- „ RIVS, ut nihil a quoquam addi possit. Sed praeter hunc „ non agnovit alterum divortientem, ad principium agri „ Flacceënsis, circa terga *Taxandrorum*, qui inter *Saftingam*, *Hulstam*, *Axelam*, *Isedicam*, *Ostburgium*, *Slusam*, „ viam sibi aperuit, per Ostium 'T ZWIJN, quod disertim „ *Mosae* appellat Ptolomaeus, licet *Scaldim* quoque defe- XXCVIII VII.

 „ rat;

SECVNDVS VII. „ rat; sed secundum Caesarem, a Mosa iam receptum „ inter *Saftingen* et *Hogerwerve.*"

Neque tamen haec ita accipi velim, quasi censeam, hoc flumen ordinato quodam cursu has terras permeasse. Minime vero! Tantummodo docent, Scaldis aquas, postquam novas sibi vias inter *Saftingen* et *Rillant* vel paullo inferius aperire primitus coeperint, antequam ingens illud Ostium ad *Walcheren* daretur; multos habuisse rivulos vel paludes plurimas, per quas sese in illud ingens olim *Ostium Slusanum* exonerarint.

Conclusio. Quae quum ita sint, quumque satis probabile fecisse mihi videar, omnia olim coaluisse in Ostium illud ingens; immo ipsos Hontae elices ac fossam Ottonianam ibi olim corrivasse: multum haec faciunt ut credamus, celebratissimum illum *Zeelandiae* limitem, *Heedensee*, non diversum fuisse ab *Sinu Slusano*; in quo quum pedetentim vi maris ingentes immutationes ac terrarum alluvies et demersiones contigerint: hinc paullatim quoque terrae facies immutari; aliud ostium ad *Walcheren* aperiri; et reliquae terrae magis magisque inde divelli coeperunt.

Et haec maiori luce splendent, si ad integrae Flandriae veteris aevi naturam oculos vertas; omnem enim Flandrorum tractum inde ad *Sitbiu* sive Audomarum et Teruanam olim fuisse paludibus plenum, et quotiescumque Oceanus accedebat, aquis marinis colluctantem, praeter ORTELIVM, CHIFFLETIVM, et CL. DAVSQVEI *Terras Fluctuantes* ab

ab OLIV. VRED. addit. ad Prodr. II. *Hist. Com. Flandr.* p. LXXX. laudatos, omni controversia eximit Charta *Philippi* Flandr. Com. a. 1169. ibid. p. 566. cuius verba insignia haec sunt: *Ego Philippus Dei gratia — Inter Watenes et Bourbourg, palus quaedam limum inaccessibilem spatiosa latitudine diffundebat, et usibus sese denegabat humanis. Huius limosae paludis illuviem feci sumptibus propriis exhauriri, et ex ea statum commodioris naturae quasi violenter extorquens, in* TERRAM FRVGIFERAM *transformavi. Huius terrae partem quandam* [*NB.*] *circiter* 1700. *mensuras continentem — insuper terram quandam in Ariensi territorio, similiter ex palude in solidam conversam, circiter ducentas mensuras —.* XXCVIII VII.

§. XXI.

His omnibus pro sinu Heedenseano ad Slusam urbem terminando argumentum addere possem desumtum ex Dioecesis Traiectinae extensione, quae antiquitus semper complexa est integram *Zéelandiam*, *quatuor Officia*, *Biervlietum*, et omnem terram usque ad urbem Brugensem: immo quae Sec. XI. etiam possedit *S. Donatiani Ecclesiam*, quae *Brugis* est, uti patet ex literis Papae Gregorii a. 1075. in Prob. ad h. a. De Dioecesis Traiectinae iure in has quas dixi terras firmiter probavit V. Rev. TE WATER Praefat. ad BVRMAN *Utrechtsche Jaarboe-* VI. *Arg. pro Heedensee. Dioec. Traiect.*

EXCVRSVS VII. Prob. h. a.

boeken T. III. Adde Chartas ineditas, a. 1122 et 1124. quae docent, Lambertum Episc. Tornacensem, lata sententia, Ecclesiae Traiectensi reddidisse Ecclesiam de Sisele, postea S. Mariae Brugis, quam clerici Brugenses ademerant. Verum huiusmodi argumentum urgere nolo, quia aliis hoc Episcopi ius videri possit originem traxisse ex Euangelii praedicatione B. Willibrordi et Bonifacii, monente OLIV. VRED. *Hist. Com. Prodr.* II. p. 516—521. vel saltem a S. Friderico Episc. VIII. quippe ipsae Gregorii PP. literae a. 1075. docent, hanc possessionem fuisse „ *traditione antiqua ducen-* „ *tis ferme annis delegatam.*" Contra Hollandorum Heedenseana possessio, eaque feudalis, repeti demum certo potet ab a. $11\frac{67}{68}$ vel paullo ante, ut Charta docet.

§. XXII.

VII. Argum. ex situ Sincfal.

Huc tendit 7°. OLIV. VRED. l. l. p. 515. observatio, Flandrorum nimirum nomen praesertim obtinuisse inde a „ *Gravelinga* usque *ad Castrum Brugense; Frisiae* vero „ *nomen ab eodem Castro Brugensi, in Orientem versus* „ *Isendicam, Bierfletum, et quatuor Officia, Hulstum, Asse-* „ *nedam, Axelam et Bouchautum*". Atqui in hoc tractu fuisse etiam extimos Frisiae limites, qui *Sincfal* dicuntur, omni in posterum dubio eximet Charta a. 1241. quam ineditam ad

ad a. 1316. nunc demum produco, in qua hoc nomen di- EXCURSUS VII.
ſerte ſcribitur, et in Flandriae ora maritima collocatur; un- Prob.
de egregie ſtabilitur opinio v. D. ALTINGII, *Notit. Germ.* a. 1316.
Inf. non ſemel hoc inculcantis (p).

Contrahamus omnia! *Heedenseanus* Zeelandiae limes ad occidentem olim fuit ingens ille Sinus, qui inter urbes Sluſas Brugasque ſe aperuit; idque probatur:

1º Ex eo quod nec fuerit Honta, nec exitus ad Walacriam, nec latus adeo limes alibi exſtiterit.

2º Ex nomine et amne *de Heede*, et diſtinctione agrorum *Ooster - et Westereede.*

3º Ex rebus a noſtris Comitibus eorumque ſubditis iuxta hunc Sinum Brugis geſtis.

4º Ex eo, quod ipſa *Ottonis Foſſa*, nec non amnis *Honta* ſeſe in eumdem ſinum exoneraverint.

5º Ex Oſtii immutatione, et hinc orta nova terminorum denominatione.

6º Ex Dioeceſis Traiectenſis eo usque extenſione.

7º Ex *Friſiae* finibus, et diſerta illic locorum *Sincfal* mentione.

Hactenus de vetuſtis Zeelandiae Occidentalis terminis,

 qua-

(p) Vid. P. II. Tabul. 1—4. Cf. P. I. Tab. 4.

EXCVRSVS VII. quatenus complectebantur eas Zeelandiae insulas, quae olim Hollandos inter et Flandros controversi iuris fuerunt, nimirum *Walcheren*, *Zuidbeveland*, *Noordbeveland*, *Wolfartsdijk* et *Borselen*. Quas quum satis constet, Imperio Romano — Germanico fuisse accensitas, non erit quod in hoc probando maximopere laborem: quam tamen in rem secunda Pars faciet.

* *

*

CAPVT SECVNDVM.

EXCVRSVS VII.

Zeelandia Occidentalis Imperio Rom. Germ. ſubiecta.

§. I.

Walacria

Walacriam vel Walachras, ſive hac voce ſolam intelligas inſulam, nomine *Walcheren*, ſive totam Occiduam regionem Zeelandiae (q), ab antiquisſimis inde temporibus, immo antequam Comites Hollandiae Flandriaeque his terris iure hereditario imperabant, Regno Francorum ac deinde Imperio Germanorum ſubiectas fuiſſe; non est quod in tanta historiarum luce multis probem. Si quid cuiquam dubii adhaereat, in ſequentibus id penitus animo eius evelletur. Nunc tantum haec pauca habeto. 1°. de Francis. 2°. de Germanis.

Sub Francis.

Sub *Francis*, ſeculo iam IX. Comitatus ac Feudi, ſeu ut tunc loquebantur, Beneficii nomine cognita fuit.

Agnovit id A. MATTH. *de Nobilit.* p. 116. ſq. Et testes habemus ſcriptores coaevos, ex quibus duo tantum compendii cauſſa producam.

Y 2 A. Sub

(q) Vid. EXCVRS. IV. p. 62. ſqq.

EXCVRSVS VII.

A. Sub Ludovico Pio Caroli Magni filio testem habemus ANNAL. FRANCOR. PITH. a. 837: *Nortmanni tributum exactantes in WALCHRAM INSVLAM venerunt, ibique Eggibardum eiusdem loci* COMITEM *et Hemmingum Halpdani filium cum aliis multis occiderunt.* Quibus ex verbis tria discimus:

1. Walacriam iam tunc fuisse insulam, adeoque falli eos, qui Walacriam terrae Flandriae continenti in genere olim cohaesisse censeant. Nec aliter de ea THEOFRID. ABB. *Vit. S. Willibr.* c. 13. *Divertit in* INSVLAM *Walachriam Scaldae fluvii et Britanni maris* CIRCVMFLVAM *brachio.*

2. Walacriam tunc privos suos habuisse *Comites*, Francorum Regibus subiectos.

3. Walacriam Dominium tunc fuisse Regum Francorum. Nihil enim aliud est *Comes*, nisi iustitiarius seu terrae praefectus regio nomine ius administrans. Simul enim ac *Comitem* nominas, Regem Francorum ut supremum eius dominum nominas. Id quod, satis superque aliis probatum, plenius in sequenti Opere apparebit.

B. Cum hoc testimonio de insula Walacria coincidunt omnes ad h. a. Scriptores et Annales. Nimirum „ Defuncto Imperatore Pio (r) secutus Herioltus, rex olim Da-

(r) Sunt verba Commentar. Praev. ad vit. S. ANSCHARII §. IX. in ACTIS S. S. Mens. Febr. T. I. p. 399.

(s) D. I. bl. 80. *Societ. Litterar.* Belg. vulgo, *de Werken der Maatschappy der Nederl. Letterk.* a. 1772. Nec quis mi-

„ Danorum, partes Lotharii Imperatoris, ab eo obtinuit „ *WALCHRAM* seu *WALACRAS* in Selandia Belgica, aliaque „ vicina loca anno DCCCXLI. in beneficium collata, „ ut tradunt antiqui Annales MSS. Hospitalis S. Ni- „ colai prope Cusam". Sic ex Annalibus Hagiographi. Consentiunt ANNAL. BERTIN. ad a. 841. in *Collect. Scriptor. Gall.* T. VII. p. 60. Ed. BOVQVET. *Rex Lotharius — Herioldo, qui cum ceteris Danorum maritimis incommoda tanta sui causa ad patris iniuriam invexerat, Gualacras aliaque vicina loca, huius meriti gratia, in beneficium contulit.* Nec negat EIND. *Chron. Zeel.* L. II. C. 2. p. 143. sqq. Per hanc autem vocem *Gualacras*, intelligi *WALACRAS*, ut eadem in re aliis scribitur Annalibus, praeterquam ipse editor BOVQVET et HADR. VALESIVS in *Notit. Gall.* p. 627. iam monuit Vir Ill. P. H. VAN DE WALL Disquis. *de Quentovico* (s). EXCVRSVS VII.

§. II.

Verum missis, quae nostram in rem minus faciunt; ordiamur Zeelandiae Epocham ab eo tempore, quo separari Regnum *Francorum* ab Imperio Germanico coepit, seculo nempe X. Quo in argumento ad duo respiciamus, *Sub Germanis.*

 cum

miretur, quod *GV* pro *W* ponatur: *GVASA* in Charta ARNVLPHI *Com. Flandr.* a. 939. d. 8 Iul. quam ex Originali in Probb. exhibeo. frequens hoc illo aevo. Ne dubites! Sic Pagus *WASA* scribitur

EXCVRSVS VII. cum ad terras Zeelandicas proprie dictas, tum ad illas, quae vulgo *Wasiae* et *Quatuor Ambactarum* nomine veniunt. Et primo de *Zeelandia* hoc docet Charta Imperatoris Ottonis d. 18. Ian. 976. qua Abbatiae S. Bavonis, quae Gandavi est, confirmat antiquas eius possessiones *in Pago Bevelanda et in Bruinsale* (i. e. Borsele), *et in Walacra.* Cuiusmodi confirmatio nullius momenti fuisset, nisi ius in has terras habuisset. Docent hoc alia bene multa. Quominus autem copiosius his insistam, facit vir cons. P. PAVLVS, qui in docta Dissertat. (t) integrum *Caput* II. impendit, ut doceat, *quo iure Imperator Henricus II. Zeelandiae cis Scaldim insulas Balduino IV. in feudum dare potuerit*; ex cuius rerum serie apparet, *Insulas Zeelandicas* omnino ad Imperium Germanicum pertinuisse. Quae dabo in Probb. ad a. 1057. Faciunt etiam mihi otium tot res gestae inter Comites Hollandiae ac Flandriae, cum Imperio, quas sequentia Capita prolixe suppeditabunt. Videamus de Wasia et IV. Officiis. Satis notum est in vulgus, Flandriam olim in tres divisam fuisse partes, quarum una pars Francis parebat; altera erat *dominialis* sive sui iuris; tertia vero *Imperialis*, seu quae Imperio Rom. Germanico erat subiecta, cuius nomine Comites Flandriae Homagium Imperio semper praestiterunt (u). Imperialis haec por-

[Margin notes: 1° *Zeelandia.* — Prob. h. d. — Prob. h. a. — 2° *Wasia.*]

(t) *De Origine progressu et solutione nexus feudalis Flandriam inter et Zeelandiam*, a. 1775. Lugd. Bat. 8°

(u) Vid. MEIER. *Ann. Flandr.* et BV-

portio imprimis complexa est ditiones *Alostum*, *Wasiam* et *Quatuor Officia*, quas Ambactas vocare solemus. Wasiam autem et IV. illa Officia semper Imperio paruisse, praeter Flandros ex Nostratibus abunde probavit vir Rev. W. TE WATER (v). Cuius argumentis multum spero ponderis accedet ex iis, quae infra Cap. III. et IV. tractabo. EXCURSUS VII.

Fuerunt, qui has ditiones, *Zeelandiam* nempe et *Wasiam*, pristinis temporibus Hollandiae Comitibus subiectas fuisse, ex ignorantia veteris aevi historiae sibi persuaserunt. Horum error in hac rerum luce indignus refutatu est. Quaecumque Comites Hollandiae, nominatim *Theodericus* huius nominis II. (si *Hollandiam* ita per prolepsin vocare licet), ex largitione Imperatoris Ottonis III. a. 985. in Zeelandia, eaque *Feudi* iure, possederunt, sola continebantur villa *Sunnemere* in insula Scaldia; quod facile colligas ex ipsa quam ad h. a. profero Charta. Praeter hanc vero villam, seculis X. et XI. in Zeelandia illos possedisse quidquam, haud facile evincas. Ad Wasiam quod spectat; fuere olim, et sunt etiamnunc, qui censeant, per *Forestum Wasdam*, quam Francorum Rex *Lotharius* a. 969. Theoderico II[o] teste eius Diplomate donavit, intelligi oportere vel insulam Walacriam, vel omnem quam late patet Zeelan- Prob. d. 13. Apr. *

BVZELIN. *Gallo-Flandr.* ubique locorum, imprimis in Principio. CASPARI BVRMANNI *Utrechtsche Jaarboeken.*

(v) *Praefat. Belg.* ad Tom. III.

EXCVRSVS VII. landiam, vel denique ipsam Wasiam. Quod uti de duobus prioribus omnino falsum; ita de Wasia certissime constat, in eoque aliis doctis viris assentior (w). Si vero ex his concludunt, Comites Hollandiae ex ea donatione ius postea habuisse in terram Wasiam, indeque omnem controversi inter Flandros Hollandosque iuris caussam derivant; in eo quam toto aberrent coelo, sola rei tunc gestae narratio clarissime demonstrabit; quae eo tendet, ut doceam, Comitum Hollandorum posteros Wasiae terras quiete semper possedisse, cum iisque eas in ius et ditionem Flandrorum devenisse; neque tamen unquam super his terris Hollandos inter et Flandros vi huius donationis iurgia ac dissensiones deinceps exstitisse. Quod aenigma solvere, non erit difficile, si res h. t. gestas accurate pensiculemus.

Wasia Hollandorum, et tamen Flandrorum.

Consentiunt nimirum Historiographi Flandri, teste SANDERO *Flandr. Ill.* T. III. L. V. p. 254. *Ottonem* Imperatorem, quum Imperii limites contra Francos munire vellet, fossa regundis finibus ducta, Gandavi ad ripam Legiae et *Scaldis* confluentes Arcem excitasse, *Castelli novi* nomine ad discrimen illius, quod antea a Balduino Ferreo, Comite Flandriae, Regis Caroli Calvi genero, constructum erat.

Wichmannus Comes.

Huius Arcis praefectura primario viro, WICHMANNO Billungiadae, Saxoniae Principi, commissa fuit, qui *Comitis* ho-

(w) Hos inter vid. HEDA in *Godefr.* p: 171. HVYDECOPER. not. ad

honore et iure gavisus est, et cuius sub potestate posita Quatuor Officia cum Oppidis suis Hulsta, Axela, Boucholt et Asseneda, adiuncta Wasia et ditione Alostana. Vixit hic Wichmannus adhuc a. 961., quando Lutgardim coniugem suam, Arnulfi Flandriae Comitis filiam, sepelivit. SAECVLVM VII.

Nemo inter Flandros Scriptores hoc factum negat; immo ne Hollandi quidem, quos inter primo loco numerari merentur IO. EINDIVS *Chronic. Zeelandiae*, MATTHAEVS VOSSIVS, GER. LOONIVS, quique plures res Flandricas attigerunt.

Habuit hic *WICHMANNVS* filiam nomine HILDEGARDIM, quam uxorem duxit THEODERICVS II. Comes noster Hollandiae, qui praeter Hollandiae possessiones a patre Theoderico I. sibi relictas, easque, quas dein a. 985. Ottonis Regis beneficio plures acquisivit, etiam successit socero suo Wichmanno in hoc Gandavensi Comitatu; unde et ipse et filius Arnulfus ac nepos Theodericus, *GANDAVENSES*, et *COMITES GANDAVENSES* dicti sunt. Quam Genealogiam alibi, nisi me omnia fallunt, quam clarissime evincam (x). Nunc tantum in rem faciet, quod hic Theodericus II. a. 969. ab Rege Lothario insigni donatione est honoratus. Dedit enim Lotharius *fideli suo Theoderico Comiti FORESTVM WASDA in EODEM* *Sator stirpis Hollandicae.* Prob. h. a. Prob. h. a.

ad AEM. STOK. D. I. bl. 221. P. PAVLVS laud. Diss. p. 93.

(x) In *Dissertat. Critico-Genealogica*, N° II.

SAECVLVM VII. *Comitatu*(y) *cum pratis, aquis, terrisque aratoriis, exitibus et regressibus.* Per quod Forestum intelligi Sylvam vel Sylvestrem terrae tractum magni momenti in ditione WASIAE, vel ipsum Forestum Wasiam, vix quisquam hodie dubitat; et postea pluribus liquido demonstrabitur. Quum vero Lotharius largitor sit; is autem Rex fuerit Francorum, non vero Germaniae: hinc satis patet, idque etiam Historia docet, Francos cum vicinis Flandris, vel pro Flandris, post Wichmanni mortem has sibi ditiones vindicasse. Quod tamen ad tempus modo fuit; deinde enim iterum Theodericus cum coniuge sua Hildegarde hic floruit gratia Regum Ottonum. Quae omnia alibi susius indicabo.

Theoderico successit filius *ARNVLFVS.* Qui Comes *GANDAVENSIS*, ac simul *HOLLANDIAE*, sive, ut tunc loquebantur, *FRESIAE* Comes fuit, et in coaevis Scriptoribus diserte *Comes Gandavensis* appellatur (z). Possedit igitur has terras coniunctim, et Imperatorem ut supremum harum Dominum agnovit. Vxorem habuit *LVITGARDIM*, sororem *S. CVNIGVNDAE* Coniugis Imperatoris Henrici; quae ambae fuerunt filiae *SIGEFRIDI* Comitis Lucelenburgensis. Ex hac Luitgarde tres reliquit filios, 1. *ADALBERTVM*, 2. *THEODERICVM*, 3. *SIGEFRIDVM*. Quorum *SIGEFRIDVS*, seu Sicco, nobilissimas Brederodiae ac Teylingiae

Eius stirps in tres abiit familias.

(y) *Comes* enim erat *Gandavensis*, i. e. Gent, cui suberant Alostum, IV. pracerat tamquam Comes Castello de Officia et Wasia.

(z) Pro-

giae familias propagavit; THEODERICVS Hollandiae Comitatum ac paternas ditiones acquisivit; primus vero ADALBERTVS (ab S. Adalberto Egmondae patrono procul dubio sic dictus) utpote natu maximus, COMITATVM GANDAVENSEM ab Avo relictum accepit, coniugemque duxit *Hermengardim* filiam Balduini Barbati, Com. Flandr., sororem *Balduini* Pii Comitis Flandriae. Vid. Not. SCHEIDII ad *Origg. Guelphic.* Tom. IV. p. 579. ex DV CHESNE *sur la maison de Gand* p. 112. sqq. Ex quo matrimonio satis etiam elucet maior cognatio cum Flandris, quam ex re Imperii Germanici fuerat. Et profecto! non ante quieverunt Comites Flandriae, quam Otto Imperator non modo has terras, sed etiam Zeelandiam occidentalem, Flandris in feudum concessit. Qua de re sic OLIVAR. VRED. in *Sigill. Com. Flandr.* p. 3. EXCVRSVS VII. *In his familia Gandavensis.*

Balduinus Barbatus Comes Flandriae VI. a. 988.

Obtinuit ab Imperatore Othone Valencenas, et Castrum Gandense ultra Scaldem. Quatuor item officia WASIAM *atque Insulas aliquot Zeelandicas Flandriae asseruit: omnia, perpetuo clientelae Caesareae titulo, tenenda.*

Non est quod hoc testimonium in dubium vocemus, et Cap. 3. docebo, rem hic narratam sub Balduino Barbato re-

(z) Probabo fusius in *Dissertat. Genealog.* Nº II. Nunc tantum vide quaedam loca in Probb. ad a. 1018. Nº VI, VIII, XI, XIII, XVI. et quae dixi Excurs. III. p. 36.

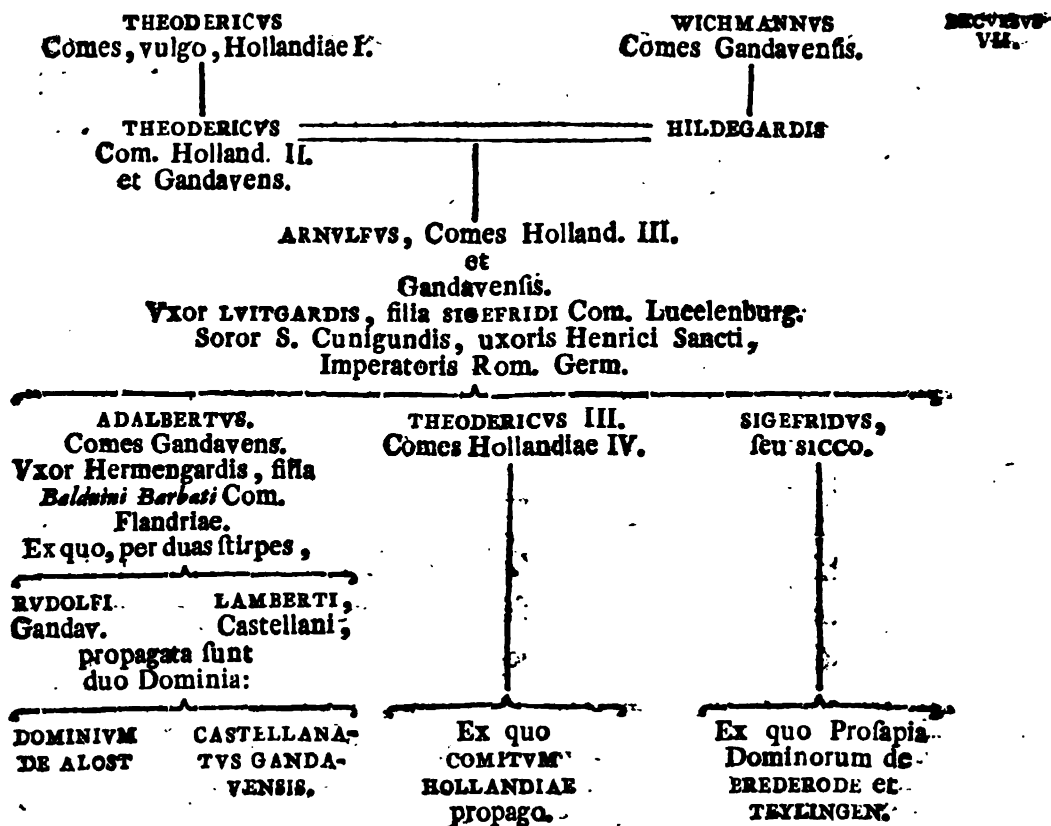
EXCVRSVS VII. revera contigisse. Coeperunt igitur ab hoc tempore Comites Gandavenses Flandris subesse. Propagavit autem ADALBERTVS, Comes, Theoderici II. filius, Balduini Barbati gener, familiam suam per duos *filios*, duasque *stirpes*: quarum altera per RVDOLPHVM de Gandavo, Dominum Alostanum, Dominium de ALOST in seros produxit nepotes (a): altera per LAMBERTVM I. Castellanum Gandensem Castellanatum Gandensem itidem propagavit; adeo ut ex ADALBERTO Comite Gandavensi, fratre nostri THEODERICI III. Comitis Hollandiae, Stemma hodiernorum PRINCIPVM ISENGIENSIVM originem suam deducat. Vt satis probarunt Scriptores Flandrici. Quomodo vero Lambertus hereditario iure hoc Castellaniae munus posteris suis cessurum acceperit, referunt uno ore Scriptores Flandrici, quos inter SANDER. *Flandr. Illustr.* T. III. L. V. p. 254. sq. et I. B. GRAMAYE *in Gandavo* Cap. XIII. sq. p. 6, 7. ne plures accumulem.

Quo igitur cognatio inter Flandros hoc aevo Hollandosque clarius pateat, addam hic utriusque Genealogiam, prout eam in *Dissert. Genealog.* omni ut spero dubio eximam.

THE-

(a) Nimirum *Alostum* anno 1088. venditum est D. *Giselberto* Balduini *Gandensis* filio, ab Abbate Hasnon. Coenobii, qui id acceperat a *Balduino* Comite Flandriae. Vnde Origo Comitum Alostanorum. Vid. Chartam in MIRAEI *Don. Piar.* a. 1088. Opp. T. I. p. 74. Fuit autem hic Gi-

SECVLVM VII.

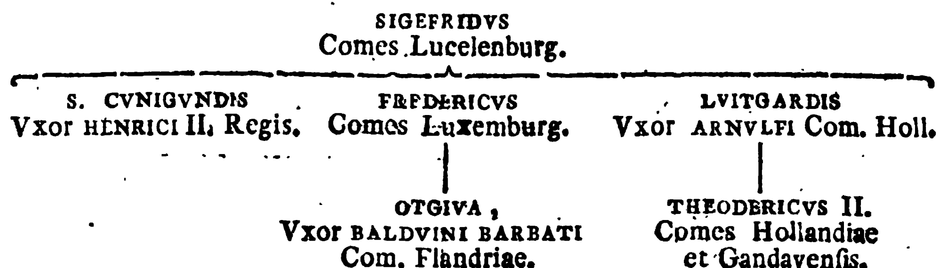
Videtis sanguinis propinquitatem et arctam cognatio-

 nem

Gisilbertus huius *Rudolphi* de Gandavo ex filio nepos, ib.; isque *Rudolphus* censetur filius *Adalberti*, aliis nepos. Vid. A. SANDER. L. III. c. 3. p. 145. 148. *Rer. Gand.* et D. LINDAN. *Teneram.* cap. III. p. 197. non valde refragante DV CHESNE *Geneal. de la Maison de Gand.* Livr. IV. Ch. [illegible] p. [illegible]

EXCVRSVS VII.

nem, quae intercesſit inter *Henricum* Imperat., *Balduinum* Comitem Flandriae, *Theodericum* Hollandiae, et *Adalbertum* Com. Gandav. Quibus addatur altera *Henrici* Imp. cum *Balduino* cognatio ex latere uxoris, quae hoc ſchemate patet:

Ex his ſatis patet, ſi *Waſia* fuerit Flandris ſubiecta, et ſub Flandris *Adalberto* Balduini genero eiusque posteris nihil esſe iuris, quod ex altera ſtirpe, nempe ex *Adalberti* fratre *Theoderico* III. prognati Comites Hollandiae repetere ex *Wasdae Foresti* donatione unquam potuerunt. Nec eos petiisſe, quisquam dixit. Si quid petitum est, aliis postea ex causſis obvenit.

Zeelandiam quod ſpectat, quo iure prioribus fuerit temporibus, non liquet. Quo vero iure ſub hoc *Henrico* evaſerit, ſtatim ſeq. Cap. dicetur.

* * *

CA-

CAPVT III.

EXCVRSVS VII.

Zeelandia Occidentalis tamquam Feudum Imperii Flandris subiecta.

§. I.

Re igitur accurate perpensa non est inficiandum, terram de Waas, Quatuor Ministeria sive Ambactas, et occiduas Zeelandiae Insulas coniunctim, iure feudali pristinis temporibus non Hollandiae, sed Flandriae Comitibus competiisse; in Zeelandiae autem terras Hollandos non ante seculum medium XI. quidquam iuris, idque tantum feudale, acquisivisse; at in Wasiam nullum sibi ius peculiare olim petiisse; si quid vero petitum est, non qua Hollandiae, sed qua Hannoniae Comites, et quidem seculo demum XIV. illud sibi vindicasse. *Cui olim in Feudum data ab Imperio?*

§. II.

Si igitur hoc ius, etsi olim quaesitum, postea tamen per temporis lapsum, per pacta, per arma, per commutationes aliosve modos immutatum, concedimus; missis ambagibus ipsum rei caput attingamus. Fuerunt paullo *Balduino Barbato, Flandr. Com.*

post

EXCVRSVS VII. post a. 1007. (b) *Walacra* (qua voce primitus, aeque ac postea, omnem *terram transſcaldanam* ſive *Inſulas quinque Zeelandicas* interdum intellectas fuisſe, EXCVRSV IV. monui) ab Henrico Imperatore Comiti Flandriae *Balduino Barbato in beneficium*, ſive, ut hodie loquimur, in feudum conceſſae. Nihil expreſſius, quam quod hac de re narrat ſcriptor coaevus, et fide digniſſimus, DITMARVS MERSBVRGENSIS (c), qui a. 1021. obiit, et res *Henrici* Imp. percenſuit, collatus cum ſcriptoribus cum Noſtratibus tum Flandris aliisque, in Probb. N° I. ad a. 1057.

§. III.

Probatur. Horum teſtimoniis inter ſe comparatis, res eo redire videtur, quemadmodum narrata etiam est a WAGEN. *Vad. Hist.* D. II. bl. 154. Nempe Balduinus IV. Comes Flandriae cognomento *Barbatus*, postquam ſub *Ottone* Rege Germaniae grandis orta fuerat diſcordia de posſeſſione *Lotharingiae*, ineunte ſeculo XI. manum conſeruerat cum *Arnulfo* Comite Valentianarum ſive Hannoniae, qui *Comitatum* ſuum tenebat ab Imperio; at *Balduinus*, quantum ad *Flan-*

(b) Ne quis in errorem inducatur verbis OL. VRED. *Sigill. Com.* T. I. p. 3. qui mentione Balduini Barbati Com. Flandr. ad a. 988. iniecta, ſtatim ſubiungit donationem Zeelandiae, *Wasiae* etc. ab Imperatore factam: monendum duco, VREDIVM reſpicere ad eamdem Donationem, quam hic

Flandriam, vasallus erat Regni Franciae. *Balduinus* Valentianas occupat, urbem sitam super Scaldim in confiniis *Franciae* et *Lotharingiae*. Imperator, ut tamquam Dominus supremus Arnulfum adiuvet, Vrbem a. 1006. obsidet; sed irrito conatu; hinc reversus contra Gandavum vertit, terram incendio et caede depopulatur, et multos Flandriae primores capit. Nec tamen Imperator Gandavum capere potuit; qua in re *Lamberti* Castellani Gandensis magna pro *Balduino* fuit opera. Nec mirum hoc! quippe *Balduinus* avus fuerat maternus Lamberti, *Lamberti* vero pater *Adalbertus* ipse *Comes* hactenus *Gandavensis*. *Balduinus* autem paullo post Regem facilem expertus est ad reconciliationem. Testibus enim SIGEBERTO et IPERIO N° III. et VII. „ Imperator seditione suorum „ coactus Balduinum ad se vocavit" vel, ut alii, „Balduinus „ perterritus Imperatori satisfecit, ac Valentianas reddidit". Quae facile conciliari possunt. „ His", teste MEIERO, „ ita „ gestis Aquasgrani Barbatus ad Caesarem profectus, pro „ Flandris suis captivis haud poenitendi nominis viris Va- „ lentianas illi restituit; qua in re fide Balduini ingenua- „ que indole Caesar perspecta eum amicum et beneficia- „ rium

EXCVRSVS VII.

Prob. ad a. 1057.

hic ad a. 1007. memoratur. Vixit Balduinus usque ad a. 1034. Nec hic inquiram, an *Walacra*, quam Otto II. in dotem dedit Coniugi suae *Theophanae*, pro nostra haberi *Walacria* debeat, in STRVVII *Corp. Iur. Publ.* p. 571. l. 2.

(c) In G. G. LEIBNIT. T. I. p. 383. *Scriptor. Rer. Brunsvic.*

EXCVRSVS VII. „ rium ex hoste faciendum non dubitavit. Valentianas il„ li in fide Imperii tenendas reddidit —.” Dicitur a SIGEBERTO GEMBL. id fecisse, „ ut sibi contra motus suorum” (nempe Lotharingiae Nobilium) „ auxilio esset”, vel, ut IPERIVS, „ cuius auxilio sibi rebelles omnino subegit”. Pro praestita autem in his opera tantam *Balduinus* ab eo iniit gratiam, ut praeter *Valentianas* Imperator etiam ei *postea* superaddiderit *Walacras*, sive per plurale hoc nomen *omnes Zeelandiae Occidentalis* insulas intelligas, sive coniunctim cum reliquis insulis accipias. De quibus vid. EXCVRS. IV. p. 63. Hoc autem velim observes, scriptores emphatice de *Walacris* addere: *Henricus postea superaddidit.* Quod argumento est, hanc terrae donationem serius esse institutam, vivente tamen adhuc Rege HENRICO. Quo vero *anno* quave de *caussa*, ignoramus. Elegans tamen ea de re est coniectura V. D. VAN LOON ad KOLIN, p. 309. et alibi (d), qui coniicit, factum id esse a. 1018. vel 1019., quando Comes Hollandiae Imperatori rebellis frenum momordit, et Imperatoris iram exacerbavit: qua occasione *Henricus* Imp. has Zeelandiae terras *Theoderico* ademerit, contra vero *Balduino* concesserit. Ac commode postea incidi in locum H. D'OUTREMAN *Histoir. de Valenciennes* L. I. C. XV. p. 91. qui huius Walacriae donationis mentione iniecta eam ex CHRONICO S. BAVONIS refert

Prob. N° III.

(d) Vid. ALOVDE HISTOR. II. D. *Holland* bl. 51. bl. 282. et *over de Leenroerigh.* vdn

(e) Mecum sentit V. D. P. PAVLVS laud.

fert ad a. 1020. Vid. Probb. a. 1057. N°. X. Hoc satis certum ex *testimonio* BALDERICI *Chron. Camer.* contigisse *Walchrarum* donum sub *Gerardo* Episcopo *Camerac.*, qui a. 1014. Praesul factus est, Imperatore Henrico Comitia *Neomagi* celebrante; celebravit autem ea a. 1018. Vterque autem et Theodericus et Balduinus Comites *Henrico* Regi affinitate per *Coniuges* erant coniuncti, ut Cap. II. p. 182. dictum est. Habet sane haec coniectura, quo commendetur; et robur acquirit ex eo, quod ratio, cur Imperator *Balduino* has terras dederit, alibi haec fuisse memoratur, quod nempe *studio ac fide erga Henricum* [post datas Valentianas] *nemini cessit, verum in omnibus rebus Caesareae obsequiosus maiestati quosdam in Lotharingia* MINVS DICTO AVDIENTES *brevi facere coëgit Imperium.* Inter Lotharingos nostrum Comitem imprimis recenseri, satis constat. Obstat tamen huic opinioni id unum, quod nusquam legitur, nec ullum exstat argumentum, quo probetur, *Comites* Hollandiae iam tunc hanc *Zeelandiae partem* possedisse (e). Quidquid autem hoc est, quum anteriora loca non habeamus, unde de dominio vel iure in *Walacriam* ab alterutra parte quid certi statui possit, hoc contenti esse Catone debemus; et ab hac Imperatoris Henrici donatione, Flandris facta, potius repetamus ius vetustum, EXCVRSVS VII. Prob. N°. IV.

 quod

laud. diss. C. IV. p. 94. *Neque Comites Hollandi, si SVNNEMERE excipias, ante medium seculum undecimum, vel duodecimum, aliquid in Zeelandia possederunt.*

SAECVLVM VIII. quod Flandri has in regiones habuerunt, quam ut incertis nihilque probantibus coniecturis indulgeamus. Testimonia sunt clara et omni exceptione maiora. *Walacrae* ab Imperatore Germanico HENRICO Comiti Flandriae in feudum sunt concessae, aliquot annis post a. 1007. In eo quoque convenit inter et *Flandros* et *Hollandos*, repetendas ab hoc esse tempore vehementes illas discordias, quae postea flagrarunt. Ex Flandris audi MEIER. ad a. 1007. *Valachrias cum aliis Zeelandiae Insulis dono ab eo accipere —, quae quidem res origo fuit longissimae inter Flandros atque Hollandos discordiae, ac belli quod quadringentos prope per intervalla tenuit annos* —. Quamquam Hic caussam derivat ex donatione Wasdae. Ex Hollandis A. MATTH. *Anal. Med. Aevi* T. III. p. 203 ad SIGEBERTI locum. *De Walachris*, inquit, *notabilis est locus. Nam hinc Flandris illud ius, quod bello postea dedit causam, quod tanta vi cum Hollandis, tam ingenti apparatu et tot clade exercituum tam atrociter dein gestum.* Ab Exteris testimonium si postulas, Doct. AVCTOR Operis *l'Art de verifier les Dates* p. 631. sic ait: *Henri lui donna* (Valenciennes) *à titre de fief. A ce don il ajouta celui de l'Isle de Valcheren en Zélande, d'ou naquit un long et sanglant différend entre les Flamands et les Hollandois, qui dura près de 400 ans.* Haec igitur omnibus constant suffragiis. Bella noverunt seriores; sed quomodo et quae diversorum bellorum variae subinde caussae ac vicissitudines exstiterint, nostrum nunc erit explicare.

§. IV.

§. IV.

BALDVINVS VIII.

Balduino Barbato, de quo dixi, a. 1036. defuncto, succes- fit filius *Balduinus Insulensis, cognom. Pius.* Sub quo ulterius confirmata ac clarius expressa est haec Imperii donatio *Zeelandensium Insularum*; idque inita inter Regem Henricum et Comitem Flandriae pace. Non reticuit hanc donationem Egmundanus Scriptor, qui a. 1057. ita scribit: *Balduinus Comes Flandrensis ab Imperatore Valentianas et Walacriam in beneficium* [i. e. in feudum] *suscepit.* Nec non M. STOKE, Rhythmographus vernaculus, qui pluribus hunc locum illustravit, B. I. vs. 1080. sqq. et hoc Feudum ad Walacras, Quatuor Ambachtas, et terram Transscaldanam extendit: *Sub Balduino Pio, Com. VIII.*

Dese Boudin / alsmen ons seghet /
Die woꝛt keiser Heinrics MAN /
Om dat hi van hem ghewan
Walchren entie vier Amboehten
Ende over Scelt dant dat hi fochte.

Belgica vox *Man* hoc aevo notat hominem, qui feudi iure alteri est alligatus. Ipsam rem pluribus enarrant Scriptores Flandri, in his MEIER. *Ann. Flandr.* a. 1046 — 1057. SANDER. *Rer. Flandr.* T. I. PIERRE D'OVDEGERST *Chronicq. de Flandr.* Chap. XL. p. 76. sqq. qui belli caussam ponit in affinitate inter Balduinum et Godefridum

EXCVRSVS VII. Ducem Lotharingiae, cuius uxor erat Magtildis avia Balduini Barbati. Ex Nostratibus antiquioribus luculentum habemus testimonium IO. A. LEID. *Chron. Belg.* L. XI. C. 5. Ex peregrinis IOH. IPER. *Chron. S. Bert.* P. II. p. 577. de quibus statim.

§. V.

Res gestae. Rebellaverat nimirum a. 1046. *instinctu Godefridi* Ducis, teste SIGEBERTO h. a., contra Imperatorem Henricum III. Comes Flandriae Balduinus, isque Regi terram de Aalst Germanico Regno subiectam praeripuerat. Vnde Imperator bona et terras eius tamquam infidelis armis invaserat. Vid. MEIER. ad a. 1046. sqq. fortasseque huc referri debet, quod aliunde MEIERVS ad a. 1045. narrat: *Balduinus*, inquit, *expeditionem duxit in Frisiam, fusisque hostibus victorem exercitum reduxit sine damno in Flandriam.* Quibus si iungas verba IO. A LEID. L. XI. C. 5. *Comes Flandriae subtiliter invasit Comitatum Bogionensem, vidl. Audernaerden et Aelst — in praeiudicium Henrici Romanorum Imper. Et filius eius iunior Robertus Friso — invadendo vicit Walachriam. — Robertus Friso disposita tota Walachria in pace, venit suo patri Baldwino in subsidium*: quae, inquam, si iungas (f); satis patet, Flandriae Comitem invasisse Impe-

Prob. N.o III.

(f) An tamen iungi possint, dubium videtur ex eo, quod haec Roberti expeditio in Zeelandiam ad a. 1053. ab aliis refertur. Vid. BVZEL. *Gal-*

peratorem ab utraque parte; Robertumque sibi tum Walacriam quocumque modo Patri ereptam et a Caesarianis vel Hollandis occupatam recuperasse. Hollandiae Comitem his turbis mixtum fuisse, sed tamen contra Imperatorem venisse, fere colligas ex HERMANN. CONTRACT. a. 1047. *Gotefridus Dux cum* BALDVINO *de Flandris et aliis nonnullis rebellionem innovat, bellumque copiis collectis parat:* THEODERICVS *quoque de* PHLADIRTINGA [nunc Hollandiae] *Marchio rebellat, et Episcopatus sibi contiguos ad iniuriam populatus esse nunciatur. Theodericum* certe *Godefridi* adiutorem fuisse, diserte narrat LAMB. SCHAFNAB. a. 1047. cuius Vrbes *Rijnsburg* et *Flardingen* Imperator tunc ceperit. Cf. HERM. l. l. Verum quidquid hoc est, per varias turbas bellorumque tumultus, de quibus plura dixi in Excursu IV. in *Vindiciis Chronici super Walacria*, quaeque latius explicuit v. D. PIETER PAVLVS (g), ad finem perducta sunt omnia haec inter Imperatorem ac Flandriae Comitem dissidia et lites, intercedentibus a. 1057. in Synodo Agrippinensi, *Victore Pontifice Romano* et *Henrico* Francorum Rege; qua pace, teste MEIERO a. 1057., *terram omnem, inter flumina Scaldem et Teneram,* QVINQVE INSVLAS ZELANDICAS, *Castrum Gandense cum* QVATVOR OFFICIIS *Balduinus retinuit* (h). Res testatissima, quae nullum veritatis historicae dubium admittit; quippe quam tes-

EXCVRSVS VII.

Gallo-Flandr. Annal. Cf. EXCVRS. V. *Flandriam inter et Zeelandiam*, p. 6—105. p. 73.

(g) Disf. Inaug. *de Nexu Feudali Flandr.* p. 169.

(h) Add. BVZELIN. *Ann. Gallo-*

EXCVRSVS VII. testantur aeque exotici atque vernaculi. Expressis verbis hae Terrae in IOH. IPERII *Chron. S. Bertin.* C. 37. p. 577. vocantur „ Comitatus Alostensis cum terra Quatuor „ Officiorum. Insuper in *ZELANDIA QVINQVE INSVLAS* „ Imperator ei superaddidit, cum conditione, quod eas „ ab Imperatore teneret". Et hinc recte scribit Nostras IO. A LEID. XI. 5. p. 128. „ Factam esse pacem, ea con„ ditione, ut Comes flexo genu venia petita possideret „ in feudum terram de Aelst; praetereaque Imperatorem „ ex libertate animi ei adiecisse terram de *VIER AMBOCH*„ *TEN*, et *WALACHRIAM*, terramque ultra Schaldam, perpe„ tuis temporibus sibi suisque successoribus in feudum tenen„ dam". Nec aliter ad h. a. 1057. P. D'OVDEGHERST *Annal. de Flandr.* Chap. XL. f. „ Le Conte Baudouyn le De„ bonnaire retint par icelle paix toute la Terre, qu'est si„ tuée entre l'Escault et la Tenre, ensemble le chastel de „ Gand avec tout le païs, qui gist entre l'Escault et le „ Honte depuis la fosse appellée OTTINGHE jusques de„ vant Anvers, y joindant les Ysles de Zelande, que „ l'Empereur Henry le Second avoit donné a Baudouyn „ a la Belle Barbe: dont le Conte Baudouyn le Debonnaire „ fit audict EMPEREVR HENRY le quart, au jour de son „ couronnement HOMMAGE en sa ville de Coulongne au„ dict an mil cincquante sept". Quibus si addideris loca supra ex NOSTRO et STOKIO allegata, nec non quae plura in Probb. ad. a. 1057. profero, quaeque dixi EXCVRS. IV. nihil amplius credo desiderabis.

Me-

Memoratur sub hoc *Balduino* in DV CHESNE Probb. *famil. Guin.* fol. 58. Charta Balduini Nomiom., qua „ *Al-* „ *tare de* OOSTBVRG *cum capella in* ISENDICA *tradit Wic-* „ *bardo Abbati S. Petri Blandin.*" in OL. VRED. *H. Com. Fl.* Prodr. II. p. 544. Isendica autem et Oostburg huius Donationis partem faciunt. XXCVIII VII.

§. VI.

Balduinus cavet testamento de Zeelandia.

His igitur bonis et amplis ditionibus *Balduinus Pius* ab Imperatore ditatus, paullo post, a. vidl. 1063. bonorum terrarumque suarum inter duos filios, *Balduinum Montensem* ac *Robertum* postea *Fresonem* cognominatum, instituit divisionem. Teste enim MEIERO a. 1063. „ Aldenar- „ dae indictus ab Pio optimatium conventus, confectum „ ibi matrimonium inter ROBERTVM Pii filium natu minorem „ ac GERTRVDEM viduam Florentii Comitis Hollandiae. In- „ stitutus Robertus procurator Hollandiae ac tutor filio- „ rum Florentii ex voluntate legatorum Hollandiae. As- „ signatae ROBERTO pro sua haereditaria portione QVIN- „ QVE INSVLAE ZELANDICAE, Walachria, Scaldia (i), Zuut- „ bevera, Nortbevera, Borselia. Comitatus ad haec Alos- „ tanus cum terra quatuor Officiorum ac grandi sum- „ ma pecuniae. Adactus a patre iureiurando, ut his con-

(i) De *Scaldia* error videtur. Innuit *Wolfartsdicam*. Eumdem errorem interdum alii errarunt.

SECVNDVS VII. „ tentus nunquam fratri foret iniurius". Nec ignorat hanc donationem IO. A LEID. *Chron. Belg.* L. XIII. Cap. 2. *Hic Baldewinus frater Roberti fuit Comes Flandriae, Hannoniae, – de WALACHRIA et VIR – AMBOCHTEN. — Attendens ergo idem Baldewinus probitatem et strenuitatem Roberti Frisonis, fratris sui, Tutoris Hollandiae, contulit eidem, revertenti de terra Sancta, Comitatum Bogronensem id est Aelst, Oudenaerden, cum suis destrictibus, et WALLACHRIAM. De quibus cum Roberto* [l. Robertus] *fratri suo gratias retulisset, rediit ad Hollandiam.* In eo tamen forte errat Carmelita, quod factum *patris Balduini* tribuit filio Balduino, Roberti fratri. Hactenus igitur *Hollandiae Comites* has terras nondum sibi vindicare sustinuerunt; qui alioqui non passi fuissent, ut haec *Zeelandiae* pars tamquam hereditaria portio ROBERTO daretur, si sua ipsorum fuisset. Idem confirmant reliqui scriptores, ex quibus legi dignus P. D'OVDEGHERST *Chron. de Flandr.* Chap. XLII. p. 81. quosque plures allegat P. PAVLVS in Dissert. laud. p. 13, 14. not. a. b. Nec negarunt id ex Nostratibus Scriptores moratiores, in quibus vid. WAGEN. *Hist. Patr.* D. II. bl. 177.

§. VII.

Balduino et Roberto Frisoni. Vix triennio patri supervixit Balduinus Montensis, qui obiit a. 1070. At interim a. 1061. Florentio Holl. Comite, de-

defuncto, ROBERTVS cognomento FRESO ducta eius vidua *Ger-* EXCVRSVS VII.
trude tamquam tutor pro impuberibus Florentii liberis Hollandiam administraverat ab a. 1063—1070. Is audita Balduini patruelis morte ſtatim Comitatum Flandriae pereunte Arnulfo Com. IX. ſibi vindicavit. Quod contigit a. 1072. Quae Comitatus vindiciae iterum Zeelandorum inſulas Roberto Freſoni addicunt. Quum enim Richildis vidua, Arnulfi et Balduini mater, tutelam, quam ſibi petebat, Roberto denegaret, is ſe Flandriae hoſtem declaravit. Qua occaſione uſa Richildis, ex communi Scriptorum teſtimonio, quidquid Roberti Freſonis erat, invaſit, occupavit, et publicare, i. e. in fiscum ſuum redigere, auſa eſt. Vocantur ea bona a P. D'OVDEGHERST Cap. XLVII. p. 92. diſerte *Comitatus Alostanus, Quatuor Officia et Inſulae Zeelandiae.* Add. MEIER ad a. 1070. aliosque, et ex Noſtratibus IO. A LEID. L. XIII. C. 4, p. 132. ſq. et M. VOSS. *Annal. Holl.* L. II. p. 58. His autem Robertus cum tota *Flandria* anno 1072. recuperatis, miſsis ad *Henricum V.* Imp. nunciis *Homagium* ei fecit, et inveſtitus eſt *de Comitatu Alostano, et reliquis terris, quas ab Imperio tenebat.* Hoc factum eſſe a. 1076., quando Henricus Imper. Coloniae degebat, docet *Narr. Reſtaur. Abbat. S. Mart. Turon. in* D'ACHERII *Spicil.* T. II. Cap. XIII. fidemque facit SIGEB. a. 1076. Tenebat autem ab Rege non Flandriam, ſed terras ſupradictas, quae propterea *terrae Imperiales* vocari ſolent. Rem narrat idem

EXCVRSVS VII. P. D'OVDEGHERST Cap. LIII. p. 99. multique alii, quos ante me excitavit vir D. P. PAVLVS *Dissert.* laud. p. 16, 17. Nec modo hoc egit Robertus per nuncios, sed deinde ipse a. 1084. *Se transportá vers l'Empereur Henry* [V], *quy lors tenoit son siege deuant la cité de Romme, ou le dict* ROBERT *luy fit hommage* DES TERRES; *qu'il tenoit de luy soúbs l'Empire, et se trouuá present a la pompeuse et magnifiqu' entrée que le susdict Empereur fit en ladicte cité de Romme, ensemble au couronnement deceluy*", ut verbis utar OVDEGHERSTII Cap. LVII. p. 106. Ab hoc tempore *Robertus* quietus Flandriae Princeps fuit. Quando vero referunt, *Robertum* a. 1076. *Theoderico* privigno suo in recuperanda *Hollandia* ab Godefrido Gibboso et Traiectino Episcopo occupata opem tulisse: vid. EGMVND. *Chron.* ad a. 1076. et OVDEGHERST *Chron. de Fl.* Chap. LV. p. 103. hinc patet, Robertum admodum uxoris filio Hollando favisse; unde fieri quidem possit, ut *Robertus* pro more huius aevi privigno suo *Theoderico* has terras Zeelandicas a se in feudum tenendas tradiderit; adeoque hinc ius feudale, quod *Hollandi* Comites praetenderunt, ortum traxerit. *In proprium* tamen eas Theoderico tradidisse, nemo statuet, qui cum huius seculi consuetudines novit, tum porro ingenium et indolem ipsius *Roberti* perspectam habet: quippe qui ab externis et ab indigenis describitur tamquam *imperii* avidus et ambitiosus Princeps, etsi bonus. *Boni* enim *Principis* laudem ne ipsi quidem

P. Nos-

Nostrates huic denegant. Audi IO. A LEID. *Chron. Belg.* L. XIII. C. 1. *Robertus Friso senior, maritus Gheertrudis Comitissae, fuit Princeps bellicosissimus, et egregius, famatusque per totam Christianitatem plusquam Baldewinus frater eius —. Coepit autem ut tutor regere Hollandiam —. Fuit ENIM VERVS IVSTITIARIVS, et ab omnibus DILIGEBATVR.* EXCVRSVS VII.

§. VIIII.

Verum utcumque hoc est, mansit *Robertus* quietus *Zeelandiae Occidentalis* possessor ac Dominus, obiitque M. Octobr. a. 1093. relicto, in bonis suis herede et successore, filio cognomine, *Roberto iuniore* Comite Flandriae, qui cum eo iam ante summam rei tenuerat, et cui *has* etiam *terras* competiisse, satis docent gesta sub eo. Nam quum factus Flandriae Comes in eo esset, ut expeditionem sacram a. 1096. iniret, eum ob easdem terras Rex *Henricus* bello petivit. Rem narrat MEIERVS *Annal.* a. 1096. „ Omnis, inquit, Italia, Gallia, Germania, „ — sacrae expeditioni nomen dedêre —. Et iam paratus erat ROBERTVS — nisi a Caesare fuisset remoratus. Repetebat Henricus ALOSTANOS, QVATVOR OFFICIA, „ ARCEM GANDAVENSEM, et INSVLAS ZELANDICAS. Robertus firmo praesidio Oppida Castellaque sua hosti finitima „ emunit: — Henricus cogitur incepto desistere". Quae *Roberto iuniori.*

 bel-

HENRICVS VII. belli fuerit caussa, nusquam traditur. Sed, ut coniicere licet, repetebat *Henricus* a *Roberto iuniore Flandriae* cum suis adiunctis, quippe ex eius sententia debitas non Roberto Frisoni, neque eius filio, sed posteris *Balduini* Pii ex *Richilde* procreatis. Quare Zeelandiae partem, quae Imperii feudum erat, invadebat. Cf. WAGEN. D. II. bl. 209. et *Chronyke van Vlaenderen* D. I. bl. 119. f. Forte in his Imperator adiutus fuit a *Theoderico* Comite Hollandiae. Hunc enim a. 1095. cum Flandris pugnavisse, infra docebo. Fuit postea et aliud cum *Henrico* Rege bellum, quod tradit MEIER. *Annal. Flandr.* ad a. 1102, 1103. 1108. CHRONIC. S. BERTIN. Cap. XL. P. IV. p. 598. f. et P. D'OVDEGHERST, *Chap.* LVIII. p. 108. f. cuius quidem caussam D'OVDEGHERST se ignorare fatetur; quamquam lucem forte dabit locus CHRONICI *S. Bertini*. Fuit quum crederem, hos scriptores ex uno bello a. 1107. gesto duo fecisse ad annos 1102. et 1107. Narrant tamen SIGEBERTVS ad a. 1102. et 1103. aliique (quos recenset V. D. PAVLVS Diss. laud. p. 18.) Imperatoris bellum cum Roberto gestum, atque a. 1103. cum pace commutatum in Conventu Leodiensi, ubi Robertus *in verba Imperatoris iuravit, id est, homagium praestitit Imperatori pro omnibus iis, quae ab Im-* pe-

(k) Belli a. 1102. sq. gesti caussam primariam ob Atrebatensem episcopatum pluribus narrat J. J. MASCOV. *de rebus Imp. sub Henr. IV.* L. II. p. 125. Cf. tamen BVZELIN. *Ann. Gallo-Flandr.* p. 204. qui Robertum a Papa vult instigatum. Quod posterius clarissime confirmatur Epistola Paschalis

perio in feudum habebat: quibus verbis *Insulas Zeelandicas* comprehendi, ex superioribus satis paret (k). Revera autem Robertum tunc Homagium Imperio pro terris Imperialibus fecisse, iisque donatum esse beneficiis, quae ab Imperio Flandriae Comites tenebant, docet Epistola huius Roberti ad Lambertum Episc. (l): *Dom. Lamberto* (m) *venerabili Atrebatensium Episcopo, Robertus Flandriarum Comes, salutes et amicitias. Noverit discretio vestra, me* HOMINIVM *Imperatori Teutonico fecisse, quia aliter* FEODVM, *quod ab eo tenere per antecessoriam debeo, integre habere non poteram. Praesertim quia praeter hoc patriae nostrae pacem restitui nequaquam posse sentiebam.* At sub hoc Feudo tunc comprehensas fuisse Zeelandiae Insulas, Hollandi iuxta et Flandri consentiunt. EXCVRSVS VII.

Verum haec, quam *stabilem* volebat, pax non diu duravit. Omnes enim scriptores cum domestici tum exteri aliam Regis Henrici V. qui a. 1106. patri successit, expeditionem in Flandriam commemorant, cui se immiscuisse videntur Hollandi. Pluribus de ea SIGEB. GEMBL. CHRONOGR. SAX. p. 619. ANNAL. SAXO, CONRADVS VRSPERGENSIS, DODECHINVS, ANNAL. HILDESH. *Chronic. Elwang.* a. 1107. Rem gestam ad a. 1108. narrat hoc modo MEIERVS: „ Henri- . . . . „ ti-

lis ad Robertum Com. in BARON. *Annal.* T. XII. p. 33. §. XVIII.

(l) Inter Epistolas Lamberti N° 70. in BALVZ. *Miscell.* T. V. p. 331. excit. apud MASCOV. l. l. p. 129. 6.)

(m) Factus est *Lambertus* Episc. Atrebat. a. 1093. obiit a. 1115. BVZEL. *Ann. Flandr.* his annis.

EXCURSUS VII. „ ricus Caesar conventu Ratisponae habito, amplas — „ copias adduxit in Lotharingiam seu Brabantiam, ut „ Flandros adoriretur; ipse Alostenses et Quatuor Offi„ cia. *HOLLANDI* foedere cum eo icto *ZELANDICAS INSU*„ *LAS*: Montenses vero, hoc est, Hanonienses, non solum „ Duacum, sed totam a *ROBERTO* repetebant Flandriam, „ quibus omnibus si parendum fuisset, vitam Robertus „ privatam vivere debuisset. — — Henricus nulla re me„ morabili gesta retro abiit inglorius, paceque ad Nata„ lem Dominicum Maguncіaci facta. Duacum Augusti „ etiam permissu Flandrus retinuit". CHRONIC. S. BERT. L. I. p. 599. „ utrimque pacto simulato magis quam com„ posito [Rex] inefficax rediit. Duacum vero Rober„ to Fl. Comiti remansit". De *pace simulata* procul dubio hausit ex SIGEB. ad a. 1108. qui circa hoc tempus obiit, ac res sui temporis scripsit. Quocum concinit MATTH. VOSS. *Annal. Holl.* L. II. p. 61. *Haec inter anno duodecimi saeculi octavo, Caesar Henricus Flandrorum Comiti Roberto bellum indixerat, tracto in partes Hollandiae Hannoniaeque Comitibus, dum ille WALACHRIAM, bic Flandriam, a parente eius Roberto praereptam, recipere sperant. Nusquam tamen a Florentio mota arma invenio, quamvis universam Caesar Flandriam vastaret.*

§. IX.

§. IX.

EXCVRSVS VII.

En prima vestigia, quae nobis Flandri et Hollandi repraesentant, docentia, posteriores sese rebus Zeelandicis cis Scaldim immiscuisse, Regi Germano auxilio futuros. Fortasse quia *Robertus* iunior Comitem Hollandiae ad feudum non admiserit. Quod tamen ex coniectura dictum velim. Comes enim Hollandiae, tamquam Imperii vasallus, per se obligatus erat ad opem Caesari, si quam exigeret, ferendam. Optabile autem perquam fuisset, ut *Pacis conditiones D.* 25 *Decembr.* a. 1107. inter Regem et Flandros initae superessent! Vix enim dubito, quin ab hoc temporis articulo *quinque hae Insulae*, paullo post sub nomine *Terrae inter Scheld et Hedenese* cognitae, tunc ex pacto a Flandro in feudum *Florentio* Comiti Hollandiae concessae sint. Quae coniectura etiam est V. D. WAGEN. *Vad. Hist.* D. II. bl. 210. Paucis *Roberti* bella complexus est *l'Art de verifier les Dates* p. 634. *Ligue de l'Empereur Henri IV, continuée par Henri V, du Comte de Hainaut et du Comte de Hollande, contre Robert. Le premier* [Henricus] *lui redemande le Comté d'Alost, le* 2e [Comes Hann.] *la ville de Douai, le dernier* [Comes Holl.] *les* 5. *Isles de la Zélande.* Quod postremum si de *Feudo* accipias, omnia erunt expedita. Quidquid autem hoc est, satis hinc constat, *terras Zeelandicas*, perinde ac reliquas, *Alostum*, *Wasiam*, *Quatuor*

EXCVRSVS VII. *Officia*, fuisse *terram* sive *Dominium Imperii*, quod *Comites Flandriae* in feudum tenebant, et pro quo *homagium* praestare Imperio solebant.

§. X.

Balduino Securi C. XII. a. 1111. Carolo Bono C. XIII. Guillelmo C. XIV.

Successit *Roberto Iuniori* a. 1111. filius *Balduinus* Comes Flandriae cognomine *Securis*. Sub hoc et sequentibus Comitibus *Carolo Bono*, qui a. 1119. Balduino, et sub *Guillelmo*, qui a. 1127. Carolo Bono successit, neque Nostri neque Flandri Annales quidquam diserte de *Zeelandiae rebus* memorant, nisi hoc unum exceperis, quod MEIER. narrat ad a. 1123. „ Albaldum Abbatem Formiselensem, „ postquam bona multa, praecipue in Testrep [i. e. Ter „ Strepe prope Ostendam, seculo XIV. undis submersa] „ acquisivisset, factum esse Abbatem apud Walrighem, „ hoc est Middelburgi in Walachria, qui primum Regu„ lares fuere, sed non multo post facti sunt Praemon„ stratenses". Significat autem *Walrighem*, insulam *Walcheren*. Et de hoc primo Medioburgensium Abbate aliunde satis constat.

§. XI.

Theoderico Elsatii, a. 1128. — 1169.

Mortuo a. 1128. *Wilhelmo* Comite, successit *Theodericus Elsatius*, *Roberti Fresonis* ex filia Gertrude nepos, qui anteriorum Comitum frater erat patruelis; utpote qui ex Roberto, Phi-

Philippo, Adela, Gertrude, Fresonis liberis, procreati erant. Sub hoc et filio eius *Philippo*, ab a. 1128 — 1169 — 1191. has terras in Dominio Flandrorum fuisse, negabit nemo, qui *Pactum Heedenseanum* ab utroque Comite a. 11$\frac{67}{68}$ initum inspexerit. Quo firmius tamen res adstruatur, simulque pateat, possessas esse has terras a *Flandriae Comitibus*, tamquam *Feudum Imperii*, sqq. audiantur.

THEODORICUS VII. *et filio Philippo* a. 1169 — 1191.

Narrat P. D'OUDEGHERST Chap. LXXVII. fol. 133. vs°. Philippum Comitem a. 1164. Aquisgrani fecisse homagium Frederico Imperatori pro terris, quas *ab Imperio* tenebat; pro quibus egregia multa Privilegia accepit, imprimis Mercaturam spectantia; ita ut libere et sine teloneis navigare Flandris per Rhenum liceret. Quum autem per hoc tempus Hollandis teloneum ad *Geervliet* ab Imperio esset concessum, et hi Flandros teloneo suo gravarent: ortum hinc est a. 1165. *Hollandos* inter et *Flandros* bellum, his prosperum, illis funestum, non sine Comitis Hollandiae captivitate ac Pacto finiendum: quo in bello *Zeelandiae* feudum inter *Scheld et Heedensee* Comiti nostro *Florentio* fuit *abiudicatum*, ut diserte Charta testatur, quam ex Originali producam. Nimis memorabilia sunt verba, quam ut praetermittam, quamquam de his sq. Cap. commodior retit agendi locus: „ Philippus Comes „ Flandriae, Florentius Comes Holland. tam futuris quam „ praesentibus in perpetuum. Ex culpa F. Comitis Hol„ land. orta est discordia inter me et ipsum, quae in tan-

Prob. d. 27. Febr. a. 11$\frac{67}{68}$.

 „ tum

EXCVRSVS VII. „ tum excrevit, quod omnis terra, quam de me in feodo „ tenebat, iudicio Baronum meorum, videlicet parium ipsi„ us Comitis Hollandiae EI ABIVDICATA FVIT". (n) Habuerat igitur *Florentius* antea Feudum a Comite Flandriae; atqui illud Feudum fuisse terram *inter Scaldim et Heedensee* Chartae verba docent. Fuit igitur haec terra tunc Comitum Flandrorum, eaque postea illorum mansit. Eoque minus de his est dubitandum, quo certiora in sqq. praestabo documenta, Flandros h. t. Zeelandiae Insulas *in commune Feudum* Hollandis possidendas tradidisse. Nunc tantum mecum respicite ad Chartam Originalem

Prob. 1270. 4 Maii. FLORENTII V. a. 1270. qua profitetur „ PHILIPPVM Flan„ drens. et Virom. Comitem, et FLORENTIVM Comitem „ Hollandie Ecclesie beate Marie de Middelborgh qua„ dringentas mensuras terre in Officio de Westersub„ borgh liberas contulisse". Quod reliquum est; De *Quatuor Ambactis* si quid dubii alicuius animo insideat; testatur in

Prob. h. a. 4. Dec. Originali Charta a. 1199. *Balduinus* Com. Flandriae, se Canonicis Curtracensibus concedere *totam decimam de Hulst, sicut*, inquit, *b. m. Balduinus pater meus, et Comes PHILIPPVS avunculus meus, et antecessores mei eam tenuerunt, cum omni integritate.* De *Wasia* reliquisque ab hac parte terris etiam per haec tempora constat; sed quia huc iterum recurrendum erit, hoc pluribus adstruam Cap. IV.

§. XII.

(n) Olim hic sine sensu lectum est, *adiudicata fuit.*

§. XII.

EXCVRSVS VII.

Mortuo a. 1191. *Philippo*, successit eius soror *MARGARETA* uxor Balduini V. Com. Hannon. non sine gravi tamen cum sorore sua, Philippi Regis coniuge, *ISABELLA* altercatione; quae altercatio, postquam *Margaretam* pro se receperant *Brugenses*, *Hyprenses*, *Cortracenses*, *Aldenardani*, *Geromontani*, ALOSTANI, WASIANI, — *polliciti omnem suam fidem et operam*, *si cum Gallis bellum foret suscipiendum*, teste MEIERO a. 1191. p. 58. tandem ita est sopita, ut *Arbitri decidendis controversiis lecti Gandavum*, *Brugas*, *Hypram*, *Curtracum*, *Aldenardam*, WASIAM, ALOSTVM, *Gerardi-montem*, *cum* LOCIS IMPERIALIBVS, *quae* MINISTERIA *vocabantur*, *ac* INSVLIS MARINIS *Margaretae adiudicarent*; reliqua vero stirpi Francicae cederent. Rei successus fuit, ut, teste MEIERO, proximo a. 1192. *Balduinus Comes ad Caesarem in Germaniam profectus fidem illi de* ALOSTANIS, WASIA, QVATVOR OFFICIIS, TERRA *iuxta Schaldem*, VALACHRIA, ZVVTBEVERA, NORTBEVERA, BORSALIA, *ac reliquis Zelandiae Insulis praestiterit*; praestito itidem Regi Francico de sua *Flandria* iuramento. Quae omnia MEIERVM ex Chartis Monimentisque fide dignis hausisse, non est quod dubitemus. Cf. TE WATER *Praefat.* laud. p. IX.

Margaretae uxori Balduinia, 1191.

EXCVRSVS VII.

§. XIII.

Balduino Constantinop. a. 1194. *Ioannae* a 1206. Obiit d. 15. Nov. 1194. Margareta; successit filius *Balduinus*, postea Imperator Constantinopolitanus. Atque a. 1206. eius filia *Ioanna*. Sub hoc BALDVINO *Theodericus* VII. Comes Hollandiae, eoque a. 1203. mortuo, sub IOANNA *Ludovicus Losfensis* Theoderici VII. gener, et *Wilhelmus* de Hollandia, Theod. frater et Comes Hollandiae ius ac dominium in terras Zeelandiae directis verbis omnes agnoverunt, confirmato sollemniter Pacto Feudi Zeelandiae Heedenseano, a. 1168 inito. At deinde sub eadem *Ioanna*, (ut, Imperium quid habuerit iuris, agnoscas), *Fredericus* Imperator a. 1218. *manum iniecit Alostanis, Wasiae, Quatuor Officiis et Insulis Zeelandicis.* Et quare? Num propterea quod hae terrae iuris essent *Hollandici?* Minime vero. Nam Fredericus his terris manu iniecta, tunc demum eas *Wilhelmo* I. Comiti Hollandiae ad tempus in Feudum dedit, easdemque Comes a dicto Imper. Frederico recepit, ut docent verba Chartae Originalis a. 1221. d. 6. Maii, in qua revocatur *Sententia que data fuit apud Franekenvorde pro Comite Hollandiae Willelmo contra egregiam Flandriae et Haynoniae Comitissam Iohannam, videlicet de eo, quod ipse Comes Willelmus recepit in feodum de Domino — Frederico — Imperatore Ter-*

Prob. a. 1204. 31. Dec. 1206. 14. Oct.

Prob. h. a.

(o) Non licebat videlicet Comiti homagium diutius procrastinare quam per

Terram, QVAM IPSE TENVIT *in feodum de* PREFATA *Comitissa*. Habetur adhuc Charta in Camera Rationum Insulensi. Fuerat igitur Ioanna Flandrica antea Zeelandiae Domina. At quaenam fuit ratio, cur Ioanna ab Imperio his terris privaretur? Non alia certe fuit, quam quod *Iohanna Comes non venisset iuratum in* Imperatoris *verba. Excusavit autem Iohanna viri captivitatem, per quam non licuisset sibi id satis mature* (o) *facere, eamque excusationem, interventu quorumdam pacificatorum, Augustus tandem accepit*, teste MEIERO a. 1218. Cf. *Chronyk van Vlaenderen* D. I. bl. 318. vel ut distinctius exponit P. D'OVDEGHERST Chap. CVI. filius Frederici Heinricus, Rex Rom. a. 1221. Iohannae Homagium accepit, et terras ei restituit, revocata nimirum sententia, quam Fredericus a. 1218. Francofurti pro Wilhelmo Hollando tulerat. Haec et similia Flandrorum Testimonia a nostratibus olim in dubium saepe sunt vocata. Quod ne amplius fiat, en tibi Chartam, quam ex Originali nunc produco, qua Engelbertus Archiepisc. Colon. d. 6. Maii, a. 1221. testatur, se Moguntiae interfuisse, *ubi Dominus Henricus illustris Roman. Rex — revocavit in irritum et ad nihilum redegit sententiam illam, pro Comite Hollandiae Wilhelmo contra — Comitissam Iohannam, de eo quod — Wilhelmus recepit in Feodum de Dom. — Frederico — Imperatore* TERRAM, *quam ipse* TENVIT *in feodum de* PRAEFATA COMITISSA.

EXCVRSVS VII.

Prob. h. d.

Ein

per annum et diem, nisi iusta adesset causa.

EXCVRSVS VII. En Feudum Comitis Hollandiae a Flandris susceptum! En ius ac Dominium Imperii! Et, quod hîc primario loco probandum est, Feudum Imperii Flandricum! Hanc Flandrorum possessionem *Zeelandiae* feudalem firmiter etiam adstruit, novaque luce donat,

> *Lex sive Chora a* IOHANNA *Comitissa Flandriae et* WILHELMO *Comite Hollandiae a.* 1217. *illis de Middelburch iurata*, ut habetur in MIERIS *Cod. Dipl. Holl.* D. I. bl. 170.

Nimirum dederat hoc anno *Wilhelmus* Comes Holl. urbi Medioburgo novam *Legem* sive *Choram*; hanc Ioanna Comitissa Flandriae et Wilhelmus Comes Holl., *eorumque Castellani de Zeelandia iuraverunt inviolabiliter observandam.* Nondum enim Imp. Fredericus has terras Flandris ademtas in Comitem Hollandiae contulerat; quod factum demum est a. sq. 1218. Sed de hac re fusius dicam Cap. IV.

§. XIV.

Vti autem de Zeelandia, sic idem satis constat de *Wasia* et *Quatuor Ambactis*. Notum est de Wasianis, eos a.
Prob. h. a. 1241. a Flandris Comitibus accepisse *leges suas*, *quam Choram vulgo vocant*, ut verbis utar MEIERI (p). *Eodemque*, MEI-

(p) Qui tamen quum addit, hactenus fere Wasianos sub Imperatoribus Ro-

MEIERVS inquit, *anno Mudanis iuxta Sclusam datae ab Comitibus* Flandriae *eaedem fere leges ac Privilegia, quibus utebantur Brugenses.* Veram rem esse, docet Chartae Originalis exemplar a. 1241. quod profero insertum Chartae Roberti Com. Fl. a. 1316. 14 Mart. Immo a. seq. 1242. „ renovata sunt „ ac comprobata ab Comitibus", inquit Meierus h. a. „ Privilegia data ab Philippo Elsatio *quatuor Officiis*, in „ queis fit mentio de sex maioribus criminibus, quae poe„ na illic puniuntur capitali —. Remissus abolitusque iis„ dem Balfardus: *Assenedanis* insuper et *Bocboltanis* re„ missum servitium carrorum — debitum Comitibus". Add. D'OVDEGHERST h. a. Sub eadem Ioanna in Castellania Brugensi memorantur „ allodia apud Rodenber„ gum, Ostbergium, circa Isendicam, Vulendicam", (hodie Schconendikam) „ et Gaternessam", in OL. VRED. H. C. FL. Prodr. II. p. 536. SECVLVM VII. Prob. h. d.

§. XV.

Ioannae a. 1244. defunctae successit soror *Margareta*, nupta antea a. 1212. *Bochardo Avesniensi* Tutori suo, ex quo duos habuit filios *Ioannem Avesniensem* et *Balduinum*; deinde post dissolutum cum *Bochardo* matrimonium nupserat *Guilielmo Domnipetrae*, ex quo habuit filios *Margaretae* a. 1244.

 Gui-

Romanis atque Hollandiae Comitibus sine *certa lege vixisse*; errat in *Hollandiae* adiectione; ut infra pluribus docebo.

EXCVRSVS VII. *Guilielmum Dampetrae*, *Guidonem et Ioannem*. Quae utriusque thalami sociatio ingens malorum fons fuit et origo; quoniam posteriores liberi ipsaque mater fratres ex priori matrimonio genitos tamquam spurios illegitimeque procreatos habendos censebant, quia pater *Bochardus* se clerum dissimulasset, adeoque illicitas nuptias contraxisset. Cf. CHRON. V. VLAENDEREN I. D. bl. 346. Margareta Comitatum adepta statim a. 1245. Abbatiae Dunensi confirmavit omnia bona, quae sita erant ad *Wateruliet*, *in Officio de Hulst*. Memorabilia imprimis sunt huius chartae verba, quibus „ possessionibus, iuribusque, quae *haec* „ *Abbatia* a Comitibus *HOLLANDIAE*, et Nobilibus *ZELAN*-
Prob. M. Dec. „ *DIAE*, vel ab aliis fidelibus in *ZELANDIA* iusto titulo ac„ quisivit, illa, ut *SVPERIOR DOMINA* terrae *ZELANDIAE*, „ consensum suum adhibet, et omnia confirmat". Quae illa fuerint bona, alibi indicabo. Confirmavit eadem d. 5. Apr. a. 1269. Ecclesiae de Cambron bona, quae dederat in *Hulst*, *Stoppeldijk*, cett. „ tamquam *TERRAE DOMINA*,
Prob. h. a. 5. Apr. „ excipiens tamen *tam altam quam bassam iustitiam*", ut habent verba Chartae. Eademque a. 1247. ratas habuit omnes Baudeloae terrarum possessiones, in quibus nominatim recenset permulta loca in *Wasia* et *Quatuor Officiis*; *retenta* sibi et successoribus *in omnibus praedictis tam maiore iustitia quam minore*, in FOPP. *Coll. Dipl.* IV. p. 251. f. Sic et Oppidum Aardenburg a. 1248. ab eadem fertur obtinuisse liberum Mercatum, seu forum nundinarium, docente Belg. CHRONYKE *van Vlaenderen* D. I. bl.

350.

350. quod tamen serius a. 1268. contigisse me docet Charta Originalis, quam in Probb. d. 11. Aug. exhibeo. EXCVRSVS VII. Prob. h. d.

Non alia vero magis historia, quam quae sub hac *Margareta* contigit, nos docere Zeelandiae conditionem potest. Nimirum, ex quo *Margareta* a. 1244. Comes facta est, Parisios tetendit, ut pro *Flandria* Regi Ludovico homagium faceret; sed non alia id conditione obtinere potuit, nisi confitendo, se *Rupelmondam cum territorio de Waas* tenere etiam a Rege. Pluribus hanc Regis contra Germaniae Imperatorem extorsionem narrat D'OUDEGHERST Chap. CXIII. fol. 186. Quae quum per se nulla esset professio, et vi quodammodo extorta, hinc sq. a. 1245. Comitissa Imperatori *Frederico homagium pro terris Imperialibus* fecit, eodem obiter id docente, Chap. CXIV. fol. 188. et pluribus CHRONYKE *van Vlaenderen* D. I. bl. 347. Interim *Margareta* liberis suis ex nuptiis cum Wilhelmo Dampetra progenitis magis quam prioribus nothis, ut vocabat, *Ioanni* nempe et *Balduino d'Avesnis*, benevola, ansam dedit bello, quod fratres ex priori matrimonio geniti contra eam moverunt, petentes, ut sibi iure hereditario darentur *Flandria* et *Hannonia*, contendentes, ex Flandrûm moribus *Spurios* non dari ex *matre*. Hoc bellum sopitum est captis arbitris, Rege Franciae et Legato Sedis Papalis; qui litem ita diremerunt, ut *Ioannes d'Avesnes* nothus, utpote natu maior, haberet *Hannoniam*, salva fratri *Balduino* sua portione; *Wilhelmus* vero *Dampetra*, ut maximus natu ex alteris nuptiis, *Comitatum Flandriae* cum omni-

EXCVRSVS VII. mnibus *adiunctis*, (in quibus *Zeelandiam* fuisse, statim apparebit), salva quoque fratrum portione, vid. D'OVDEGHERST, Chap. CXIII. p. 187. adiecta ea conditione, „ut Margareta „ plenam, quamdiu viveret, haberet potestatem et admini-„ strationem praedictorum Comitatuum". Hoc factum esse mense Iul. a. 1246. docet Charta in MARTENE *Anecd.*

Prob. h. a. I. p. 1092—1094.

§. XVI.

Res Ioannis de Avesn. cum Wilhelmo C. Holl.

Post paullo, ut plerique volunt, et fidem facit bulla Innocentii PP. (q) Aleidis soror Wilhelmi Comitis Hollandiae nupsit huic Ioanni de Avesnes, ex prioribus Margaretae nuptiis procreato. Hac Wilhelmi, nunc Comitis, ac paullo post Regis Rom., affinitate fretus Avesnius animos sustulit, et nactus absentiam fratris uterini Wilhelmi Dampetrae, in terram sanctam profecti, auxiliante sororio Wilhelmo Rege *terras Flandriae Imperiales*, quas fratri per prius pactum cesserat, invasit, „ Alostanos, „ Wasios, Quatuor Officia, reliquaque foede populaba-„ tur, caussatus" (teste MEIERO a. 1248) „ Flandricum Do-„ minatum, ac quicquid beneficio Imperii teneretur, non „ esse cognitionis regis Franci, eo quod, ut intendebat, „ non essent corporis Flandrici". Immo *Ioannes de Aves-*

(q) Vid. Probb. d. 25. Oct. 1246. cum si conferas Chartam ineditam ex MIER. *Charterb.* D. I. bl. 239. qua- 20. Aug. 1246. in Prob. h. d., patebit

Avesnes ab Rege Wilhelmo ſororio per ſententiam Imperii EXCVRSVS VII.
obtinuit, ut Comite Flandriae in terra Sancta abſente *Comitatum et Terram Namurcenſem* haberet in Praeiudicium Comitis; quod docet Bulla Innocentii Papae hac de re ad Regem Wilhelmum data d. 26. Aug. 1249. quam ex Originali ex Archivis Namurcenſibus producam. Prob. h. d. Verum iterum ſopita est haec discordia, pacemque a filiis redemit *Margareta*, 60000. aureis *Avennienſi* numeratis; pro quibus fratres diſertis verbis renunciarunt a poſſeſſione *terrarum* ZEELANDIAE et WASIAE. Superest Renunciationis Charta facta a. MCCXLVIII. menſe Ianuario, in MARTENE *Anecd.* I. p. 1094. quae haec ſingularia complectitur: Prob. h. m. *Nos* IOHANNES *de* AVESNIS, *et* BALDVINVS, *fratres, Milites, filii Illuſtris Dominae Margaretae, Comitiſſae Flandriae et Haynoniae, notum facimus univerſis praeſentes literas inſpecturis –, quod, quando Dominus Rex Francorum, et Epiſcopus Tusculanus, tunc Legatus in Francia, protulerant dictum ſuum, de compromiſſo facto* [a. 1246.] *in ipſos a nobis ex parte una, et fratribus nostris,* GVILLELMO, GVIDONE, *et* IOHANNE *de Domnapetra ex altera, nos post illud dictum poſuimus in calengia ſive* RECLAMAVIMVS *Terram de* WAVERES [l. Walchres], *de* ZVBEVELAND, *de* NORBEVELAND, *de* BERSELE, *et omnes inſulas Zelandicas cum pertinentiis earum*: QVATVOR *etiam* OFFICIA, WAISIAM *et ter-*

bit quam clariſſime, Wilhelmi ſororem *Aleidem* nupſiſſe intra hos dies. Cf. not. ad 25. Oct. h. a. in Probb.

SECTIO VII. *terram de* ALOST, *Geraldimontem, et omnes dictarum terrarum pertinentias, et omnes terras, quas domini Flandriae tenebant ac tenuerunt de* IMPERATORE —. *Et nos, post dictam reclamationem, — quitamus in perpetuum — fratribus nostris —, quod neque nos — possumus aliquid reclamare in dictis terris aut earum pertinentiis, neque in feodis, neque in demaniis, neque in allodiis, neque in hereditatibus* —. Pluribus rem enarrant Flandrici Scriptores, MEIERVS, OVDEGHERSTIVS, et ex Nostratibus WAGEN. D. II. bl. 390. Addit h. a. MEIERVS, *missum huius concordiae obsidem in Flandriam* FLORENTIVM *fratrem Gulielmi*, qui tamen haud ita multo post rediisse, ex sqq. colligi poterit.

§. XVII.

Margaretae iura. Sic igitur Margareta cum filio Wilhelmo Dampetra, qui a. 1251. obiit, quieta mansit *Zeelandiae Domina*; et tamquam talis aliquot post menses recepit a *Florentio*, fratre Wilhelmi Comitis, fideiussionem, qua is promisit, *Wilhelmum* Hollandiae Comitem „ omnia iura, quae Comites „ Flandriae habebant in terra Zelandiae, recogniturum „ confirmaturumque", ut docet insignis Charta, hactenus Prob. h. d. inedita, d. 6. Iul. 1248., ac paucos post dies recepit confirmationem ab ipso *Wilhelmo II. Comite Hollandiae*, die nem- Prob. h. d. pe 3. Aug. 1248. *de terra inter Schaldim et Hedenzee*, iisdem initam conditionibus, quibus priores Comites, hoc ex-

excepto, quod „ Margareta, Comitissa Flandriae, obsides „ pacis, quos ipsa habebit de Zelandia mihi", inquit Comes „ recredet per literas meas patentes, si quos voluc„ rim". Habetur Charta apud MARTENE *Anecd.* I. p. 1037, 1038. ex Archivis Hannoniae depromta, uti et in *Camera Feudali Hollandiae*, et hinc repetita apud MIERIS *Cod. Dipl.* I. bl. 250. Et confirmatur per alterum Pactum inter *Margaretam* et *Wilhelmum* d. 19. Mai 1250. in MIERIS D. I. bl. 258. a. Praeterea d. 9. Aug. 1248. FLORENTIVS, qui tunc pro fratre Wilhelmo Rege Hollandiam et hanc partem Zeelandiae gubernabat, agnovit *debitum quoddam pecuniae* ex reditibus Comitissae Flandriae solvendum: pro quo et fideiusserunt Nobiles. Vnde errare videtur STOKIVS B. III. vs. 1016. sqq. quando narrat, Margaretam circa a. 1252. misisse ad Regem, ut is sibi *homagium* pro Zeelandia praestaret; quod non modo Wilhelmum refert negasse, sed insuper adiecisse, se *ministrum sui ministri* esse, nec eius *hominem*, i. e. vasallum, esse nolle de bonis ad *Imperium* spectantibus. Nisi haec ita accipiamus, ut Wilhelmus iis, quae fecisset, promissis postea stare negaverit; quo omnis historiae series tendit. Aliter rem expedire conatus est Scriptor Gallicus, DANIEL *Hist. de France* T. III. p. 137. in nostris rebus non usquequaque accuratus: „ Le Comte de Hollande, beau„ frere de d'Avesnes étoit chagrin contre Marguerite par„ ce que depuis qu'il se fut desait de ses Comtez de Hollan-

[Right margin: EXCURSVS VII. — Prob. h. d. — Prob. h. d. N°. I. et II. — Prob. h. d. N° III.]

EXCVRSVS VII. „ lande et de Zelande en faveur de ſon frere FLORENT, „ elle avoit voulu obliger ce nouveau Comte à lui faire „ hommage" —.

§. XVIII.

Wilhelmi Regus conatus. Wilhelmus autem, *Rex* ſimul et *Comes*, ut erat totus in ſororium ſuum Ioannem de *Aveſnes* pronus, Margaretae vero Comitisſae Ioannis matri paullatim plus iuſto offenſus, ſororio modis omnibus benefacere ſtudebat. Docent hoc Chartae, per quas hunc Ioannem inveſtivit feudo Comitatus Hannoniae, in MIERIS *Cod. Dipl.* D. I. bl. Prob. h. d. et m. 246. menſe Octobr. 1247. Eidemque Comitatum *Namurcenſem* adiudicat, bl. 247, 248. et d. 27. April. 1248. Porro in dotem cum uxore concedit terram, quam Comites Holl. a Scotiae Regibus in feudum posſederant, bl. 249. d. 27. April. 1249. Denique videtur Wilhelmus eo rem redigere cogitasſe, ut ſibi ſoli haberet terras Zeelandicas, easque non amplius a Margareta Comite relevaret. Margareta autem videns, ſe rem habituram cum Comite potente, eodemque Rege Germaniae, in amicas pacis conditiones deſcendere maluit, quam omnia perditum ire. Quapropter cum Rege tamquam Comite, d. 19. Maii 1250. Prob. h. d. ibid. bl. 258. ſqq. novas circa Zeelandiam Conditiones iniit

(r) Et quidni hoc faceret *Margareta*, quum ipſe *Epiſcopus Traiectinus*, cu-

iniit *de in commune dividendis administratione et reditibus* MCCXLVII. VII.
Zeelandiae. Interim Margareta, quum ratione Zeelandiae Regis *Wilhelmi* homo sive vasallus; contra respectu Comitatus, ipsius *Wilhelmi* Domina esset superior: moverat quaestionem de relevando feudo, uter hoc faceret. Quando igitur Comitissa durantibus turbis Feuda sua, ZEELANDIAM terrasque reliquas, quas ab Imperio tenebat, relevare a Rege Wilhelmo, ad Regnum evocato, intermiserat; quod tamen *intra annum et diem* a novo Rege fieri debuerat: hanc occasionem Wilhelmus Rex avide arripiens, non tamquam *Comes*, sed tamquam *Rex*, in Comitiis Francofurtensibus d. 11. Iul. 1252. habitis, teste Charta huius diei, in MIERIS *Cod. Dipl.* D. I. bl. 268. „ pro tribunali sedens in praesentia Principum et Magna„ tum Imperii per Episcopos definiendum curavit, quod, „ ex quo Margareta Comitissa Flandriae, per annum et „ diem neglexit contumaciter requirere FEODA, licet super „ hoc monita et requisita fuerit (r), de illis, nos secundum „ voluntatem nostram potuimus libere ordinare, ea reti„ nendo nobis vel in feodum aliis concedendo: nos „ vero praedictis sententiis auditis diligenter, ceteris „ Principibus et Magnatibus approbantibus, terram de „ Namurco — TERRAM IVXTA SCALDAM, terram de A„ LOST, terram de WASIA, et terram QVATVOR OFFICIO„ RVM, cum omnibus pertinentiis suis, carissimo sororio

cuius dioecesis erat Hollandia, Regi *Wilhelmo debitae fidelitatis homagium praestiterit*, teste BEKA p. 79.

MCCLIII. VII. „ nostro Nobili Viro IOHANNI de Avesnis, prout EADEM „ Comitissa ab IMPERIO TENVIT, in Feodum concessimus „ a nobis et imperio perpetuo possidendas". — — — Et porro: „ ex quo nos feoda, quae Comitissa praed. ab „ Imperio tenebat, eidem Iohanni concessimus in feo„ dum, villae, castra, et alia bona — parere debent ei-
Prob. h. d. N° I. „ dem Iohanni de Avesnis; et ei debent homines praedd. „ terrarum fidelitatis facere iuramentum". Eodem die Wilhelmus huic *Ioanni* Diploma dedit Investiturae *terrae iuxta Schaldin* et reliquarum terrarum, *de Waas*, *Alost*, *et IV Ambactis*, ibid. bl. 269. ex MARTEN. T. I.
Prob. h. d. N° II. p. 1165. et ab eo „ homagium recepit fidelitatis debitae „ praestito iuramento"; in quo Diplomate ea quae superius memoravi, repetuntur, additurque, si, „ illi qui post hanc „ infeudationem Iohanni homagium non fecerint, seu feo„ da eorum non requisierint, quod idem Io. de praed. „ feodis, sive retinendo vel aliis in feodum concedendo, dis„ ponere potest". Has autem literas utrasque confirmavit *Nicolaus* Episcopus Cameracensis eodem anno, *Sabbato post festum B.B. Iacobi et Christophori*, teste MARTENE
Prob. h. a. d. 28 Iul. l. l. p. 1165. f. Confirmavit hanc praeterea Sententiam Papa INNOCENTIVS per Bullam datam Perusii *III. Non.*
Prob. h. d. *Dec. Pontificatus A. X.* i. e. a. 1252. mandatque *Abbati Fuldensi* ut *eam sententiam* exsequatur, *iuxta Statutum Francofurtense*; vel alioqui *Margaretam* obsequi detrectantem excommunicet; qui rem commisit Abbatibus *S. Lau-*
Prob. h. d. *rentii Leodiensi et Lobiensi*, per Chartam datam d. 4. Iul. 1253.

1253. Quare *Henricus* Electus Leodiensis d. 15. Febr. 1253. Comitiis Mechliniae urbe sua habitis *Hannoniensibus* iniunxit, ut *Ioannem* pro vero suo Domino agnoscant, eique hominagium praestent. MIERIS D. I. bl. 270. Quod mandatum atque iudicium Rex Wilhelmus ipse tunc Mechliniae praesens per aliam Chartam confirmavit d. 15. Febr. 1253. ibid. bl. 271. Eumdemque in finem idem Henricus d. 18. Sept. 1253. „ Decano Ecclesiae in *Wa-* „ *lus* mandavit, sub poena suspensionis, ut presbyteris „ suis det in mandatis, ut singuli in suis Ecclesiis publice „ citent peremtorie nobiles infeudatos, castellanos, scul- „ tetos maiores, scabinos capitales, ac alios scabinos, „ communitates castrorum ac oppidorum, ceterosque cu- „ iuscumque conditionis homines, ut feria V. post fe- „ stum B. Matthaei, hora IX. coram Henrico Rupel- „ mundae compareant, mandatum Domini Papae diligenter „ audituri". Hinc res in apertum atque atrox bellum erupit, quod pluribus recensent *Flandri* et *Hollandi* scriptores. Ioannes de Avennes Hannoniam, contra Margareta *Walacriam* aggreditur. Pugnatur acerrime ad Westcapellam d. 4. Iul. 1253. capiunturque *Guido* Comes Flandriae et frater *Ioannes de Dampetra*, et plures alii (s). Huic bello post clades ultrocitroque factas quomodo finis sit impositus, distinctius nusquam enarratur, quam ab

Prob. h. d.

Prob. h. d.

(s) Vid. WAGEN. *Vad. Hist.* II. D. bl. 392—394. Cf. Probb. h. d.

SECTIO VII. ARM. STOKIO in Chronico vernaculo (t), qui narrat, Margaretam a Rege pacem petiisse, eaque impetrasse conditione, ut filio Avesnio traderet Hannoniam, Alostum, et IV Officia. Contra censet MEIERVS Ann. ad a. 1255. f. 77. et BVZELIN. L. VI. a. 1254. p. 288. pacem Wilhelmo vivo non esse initam. Vtri assentiar parti, dubius haereo. Videtur de pace esse actum, certe de induciis. Huc tendunt omnino duae Paparum Bullae; quarum 1ª est Innocentii Papae, d. 14. Mart. 1254. (u) qua mandat Episcopo Tornacensi, ut latam excommunicationis sententiam in Flandriae Comitissam suspendat. 2ª est eiusdem Innocentii, d. 2. Maii 1254. qua has controversias legato sedis Apostolicae componendas mandat. Quae vulgo enim huc trahitur Charta Wilhelmi Regis d. 23. Maii a. 1254. (v), qua promittit, se pacem, quam FECIT cum Margarita, fideiussurum per consanguineos suos H. Leodiensem Electum, Henricum Ducem Lotharingiae, etc. recti-us

Prob. h. d.

Prob. h. d.

(t) Rijmchronijk van Holland, B. III. vs. 1461—1465. et vs. 1487. sq.

(u) MIERIS D. I. bl. 281. ex Mart. tom. I. l. p. 1057.

(v) MIERIS I. bl. 282.

(w) Hinc leviter errat v. h. WAGEN. D. II. bl. 390. quando dicit, Margaretam pro Ioanne renunciasse ab Hannonia. Ioannes enim pro Margareta id fecit, non contra. Et sic totidem verbis I. IPER. Chron Bertin. p. 731. C. confusis tamen temporibus, Hannonia RESTITVTA fuit Comitissae Margaretae. Nisi de iure, non de facto, accipias. Nam prius pactum postulabat, ut post mortem Margaretae Hannonia ad Ioannem de Avennes rediret. Atqui de hoc iure sola fuerat controversia inter Matrem et Filium. Vid. literas Margaretae, quibus

us relata fuisset ad d. 19. Maii 1250., quo tempore reliquae pacis conditiones coaluere. Quod autem STOKIUS de tradita Avesnio Hannonia narrat, non aliunde profectum est quam ex conditione, quae iam a. 1246. inter Margaretae liberos fuerat inita: unde facile concludas, si quid initum est induciarum vel pacis, eo id rediisse, ut in integrum omnia restituerentur, prouti in Pacto divisionis inter Margaretae liberos fuerat statutum. Reddita tunc ab Ioanne Avesnio matri Margaretae, quamdiu viveret, Hannonia (w); relaxati ab Hollandiae Comite captivi Guido et Ioannes Dampetra; uti haec narrat D'OUDEGHERST Chap. CXV. fol. 190 (x). EXCURSUS VII. Prob. h. d.

Manet igitur hactenus Margareta harum terrarum Domina; neque ulla umbra, neque vestigium, apparet, *Comites Hollandiae* ius *Dominii* has in terras sibi vindicasse; aut quemquam usquam vel in Hollandia, vel in Flandria, vel in *Germania*, in dubium vocasse, num hae terrae essent Feudum Imperii, Flandrisve Comitibus competerent (y);

 sed

bus Ioanni de Avesnis filio suo Comitatum Hannoniae post mortem asserit, *M. Octobr.* a. 1256. in MARTEN. *Anecdot.* T. I. p. 1078. in Probb. D. MEERO a. 1250. p. 78. aliisque. Habeo autem testimonium, Chartam a. 1251. *M. Mart.* quae hoc conficit, ac redemtionem captivorum mense Mart. a. 1254. collocat.

(x) Nullum mihi dubium, quin hoc tempore *Guido* et *Ioannes* vinculis sint soluti. Huc tendit ingens illa pecuniae summa pro captivis expensa, testibus I. IPERIO *Chron. S. Bertin.* p. 731. D. MEERO a. 1250.

(y) Ne ipse quidem AEM. STOK. *Chron. Holl Rhythm.* hac de re dubitavit. Vid. D. II. B. III. vs. 1019—1031. cum not. ad vs. 1029.

EXCVRSVS VII. ſed contra omnia Regis Wilhelmi conamina eo tetenderunt, ut obtineret, Margaretam illo Feudo propter contumaciam excidisſe, nullam iniiciens *iuris Hollandici* mentionem, ſed e contrario feudum Zeelandiae in Ioannem Avenniensem, qui ſororem ſuam Aleidim duxerat, transferre ſatagens, qui quum Hannoniae tantum Comes esſet, procul ab ea aberat ſpe et cogitatione, fore ut aliquando eius posteri, ſeculo XIV. ineunte, per Ioannem II. Hollandiae et Hannoniae ſimul Comitem, has terras in Dominium Hollandicum transfunderent. Immo tantum abſuit, ut Hollandi ius aliquod dominiale [illud enim crepare ſeriores ex ignorantia *rei feudalis* ſolent] has in terras tunc ſibi vindicaverint, ut contra paullo post, mortuo Rege Wilhelmo, frater eius *Florentius*, defuncti filii Tutor, pactus ſit, ſe ducturum *Guidonis* Flandrici filiam, Margaretae neptem, cum eaque Feudum Zeelandiae in dotem accepturum. Quod tamen immatura eius mors prohibuit, ut pluribus dicetur Cap. IV. Conſule interim MIERVM a. 1256. et ipſas Pacti tabulas (z). Tantum, inquam, abſuit, ut contra paullo ante obitum *Margaretae* a. 1278. *Guido* Flandriae et *Florentius* Hollandiae Comites mutuum confederationis ac defenſionis fedus inierint, Prob. a. 127x. d. 25 Maii. docente *Charta* inedita in *Camera Rationum Inſulenſi*; cuius ſcopus primarius non alius fuisſe videtur, quam ut *Io-*

an-

(z) MIERIS Charterb. D. I. bl. 295. et hinc in Probb. a. 1256. d. 13 Oct. N° II. et III.

annem de Avesnes a Zeelandiae possessione averterent, excluderentque. EXCVRSVS VII.

Non desiit deinde *Margareta* hoc Imperii Feudum ab Imperio relevare, neque agnoscere id Reges Germ. detrectarunt. Exstat in *Archivis Flandr.* apud OLIV. VRED. Probb. ad *Geneal.* P. I. p. 96. Charta Regis *Richardi* paullo post mortem Regis Wilhelmi a. 1258. data, qua Prob. 20. April. Margaretae promittit, se revocaturum et irritam declaraturum Sententiam *Wilhelmi* Regis contra Margaretam latam. Quibus promissis postea stetit. Nam teste MEIERO, *Richardus Caesar*, Cameraci a 1260. *Margaretae principi inducto* GVILIELMI *Hollandi decreto, Alostiam, Raplemondam, terrasque reliquas Imperiales, reddidit.* Porro a. 1262. *Richardus, petente Margareta, Guidonem filium eius recepit in fidem, ac Principem salutavit Sacri Imperii*, sive, ut idem loquitur MEIERVS ad a. 1279. L. X. pr. GVIDO *de iisdem terris nomine matris in urbe Gandavo iuravit in verba Caesaris Richardi.* Dabo ambas Richardi Regis literas ad d. 27. Iun. 1260. in Probb.

Fecit et alia, quae plenum Comitissae ius in terras Flandricas, IV. Officia, etc. probant. Anno enim 1266. instituit tria Brugensi in agro tribunalia, quorum unum foret Rodenburgi, hodie Aardenburg, *ordinemque instituit iudiciorum ac rationem litigandi*, MEIERO a. 1266. Eidemque Rodenburgo d. 11. Aug. 1268. concessit liberum Mercatum annuum per XIV. dies. Signabatur a. 1276. moneta Flandri- Prob. h. d.

EXCVRSVS VII. drica duobus tantum locis, *Gandavi* atque ALOSTI, ibid. h. a. Eadem construxit Monasterium *Hagam* in Quatuor Officiis, MEIER. ad a. 1279. nec non Hospitale Ardenburgi, ibid. Cap. X. init. donavitque a. 1279. filius GVIDO „ Scabinis de Moere, ut iura peterent a Scabi-

Prob. d. 3. Iun. 1279. „ nis de Ardenburg". ex Charta Originali. Iisdemque Ardenburgensibus permisit, ut fodiant ab utraque parte flu-

Prob. h. a. 4. Iun. minis *Eede*. Habebat etiam Walterum quemdam Ramsin, qui Gandavi simul et quatuor Officiorum Baiulus erat,

Prob M. Maio. vocaturque in Charta inedita a. 1273. *Watier Ramsin jadis nostre Baillu de Gant et des Quatre Mestiers*; in eademque Charta confirmat venditionem *Terrae de Riedick* in *Officio de Hulst*, factam Abbatiae Camberonae. Nec non confirmavit d. 25. April. a. 1272. Canonicis Curtra-

Prob. a. 1199 4 Dec. censibus per Chartam itidem ineditam *Decimam de Hulst*, quam ipsius Pater *Balduinus* et mater *Maria* illis a. 1199. concesserant.

§. XIX.

Guidoni Comiti. Margaretae a. 1280. d. 10. Febr. defunctae successit in Flandriam GVIDO, mortuo antea fratre Wilhelmo, in Hannoniam vero IOANNES Avesniensis iunior, Ioannis defuncti filius: uti haec ex Pacto debebant. Ad Flandriam autem spectabant terrae Imperiales, in his *Zeelandia*. Has ab Imperio relevare ante *annum* et *diem* omisit Guido.

do. Hinc *Rudolphus Caesar per ſententiam declarat Imperialem, Aluſtanos, WASIAM, IV. Officia, INSVLASQVE ZEELANDICAS ad fiscum rediisſe, eo quod de iis GVIDO non praeſtitisſet in tempore iuramentum, attribuitque Caeſar eas omnes ditiones Ioann. Avenienſi Comiti Hannoniae.* Rem ita narrat MEIER. a. 1280. et novam hanc *Ioannis* infeudationem comprobant Chartae Regis *Rudolphi* d. 6. Nov. 1279. in MIERIS D. I. bl. 401. imprimis duae d. 26. Iun. a. 1280. bl. 408, 409. Ne quid vero dubii remaneret, confirmavit Rex Rudolphus iudicium in Curia Wilhelmi Regis in gratiam Ioannis de Avesnis, Hannoniae Comitis, contra Margaretam Flandricam latum d. 11. Iul. 1252. idque in praeſentia multorum Epiſcoporum, Ducum et Comitum. Exſtat huius confirmationis Charta die 5. Aug. a. 1281. Nuremburchi data in MARTENE *Anecd.* T. I. p. 1163. et hinc in MIERIS D. I. bl. 415. Eamdemque ob cauſſam Rex Rudolphus per literas patentes d. 5 Aug. mandat, *Nobilibus, Ministerialibus, Militibus, Vasſallis et popularibus univerſis, per terram de Alost, per TERRAM IVXTA SCHALDAM, per terram Geraldi-montis, per terram WASIAE et per terram QVATVOR OFFICIORVM — dilectis ſuis et Imperii Romani fidelibus, — ut praefato Haynnoniae Comiti, veluti ſuo Domino temporali praeſtent homagium, et fidelitatis debitae iuramentum.* Quod quo facilius obtineat, ſcribit etiam Rex ad Epiſcopum *Cameracenſem*, cuius dioeceſis haec plurimum erant, eique iniungit, ut

LXXXVIII. VII.

Probb. his aa.

Prob. h. d. No. I.

Prob. h. d. N° II.

XCVIII. VII. *ad principaliora loca harum terrarum accedens,* IOHANNEM *Comitem sive certum procuratorem ipsius suo nomine in corporalem possessionem — inducat cum solemnitatibus debitis et consuetis.* Idque propterea Cameracensi iniunctum est, quia Comes Ioannes ipse hunc Regi nominarat, teste Charta *Rudolphi* a. 1281. ib. p. 1170. Nec solum ad hunc, sed eodem etiam die scripsit ad *harum terrarum Nobiles* (a), quos inter nominatim recensentur *Io. de Aldenardo, R. Dominus de Liedekerke, D D. de Gavre, de Bevere, Ph. Dominus de* AXELE, *W. de* WATERVLIET, *— dilecti sui et Imperii Romani fideles,* ut huic Ioanni tamquam *Domino obediant,* MARTENE l. l. p. 1170. et paullo etiam post d. 12. Octobr. ad Comitem *Luxenburgicum*, ut Comitem in terras introducat, ib. p. 1171. Exstat responsio Episcopi *Cameracensis* ad Regem Rudolphum sabbato post Octav. *Epiphan.* Dom. i. e. 14. Ian. 1281. qua docet, se, etsi *Comitis Flandriae* minis territum, tamen nihil praetermisisse, quominus Ioannem induceret in possessionem primo *Gerardi-montis*, deinde etiam *Terrae de Alost; ibidem vero ab incolis villae de Alost; ballivo Comitis Flandriae, Scabinis, rectoribus, et iustitiae terrae — inobedientiam et rebellionem reperisse duriorem.* Quod autem ad *Wasiam* et *Zeelandiam*, quae suae non erant dioecesis, *quia*, inquit, *terra Quatuor Officiorum, Wasiae, et*

Prob. 9. Aug. — Prob. h. d. — Prob. h. d.

(a) Non vero ad Hannoniae Vasallos, ut perperam MARTENE.
(b) Non est animus omnes has Chartas, quas apud MARTENE le-

et SVPRA SCHALDIM extra nostram dioecesim constituta, habitatoresque eiusdem, et eorum mores prorsus a nostra erant alieni notitia; nec absque vitae nostrorum discrimine nobis patebat aditus ad easdem — fuimus mandatum vestrum, prout nobis licuit, exsecuti. Rudolphus his literis acceptis citavit Episcopum Cameracensem ad *perbibendum testimonium de vi sibi illata a Comite Flandrensi aut suis, cum Comitem Hannoniae auctoritate imperiali in possessionem terrarum illi concessarum immittere voluit.* Habetur omnis caussae processus multis in literis, quas ex Cartario Hasnoniensi Dominorum de Avesnis MARTENEA diligentia protulit p. 1175 — 1180. (b) quem rerum processum secuta est sententia contra Comitem Flandriae, ipso praesente, pronunciata Wormatiae d. 15. Iun. a. 1282. p. 1181 — 1183. ex qua patet, in Comitiis fer. V. *post Dominicam Misericordia Dom.* i. e. 16. Aprilis, Hagenoae habitis, IOANNEM de Avesnis, praesente GVIDONE Comite Flandriae, apud Regem conquestum esse, quod „ Guido ipsum impediverat, quominus — possideret terram „ de Alost, terram super Schaldam, terram Geraldimon„ tis, terram Wasiae et terram Quatuor-Officiorum". Qua querela postea rite examinata, citatoque *Guidone*, neque tamen tunc comparente „ in praesentia Episcoporum „ Wormatiae ac Spirensis, Ottonis Marchionis, Comitis „ Gel-

MCCLXXVII.

Prob. a. 1282. 16. Apr. et 27. Maii.

Prob. 15. Iun.

legere cum exteri tum nostrates earum tantum summam exhibere possunt, in *Codice Probatt.* repetere; sufficiet.

EXCVRSVS VII. „ Gelriae, Seinensis, Nassov. etc. hae terrae Comiti Gui-
„ doni sunt abiudicatae, non obstante contumaci eius ab-
Prob. d. 15. Iun. 1282. Nº I. „ sentia, et adiudicatae Hainoniae Comiti". Scripsit Rex eodem die 15. Iun. 1282. ad Episcopum Cameracensem, de lata hac in Flandrum sententia in Conventu Wormatiensi, eique iniunxit, ut publice in harum terrarum Ecclesiis denunciet, ut omnes et singuli, qui feoda possideant „ in terris de Alost, Quatuor Officiis, terra Wasia
Prob 15. Iun Nº II. „ et terra supra Schaldam, ea a Comite Haynoniae tam-
„ quam Domino deinceps recipiant". Exstat Charta ibid.
Prob. 15. Iun. Nº III. p. 1183. Mittit porro literas „ ad universos harum terrarum „ Vasallos, rectores, villicos, iusticiarios, scabinos et universitates civitatum, oppidorum, et villarum, ac populares „ universos, mandatque, ut intra 6. septimanas et tres dies „ post receptionem harum a Comite Hannoniae recipiant „ feoda sua, quae ratione Dominii possident, eique faciant debitae fidelitatis et homagii Sacramentum". ib. Charta p. 1184. Ipsumque *Comitem Flandriae* per alias literas,
Prob. h. d. d. 17. Iun. 1282. ob ipsius Contumaciam ex Principum sententia proscribit, et extra pacem ponit, p. 1185.

Quemadmodum autem Rex de terra *Alostana* reliquisque ditionibus ad Episcopum Cameracensem scripserat: sic etiam de *terra Wasia*, reliquisque, quae dioecesis Vltra-

(c) De Dioecesis Traiect. extensione per omnes has terras vide supra p. 167. Hinc explices, quod Episcopus Traiect. vel maius Capitulum a. 1258. *Decimas*, quas a se tenebat *J. de Praet* in Parochiis B. Mariae Brugis, transfert

traiectinae erant, ſcripſit ad OFFICIALEM *Eccleſiae* TRAIECTINAE, nec non ad Comitem Hollandiae FLORENTIVM, qui tunc Zeelandiam a Flandro Comite in Feudum tenebat. Nempe primo, d. 15. Iun. 1282. dedit *ad Officialem Praepoſiti Traiectenſis* Epiſtolam (c), iisdem verbis, quibus ſupra hoc die dederat ad *Cameracenſem*, quae exſtat in Archivo Hannonienſi, docente MARTENE p. 1184. not. *a*). Fuit tunc Officialis *Wilbelmus de Montfoord*, *Canonicus Traiectenſis*, qui in reſcripto ſuo ad *Regem Rudolphum*, dato die 29. Iul. 1282. p. 1186. indicat, quod „ convocatis apud Brieveleth [l. Biervleth, hodie Biervliet] Decano et omnibus presbyteris et Capellanis „ QVATVOR OFFICIORVM, prout in extremis terminis Traiectenſis Dioeceſis commorantur — literas Regis — fecit per Decanum publice praelegi, vasſallos et feodales monuit, et eos denunciavit, ut intra ſex ſeptimanas „ et tres dies — feoda ſua a D. Iohanne reciperent, et „ ei facerent debitae fidelitatis et homagii ſacramentum; „ et ſimiliter villicis, rectoribus, iusticiariis, ſcabinis et „ univerſitatibus — perſonaliter denuntiavit, ut — per „ Syndicos ſuos ipſi Comiti Hayn. faciant et exhibeant — „ fidelitatis debitae iuramentum. — Eosque abſolutos ab „ omni homagio — Comiti Flandriae — denuntiavit".

EXCVRSVS VII.

Prob. h. d. Nº IV.

Prob. 29. Iul.

Ff 3 Quum

fert in Capitulum Brugenſe ſub annua penſione, quae hodienunc ſolvitur Canonicis acatholicis Traiectenſibus, notante FOPPENS *Dipl. Coll.* T. IV. p. 561. ad Chartam huc ſpectantem.

EXCVRSVS VII. Quum vero terra Zeelandiae a Flandro in *subfeudum* data esset Comiti Florentio V., ut postea videbimus: hinc Imperator Rudolphus die 19. Decembris a. 1282. literas misit ad Florentium V., quibus ei, ob *fidelitatem*, qua Imperio tenebatur, mandavit, ut Ioannem de Avesnis [erat hic eius Consobrinus] in possessionem terrarum „ de „ Alost, IVXTA SCHALDIM, Geraldi-montis, Wasiae, et „ Quatuor Officiorum intromittat, eumque in eisdem ter- „ ris auctoritate Regia, CESSANTE CONDITIONE qualibet, „ manuteneat, iuvet ac defendat". Nec mirum hoc! siquidem Florentius V. eodem anno 1282. die 31. Augusti [pro quo perperam in MARTENE p. 1133. scribitur MCCLXXII. et apud MIERIS D. I. bl. 364. MCCXXII.] sese ad defensionem *consanguinei sui* IOHANNIS *Avesniensis obligaverat contra quoscumque*, ne ipso quidem excepto *Guidone Comite Flandriae*, cuius tamen filiam uxorem duxerat. Vnde videtis, tantum eo abfuisse tempore, ut *Zeelandos* inter et *Flandros* de *Dominio* contentio esset, ut contra Comes Holl. iuberetur, in vindicando *Zeelandiae Dominio*, Hannoniensibus contra Flandros adesse. Verum videtur Florentius, ut vir erat sagax et regnandi peritus, egregie in his nimium egisse, et tempori inserviens paullo post Guidoni magis contra Avesnium favisse. Nam, sicut hi antea, a 1278. mutuum defensionis pactum inierant, iis exceptis *quibus iure feodali astringeretur:* ita paullo post ab hac cum Avesnio a. 1282. inita pactione statim resiliit, iterumque *Guidoni* opem suam promisit, vel ut

Prob. 19. Dec. — Prob. h. d. — Prob. 25. Maii. 1278.

ut in Originali charta habetur, spondet „ Guidoni Co- „ miti Flandr. socero suo omnem adversus Avesnium „ opem; nec se passurum promittit, ut quisquam ex suis „ terris Iohannem Com. Hannoniae nepotem adiuvet „ contra Guidonem; quod si quis facere sustineat, non „ impune id eum laturum". Enimvero Zeelandiae subditos, ut Ioannem novum Dominum superiorem agnoscerent, Regis Rudolphi iussu, hortatus erat *Praepositus Traiectensis*. Atqui eo magis haec probant, quaestionem de possidenda Zeelandia, quam hactenus tenebat Florentius, esse agitatam inter *Flandros Hannoniosque*, cognatos (minime vero inter Flandros et *Hollandos*), quod Florentio Hollando maior obtigit in aula Caesarea gratia et favor, hac imprimis discordia flagrante; quippe idem Florentius aquis turbatis piscari satagens, quatriduo duntaxat post latam in Guidonem ab Rege sententiam, ab eodem Rege obtinuit, ut in Hollandiae Comitatu si sine masculo herede legitimo decedat, „ filiae ipsius in „ Comitatu et Feodis, quae ab ipso et Imperio tenet, succedant; uxor vero eius tutela fungatur, quamdiu ad se„ cundas nuptias non transeat". Exstat Originale huius Vidimus in Cod. Probb. Sed haec in transitu, ut Florentii ingenium perspiciamus.

EXCURSUS VII. Prob. 15. Maii. 1283.

Prob. 19. Iun.

Neque hic *Rudolphi* substiterunt conamina ad iura Imperii contra Comitem Flandriae vindicanda. Maius accessit robur per sequentia. Nimirum iuridicos hos Imperii actus singularibus suis Chartis ac sigillis confirmarunt,

1° Si-

EXCVRSVS VII. 1° SIFRIDVS Colonienſis Archiepiſcopus, Data feria III. poſt octavas Paſchae [i. e. 27. April. 1283.] MARTENE p. 1191.

2° WERNHERVS, Maguntinus Archiepiſcopus, die 13. August. a. 1282. p. 1190.

3.° IOHANNES Dux Westphaliae d. 20. Aug. 1282. ſic enim pro MCCLXXII. legendum eſſe apud MARTENE p. 1132. ſatis per ſe nunc patet. Rudolphus enim a. 1272. nondum Rex erat.

4° Praeterea, ne quid a parte familiae *Aveſnienſis* obſtaculi oriretur, Rex iam ante latam ſententiam curaverat, ut OTTO Marchio Brandenburgenſis conſentiret, *et ratum haberet et gratum, quidquid Rex circa Comitem Aveſniae* [qui *Ottonis* coniugis propatruus erat] *in praemiſſis fecerit, vel ſequentibus ad praemiſſa, ſine ſuo tamen praeiudicio:* Dat. 15. Iul. 1281. in MARTENE p. 1161. et hinc apud MIERIS D. I. bl. 413. Eumdemque in finem videtur HERMAN Comes de Henneberg tam pro ſe quam pro liberis, in his *Ottonis Marchionis* uxore, véndidiſſe huic Ioanni, quidquid iuris et bonorum *Margareta* uxor ſua Wilhelmi II. ſoror *in Comitatu Hollandiae* habebat, ex Charta Mens. Aug. a. 1281. in MARTENE p. 1162. et MIERIS D. I. bl. 418. Sub *Comitatu* autem Hollandiae etiam tunc *terrae Zeelandicae* comprehendebantur.

5° RVDOLPHVS porro Ioannem a. 1284. d. 1. Maii decla-

(d) Brevem harum [illegible] recenſum feci in *Codice probationum* ad

clarat Vicarium suum generalem in partibus Tusciae, teste Charta in MARTENE p. 1192. MCCVIII–VII.

6° Denique Rex Rudolphus, ut vidit, Comitem Flandriae in contumacia sua persistere, curavit, ut Legatus Papalis in Alemanniae partibus constitutus rebus interveniret; rogavitque Rex, teste Charta MARTENEA p. 1208 — 1210. *ut Legatus suam temporalem iurisdictionem coadiuvaret spirituali gladio* —, imperatque iccirco Legatus, ut *Comes Flandriae antedictis terris exeat, sub poena excommunicationis*, monetque *Vasallos, ne* Flandro *auxilium praestent*, sed *Iohannem recipiant*. Scripta est Charta a. 1286. d. 7. Aprilis; secutaque est d. 15. Aprilis alia Epistola eiusdem Legati, qua monet adhaerentes Comiti Flandriae, ut intra 2. menses a rebellione desistant, sub poena proscriptionis atque excommunicationis, p. 1216. (d). Quamdiu autem hae turbae duraverint, vel hinc doceri possumus, quod Imperator Albertus anno Regni sui primo, d. 4. Mart. 1299. per Imperii sententiam pro Tribunali sedens *omnes sententias per Rudolphum R. Reg. et processus per ipsum factos* confirmavit; hoc tamen salvo; *si non darentur legitima documenta, quibus iidem Processus et sententiae iure elidi, valerent*. Docet hoc *Charta* inserta alteri *Alberti* Regis, hactenus ineditae, in Probb. a. 1299. 25. Apr.

 Quid

ad annos 1281. 15. Iul. et M. Aug.; 27. Apr.; 1284. 1. Maii; 1286. 7. 1282. d. 13. 20. et 31. Aug., 1283. Apr. 15. Apr.

XXCVRSVS VII. Quid contra haec omnia molitus sit GVIDO Comes, parum cognosceretur, nisi adiuvarent publica Monumenta. Redeunt fere ad haec tria:

Primo enim ille, teste MEIERO ad a. 1280. *sentiens, se maxima gravatum iniuria Romanum* pro se *appellavit Pontificem*; quo tamen successu non adiicitur: ex supra dictis autem videtur Papa magis actis *Rudolphi* favisse quam *Guidonis*.

Secundo, *Florentium* Comitem Hollandiae, qui ab eo Zeelandiae feudum tenebat, d. 15. Maii 1283. suas in partes contra *Ioannem Avesnium* traxit; ut supra diximus. Pro quo beneficio *Guido* contra d. 31. Maii 1283. filiae suae *Beatrici* nomine dotis summam 10000. £. pecuniae assignat, si matrimonium iniret: ut me docet Charta Originalis h. a., quas nuptias h. a. initas, hinc fit probabile. Prob. h. d.

Tertio, ex literis Compromissi d. 19. Iun. 1284. discimus, Guidonem Flandriae et Ioannem Hannoniae Comites super discordiis inter ipsos motis compromisisse in duos arbitros litibus componendis utrimque electos [tunc temporis enim omnes gravioris momenti caussae vel armis vel sumtis arbitris decidebantur]; erant autem hi Ioannes Episcopus Leodiensis, et Burchardus Electus Metensis, qui iureiurando ex aequo se iudicaturos pollicebantur; ac litigantes iureiurando quoque promittebant, sese horum arbitrio in omnibus firmiter staturos. Qualem vero hoc arbitrium habuerit exitum, nusquam proditum invenio. Si vero ex ipsa historia iudicare licet, imprimis si alterum Prob. h. d.

rum Compromissum, de quo mox dicam, in consilium advoco, tunc satis persuasum habeo, quod omnes Ioannis et Burchardi conatus in vanum abierint. Exstat saltem in MARTENE Charta Legati Apostolicae sedis, d. 7. Apr. 1286. qua is Comiti Flandriae excommunicationem minatur, nisi Regi obediat, et terras antedictas missas faciat. Contra in OLIV. VRED. *Sigill. Com. Flandr.* p. 50. et hinc in MIERIS D. I. bl. 471. habetur Charta *Guidonis* d. 25. Maii a. 1287. qua GVIDO declarat, quod *antecessores sui, terram de Alost, Geraldi M., terram IV. Officiorum, terram Wasiae, cum terra supra Scaldem, cum earum pertinentiis, universis, et singulis, terram de Walcres, de Zuyt-bevelant, de Noortbevelant, de Borsele, et omnes insulas Zelandiae* —.— *pacifice tenuerunt, et possederunt, et specialiter Ill. D. Margareta; cui nos* (inquit) *in Comitatu Flandrensi et dictis terris successimus.* Placati tamen hoc vel sq. anno sunt Caesar *Rudolphus* et *Guido*, etsi nondum ab excommunicatione liberatus; atque a Caesare pro terris controversis ad Homagium admissus. Docet hoc Originale Vidimus Rudolphi, d. 15. Martt. 1288. per quod *Guidonem super faciendo nobis et Imperio homagio debito, ad fe. iter facturum — non obstante proscriptionis vinculo — in nostram,* inquit, *et Imperii protectionem recepimus et conductum.* Proxima vero illa *Guidonis* declaratio, d. 25. Maii a. 1287. exhibita, perperam et sine caussa a Viro quodam Doct. exsibilata, aeque *Florentium* C. Holl. tangebat atque *Io-*

EXCVRSVS VII.

Prob. 7. April. 1286.

Prob. h. d.

Guido investitur ab Rudolpho R.

Prob. h. d.

 an-

EXCVRSVS VII. annem Hannon. Quippe Florentius d. 24. Mart. 1287. a Prob. h. d. Rudolpho R. pro se eiusmodi obtinuerat privilegia ac favores, qui satis docebant, quo tenderet ille; eaque fortasse prospiciens Guido mutavit consilium; sed frustra, ut docuit eventus. Quantum valeant aulicae artes, quamque lubrica fuerit tunc temporis iuris via, non melius doceri possis quam ex sqq. *Rudolphi* actis. Nimirum Comes *Florentius*. V., qui hoc tempore Zeelandiam a Flandris in *purum Feudum* obtinebat, uti postea docebo (e): ut erat strenuus iurisdictionis suae propagator, in rebus turbatis sua commoda sectans, interiectis paucis tantum an- Prob. h. d. N° I. nis, anno nempe 1290. d. 8. Maii, impetraverat ab Rege *Rudolpho*, sui perquam oblito, neque in memoriam revocato, quot conventus Iuridicos, quas turbas, quantas inimicitias et odia paullo ante excitassent *hae terrae Imperiales*; impetraverat, inquam, ut ad Zeelandiae Nobiles, Hollandiae Comiti tunc rebelles et Flandriae Comiti adhaerentes, nimirum D.D. De Renesse, Brederode, Borselen, Maalsteden, Cruiningen, Cats, aliosque, scriberet, mandaretque, ut Florentium *cum fidei puritate recognoscant Dominum suum verum*; se non toleraturum, *ut suum et Imperii tam nobilem Vasallum deserant*. Vtitur autem Rudolphus, id quod rei caput est, argumentis, quae procul du-

(e) Semper distinguendum inter et Ioannem d'Avesnes; et inter directum Zeelandiae Feudum, de subfeudum, quod Florentii Comitis quo controversia inter Guidonem Holl. erat. *Guido* enim directe ab Imperio,

dubio Florentius V,, ipſe vel per alios, ei ſuppeditaverit: EXCVRSVS VII.
„ 1º quod claro clarius innoteſcit, quod a tempore, cu-
„ ius non exſtat memoria, Comites Hollandiae a Regibus
„ et Imperatoribus *INSVLAM ZELANDENSEM* (f) — tenere
„ in feodum conſueverunt. 2º Quod idem, qui hodie Comi-
„ tatum Hollandiae regit, dictam *INSVLAM* a nobis et
„ Imperio more ſuorum progenitorum detinuit hactenus,
„ utpote verus Imperii Vaſallus, ratione dictae inſulae
„ *IMMEDIATE*. 3º. Dictam Inſulam ab alio teneri Domino
„ debere, quam a nobis et Imperio, non credimus, ne-
„ que ſcimus, nec audivimus". 4º Propterea admira-
ri ſe ſcribit, „ quod vos dictae Inſulae incolae, aſſum-
„ to rebellionis ſupercilio contra veſtrum verum Domi-
„ num, Comitem Hollandiae, immo, ut verius fateamur,
„ contra Imperium — ad iugum alterius *ADVLTERINI DO-*
„ *MINI* [Guidonem intelligit] aſpirantes, — conſpiraſtis".
Haec manifestisſime eſſe falſa, quisque videt, et, ſi cum
iis conferas quae antea ſcripſerat Rudolphus, ac to-
ties totiesque inculcaverat, facile patebit, has literas mo-
do ſubrepticio ac ſine iuſto rei examine a Rege Rudolpho
per Florentium tamquam aliquod μορμολυκεῖον contra Zee-
landos Nobiles eſſe impetratas. Et quod magis mireris,
idem ille Rudolphus eodem anno et die, quibus ad Flo-

 ren-

rio, *Florentius* ab *Guidone* pendebat; non vero is ab Imperio immediate.

(f) Si reſpicitis ad locutionem *Zeelandenſem Inſulam*, ſatis patet, hanc Chartam ſine iuſto rei examine eſſe concesſam.

EXCVRSVS VII. rentium Com. contra Nobiles Zeeland. scribit, e contrario hos Zeelandiae Nobiles large donavit, iisque tertiam partem in precariis concessit. Nec caruit *Rudolphus* suspicione, ipsum pecuniae avidissimum pluris licentibus multa indulgere fuisse solitum. Quam in rem confer, quae WAGEN. *Vad. Hist.* D. III. bl. 28. notavit ex TRITHEM. *Chron. Hirsaug.* T. II. p. 49. a. 1286.

Prob. 8. Maii 1290. N° II.

Adolpho R. invisus.

Guido Comes, exstincto Rege Rudolpho, non magis faventem nactus est successorem eius Adolphum; quippe qui a° Regni II., d. 29. Maii 1293. ad omnes Imperii Nobiles mandata dedit, ne quis *Guidoni* contra *Ioannem de Avesnis* auxilium ferret, quum *plene sciret, quae damna vel dispendia* GVIDO *Comes Flandriae per iniurias* [et] *devastationes nobili viro Iohanni de H.... intulerit.* At mutabatur post mortem *Adolphi* rerum facies a. 1298. Guido enim *defuncto post annos aliquot Rodulpho Caesari Alberto apud Aquasgrani iureiurando se devinxit, revocata sententia Rodulphi.* Vid. MEIER. L. X. init. Contigit hoc, eodem docente, a. 1298. *Guido*, inquit, *Aquasgrani profectus ad coronationem* [fuit ea d. 24. Aug. 1298.] *Alberti Caesaris, de Comitatu Alostensi in eius verba iuravit, ac fidem praestitit, princeps ab eo appellatus Imperii, absolutusque est ab sententia Rhodulphi Augusti, qui Ioanni Aven. eum Comitatum attribuerat.* Quae Meieri verba an tantum ad *Alostum* spectent, dubium videretur, nisi simul sermo esset de revocata Rudolphi sententia, quae Guidoni reli-

Investitur denuo ab Alberto R.

quas

quas terras ademerat. Errare autem *Meierum*, docent, EXCVRSVS VII.
quae superſunt, Tabulae Inveſtiturae ab Imperatore Alberto I. *Guidoni* concesſae, d. 24. Aug. 1298. Vnde lucem accipiunt duae aliae Chartae, d. 22. Febr. a. 1298. ex Originali deſcriptae, ac per formam ſyngraphae datae, altera ab Everardo Comite de Castenelleboge, altera ab Alberto Domino de Clingenberg, quibus confitentur, Guidonem Com. Flandr. ſibi feudi nomine dedisſe 100. Libr. Turon. et alodium 200. £. annui reditus, ea conditione, Prob. h. d.
ut ipſum in rebus ſuis in Curia Regis Romanor. adiuvent. N° I. II.
Et huc procul dubio ſpectat tertia eiusdem diei Charta, cuius argumentum hoc invenio: *Lettres d'Evrard de la Pierre Chancelier de l'Empereur Albert ſur l'hommage de Guy Comte de Flandres.* Quae ſatis indicant, efficacem pecuniae vim etiam hic valuisſe. *Guido* itaque adeptus revoca- Prob.
tionis literas, inveſtitus iterum est de terris tamdiu con- N° III.
troverſis. His autem *Ioannes de Avesnis* Comes Hannoniae auditis ſtatim ſe contulit in aulam Caeſaream, et die 25. Sept. 1298. *ad Imperatoris Alberti tribunal apud Spiram* ſe ſtitit, teste Charta Originali, ibidemque d. 4. Mart. 1299. ab eo obtinuit, ut *omnes ſententiae per D. Rudolphum Rom. Regem — et procesſus per ipſum facti* Prob. 26. Apr.
— debeant in ſuo robore permanere, [adiecta tamen hac 1299.
clauſula] *niſi aliquae tales litterae — producantur, quibus iidem procesſus et ſententiae iure elidi valeant.* Quae clauſula ut intelligatur, reſpicias oportet primo ad Guidonis

acta

MCCXCVIII–VII. acta modo memorata in aula Caesarea; tum porro notandum Guidonem Com. Flandr. et Ioannem Com. Hann. interim alterum Compromissum iniisse, per quod „ omnes „ suas contentiones, caussas, controversias, actiones, dis„ cordias, querelas et quaestiones, quae inde a Rudolphi „ sententiis — usque ad illa tempora vertebantur, com„ promiserant in Dominum GOTFRIDVM de Brabantia, et

Prob. 26. Apr. 1299. „ Dominum IOANNEM de Dampetra", cuius Compromissi Chartam sigillis munitam, quum *procuratores* seu nuncii Guidonis Com. Flandr. nominatim Ioannes et Guido, filii eius, et Wilhelmus *de Mortania*, Sabbato post resurrect. Dom. eidem Regi Alberto „ apud Bopardiam in au-

Prob. 25. Mart. a. 1299. „ la Regali" exhiberent; simulque proferrent, eorumdem „ Arbitrorum sententiam arbitralem, scripto consignatam, „ unde pateret, omnes processus et sententias per Comi„ tem Hannoniae contra Guidonem obtentas super quibus„ cunque caussis, quaestionibus, actionibus, controversiis, dis„ cordiis — esse nullas et irritas, — et Comiti Flandriae suis„ que heredibus obesse non debere". Imp. *Albertus*, caussa cognita et Chartis atque authenticis his Documentis penitus perspectis, „ communi Principum, Comitum, et aliorum Nobi„ lium sententia", litem pro Comite Guidone pronunciavit, illud *Compromissum* et *sententiam arbitralem* confirmavit, *effectum habere* iussit; et quae nuper Spirae decreverat, „ nullam habere roboris firmitatem" declarat. Haec omnia totidem verbis docet insignis illa Charta, inedita, Imper.

per. *Alberti*, cuius ex Originali descriptum exemplar ex Archivis Namurcensibus depromtum in Probb. exhibeo ad a. 1299. 25. Apr. Ipsas Compromissi tabulas non vidi. Sed, quum d. 12. Febr. 1298. articuli pacis sanciti sint inter Guidonem et Ioannem I. Com. Holland., de quibus Cap. IV. dicturus sum; dubium non est, quin Guido circa hoc tempus etiam controversiam huc spectantem composuerit cum Ioanne Avesnio. Obiit Guido a. 1304.

CCXCVI-VII. Prob. h. d.

§. XX.

Sic autem satis mihi videor ex Monumentis fide dignis, atque ex Chartis originalibus, liquido comprobasse, has Terras, de quibus hactenus disputavi, usque ad initium seculi XIV. exstitisse *in ditione et Dominio Imperii*, earumque Dominos supremos et dispensatores semper fuisse Imperatores; ab iis vero vel datas fuisse in feudum, vel ablatas *Comitibus Flandriae*, prout lubido ferebat, vel arma valebant; qui Comites has *Feudales Terras* possederunt, *Hollandiaeque Comiti* iterum tamquam Imperii *subfeudum* largiti sunt; ut infra videbo. Primus autem, qui, has terras Comiti Hollandiae ab Imperio immediate cessisse, dicere sustinuit, fuit FLORENTIVS V. Quo tamen colore, nunc attentus quisque Lector satis perspicit.

EXCVRSVS VII.

§. XXI.

Sub Roberto Bethuno et Ludovico.

Nulla in his commutatio facta est, quando a. 1323., inita inter ROBERTVM Flandriae et WILHELMVM III. Hollandiae et Hannoniae Comites pace, ille Hollandis cessit terram Zeelandiae, hic Flandris terras de Alost, Waas, et IV Ambactas, cum omni iure. Ab hoc enim tempore, quantum ad IV. Officia spectat, Comites Flandriae quiete haec possederunt, ita ut *Philippus* I. Dux Burgundiae tamquam *Flandriae Comes* ea in Feudum concesserit *Ioanni de Gandavo*, d. 16. Iul. 1397. *Hollandiae* vero Comites Zeelandiae terras tamquam peculiarem Comitatum reliquis suis ditionibus adiecerunt, donec omnes illae regiones sub uno tandem Principe in domo Burgundica coaluerunt, usque ad turbas civiles, sec. XVI. coortas. Quod tamen non impediit, quominus illa omnia Imperio Romano tamquam supremo Domino subessent. Quantum vero ad omnes generatim terras, *Fredericus* quidem Imperator A. 1443. in favorem Comitis, qui tunc Flandriam reliquis ditionibus coniunctam possidebat, renunciavit ab omni iure, quod habebat in Hollandiam, Zeelandiam, et Flandriam Imperialem, attamen excepit *homagium* debitum pro iisdem (g). *Dit heeft geduurt*, pergit TE WATER bl.

(g) Vid. V. Rev. TE WATER Praefat. ad BVRMAN. *Utr. Jaarb.* D. III. bl. XI. ex *Chronyke van Vlaenderen* II. Deel, XVII. Cap. bl. 276.

bl. XI. *tot dat de Aertshertog* KAREL, *Graef van Vlaenderen, enz. in den Jaere* 1519. *Keizer gekooren zynde, die ze van zich zelven in die hoedanigheit zoude hebben moeten verheffen, met veel draejens en keerens, en onder teegenspraek der Ryksstanden, deeze en andere zyne Landen, van die* Leenroerigheit *heeft moeten te ontheffen, schoon dezelve onder den naem van den Bourgondischen Kreits, noch met het Ryk eeniger maete vereenigt bleeven, maer welke vereeniging allengs van minder kracht wierd, en door de Nederlantsche beroerten geheel te niet is geloopen.* Qui plura desiderat, adeat Doct. nostrum Scriptorem G. VAN LOON, *Leenroer. van 't Graeffchap van Holland.* 8° a. 1748. Quaeque nuperrima eadem de re, imprimis de *Zeelandia*, scripsit IO. L. B. DE MEERMAN in specim. jur. publ. inaug. 1774. L. Bat. *de solutione vinculi, quod olim fuit inter S. R. Imperium et Foederati Belgii Respublicas.* EXCVRSVS VII. a. 1548.

Atque haec propterea tam multis, ut tandem aliquando desinant nugari Nostrates, quum vel penitus negant, *Zeelandiam* unquam de iure *Flandris* paruisse, sive *Imperii Feudum* fuisse: vel ex rei feudalis ignorantia contendunt, Zeelandiam ab antiquissimis inde temporibus proprios seu peculiares sibi *Comites* habuisse, et quos plures errores hinc propulsare facile quisque poterit.

CAPVT IV.

Zeelandia Occidentalis tamquam Imperii subfeudum Hollandiae Comitibus parens.

§. I.

Zeelandia in feudum Hollandis data.

Quemadmodum ex antecedentibus satis constat, Zeelandiam Occidentalem tamquam Flandriae feudum Imperio paruisse; ita nunc probandum, Hollandiae Comites hanc terram a Flandris Comitibus in subfeudum tenuisse. Quum autem vario hoc factum fuerit modo, hinc ordinis caussa tres Epochas statuam; quarum unam vocabo ἄδηλον sive obscuram; alteram *Feudi communis*; tertiam *Feudi puri*, donec tandem penitus Hollandiae Comitibus ex pacto cessit.

Zeelandiae Occiduae possessionem feudalem repetendam esse a regali donatione *WASDAE*, probari nequit, et statuere absurdum est, nisi simul probetur, sub Foresti Wasdae nomine integram *Zeelandiam* fuisse comprehensam. Quod si Hollandi hanc terram ex illo dono petiissent, profecto non feudi iure petiissent, sed iure Dominii. At-

Atqui in antecedentibus (h) docui, posteros Comitum Hollandiae ipsam Wasiam cum reliquis terris in sera possedisse tempora; adeoque nihil amplius iuris petere potuisse. Si quid postea *de Wasia* controversiae fuit, istud aliunde ac serius contigisse, supra declaratum est, et amplius posthac patebit. EXCVRSVS VII.

§. II.

Vnde igitur repetenda sunt Feudi initia? Primam Epocham statuere erit difficile, et non nisi per coniecturas quodammodo assequi licebit. Hoc satis constat, *Robertum Fresonem* a. 1053. terras Zeelandiae, quas pater et avus Balduinus possederant, iussu parentis vel occupasse vel vindicasse. Etiam hoc constat, eumdem a. 1063. terras Zeelandenses cum reliquis terris a Patre Balduino, Flandriae Comite, in dotem attulisse *Gertrudae*, viduae Florentii Comitis Hollandiae; Imperatoremque easdem terras eius patri iam antea a. 1057. dedisse, teste STOKIO B. I. vs. 1080. Igitur si statuerem, Robertum Fresonem, qui a. 1071. Comes Flandriae factus Gertrudae coniugis filium, Theodericum V. Holland. Comitem, in recuperanda Hollandia contra Godefridum Ducem et Episcopum Traiectensem a. 1076. adiuvit, has terras privigno suo in Feudum concessisse: haberem, unde Epocham Feudi Zeelandici exordirer. Quidquid enim ante haec tempora de Zeelandia in feudum possessa statuatur, coniecturis admo-

Prima Epocha ἄδηλος.

An Sub Roberto Fresone?

 dum

(h) Cap. II.

SECTIO VII. dum incertis nititur; magisque probaret *Flandrorum ius supremum*, quam Hollandorum *ius clientelare*, nedum *dominale*. Nihil enim valet huiusmodi ratiocinium, quod V. Cel. Boxhornio, multisque aliis Doctis placuit; nimirum „ anno", inquiunt, „ 837. et circa, *Walachria* dicta fuit *Comitatus*, et „ suos sibi habuit Comites; ergo *Zeelandiae* insulae semper „ Comitibus Hollandiae paruerunt"! Nam primus Hollandiae Comes *Gerulfus*, catachrestice ita dictus, a. 889. suum quidem habuit Comitatum inter Rhenum et Suithardeshage, i. e. intra Leidam et Harlemi viciniam; et a. 985. Otto Imp. Theoderico II. unam duntaxat villam *Sunnemare* in Insula Scalde (hodie Schouwen) dono dedit: iidemque Comites Holl. anno demum 1018. limites suos usque in Fladirtingam pagum, sive terram Zuidhollandiae, extenderunt; quin immo diu de intermedia terra, *Zeelandia Orientali*, controversia versata fuit inter Duces Lotharingiae et Comites Hollandiae, anno demum 1200. sopita: at probare nemo facile poterit, iura Comitum nostrorum tunc temporis sese tam late protendisse, ut extra *Scaldim* fluv. etiam Zeelandiae Occidentalis insulas possiderent. Contra vero ex Chartis authenticis, quae adhuc in Originalibus supersunt, certissime patet, has terras pro more istius aevi sub peculiari *Pagorum* nomine venisse: unde separatam administrationem elicias. Sic in Charta Regis Ot-

(i) In laudat. Praefat. ad BVRMAN. *Utrechtsche Jaarboeken* bl. VIII.

(k) Sic voco celebre illud pactum Concordiae, sive initae Pacis tabulas inter Philippum Comit. Flandriae et Florentium III. Comit. Hollan-

Ottonis a. 964. et 976. memorantur *Pagus Scaldis*, et *Pagus Bevelandia*; iungunturque in alia a. 1003. Charta *Bevelanda*, *Walacra* et *Bruinsela* i. e. *Borsela*, in quibus multa *ex ditione S. Bavonis Gandavensis* prostabant. Atqui, quum S. Bavo Flandris accenseretur, longe probabilius est, Reges has ditiones sub Flandris, quam sub Hollandis, possedisse, vel certe peculiares his Zeelandiae terris Comites Regiosque Iudices praefecisse. Verum haec obiter. Videntur igitur feudi initia referenda ad Robertum Fresonem. [illegible] VII.

§. III.

Quod si quis haec tamquam incertam nimis coniecturam reiiciat: rem tunc ad Roberti filium *Robertum Iuniorem*, Comitem, referat. Is bellum, ut supra indicavi, a. 1107. gessit cum Rege Henrico, in eoque bello Imperatorem adiuvit FLORENTIVS CRASSVS. Si quid autem conlicere licet, opinarer equidem, Florentium has terras a *Roberto Iuniore* post factam pacem obtinuisse. Cuius opinionis suffragatores habeo Viros D. D. WAGENARIVM l. l. et W. TE WATER (i). Rationes, cur ita censeam, sunt sequentes: *An Florentio Crasso?*

1° Constat ex Originali *PACTO HEDENSEANO* (k) anno

landiae, conscriptas d. 27. Febr. a. 1167. ex stilo communi 1168. quarum specimen ex Originali cum sigillis in aes incisum producam in COD. PROBB. Vid. interim quae de hoc Pacto habet V. D. WAGENAAR VII. B. §. XIX. II. D. bl. 251. sqq.

no 11$\frac{67}{68}$. inito, Florentium III., huius *Crassi* nepotem, iam ante annum 1168. has terras *inter Scheld et Hedensee in feodum* tenuisse. Testatur enim Flander illis literis, se has terras huic Florentio *ob forefacta ademisse*; nunc vero se illas *reddere*. Debent igitur in Feodum esse datae vel huic Florentio III. vel eius patri Theoderico, vel, de quo nunc loquor, avo, *Florentio* II.

2° Admodum memorabile est id, quod Nostrates referunt, hunc Florentium II. Comitem supra omnes *maiores suos divitiis excelluisse*. Sic enim CHRONIC. EGM. a. 1091. p. 63. „ Iste Florentius, florens virtutibus et *PRAECEL-* „ *LENS* omnes parentes suos *DIVITIIS* et *HONORIBVS*". Nec non scriptor exoticus, sed coaevus, RODVLPHVS *Abb. S. Trudonis Chronic.* L. IX. p. 692. T. II. D'ACHERY *Spicileg.* hunc vocat *PRAEDIVITEM Comitem et gravissimum pinguedine, quem funibus argenteis de Hollandia trahere* oportuit. Vnde vero tanto insigniores huic prae suis maioribus divitiae? unde tot opes atque honores devenere? nisi si ingens *novarum ditionum* cumulus accesserit; et quaenam hae aliter, nisi terrae Zeelandicae?

3° *Petronella*, huius *Florentii* vidua, postquam *Carolus* Comes Flandriae, Roberti Fresonis nepos, a. 1127. sine liberis obiit, semet rebus Flandricis statim immiscuit, ipsamque Flandriam quasi *iure hereditario* filio suo *Theoderico* VI. ambiit, Brugasque obsedit. Vnde autem illa tam cito Flandris praesto esse potuit, nisi ex *Zeelandia*, urbi Brugis per Sinum Hedenseanum vicina, copias eo deduxerit?

4° Ma-

4° Maior quoque familiaritas cum Flandris inde patet, quod a. 1130. eadem *Petronella* ad Abbatem Gandensem misit, ut ab eo haberet Monachum, qui *Abbas* constitueretur *Egmondanus*. EXCURSUS VII.

His 5° adde, quod huius *Crassi* tempore in vivis adhuc esse eius avia Comitissa *Gertrudis*, vidua *Roberti Fresonis*, eademque huius *Roberti Junioris* mater. *Gertrudis* tunc temporis *iura dabat Furnensibus prope Brugas*, quo in oppido *Furnis* ipsa a. 1109. adstitit *translationi corporum SS. Walburgis*, *Willibaldi et Wuniboldi*, apud MEIER. a. 1109. Eadem a. 1095. dotavit Ecclesiam una Praebenda; et a. 1112. tribus aliis. Prioris donationis *Gertrudis* Charta MIERISIO omissa legitur in FOPPENS *Nov. Coll.* T. III. p. 20. ubi se vocat: *Ego Gertrudis gratia Dei Flandrensium Comitissa* —. Quas aviae suae donationes a. 1114. probavit *Balduinus Securis*; probarunt etiam Summi Pontiff. a. 1102. et 1120. Vid. SANDER. *Flandr. Ill.* T. III. L. III. p. 109. et ipsas Chartas apud FOPPENS *Nov. Coll.* T. III. p. 24, 29, 33.

Postremo 6° res in vado foret, si fides habeatur IO. A LEID. *Chron. Belg.* L. XVIII. c. X. narranti, *Florentium* a. 1177. [l. 1165.] a Philippo Flandro *Walacriam* postulasse, *quam eiusdem Philippi* ANTECESSORES, *Comites Flandriae*, *aliquot annis iniuste occupaverant.* Atqui *Philippi Antecessores* fuerunt *Theodericus*, *Carolus Bonus*, *Balduinus*, *Robertus Junior*, qui Comes factus est a. 1093. et vixit aequalis nostro *Florentio Crasso*. Per *Walacriam* autem in-

SECTIO VII. intelligi omnem Zeelandiam *inter Scheld et Heedensee*, per se clarum est; postulabat enim *Florentius* terram *inter Scheld et Heedensee*, et obtinuit.

§. IV.

Secunda Epocha. Feudum commune. Quidquid autem hoc est, quoniam in rebus historicis, non coniecturis, sed certis nos niti argumentis decet; statuamus, donec certiora alluceant, initium *Epochae*, ex qua *Comites* Hollandiae *Terram Occidentalem Zeelandiae* in feodum ab Flandris, adeoque in subfeudum Imperii R. G., acceperint, sub FLORENTIO III. nempe intra a. 1157—1165.

Supina Nostratium Historicorum *rei feudalis* ignorantia duas has res, *tenere in feudum* et *proprio iure possidere*, semper confudit. Hinc non viderunt, lites super his terris identidem ortas non fuisse de *iure proprietario* seu *Dominio*, cuiusmodi Dominium Hollandis tunc nondum competebat. Multoque minus viderunt, istas lites non ortas esse ex *Foresti Wasdae* donatione. Nec distinxerunt diversas contentionum causas, variasque dati *Feudi* Epochas: quarum nunc maxime certam exordiri decet, ut dixi, in Florentio III., qui floruit a. 1157—1190.

§. V.

Florentius III. Nimirum ortum fuerat a. 1165. atrox inter PHILIPPVM Pro-

Procuratorem, sive Patris Theoderici loco *Comitem Flandriae*, [illegible] VII.
et FLORENTIUM *Comitem Hollandiae* bellum. Caussa quidem belli haec narratur ab IO. A LEID. *Chron. Belg.* L. XVIII. c. 10. quod Comes Hollandiae a Flandro repetebat *Walacriam, quam eiusdem Philippi antecessores aliquot annis iniuste occupaverant.* Verum praeterquam quod haec res perperam ab eo ad a. 1177. ab aliis ad a. 1157. refertur, repugnat istud disertis *Pacti* verbis, quae docent, Philippum ob hoc bellum has terras demum *Florentio* ADEMISSE. Videtur genuina belli caussa fuisse, quod *Florentius*, nactus ab Imp. *Frederico* I. in feudum *Teloneum Geervlietanum*, hoc praetextu *Mercatores Flandrenses* vexabat, et solito maiora extorquebat. Haec MEIERUS *Ann. Flandr.* ad a. 1157. collocat; at fortasse aliquanto serius ponendum. Atqui a. 1164. Comes Philippus, homagio Imperatori pro *terris Imperialibus* facto, multa simul obtinuit Privilegia, ad *Mercaturam* imprimis facientia; in his, ut Flandris libere *per Rhenum* navigare liceret. Vid. P. D'OUDEGHERST Chap. LXXVII. fol. 133. vs° Hinc a. 1165. statim ortum Flandris et Hollandis bellum videtur ob *telonea*, quibus, praesertim apud *Geervliet*, *Flandros* molestabat Comes Hollandus: Vid. MEIER. ad a. 1165. Id autem bellum Hollandis tam parum prospere cessit, ut *Florentius* Comes captivus *Brugas* abductus, ibidemque per 2. annos custodia sit retentus; *abiudicataque ei* (sunt verba Chartae Originalis) *iudicio Baronum Comitis Flandriae, Parium videl. ipsius Florentii terra omnis, quam de Comite Flan-* Prob. a. 1168. d. 27. Febr.
driae

SECVLVM VII. *driae in feodo tenebat*, idque propterea, quod *ex culpa Florentii orta discordia erat.* Quae discordia non nisi *intercedentibus ac mediantibus Philippi patre Theoderico et fratre Matthaeo Comite Boloniae, Comite Gelriae, et Comite de Cleve*, post duorum annorum captivitatem *variis* est composita *conditionibus*, Florentio captivo, ut erat haud satis aequis: quarum summam optime exhibet MEIERVS ad a. 1167. et quae omnes integrae exstant in Charta d. 27. Febr. 11$\frac{67}{68}$, quam αὐτόγραφον produco; ubi inter alia promittit Florentius:

„ 1° Vt obsides, quos Flandrus habebat *de insulis in-*
„ *ter Scheld et Hiddenese*, remaneant *Brugis*, quamdiu
„ Flandrus voluerit".

„ 2° Nullum certamen singulare sive *duellum* inter ha-
„ rum terrarum vasallos seu homines fiat, *nisi Brugis*". Vnde colligas, *Brugas* locum fuisse huic terrae propinquiorem.

„ 3° Mercatores *Flandri* per totam Hollandiam ab ve-
„ ctigalibus sint immunes".

„ 4° Neuter Comes in his Zeelandiae terris exstruat
„ munitiones, nec quemquam ea conditione infeudet, ut
„ munitionem exstruere liceat".

„ 5° Successores Comitis idem iurent, si desiderent *feo-*
„ *dum suum a Comite Flandro* obtinere. Sin minus, tota
„ terra cum suis munitionibus, sicut ante has Conventio-
„ nes *ABIVDICATA* fuit *Comiti Holl.*, libera *Comiti Flan-*
„ *driae* remanebit".

„ 6° Quo-

„ 6° Quotiescumque *Comes Flandriae* has Conventiones EXCVRSVS VII.
„ innovare velit, Comes Hollandiae cum Vasallis, quos „ Flandrus voluerit, veniat, et innovationem omnium con„ ventionum faciat".

7° Imprimis memorabilis haec est conditio: §. III. *Quidquid pecuniae in terra praefata acquisitum fuerit, inter* COMITES AEQVE *dividetur.* §. IV. *Si quis autem* [nempe ex Nobilibus subditis] *pro excessu suo hereditatem vel terram suam perdiderit,* AEQVE *inter se* COMITES *partientur, vel ad proficuum eorum per utrumque locabitur.* Ex quibus conditionibus manifestum evadit, pactum hic iniri de *in commune* possidendo. His igitur legibus *Zeelandia Bewesterschelde* sive *Occidentalis* facta est *Feudum commune Comitum Hollandiae* et *Flandriae*: quod profecto longe abest a iure proprio, quo Hollandi *Zeelandiam* antea possedissent! Egregia igitur haec Charta, tot spiculis hactenus exposita, (l) quam propterea ex Originali una cum sigillis et scripturae specimine in aes incisis in lucem protraho, sequentia nos docet:

1° Ortum circa a. 1165. fuisse bellum inter *Florentium* III. Holl. et *Philippum* Flandr. Comites; belli ansam praebente Florentio. Sic verba habent: *Ex culpa F. Comitis Hollandiae orta est discordia inter me et ipsum.* Quae illa fuerit *culpa*, non adiicitur. Ex *teloneo* ortum traxisse, coniicio.

2° Florentium *in feodo tenuisse* a Philippo Comite Flandr.

(l) Vid. not. ad AEMIL. STOKII Chronic. Belg. D. I. bl. 518, sqq.

SECVLVM VII. *terram*, quae deinceps vocatur *inter Sceld et Hiddeneze* (m), quam ob dictam discordiam sollemni iudicio *abiudicarat* i. e. ademerat Philippus.

3° Florentium, hoc bello captivum, usque ad initium anni 1168. Brugis in carcere detentum fuisse; donec *intercedentibus et mediantibus* Philippi patre et fratre, nec non Comite de Gelre, et Comite de Cleve, variis Conditionibus pax sociata est, ac relaxatus Florentius.

4° Per hanc pacem *Florentium* a Philippo in commune Feudum accepisse *terram inter Sceld et Hiddeneze*, i. e. Zeelandiam Occidentalem, quatenus tunc temporis se extendebat; pro qua pace tenenda a parte Comitis Hollandiae fideiussores exstitisse

Theodericum de Altena,
Florentium de Verne,
Isbrandum de Harlhem,
Gerardum de Harlhem,

quique plures numerantur in Epilogo Chartae.

Verum his pactis Comes Florentius stare recusavit, et hinc *Feudum* illud in commissum cecidit, si fidem habeas MEIERO, *quia*, teste *eodem* ad a. 1167., „ Florentius „ hanc

(m) Fuit aliquando, quum dubitarem, an *terra illa*, quam in feodo tenuerat, quodammodo distingui debeat ab ea, de qua postea inter illos variis conditionibus convenit; ita ut ea *Wasiam* simul complexa sit, sed quae nunc tacite ei *abiudicata* manserit. Videtur haec etiam sententia fuis-

„ hanc pacem non servavit, abstulit illi Philippus omnia, [illegible] VII.
„ quae habuit in dictis Insulis; abstulit praeterea illi
„ terram *WASIAM*, quam tenuerant Comites Hollandi in
„ fide ac clientela Comitum Flandriae. Haec omnia sui
„ fecit iuris ac Flandrico adiecit Imperio".

§. VI.

Hoc tamen MEIERI testimonium si cum rebus et tunc et postea gestis conferas, facile inducaris, ut credas, optimum Scriptorem dupliciter hic lapsum esse. *MEIERI error.* Nam 1° Philippus quidem omnia, quae Florentius in Insulis Zeelandiae habuit, illi antea abstulerat, nempe a. 1165. post pugnam a Florentio infeliciter pugnatam; post instauratam vero a. 1168. concordiam illa iterum abstulisse nusquam legitur; nec historiae series credere permittit. *De Zeelandia.* 2° Nihil quidquam eorum, quae de *Wasia* habet, exstat in Pacto supra memorato. *De Wasia.* Idem tamen de illa narrat IO. A LEID. *Chron. Belg.* L. XVIII. Cap. 10. et 11. et *Chronicon Flandric.* MS. apud SCRIVER. *Grav. van Holl.* p. 154—156. (n). Haec igitur vel conciliari vel penitus falsa pronunciari debebunt. *An Wasia h. t. Hollandici iuris?* Duce autem IO. A LEIDIS res ita concipi possit, ut *Flor[…]ius* ante infelicem pugnam

a.

fuisse Clar. BOXHORNII ad REIGERSB. *Chron. van Zeel.* II. D. bl. 45. Viderint alii. Mihi nimis dura explicatio videtur.

(n) Quum eadem sit narratio, crediderim ex hoc MS. Chronico Flandr. sua hausisse Carmelitam A LEIDIS.

EXCVRSVS VII. a. 1165. a. Flandris tenuerit non modo terram *inter Scheld et Heedensee*, sed ad tempus quoddam (forte ab a. 1157.) *terram de Waas*; et alia fortasse plura, quae sic in Charta dicerentur (vid. not. *m*) *omnis terra, quam de me in feodum tenebat, ei abiudicata*; quae icirco per hoc Pactum non sint restituta, sed tacite ei abiudicata manserint, atque iterum iuris facta Flandrici; nisi, quae de *Zeelandia* vera forent, male ad *Wasiam* scriptores applicuerint. Neque alio tendunt L. A LEIDIS verba, *quod Philippus perpetuo possideret tempore medietatem terrarum sitarum in occidua parte Schaldae, quae iam vocatur terra WAES.* Tolle posteriora de *Waas*; et habebis *medietatem terrarum* Zeelandiae. Res igitur vera, sed perperam applicata. Quae si non admittas, dicendum erit omnino, hanc *Wasiae* per Hollandos possessionem tantum spectare ad temporalem occupationem terrae istius in pugna a. 1165. Quippe, teste MEIERO a. 1165., *Florentius Comes per id tempus terra marique Flandris incommodabat.* Vnde tamen eodem anno Florentius eiectus, et captus est. Eiectum inde, docet ipse MEIER. a. 1157. (o) (qui tamen locus satis manifesto referri ad h. a. 1167. debet) „ Philippus Com. —
„ bellum terra marique Hollandis faciendum existimavit,
„ eodemque simul tempore et classem valide instructam
„ contra Florentium in mare misit: et Wasiam, possessam
„ tum

(o) MEIER. ad a. 1167. ipsius Pacis tabulas ad a. 1157. male refert; unde et-

„ tum (i. e. occupatam) ab Hollandis, terrestribus invasit MCLXXXVII.
„ copiis, pulsoque Theodorico Bevernensi, ac combusta Be-
„ verna Castello, cum praeda ac maximo captivorum nu-
„ mero domum rediit".

Rectius etiam ad prius tempus collocat P. D'OUDEGHERST Cap. LXXVI. fol. 131. vs. Ex quo praeterea patet, *Comitatum Alostanum* sub clientela et administratione Flandrorum h. t. fuisse. Cap. LXXX. 138. Cf. LXXXVIII. p. 149, 152. Peculiares enim illorum Dominos agnoscit MIRAEUS *Opp. Dipl.* T. I p. 106. in Charta a. 1164. in qua vocatur *Theodericus Dei gratia Dominus et Princeps Alostensis Opidi*, eosque recenset DU CHESN. *Hist. de la Mais. de Gand* L. IV. *Wasiam* autem, ut eo redeam, post a. 1167. fuisse ac mansisse in Dominio Comitum Flandriae, ita ut huic alios praefecerint, vasallosque suos habuerint, ex Chartis aliisque monumentis satis probari potest; immo longo post tempore hanc ditionem fuisse subiectam *Comitibus Alostanis* e familia Gandavensi oriundis, monet SANDER. *Flandr. Ill.* T. III. L. V. pag. 202. b. Cf. T. I. p. 350. Hinc in Charta Philippi Com. Fl. a. 1175. data Abbatiae Dunensi *testis* occurrit Nobilis Wasianus,

Walterus de Locris,

in FOPPENS *Coll. Dipl.* T. IV. p. 211. nec non ibid. p. 213. a. 1181.

etiam SCRIVER. *Grav.* van Holl. bl. 152. in errorem inductus, quem utinam non secuti essent alii magni nominis viri!

EXCVRSVS VII. a. 1181. Dedit idem Comes a. 1183. Ecclesiae de Coesvorde *in Wasia* terram *Moris inter Orsenesse et Hontenesse*, cui dono testes adsistunt *Rasso de Gavera*, et *Theodoricus de Beverna*. Exstant etiam sec. seq. a. 1242. et 1243. duae penes me Chartae *Hugonis Castellani Gandensis*, quarum altera *Abbatiae Baudelöensi* vendit *terram suam Lamswert et Betsade*, altera *Abbatiae Affligemensi omnem terram et moer curtis de Crailo*, in Wasia. A. 1247. Comes Flandriae confirmat apud FOPP. *Coll. Dipl.* T. IV. p. 251. Abbatiae de Baudeloo *Decimas novalium totius Wasiae*; nec non alia multa in *Lokere*, *Waesmunster*, *Belsele*, cett. sine ulla mentione Hollandiae; uti nec in recensione bonorum S. Petri in Wasia, a. 1267. ibid. p. 564.

Prob. h. a.

Sola igitur superesset dubitatio, utrum Hollandiae Comites ante a. 1167. hanc Wasiam a Flandris in feudum tenuerint. Supremum enim Dominium quin Flandris competat, nulla est haesitatio. Quapropter etsi hoc largiendo nihil forte quidquam iniqui in Flandros committerem, quia tamen solam veritatem investigare satago, negare etiam haec de *Feudo* debeo; et quidem:

1° Quia iam Cap. II. docui, *Wasianam* reliquasque ditiones aliorum, et ex stirpe quidem *Hollandica* prognatorum, possessiones fuisse, et etiam nunc hoc seculo XII. ac se-

(p) Hoc nomen etiam a. 1169. habetur in OLIV. VRED. *Hist. Com. Prodr.* II. p. 566. nec non in Charta Philippi Com. Fl. a. 1171. in Probb. h. a.

(q) Qui et a. 1128. recurrit in OL. VRED.

serius mansisse. Quomodo igitur Hollandi sibi id petiissent, quod *iuris* esset *Hollandici*, etsi in alia stirpe. SECTIO VII.

2° Ex Chartis quibuslibet anno 1167. anterioribus certissime constat, Nobiles Wasianos tunc fuisse Vasallos *Comitum Flandriae*; id quod per omne SANDERI, *Flandria Illustrata*, opus, imprimis ubi de *Wasia* tractat, manifesto paret. Nonnulla tantum in medium proferam. In Charta *Caroli Boni* Com. Flandriae a. 1122. data Abbatiae S. Bavonis inter Flandriae Vasallos testes subscribunt Wasiani

Walterus de Locra, (p)
Tidric de Beverna,
Dirman de Locra,

in OLIV. VRED. *Hist. Com. Flandr.* Prodr. II. p. 552. Eodem anno Gunterus Praepositus altare *de Bevere in Wasia* dedit Episcopo Tornacensi, FOPPENS *Nov. Collect.* T. II. p. 960. Inter Comites Flandriae Vasallos a. 1117. memorantur

Razo de Gavera, (q)
Balduinus de Alost,
Iwanus eius frater,

ibid. T. III. p. 31.

VRED. *Hist. Com. Prodr.* II. p. 558, 559. a. 1143. p. 563. a. 1156. FOPPENS *Coll. Nov.* T. IV. p. 208. immo etiam in *Pacto* Heedenseano a. 1168. tamquam testis a parte Flandrorum.

EXCVRSVS VII. A. 1120. *Sigerus Castellanus,*
Bald. de Alost,
Razo de Gavere,
Theodericus de Bevere.

ib. T. II. p. 962. A. 1142. *Iwanus de Alost*, decimas *de Wasia* dedit Coenobio Trunchiniensi, in FOPPENS *Nov. Coll.* T. III. p. 39. Cf. MEIER. Ann. h. a. qui *Iwanus* obiit a. 1145. postquam illam Abbatiam ditaverat Dominiis *Burst*, *Salegem*, et *Hulsterlo*, una cum *Decimis* terrae *Wasiae*. Immo quum a. 1184. *Philippus* Com. Flandr. urbi Neoporto novas daret Choras, inter alios adstiterunt testes *Waltherus de Lokeren*, *Balduinus de Hondeschote*, *Waltherus de Bevere*, Vasalli Wasiani. Eodemque anno in Charta Philippi C. Fl. idem *Walterus de Locra* prodit in FOPPENS l. l. T. IV. p. 209. et diu post, annis nempe 1175, 1181. p. 211, 213. et a. 1171. in alia Philippi Charta (r). Nec tamen ausim negare, hos inter Vasallos, Nobiles exstitisse *Hollandiae*, qui in illis terris nonnulla bona a Castellanis Gandensibus vel Alostanis Comitibus in feudum pro more illius aevi tenuerint, et hinc illorum vasalli fuerint. Sic
Prob. h. a. in Charta *Laurettae Iwani* Comitis Vxoris, data a. 1150. Rupelmondae, hactenus quod sciam inedita, quaeque Originalis exstat in Abbatia S. Michaëlis Antwerpiensi, inter testes occurrunt:

Ior-

(r) Qua Fratribus Militiae templi dedit Decimas terrae e mari electae. In *Placaetboek van Vlaenderen* I. D. 3de boek, bl. 38.

Iordanus de Beverne, EXCURSUS VII.
Balduinus DE LEIDE;

Modo hoc ad *Leidam* Hollandiae urbem respiciat. Quidquid autem hoc est, falli omnino videtur MEIERUS, quando per haec tempora Comites Hollandiae tamquam *Wasiae Dominos* introducit; quippe cuius verba si non respiciunt ad solum annum 1165. tunc certe intelligi duntaxat debent de paucis his annis, per quos *Florentius* et *Philippus*, a. 1157—1164. amice conspirasse videntur. Neque fere aliter intelligi oportere MEIERI verba suadet SANDER. *Flandr. Illustr.* T. III. L. V. p. 203. b. ubi de *Wasia* Flandriae ita: „ Prima eius ab hoc Comitatu avulsio facta est a. 1062. „ cum Balduinus Pius Flandriae C. *ROBERTO FRISONI* suo filio secundogenito in manus venienti cum *GERTRUDE*, in „ dotem dedit inter cetera Dominia ditionem *WASAE*, „ quae iterum a. 1070. Flandriae Comitatui restituta est: „ iterum *POSTEA AD HOLLANDOS* rediens. Sed cum a. 1165. „ Florentius Holl. Comes" cett. Narrat porro eadem *Meieriana.* Haec de *Wasia.* Redeo ad Zeelandiam.

§. VII.

Communem fuisse Feudi Zeelandiae possessionem, quamdiu vixit *Florentius*, hominemque eum sive *Vasallum* Flandriae posthac permansisse, multa probant. *Zeelandiae communis possessio.*

Exstat in FOPPENS *Nov. Coll. Dipl.* T. III. p. 54. Charta

ta

MCXCVII. ta a. 1173. Ipris data, qua *Philippus* C. Flandr. Abbatiae *Aldenburgensi* in Dioecesi Brugensi benefacit; in qua inter vasallos ac testes primario loco occurrit:

Prob. h. a.

S. FLORENTII COMITIS HOLLANDIAE.

Additur quoque:

S. Florentii de Vorren,

qui tunc Zeelandiae Castellanus fuisse videtur, atque etiam inter Pacti Heedenseani *fideiussores ac testes* cum *Hugone de Vorne* prodiit. Memorabilis quoque est Charta, quam habeo hactenus ineditam, a. 1249, *Symonis de Harlem, Ballivi Zeelandiae* aliorumque Nobilium, tamquam arbitrorum, ex qua cognoscimus, *PHILIPPVM quondam Comitem Flandriae, et nepotem suum FLORENTIVM Com. Hollandiae Abbati* Eccles. Medioburg. contulisse 114. *mensuras terrae in Westzubburg* ab omni onere *immunes.* Immo et in altera eiusdem generis Charta inedita testatur a. 1270. *Florentius* V. Comes Holl. *PHILIPPVM FLANDRENS. et Viromanduae Comitem, et cognatum suum FLORENTIVM COMITEM HOLLANDIAE Ecclesiae B. Mariae de Middelburg* 400. dedisse *mensuras in Westersubburg ab omni exactione liberas* (s). Quae certissimo sunt argumento, hanc Zeelandiae terram tunc in commune fuisse possessam, cum a *Philippo*, tum a *Florentio*, Flandro et Hollando; amboque coinci-

Prob. d. 25. Febr.

Prob. h. a

(s) Sermo in utraque est de eodem hoc *Philippo* eodemque *Florentio*, quorum caussa nunc agitur.

cidunt in illum Pacti Heedenseani articulum, §. III. qua sta- BREVIARY VII.
tutum est, ut, *quidquid pecuniae in terra praefata acquisitum fuerit, inter Comites AEQVE dividatur.* Alter igitur sine alterius ope immunes declarare terras vel non potuit vel non voluit. *Florentium* autem cum Abbatibus Mediob. commercium habuisse, docet Charta filii Diederici VII. hactenus inedita, qua dicit, *Abbates et fratres Ec-* Prob. a 1198. N° I.
clesie B. Mariae in Middelburch concessisse PATRI *suo* (Florentio) *decimam de Sutburg.* His denique adde insignem Chartam a. 1187. quam *ex Antiquo Cartulario Zeelandico in Camera Ration. Insulensi* produxit FOPPENS T. IV. p. Prob. h. a.
523. per quam *Henricus de Scoten cum uxore et filiis*, Zeelandiae Nobilibus, *Terram suam de Crabbendyke* in Zuidbevelandia donat Abbatiae Thosanae iuxta Brugas, teste

PHILIPPO COMITE FLANDRIAE,

Cum aliis Zeelandiae Nobilibus, ut sunt:
Everbout de Aggera,
Gillebertus de Can, f. Cats.

Contigit etiam sub hoc Florentio III. a. 1181. obstructio Maris ad Oppidum Brugas, quae originem dedit *Oppido Dammo*; idque ope *Hollandorum*, sive, ut ego interpretor, ope *Zeelandorum*. Quod narrat MEIER. a. 1180. et CHRONIC. *S. Bertin.* p. 666. nec non IO. A LEIDIS, qui in pacto pacis *Heedenseano* ita transactum esse narrat: Lccum lectu di-

XXCVIIVI L. VII. dignum, et ad rem congruum, ad imam paginam adieci (t). Videmus inde mutuam Comitum amicitiam et praestitam invicem opem; et eam quidem, quam per h. t. vix de vicino Principe exspectare possis, nisi communium possessionum conservandarum ratio interveniret.

§. VIII.

Theoderico VII. Mortuo a. 1190. FLORENTIO, *Theodericus*, patris successor, *Insulas* quidem *Zeelandicas* in feudum obtinuit; supremum tamen Dominium mansit apud Flandros. De supremo Dominio supra satis dixi, quando dissensionem ortam inter *Margaretam* et *Isabellam* enarravi, ita tandem so-

(t) IO. A LEID. *Chron. Belg.* L. XVIII. C. II. p. 164. Tunc ecce Florentio egregio Comite existente in Flandria facta fuit tanta inundatio aquarum maris, quae disruptis aggeribus apud Dam oppidum Brughense staret in medio aquarum maris fuit.

Denique una ruptura in aggere apud Dam, quae non potuit obstrui, quia, quicquid lignorum, terrarum, lapidum immittebatur, ceciderunt omnia veluti in abisso, sive in puteo sine fundo, ita quod Brughae et illa pars Flandriae fuit in magno periculo. Interim venerunt ad Flandriam Archiepiscopus Coloniensis, Episcopus Leodiensis, cum multis Illustribus Viris, et pacem fecerunt inter FLORENTIVM Comitem Hollandiae, et Philippum Comitem Flandriae: tali videlicet conditione, ut de cetero manerent boni amici. Insuper quod Philippus perpetuo possideret tempore medietatem terrarum sitarum in occidua parte Schaldae, quae iam vocatur terra Waes: et Florentius iterum reciperet Walachriam. Insuper Florentius Comes Hollandiae, mitteret ex Hollandia, Zelandia et Frisia mille industriosos Viros, qui obstruerent foramen intercepti aggeris in Damme expensis Comitis Flandriae: quod etiam factum est. Nam Flo-

ſopitam, ut, teste MEIERO a. 1191. p. 58., Iſabella *Waſiam*, *Alostum*, *IV. Ministeria atque* INSVLAS MARINAS ſorori Margaretae cesſerit, pro iisque Maritus Margaretae a. 1192. Imperatori *Homagium fecerit.* Quas inter turbas non quidem quievit Comes Hollandiae; ſed quum necdum iusiurandum Comiti Flandriae praeſtitisſet, „ ipſe, Comesque „ Lovanienſium Henricus, ſagaci perpendentes animo quan„ tum iam virium Flandris decesſisſet, de ſuo quoque agen„ do negotio callidum iniere conſilium. Magnis uterque „ Henricum Caeſarem ſollicitavit fatigavitque precibus; hic [Henricus] „ ut Alostanos, Imperii clientes, Lotharingiae „ contributos obtineret; ille [Theodericus Holl. Com.], „ ut ab FIDE FLANDRIS DEBITA SOLVERETVR, posſideret„ que MCXCVII.

Florentius Comes, recipiens Walachriam, homagabatur in ea, et veniens ad Hollandiam, miſit optimos artifices et conſtructores aggerum ad Flandriam; qui usque Dam venientes invenerunt in littore interrupti aggeris quendam canem latrantem, qui per ſex continuos dies et noctes horribiliter commiſit latratum, et omnia, quae mittebantur in foramen, abſorbebantur, ac ſi fuisſet inſatiabile. Tandem conſilio ſenum et ſapientum, quidam audax Hollandus accepit canem cum impetu, in nomine Domini, et proiecit ipſum festinanter in eodem foramine; masſis terrarum in magna quantitate foramen illud obſtruxerunt. Et quia laboratores multi erant, ideo in eodem loco multi, extendentes tabernacula, ceperunt per modum oppidi ibidem habitare. Philippus autem Comes Flandriae hoc cernens dedit omnibus volentibus a Dam usque Ardenborch terram lucrari, et exaggerare ex mari, illa terra ſibi maneret et ſuis ſucceſsoribus in perpetuis temporibus, addens aliquas libertates. Quare multi Hollandenſes et Zelandenſes ibi permanſerunt, et, apportatis plurimis terrarum masſis, oppidum conſtruxerunt, appellaveruntque illud propter canem ibidem immerſum, TEN HONSDAM".

SECTIO VII. „ que MARIS INSVLAS in FIDE ac clientela duntaxat Impe„ rii. At Caesar nullum Balduino facere voluit iniuriam, „ nihil illis concessit. — Ipse [Balduinus] „ domi AB COMI„ TE HOLLANDICO iuramentum accepit, Flandris principi„ bus praestari debitum"; MEIER. a. 1191. Vnde *Theodericus* in *Catalogo Vasallorum Flandriae* in DV CHESNE *Rer. Norm. Script.* p. 1033. diserte memoratur *Comes de Ollandia*, uti iam observavit WAGEN. *Vad. Hist.* II. D. bl. 275., frustra obnitente V. Doct. HVYDEC. ad M. STOKE; quippe sic solent exotici. Hinc *Comes de Orlandia* scribitur alibi a. 1246. in Charta apud MIER. I. D. bl. 239. a. et in MARIN. SANVT. Epist. VII. p. 299.; apud WAGEN. *Vad. Hist.* III. bl. 236. Wilhelmus III. vocatur, *Comes Ulandiae*. Hoc autem *Homagium* revera ab Hollando *Gandavi* factum esse, narrat Belgicum *Chronyke van Vlaenderen*, D. I. bl. 261. b. Nec tamen aequo id fecisse animo videtur Theodericus; nam paullo post novae rixae sunt exortae, quarum haec ansa vel caussa. Nempe paullo antequam a. 1194. obiit *Margareta*, et filius Balduinus succesit; obtinuerat *Theodericus Comes Hollandiae* forte redhostimenti loco d. 20. Octobr. a. 1193. ab Imperatore *Henrico* non modo confirmationem *telonei Geervlietani ab omnibus transeuntibus*; sed in praeiudicium Flandrorum etiam a *Caesare* obtinuit, ut „ tam FLANDRENSES et alii ho„ mines, qui sunt de nostro" inquit „ Imperio, quam etiam „ ii, qui de aliis Regnorum partibus veniunt, modo prae„ scripto [de viginti nempe Marcis unam] teloneum de-

Prob. a. 1193.

„ be-

„ beant persolvere: quam sententiam in maiestatis suae MCXCV et VII.
„ praesentia Imperator docet, iudicatam esse, et a co-
„ pioso Episcoporum, Comitum, Liberorum atque Minis-
„ terialium suorum numero approbatam": quamquam in Pacto a. 11^{67}_{68}, quod Flandro cum Hollando convenisset, diserte statutum erat §. X., ut *Comes Hollandiae Vectigalia a FLANDRENSIBVS nullo modo acciperet.* Suffultus igitur regia auctoritate *Theodericus* graviter vexare Flandros coepit. Et hinc bellum! Quae omnia non ignoravit MEIER. ad a. 1195. *Vnde*, addit, *rixa multa ac grandis discordia Flandros inter et Hollandos orta, quae non nisi bello postea finita est.* Obiter huius belli meminit CHRONIC. EGMVND. ad a. 1195. p. 156. *Comite*, inquit, *Theoderico in SELANDIA remorante propter bellum, quod adversus Comitem Flandriae Balduinum promovebat.* Et paullo post p. 159. *Nuncius huius victoriae* [ad Westfrisios] *Comiti directus est, qui duplici gaudio iocundatus est, tum VICTORIAE contra Comitem* [Balduinum], *tum contra Fresones. Igitur cum de Flandris victor redisset* —. Ex quibus coaevi scriptoris verbis patet, bellum Hollandis a. 1195. prospere cessisse, et *Theodericum*, Flandris e Zeelandia forte eiectis, hanc terram sibi quasi propriam vindicasse, vel saltem eius *feudum* obtinuisse. Pluribus *Theoderici* in Flandros victoriam descripsit IO. A LEID. *Chron. Belg.* L. XIX. C. II. p. 171. Mota vero ipsi per *Ducem Brabantiae* de altera Zeelandiae parte, *inter Scaldem et Mosam*, controversia, Comes Theodericus a. 1200. alio modo de his cavit,

 ac

THEODERICVS VII. ac cum Duce Brabantiae Henrico Pactum quoddam *Concambii* iniit, per quod Comes Holland. terram *inter Scaldem ac Mosam*, sive *Orientalem Zeelandiae partem*, quiete in posterum possideret; pro eaque Brabantino Duci in concambium daret *terram suam Zuidhollandiae*, eamque iterum *in feudum hereditarium* reciperet. Vnde Theodericus de rebus sibi omnibus satis pro tempore providit. Atque haec fortasse caussa est, cur inter omnes Hollandiae Comites, qui per integrum seculum usque ad *Wilhelmum* II. Regem ac Comitem, ut postea videbimus, huic Heedenseano Pacto de *Feudo in commune obtinendo* subscripserunt, solus hic *Theodericus* initio regiminis inter Suffragatores non occurrat. Et vel sic tamen, obortis iterum a. 1200—1203. ingentibus cum Flandro turbis, quas enarrat WAGEN. D. II. bl. 317. et 323. Theodericus VII. *Zeelandiae* Feudum a Flandriae Comite *ultimo vitae tempore* recepit; cuius asserti testem habeo Originalem Chartam Arbitrii a. 1206. inter Wilhelmum I. Com. Holl. et Ludovicum Losensem initi; in qua §. XV. diserte *Comes de Los in manum-Baiuli* [i. e. Tutoris] *Flandriae resignat FEODVM, quod THEODERICVS Comes Hollandiae VLTIMIS DIEBVS VITAE SVAE tenuit a Dom. COMITE Flandriae*; per quod *Zeelandiam* indicari in *not.* probabo. Exercuisse autem *Theodericum* in Zeelandia iura, patet ex Charta inedita, (quam *Medioburgi* praesentem *dedisse* indicat subscriptio,) qua a. 1198. *donavit Decimas de Zubburg Abbati B. Mariae in Middelburch*, subscribentibus *Hugone de Vorne*

Prob. a. 1200. d. 3. Nov.

Prob. 14. Oct. № I.

Prob. h. a.

ne, multisque aliis Nobilibus Zeelandis; in qua imprimis memorabile, quod se scribat „ Theod. Dei gracia Comi- „ tem Hollandiae *ATQVE SELANDIAE*, et Aleidis Comitissa". Quo *Zeelandiae* tamen titulo post integrum fere seculum *Florentius* V. demum uti coepit. Vnde suspecta mihi quidem haec esset adiectio, nisi, rem conciliando, dicamus, *Theodericum* istud eo fecisse tempore, quo rebus cum Flandro nondum compositis Zeelandiam tamquam victor tenuit, quamquam postea iterum illud *Feudum* a Flandro relevavit. Simpliciter enim in Charta a. 1199. se scribit „ Theod. Dei gratia Comitem Hollandiae", qua *Abbatiae Rijnsburgensi* donat quandam terrae portionem in *WALACHRIA*, eamque ab omni Comitis petitione immunem declarat. Quam Chartam, a moroso quodam scriptore pro spuria habitam, iccirco ex Originali descriptam et propter eius elegantiam ac fidem in *Cod. Probb.* in aes incisam prodire iubebo; adiungamque eiusdem Chartae nonnulla *Vidimus* inedita, nec non Confirmationem *Florentii* V. His addo, quod in alia inedita Charta a. 1209. data itidem Middelburgi, Wilhelmus de Hollandia Comes testetur, „ fratrem et praedecessorem suum Comitem *THEODERI-* „ *CVM* super decimis nonnullis V. marcas annuatim „ accipere consuevisse nomine Abbatis Ecclesiae B. Ma- „ riae de Middelburg; nec non matrem suam Adam Flo- „ rentii III. uxorem, eidem Ecclesiae LXIII. libras in „ Eleemosynam ad lapideum opus fuisse elargitam". Quae

EXCVRSVS VII.

Prob. h. a.

Prob. h. a.

[illegible] VII. omnia satis probant Theoderici VII. in Zeelandiam Occidentalem iura.

§. IX.

Ludovico Lossensi. Mortuo Theoderico VII., exortaque ingenti discordia inter *Adam* filiam Ludovico Lossensi nuptam et fratrem defuncti *Wilhelmum* super hereditate Comitatus Hollandiae cum adiunctis, sive, ut loqui alii malunt, super *successione* ac Comitatus *devolutione*, nec non bonis alodialibus huic immixtis; ambo gratiam et amicitiam Comitis Flandriae sibi conciliare nitebantur; Comite Flandro ob has turbas, ut facile credas, in sinu gaudente. Hinc aeque *Ludovicus Lossensis* ac *Wilhelmus Hollandus* statim a morte Theoderici VII. *hoc Pactum Heedenseanum, de Zeelandia in commune obtinenda*, confirmaverunt. Docet hoc subscriptio Chartae Regis Wilhelmi II. d. 3. Aug. a. 1248. ubi haec distincte leguntur:

Prob. h. d.

Haec eadem vero approbarunt et confirmarunt
Ludovicus Comes de Loës et de Hollandia,
Wilhelmus Comes Hollandiae, Florentii Comitis Hollandiae filius, avus meus.

Nemo dubitabit, quin Wilhelmus Comes II., antequam tam grave sibi Pactum *approbavit confirmavitque*, anteces-

so-

forum suorum Chartas *Confirmatorias* oculis usurparit. Et revera *Ludovici Losfensis* confirmationem (ut de illa prius dicam) per Chartam sigillis munitam Comiti Flandriae ratam factam esse, eamque *Chartam* adhuc exstare, credere iubet testis oculatus DOM. DE GRIJPSKERK *Descript. Zeel.* MS. qui p. m. 35. aliud agendo citat *een Latynsche Brief, waarby de Graaf* VAN LOS *des avonds voor ons Heeren besnydenis* [d. 31. Dec.] *approbeert binnen Brugge a.* 1204. *de vrede te voren gesloten tusschen Vlaenderen en Holland; onder de Chartres te Rupelmonde.* Sed idem *Ludovicus* hoc pactum *Heedenseanum* denuo confirmavit d. 14. Octobr. 1206. eodem die, quo Brugis amicam concordiam iniit cum Comite *Wilhelmo*; quam confirmationem *Ludovicus Losfensis* scriptam itidem exhibuit, uti probat huius Chartae *Vidimus*, quod a. 1246. sigillis suis roborarunt *Episcopi Cameracensis, Tornacensis et Arelatensis.* Adeoque hoc factum est eodem tempore, quo per Flandriae Comitem tamquam arbitrum amica compositio d. 14. Oct. 1206. inita est inter *Ludovicum* et *Wilhelmum*; quorum priori §. I. assignata est *tota Hollandia*; *Wilhelmo* vero §. II. quidquid *ex hac parte Mosae deversus Flandriam iacet*, i. e. integra *Zeelandia* cum *Occidentalis* tum *Orientalis*, sub qua expresse comprehendebatur „quidquid Dominus Hugo tenebat „apud Appenbroek, et Castellania de Zeeland, et quodcumque tenebat in Insulis Zeelandicis". Wilhelmo assignatis, „exceptis tamen quatuor insulis, Scarpenesse, Du-

SAECVLVM VII.

Prob. a. 1206. h. d. Nº II.

Prob. h. d. Nº I.

„ ve-

EXCVRSVS VII. „ velant, Stavenesse et Drieskire", quae *Ludovico* assignantur.

§. X.

Wilhelmo I. Comprobavit igitur *Ludovicus* Comes Losfensis ex hoc Arbitrio *Pactum* illud Heedenseanum; nec mirum quia ex hoc Arbitrio *Hollandiae Comes* pronunciabatur. Verum non minus ex eodem Pacto *Wilhelmus* I. Homagium ac fidem Flandris praestare debuit, iccirco quod per initum Arbitrium in portionem ei cessit *omnis Zeelandia* tam ad Scaldis oriens quam ad occiduum latus porrecta. Eum autem id Homagium revera praestitisse, diserta sunt testimonia domestica. Et primo in mutuo Pacto d. 14. Oct. 1206. §. XV. convenerant, ut „ Ludovicus Losf. resignaret in manum Domini Philippi Marchionis Namuc., Baiuli Flandriae, Feudum, quod Theodoricus Com. Holl. ultimis vitae diebus tenuerat a Domino Comite Flandriae, et inde adheredaretur Dominus Willelmus testimonio hominum Flandriae, accepta ab eo fidelitate ad opus Comitis Flandriae et Hainoniae et heredum suorum". Per quod *Feudum Zeelandiam* innui, integer Chartae contextus docet. Vultis clariora? Habeo Chartam confirmatoriam Regis WILHELMI

Prob. a. 1248. Com. II., qua declarat, avum suum *Wilhelmum* I. easdem Pacti Heedenseani tabulas *approbasse et confirmasse*.

Ex-

Expulso vero ex Hollandia *Ludovico* (p), Wilhelmus I. solus Hollandiae Zeelandiaeque praefuit, et hanc terrae partem ex eodem Pacto de *in commune dividundo vel administrando* tenuit. Ne nunc enim urgeam, anteriorem Wilhelmi I. Chartam datam Brugis d. 16. Apr. 1204. testibus inter alios EXCVRSVS VII. Prob. h. d.

Dom. Hugone de Vooren,
Theoderico fratre, et Bettone filio eius;

per quam *Abbatiam Thosanam*, iuxta Brugas haud procul a sinu Heedensee, *cum omnibus bonis — sub sua protectione — suscipit, et totam terram,* QVAM SVB DICIONE SVA *possident, ab omni exactione* — immunem declarat. Quae quidem Bona omnia sita erant in hac *Zeelandiae parte*, nominatim in *Crabbendijk*, ut docet Charta *Henrici de Scoten* a. 1187. in FOPPENS *Supplem.* T. IV. p. 523. et *Florentii* Com. IV. a. 1231. Add. *Compend. Chronol. Episcop. Brugens.* 1731. 8° p. 10. Neve in partes vocem aliam *Wilhelmi* Chartam ineditam d. 13. Febr. 1209. qua *Arnoldo* Abbati Medioburg. multa bona ac decimas elargitur *in Noordbevelandia*, data *Medioburgi*, testibus inter alios Prob. h. a. Prob. post a. 1204. 16. Apr. Prob. h. d.

Hugone de Vorren,
Egberto de Benthem, cett.

ex qua patet, Wilhelmum Dominii iura in Zeelandia exer-

(p) Vid. EXCVRSVS XI.

EXCVRSVS VII. cuisse: propius imprimis ad rem accedet memorabile illud Diploma *Wilhelmi* I. a. 1213. collatum cum altero *Fernandi* Comitis Flandr.; quae quia nonnemo dubia reddere conatus est, ex Originalibus una cum sigillis et scripturae speciminibus in aes incisis exhibebo. In harum Chartarum priore *Wilhelmus Com. Holl. centum mensuras terrae infra* [i. e. intra] *Officium Ostcapelle* [in Walacria] *ab omni onere petitionis — liberas declarat* NB. *quantum ad* IVS HOLLANDIAE *dinoscitur pertinere. Datum apud Middelborch.* Testes praeter alios Nobiles exhibentur *Abbates*,

Prob. a 1213. d. 23. Dec.

Petrus de Dunis (q),
Daniel de Thosan (r),
Petrus de Middelborch (s),
Hugo de Vorne, etc.

Altera vero Charta est *Fernandi Comitis Flandriae et Iohannae uxoris*, qua eamdem *petitionis* libertatem concedunt, *quantum ad* IVS FLANDRIAE *dinoscitur pertinere.* Quisque statim videt, haec profluxisse ex Pacto Heedenseano a. 1168., in quo statutum erat, ut *Reditus Zeelandiae in commune* dividerentur; quapropter etiam utriusque *Comitis* consensus requirebatur. Intellige autem per *ius Hollan-*

(q) Quae Abbatia erat prope Brugas.

(r) Quae Abbatia est Thosana, ibid.

(s) Qui hactenus inter Abbates ignoratur, sed cuius etiam Char-

landiae, quod *Wilhelmo* Comiti Hollandiae (nondum enim Zeelandia sub *Comitatus* nomine veniebat) in illam terram eiusque *petitiones* competebat; uti per *ius Flandriae*, id quod Flandriae Comiti. Vnde iterum confirmatur, quod supra dictum est, in petitionibus exigendis alterum alterius mutuo consensu indiguisse. Occasio autem, qua *Fernandus* Flandriae Comes mutuam hanc donationem Mediobürgi dedit, fuit bellum inter ipsum et Regem Franciae. Accepta enim ad Dammum urbem clade profugit in Zeelandiam, ubi invenit Comitem Hollandiae, quocum Brugas et Gandavum profectus est. *Ferdinandum* et *Wilhelmum* hoc anno 1213. in Walacria fuisse, indeque Brugas profectos, docet *Chronicon* S. BERTINI p. 696. MEIER. *Ann.* a. 1213. et GVILLIELM. BRITO *Philippeid.* L. IX. nec modo Brugas, sed sq. etiam a. 1214. cum multis aliis Proceribus *Comitibusque de Alemannia, de Henonia, de Brabantia et de Flandria*, simul cum *Fernando Comite Flandriae*, Decretis Regis Ottonis tamquam *testis Valencienae* subscripsit

Wilhelmus Comes Hollandiae (t).

Atque hinc perquam ingens lux adspergitur celebratissimo illi et vetusto Monumento anni 1217. (u), quae vocatur *Lex sive* CHORA *a* IOHANNA *Comitissa Flandriae* et

MCCXVII. / Prob. h. a. N° V.

tam habeo descriptam, a. 1214. in Probb.

(t) MIERIS *Cod. Dipl. Holl.* D. I. bl. 162.

(u) Apud MIERIS *Cod. Dipl. Holl.* D. I. bl. 170. sqq.

EXCVRSVS VII. *et* WILHELMO *Comite Hollandiae illis de* MIDDELBVRCH *iurata*, cuius in fine sic habetur:

Hanc legem iuraverunt Domina IOHANNA *Comitissa Flandriae*, WILHELMVS *Hollandiae Comes*, *et* EORVM CASTELLANI DE SELANDIA, *ipsis de Midelburgho inviolabiliter observandam.*

Qua ex Charta haec tria sine ullis fidiculis in usum genuinae historiae profluunt:

1° Sub WILHELMO I. sartam tectam mansisse Pactionem a. 1168. de *in commune* possidendo, quantum ad primarios articulos, salvo supremo Flandriae Dominio. Ad quam observationem forte quis regerat, hac tamen in Chora simpliciter mentionem fieri de *solvendo* COMITI, nempe *Hollandiae*. Sed respondeo: *haec Chora Hollandiae Comitis iustitias* tantum persequitur; et similem pro se Choram habuerit fortasse *Comitissa Flandriae*: uti supra uterque separatim pro se loquuntur ad a. 1213. et quemadmodum deinde a. 1223. in *Choris Westcappellensi* et *Domburgensi* pro se locuturus est eius filius *Florentius*. Nisi censeas, *Choram* a solo *Comite* Hollandiae esse concessam, quia *Middelburg* urbem, etsi in *communi feudo* sitam, huic administrandam dedissent Flandri; ac proinde tamen necesse fuisse, ut ab utroque *Comite* et eorum *Castellanis* seu supremo iudice confirmaretur; 1° quia in utriusque fundo erat sita; 2° quia utriusque protectio promittebatur; 3° quia Oppidani semper cum utroque Comi-

ta-

tatu rem habebant. Quae obſervatio omnes argumentationes contra huius *Chorae* fidem penitus ſubvertit. Sed de his ad ipſam Choram dicam. MCCLVII.

2° Vtrumque Comitem hac in terra ſuum habuiſſe *Conductum*, *ſuos Iuſtitiarios* (ſeu *Balivos*, *Scultetos*, et *Scabinos*), *ſuos* etiam *Castellanos*. Sic enim in principio: *Oppidani erunt ſub protectione et conductu* AMBORVM COMITVM *et eorum* IVSTITIARIORVM. Et in fine: *Hanc legem iuraverunt* — EORVM *Castellani.* Fuit autem hoc anno a parte Comitis Hollandiae *Caſtellanus* procul dubio *Hugo Dominus de Voorn*; a parte Flandriae forte *Andreas*, de quo p. 279.

3° Postremo hinc patet, *terram Zeelandiae* tunc nondum ſub nomine *Comitatus*, ſed duntaxat ſub *Caſtellaniae* titulo veniſſe; quemadmodum antea ſimpliciter dicta est *terra inter Scheld et Heedenséé*: et diu posthac, *terra iuxta Scaldem*; uti etiam integra *Zeelandia* in hac *Charta* vocatur *infra Burneſſe et Hedeneſſe.* Vnde lux conciliatur *Chorae Wilhelmi Regis* a. 1254. Medioburgenſibus datae, §. 59. *Dat zal de* HERE *berechten of de ghene die* RECHTRE *es ouer al Zeland of die* GHEMENE RECHTER *es bewester Scheld.* Vbi per *rechter over al Zeeland*, diſtincte a *Comite* ſive Domino, non alius intelligi poſſe videtur, quam *Caſtellanus Zeelandiae*, ſive *Dominus de Voorn*, et per *Rechter bewester Scheld* idem ille, qui postea *Balivus Bewesterſchelde* dici coepit. Ex qua itidem obſervatione lucem accipit id, quod in *Chora* a. 1217. f. dicitur, „ Nemo illos de Middelb. arestabit, id est, pandabit, ni- Prob. h. a. d. 11. Mart.

EXCVRSVS VII. „ si pro propriis malefactis, in duobus COMITATIBVS, id „ est, FLANDRIE et HOLLANDIE". Sub *Hollandiae* enim nomine simul Zeelandiam comprehendi, satis est evidens.
Prob. M. Maio. Hinc etiam *Florentius* Comes in Chora *Westcappellae* data, ubi pro se tantum loquitur, a. 1223. §. LXI. dicit: „ Illos de Westcappel, infra COMITIVM HOLLANDIAE ne„ mo pandare poterit, nisi pro maleficiis propriis": id est, intra omnem ditionem Comitis Hollandiae, quam late patet, nulla ne ipsa quidem *Zeelandiae* terra excepta. Immo fortius hoc comprobatur ex Diplomate Wilhelmi II. Regis a. 1248. qua immunia declarat „ omnia Abbatiae Thosa„ nae bona per COMITATVM HOLLANDIAE constituta": quae sic postea describit; „ omnes terras, quas IN PRAEMEMORA„ TO COMITATV (SIVE IN ZELANDIA SIVE ALIBI) possident", MIER. I. bl. 254. Atque eodem modo in Charta *Traiectensi* a. 1252. MIER. I. bl. 266. promittitur, quod „ cum „ nullo Domino — — HOLLANDIAM et ZELANDIAM intra„ bimus ad nocendum ALICVI DE COMITATV HOLLANDIAE". Et hac ratione saepius fit mentio *Comitatus Hollandiae* in
Prob. h. d. Originali Chora *Wilhelmi Regis* D. 11. Mart. 1254. *urbi Mediobургensi* concessa, in initio et §. 17, 30, 54. ubi imprimis sunt memorabilia verba §. 30. „ Sowar so por„ tre van midd'. eneghen man vind bin den GRAVESCHEPE „ VAN HOLLAND die hem schoud schuldech es: hi ma„ ghen

(v) Rem narrat D'OVDEGHERST *huit l'Empereur Fredricq second de ce nom*, Chap. CVI. fol. 150. *Au dit an dix et sit, par sentence imperiale, mettre soubs ses*

„ ghen aresteren mets grauen rechtere". Vbi praeter rem et absurdum foret hoc intelligere de sola *Hollandia* proprie dicta, non vero de *Zeelandia* ipsa. Sed haec obiter. EXCURSUS VII.

Comitem autem Flandriae, ut huc redeam! revera eiusmodi *Iustitiarios* in Zeelandia habuisse, si vultis ut ulterius probem? en tibi aliam Chartam hactenus incognitam a. 1218. per quam, absente in Terra Sancta Wilhelmo Comite, *Balduinus Comes de Benthem*, ad tempus *Hollandiae* PROCVRATOR constitutus, benefacit Abbatiae Medioburg. coram testibus, Prob. h. a. N° I.

Theoderico de Vorne Castellano,

ANDREA IVDICIARIO FLANDRIAE, aliisque;

adiectis etiam illorum Sigillis: unde manifesto dilucet, Flandros aeque atque Hollandos suos in hac Zeelandiae parte habuisse *Iudices* seu *Castellanos*, ut supra observavi.

Non destitit tamen interim omnem movere lapidem *Wilhelmus* I., ut hoc Feudi iugo liberaretur; neque omni successu conamina eius caruere. Occasio rei haec fuit. *Ioanna* Comitissa Flandriae per absentiam mariti *Fernandi*, qui in Francia captivus tenebatur, neglexerat Feuda Terrae Imperialis ab Imper. *Frederico* relevare, pro iisque homagium praestare (*v*). Hac usus apud Imperatorem occasione *Wilhelmus* I. ab eo obtinuit, ut *Feudum*, quod a Comitissa hactenus tenuerat, ab Imperatore directe teneret, post-

ses mains, toutes les terres, que la Contesse lebenne tenoit du Saint Empire: Scavoir Alost, les quatre mestiers, Wast, et LES YSLES DE ZELANDE, *et ce soubs pretext de debvoirs par ladite Contesse obmis.*

EXCURSVS VII. postquam Fredericus, manu illis terris iniecta, easdem in sollemnibus Comitiis Flandriae Comitissae abiudicaverat. Verum non diu hac prosperitate usus est Comes; quippe mortuo *Frederico* filius eius *Henricus* a. 1221. sententiam hanc revocavit, et terras publicatas Flandris reddidit (w). Vtrumque nos docet Charta, quam ex Originali profero, Prob. h. d. d. 6 Maii a. 1221. qua *Engelbertus Archiep. Colon.* testatur, se iis interfuisse Comitiis, quibus Henricus Rex *revocavit in irritum et ad nihilum redegit sententiam illam, quae data fuit apud Franckenvorde pro Comite Hollandiae Wilhelmo contra — Comitissam Iohannam, de eo quod ipse Comes* WILHELMVS RECEPIT IN FEODVM *de Dom.* FREDERICO — *Imper.* TERRAM, *quam ipse tenuit* IN FEODVM *de prefata Comitissa*, adiectis rationibus, quae expositae dicuntur in literis ea de re Comitissae datis.

§. X.

Florentius IV. Wilhelmo his a. 1222. intermortuo, et *Ioanna* in harum terrarum possessionem restituta: coactus fuit *Florentius* IV. eius successor Homagium praestare *Ioannae*, et eius marito *Fernando*. Res extra omnem dubitationis aleam ponam. Et primo! In Charta Wilhelmi II. Regis Prob. d. 3. Aug. confirmatoria a. 1248. haec disertis verbis subiiciuntur:

„Haec

(w) D'OVDEGHERST. l. l. *Mais en Romains fils dudict Empereur, levant sa main desdictes terres, rappella la susdicte Sen-* *l'an vint et un ensuyvant Henry Roy des*

„ Haec eadem vero approbaverunt et confirmaverunt EXCVRSVS VII.
„ — — bonae memoriae FLORENTIVS pater meus, prout „ in eorum Literis continetur". Adiecta poſtea conditione, quae ſic habet: „ hoc ſalvo, quod, prout conceſſum „ fuit a FERNANDO Comite Flandriae, PATRI MEO, Nobi„ lis Domina M. [Margareta], Comitiſſa Flandriae, obſi„ des pacis, quos ipſa habebit de Zelandia, mihi recre„ det ſuper literas meas patentes, ſi quos voluerim" etc.

Superſunt adhuc Florentii Literae, de quibus hîc ſermo, easque deſcriptas ex *Originali Vidimus* exhibeo in Probb., per quas Florentius a. 1227. Prob. 16. April. N° I.

„ 1° Recognovi, inquit, Fernando Comiti Flandriae „ omnia iura ſua, quae Anteceſſores ſui habuerunt in ter„ ra Zelandiae COMMVNIA cum Anteceſſoribus meis.

„ 2° Hoc ſolo excepto, quod pro maiore pacis firmi„ tate mihi conceſſit, ut obſides pacis, quos ipſe habe„ bit de Zelandia, mihi recredet ſuper Litteras meas pa„ tentes, ſi quos voluerim, vel ipſi obſides fideiuſſores con„ ſtituent, vel penes ipſum remanebunt.

„ 3° Si de dictis obſidibus vel aliis agendis noſtris ei „ non ſatisfacerem, deberet me ſubmonere per Homines „ ſuos et Pares meos Brugis coram ſe, et per legem et „ iudicium deberem ei emandare".

„ 4° His mediantibus feci ei HOMAGIVM, et dictam ter-

 ram

ſentençe imperiale de ſon pere, pour autant que luy estoit apparu, que obſtant l'empriſonnement du Conte Ferrant ſon mary, n'avoit esté poſſible a la dicte Conteſſe, de faire les ſusdict devoirs.

SECTIO VII. „ ram Zelandiae, ficut ANTECESSORES mei eam ab Ante-
„ cesforibus fuis tenuerunt, ab ipfo recepi.

„ 5° Omnia arrieragia et vetera, quae EI vel CASTEL-
„ LANO, five alicui alii, ex parte fua de dictae terrae pro-
„ ventibus debebantur, usque ad hunc diem fopita rema-
„ nebunt.

„ 6° Has conventiones et pacem bona fide iuravi fir-
„ miter obfervare, et testes, qui interfuerunt, feci fub-
„ fcribi": Hos inter testes, quos vide in *Cod. Probb.*, fuere

Gerardus Comes de Ghelra,
Balduinus Comes de Benthem.

Operae pretium duxi haec pluribus ex ore Florentii excerpere, quia rem omnem conficiunt, et ftatum Zeelandiae his temporibus manifesto declarant.

Ex §. 1. enim aperte patet *Communis* Zeelandiae posfesfio, imprimis ratione redituum pecuniariorum. Pecuniae omnia obediunt. Atqui Florentius intra a. 1222. et 1227. revera Comitem Flandriae his fraudaverat, ut ftatim videbimus.

Ex §. 2. patet, *a*) Comites Hollandiae fervandae fidei causfa etiam hoc tempore Zeelandos Nobiles tamquam fidei obfides feu fideiusfores in aula Comitis Flandriae Brugis habuisfe; quos per novam hanc conditionem recuperare posfet, fi vellet, data tamen literarum fide de reftituendo. Fuerat autem prima Pacti Heedenseani a. 1168. con-

conditio: „ Quicumque OBSIDES inter Sceld et Hiddene- MCCLVII.
„ ze accepti fuerint, Brugis sub custodia Comitis Flan-
„ driae erunt, nec aliquem eorum Comiti Hollandiae per
„ FIDEIVSSIONEM reddet, nisi voluerit". Quae dura condi-
tio nunc aliquatenus mitigatur. *b*) Ex eo, quod primus hic Pacti Articulus tam diserte a *Florentio* IV. (uti deinde a Wilhelmo II.) excipiatur vel relevetur: hinc dubio care re videtur, reliquos Pacis articulos vel accuratissime hactenus fuisse observatos; certe eorum observatio nunc sancte promittitur.

§. 3. agit de *submonitione* per Pares Comitis; quod respicit ad §. 15. Pacti, quo cautum erat, ut, „ si Comes
„ Holl. infregerit, et summonitus infra sex septimanas cor-
„ recturus — venire contempserit, tota terra, quam ipse
„ a Comite Flandriae in feodo tenet, cum suis munitioni-
„ bus — — libera Comiti Flandriae remanebit".

Ex §. 4. docemur, non modo, Florentium fecisse homagium, sed etiam, ipso teste, eius *Antecessores*; qui fuerunt avus *Florentius*, pater et patruus *Theodericus* ac *Wilhelmus*; ut supra probavi.

Ex §. 5. non modo videmus, revera Comitem Flandriae suum etiam *Castellanum aliosque ex sua* parte habuisse ad percipiendos reditus, sed etiam in his *reditibus percipiendis* Florentium Flandro magnum intulisse damnum; unde ei *Arrieragia* restabant solvenda. Ex Articulo enim 3. Pacis cautum erat, ut, „ quidquid pecuniae in terra
„ praefata acquisitum fuerit, inter Comites AEQVE dividatur.

SECTIVO VII. „ tur. Et 4°, si quis pro excessu suo hereditatem vel „ terram suam perdiderit, AEQVE inter se Comites par„ tiantur, vel ad proficuum eorum per utrumque loca„ bitur". Atqui si his addamus, quae §. 12. a. 1168. *de munitionibus*, i. e. castellis et oppidis, promissa erant, ut nempe „ neuter Comitum in illa terra munitionem faciat, „ nec factam emat, nec in perpetuum habeat": multum hinc lucis rebus interim gestis adspergetur. Quippe, utprimum Florentius Comes factus est, anno proximo 1223. contra huius Pacti tabulas, et invito, ut sat liquet, Flandro, proprio marte duo in Walacria *Oppida* muniverat, *Domburgum* et *Westcappellam*, his *libertates* dederat, *legibus* sive *Choris* instruxerat; adeoque non modo Antecessorum cum Flandro pactiones propalam ludibrio habuerat, sed omnes hinc reditus ac petitiones sibi vindicarat; et quod probe notes velim! eamdem his solus dederat *Choram*, quam Pater, praescia, et iureiurando eam simul confirmante Flandriae Comitissa, Medioburgensibus concesserat; id quod Flandro non ferendum videbatur. Sic enim *Chora* Westcappellis data: *Ego Florentius Comes Holl. et Theodericus Dom. de Voirne, Castellanus Zelandiae — — eandem libertatis chorum et legem, quam habent opidani de Middelburch, illis de Westcappel, mediante iuramento nostro, perpetuo habendam concessimus.* Praeterea in hac Chora solus *omnes mulctas* ad se trahit §. 2. sqq.; Zeelandiae antiquam distinctionem retinet *inter Bornesse et Heedensee* §. 56.; et omissa *Flandriae* mentione, omnem *arrestationum* prohibitio-

Prob. a. 1223. Maio. N° I. II.

tionem ad Hollandiam solam restringit §. 61. *Illos*, inquiens, *de Westcappel, intra Comitium Hollandiae, nemo pandare poterit, nisi pro maleficiis propriis.* Res satis est perspicua, nunquam tamen a Nostratibus intellecta; quippe qui conciliare inter se non potuerint, quomodo a. 1217. Wilhelmus iura dare, eaque suo et Flandriae Comitis nomine confirmare Medioburgensibus posset; contra vero paullo post, a. 1223. Florentius proprio marte idem facere Domburgo et Westcappellis, nulla Flandriae mentione iniecta. Fecit enim hoc Florentius a. 1223., antequam Pactum Heedenseanum confirmavit, immo fecit invito Flandro, qui hinc concitatus eum procul dubio officii admonuit. Vnde Florentius paullo post, a. 1226. coactus fuit morem gerere postulatis Flandriae, et damnum hinc ortum resarcire. Habeo penes me ex Archivis Insulensibus, ut alias multas, Chartam Originalem, unde haec clare eliicias, datam d. 21. Maii a. 1226. qua *Balduinus* Comes de Benthem, *Th.* de Outena, *Th.* de Voorne, *Wilhelmus* de Teilingen, aliique Hollandiae Nobiles primarii *iurant* ac pollicentur, se *pacem et conventiones inter Ioannam Comit. Fl. et Florentium Com. Holl. super terra Zeelandiae, quam* COMMVNEM TENERE *debent, initas — facturos servari.* Quae Chartae verba certissime respiciunt ad anterius aliquod Pactum, ante Homagii literas a. 1227. supra exhibitas. Cuiusmodi praecedentis pacti testem habeo eiusdem Chartae a. 1227. datae verba; quae §. 5. sic habent: *omnia arrieragia etc. — — usque ad hunc diem, sopita remanebunt*

Excursus VII.

Prob. h. d.

d. 16. Apr.

SECTIONIS VII. *per* HAS *conventiones et* ALIAS *in* CARTIS *nostris super* HOC *confectis contentas*. Exstitere igitur et aliae Chartae anteriores super *arrieragiis* seu redituum reliquiis solvendis, ac *de damnis* hinc Flandro illatis resarciendis, quae tempus tulisse non videntur. Exstat tamen et alia Charta d. 16. Apr. 1227. per quam *Gerardus Comes de Ghelra*, *Balduinus Com. de Benthem*, *et Willelmus de Thelinghen* pro Florentio fideiubent *Fernando*; *si Comes Holl. veniret contra conventiones initas inter ipsos super* DAMNIS ET RAPINIS *factis ex utraque parte*, *secundum quod litterae eorum plenius testantur*, *se dicto Florentio nullum consilium vel auxilium praestituros*, sed contra *Comiti Flandriae*. Quae verba itidem priorem de *damnis* Conventionem arguunt, ac simul ante dicta de Florentii Feudo confirmant, qui postea pacatius hoc possedisse videtur; ac propterea a. 1231. chartam dedit, quae exstat apud MIER. D. I. bl. 209. qua Ecclesiam *Thosanam* prope Brugas, *ad exemplum bonae memoriae Comitis Wilhelmi patris sui*, et *omnia bona per omnem terram suam sub protectionem recipit*; et nominatim *totam Terram*, *quam*, inquit, *sub* MEO DOMINIO *possident*, *videl.* CRABBENDIJCK, *cum pertinentiis suis*, *Ionsthoc*, BOMNA, OSTHOC, — immunes declarat ab omni petitione,

Prob. N° II.

§. XI.

Wilhelmo II. Moritur Florentius IV. a. 1234. relictis impuberibus filiis *Wilhelmo* II. atque *Florentio*. De *Wilhelmo* II. Comi-

mite Holl. intra a. 1234. usque ad a. 1247. quando *Rex* EXCURSUS VII.
Romanorum electus est, nihil quidquam diserte, quod ad *res Zeelandicas Flandricasque* spectat, apud Nostrates hactenus invenitur. Quapropter hic promam ex *Registro Abbatiae Mediob.* Chartam hactenus ineditam a. 1240. d. 10. Prob.
Mart., per quam *Wilhelmus Comes Hollandie et Balduinus Comes de Benthem* litem ortam de Decimis in *Meliskerke* in *Walachria* inter Abbatem de Middelburg et nonnullos Zeelandiae Nobiles *ex compromisso* componunt, h. d. add. 1246. d. 15. Mart. d. 9. Aug. 1247. Aug.
appensis sigillis *Willelmi Comitis Hollandiae*, *Balduini Comitis de Benthem*, et *Viri Nobilis Dom. Willelmi de Theilinga.* Quae antiquissima est Charta hucusque de *Wilhelmo* II. Comite cognita; liquet autem ex eo, ipsum, vel, ut videtur, Tutorem ejus *Balduinum Comitem de Benthem* mortuo parente *Zeelandiae Feudum* tenuisse: quamquam statim, postquam *Rex Romanus* est electus, ingentes hac de re rixae obortae sunt: ad quas explicandas nunc transeo, clariori luci expositurus rem hactenus densis tenebris involutam.

§. XII.

Vtprimum Wilhelmus II. d. 3. Octobr. a. 1247. Rex creatus est, *Margareta* Comitissa Flandriae, metuens, ne *Margaretae astus.* haec forte Electio Regem averteret a faciendo pro Zeelandia Homagio; siquidem, tamquam Rex, huius Feudi Dominus supremus ipse evaserat, a quo *Margareta* tamquam Imperii Vasallus hoc Feudum relevare foret obli-

ga-

SECTIO VII. gata: haec, inquam, metuens, et in hisce quantum fieri potuit providere volens, exegit obtinuitque a *Florentio* Regis Wilhelmi abſentis fratre *Chartam Promisſionis* ſive *Pactionis*, quam hactenus ineditam nunc ex *Authentico* profero, datam d. 7. Iul. 1248. Ex qua inſigni Charta, quae per formam *Vidimus* hodie ſuperest, multa docemur, de quibus hactenus ne per ſomnum quidem nostris Historiographis quidquam innotuit: quapropter primaria eius argumenta conditionesque ſtrictim recenſere, ac porro nonnulla, quae ad illustrationem faciant, adiicere, animus est. Data Charta est d. 7. Iulii a. 1248. et eius *Vidimus menſe Augusto* ſq. a. 1249. Vocatur vero „ forma PACIS initae inter Comitisſam Flandriae et Hannoniae et Wilhelmum filium, Com. Flandr. „ ab una parte, et inter Florentium fratrem Comitis Holland. in Regem Rom. electi ex altera parte". Pacis conditiones fuere ſequentes:

Prob. h. d.

§. 1. promittit *Florentius* Margaretae Comitisſae, quod *omnia iura*, quae *Anteceſſores Comitis Flandriae in terra Zeelandiae* tenuerunt, *plenarie agnoscet*, et *ut homines* (i. e. vaſalli) *Zeelandiae* idem faciant, curabit; confirmaturi omnia iureiurando et literis ſigillatis.

§. 2, et 10. promittit ſe curaturum, ut eadem omnia plene faciat Rex *Wilhelmus* Comes. Promittuntque *Florentius* et *Homines Zeelandiae* id agere, ut Rex „ in Homagio de terra Zeelandiae faciendo Comitisſae competenter ſatisfaciat.

§. 3.

§. 3. Quo haec firmius obſerventur, promittit ſe daturum *Obſides*, quos ſecum *in Priſonia Margareta* tenebit, donec haec omnia effectum ſortita forent. EXEMPLUM VII.

§. 4, et 11. Florentius cum aliquot Zeelandiae Nobilibus a Margareta petere *ſuam gratiam et veniam* debebit; quam intercedente Duce Brabantiae non recuſabit Margareta. Quod ſi Dux Brabantiae rogatu Florentii intra octo dies eum in finem nec ad Comitisſam veniat, nec quemquam mittat; Comitisſa Florentio liberum tamen discesſum permittet.

§. 5. Si Comes Wilhelmus in nonnullis praeter Homagium tergiverſetur, Florentius frater ac Zeel. Nobiles nullam ſe Regi opem laturos iurabunt, ac ſigillis confirmabunt.

§. 6. Florentius reſtituet Margaretae Comitisſae *omnia arrieragia*, (i. e. redituum nondum ſolutorum reſiduam ſummam), quae ex terra Zeelandiae Comitisſae debentur, et a Florentio vel Rege, vel aliis, iam erant recepta; idque *intra proximos duos annos*, (adeoque ante 7. Iul. a. 1250.). De quibus *arrieragiis* ſolvendis dabit *obſides*, quos Comitisſa voluerit. De percipiendis reliquis, agetur *pro more et hactenus ſervata conſuetudine*, quando *pax* adhuc *firma* exſtabat. Dabitque huius promiſſi *Obſides* Florentius.

§. 7. Si unquam Zeelandia ad ſe devolvatur, iurabit *Florentius* ac ſigillo confirmabit, ſe Comiti Flandriae pro ea facturum Homagium.

§. 8. Florentius Nobilibus, qui *Zeelandia* exceſſerant, et hinc bona ſua amiſerant, nominatim *Petro de Subburg et*

MCCCVIII. *Aegidio de Kouckerke*, bona sua reddet, et, quidquid in Comitem Hollandiae ad id tempus deliquerint, ignoscet. Compensabit praeterea iis ad arbitrium Margaretae omnia damna, quae iniuste passi erant; quae vero *per legem* amiserant, consilio Margaretae resarciet; ac captivos solvet, eisque bona sua sine impensis reddet.

§. 8. Wilhelmus et Florentius *intra annum proximum* rogabunt *Papam*, ut has conditiones ac iura auctoritate Apostolica confirmet; adeo ut, si Rex, vel Florentius, vel Zeelandiae Nobiles, contra has Conventiones faciant, Terram *sub interdicto ponat*, ipsosque, donec satisfecerint, *excommunicet*.

En Chartae hactenus incognitae argumenta, unde haec sequentia, cum implicite, tum explicite, docemur:

1º Novum *huius Chartae* Apographum, sequenti anno legitime confectum, sive *Vidimus* quoddam per *Episcopum Cameracensem* exhibitum, satis docet, aut magni momenti has Pacis conditiones esse habitas, aut novas hinc rixas sqq. anno esse subnatas. Id quod exitus satis docebit.

2º Quum Florentius §. 2, et 10. se curaturum promittat, ut Wilhelmus faciat *Homagium*, ac reliquas conditiones confirmet, datis §. 3. *obsidibus*: hinc patet, *Wilhelmum* regem tunc nondum hoc Homagium Flandris praestitisse, nec tamen desiisse Zeelandiam administrare, inibique sua iura exercere: id quod praeter haec docemur ex duabus Chartis ineditis ab eodem *Wilhelmo* datis mense *Augusto*

sto, et Decembri a. 1247. super decimis de Zandijk et de Westcapella. Ann. VII. Probb. his m.

3. Quum vero haec compositio Pax vocetur, fatisque ex §. 4. et 11., de liberando Florentio, pateat, ipsum in custodia a Margareta fuisse detentum, hanc custodiam forte ortam credamus ex Pacto Renunciationis Ioannis de Avesnis super Zeelandia facto mense Ianuario huius a. 1248., ex quo obses fuerat missus in Flandriam, ut supra §. 16. Cap. III. vidimus; vel dicendum, in pugna ob Zeelandiam captum deinde fuisse Florentium. Contra, quum §. 8. doceamur, nonnullos Zeelandos vel finibus eiectos bona amisisse, vel in custodia fuisse habitos: sequitur, iam antea propter hoc Homagium bellum vel praelium fuisse initum, quod per Florentii captivitatem et inde ortas huius pacis conditiones compositum fuisset, si Wilhelmus promissis stetisset, ne praesertim, quae ipse paullo post fecit, ut statim docebo. Quo imprimis spectat Charta inedita, qua Wolphardus Dom. de Maalstede et filius Gerardus d. 21. Aug. 1248. promiserunt Dominae Margaretae, Com. Flandri, se non laturos auxilium Comiti Hollandiae contra ipsam. Prob. h. d. Ex hoc vero Pacto, §. 8., Petrum illum de Zubburg bona sua recuperasse, eundemque gratia floruisse, fidem facit Charta inedita a. 1249. d. 25. Febr., ubi is cum Symone de Haren, tunc Zeelandiae Ballivo, arbiter occurrit in controversia inter Conventum B. Mariae Mediob. et Symonem Militem de Zubburg super donatione PHILIPPI Comitis Flandriae et FLORENTII Com. Holl. Orta procul dubio haec Prob. h. d.

SECTIO VII. contentio an dicam bellum fuit ex eo, quod *Wilhelmus* Comes nulla fide Comitissae praestita in huius Terrae possessionem sese immiserit; immo exstat penes me Charta hactenus inedita, data d. 9. Aug. 1246, quam ex Originali in Abbatia S. Michaëlis Antverp. descripsi, in qua, novo exemplo! ausus est se scribere, *Willelmum Comitem Hollandiae* ET ZEELANDIAE, titulo hactenus novo, nec antea de iure usurpato; et quod non impune ferendum, procul dubio censuit Flander!

Prob. h. d.

4° *Obsides*, ex §. 3. dandos, revera fuisse datos, testem habeo Chartam, qua *Ioannes de Gandavo* Miles d. 9. Aug. 1248. pro *Florentio* fideiubet de summa 7200. £.; immo *Petrus de Zabburg* Nobilis Zeelandus tamquam obsidem in Flandria moraturum se promittit pro controversiis super Zeelandia motis.

Prob. h. d. N° III. Prob. a. 1249.

5° De *Duce Brabantiae* quae §. 4. dicuntur, docent, eum adhibitum esse intercessorem, ut liberaretur Florentius. *Florentium* autem hoc mense captivitate fuisse solutum, probare mihi posse videor ex Charta hactenus inedita, qua *crastino Iacobi Apostoli*, i. e., d. 26. Iul. a. 1248., *decimam Simonis de Zandijk sine herede masculo defuncti* Abbatiae S. Mariae Medioburgi adiudicat contra heredes, ubi se vocat: „Florencium excellentissimi Principis Domini „W. Dei gracia in Reg. Roman. electi Germanum: quam „devolutionem *dicebat* esse confirmatam Privilegio Do„mini nostri Regis".

Prob. h. d.

6° Exhibendi *reditus*, qui ex §. 6. *Margaretae* ex Zee-

 lan-

landiae competebant, sive sic dicta *arrieragia*, cum *recepta*, tum non *recepta*, satis docent, duresse et plenam vim habuisse, quae in Pacto Heedenseano a. 1168. circa *Reditus in commune recipiendos* erant definita: hoc tantum excepto, quod post *Florentium* III. (qui de *obsidibus* caverat) non amplius peculiares *Iudiciarii* vel *Receptores* ex parte Flandriae in Zeelandia fuisse, sed Comites, hos reditus transmisisse videantur; praesertim quum §. 6. de *nondum receptis* Florentius iubeatur *facere secundum* CONSVETVDINEM *hactenus servatam firma pace existente*; *obsidesque dare* cogatur *de illis persolvendis*. Quantas autem turbas hi reditus, non rite persoluti, postea dederint, statim patebit. DOCUMENT. VII.

7° Quod ad confirmationem *Apostolicam* §. 9. spectat; his promissis revera stetit *Florentius*. Non obtinuit quidem Papae confirmationem, *intra annum proxime futurum* ex §. 9.; obtinuit tamen seq. anno 1250. d. 2. Id. Iulii *Pontif. Papae Innocentii* IV. anno VIII. ut fidem facit eiusdem Bullae *Vidimus*, ab *Waltero* et *Iacobo* Episcopis Tornac. et Atrebatensi mens. Iul. a. 1251. datum, idque responsi loco ad literas, quas *Wilhelmus Comes* eodem a. 1250. d. 19. Maii ad Papam dederat. Prob. d. 14 Iul. 1250. Prob. h. d.

His peractis, atque omnibus sic satis a Margareta provisis, vix tres quatuorve intercesserunt hebdomades, quin tandem die 3. Aug. 1248. WILHELMVS, Comes, ex fide, quam *Florentius* dederat, obligatus, sollemniter ac fide iurata ipse confirmaverit *Pactum Heedenseanum*, et quidem singularibus his verbis: „ Ego Willelmus, Dei gratia in Prob. h. d.

EXCURSUS VII. „Regem Romanorum electus, semper Augustus, et Comes Hollandiae, notum facio — quod Conventionem illam et formam pacis, quae facta est inter bonae mem. PH. Comitem Flandriae, et proavum meum, Comitem Hollandiae, sicut continetur in authentico scripto eorum, ratam habeo, et eam me firmiter et bona fide observaturum promitto. Cuius quidem conventionis et pacis tenor is est: — —". Deinde exhibita Charta anni 1208., adiectaque monitione, quod praedecessores sui *haec eadem approbarint ac confirmarint*, concludit hoc modo: „Omnia igitur subscripta, sicut praemissum est, approbo et confirmo, hoc salvo, quod, prout concessum fuit a Fernando Comite Flandriae, patri meo, Nobilis Domina M. [Margareta], Comitissa Flandriae, obsides pacis, quos ipsa habebit de Zelandia, mihi reeddet super litteras meas patentes, si quos voluerim" cett. — Neque tamen per hanc Chartam confirmatoriam *Wilhelmus* eo tempore simul ritu sollemni *Homagium* fecit, sed permittente *Comitissa* illud tamdiu procrastinavit, donec res *de Reditibus solvendis* foret composita.

Ad *Reditus* quod attinet, quantum horum residua summa hec anno iam excreverit, docent duae *Chartae Florentii* Regis Fratris, quarum una edita, altera inedita, ambae die 9. Aug. 1248. datae; in quibus agnoscit, se *debe-*
Prob. h. d. N° I, II. *re illustri Dominae Margaretae* 7200. £., *scil.* 6000. £. *pro arrieragiis suis de terra Zelandiae, et* 1200. £. *pro damnis Petri de Scoure et Egidii de Koudekerke*, quarum partem me-

mediam se soluturum promittat proximo festo S. S. Petri et Pauli; alteram eodem anni proximo die festo. De 1200, qui stabit inquisitioni Comitissae. Ad has autem summas solvendas obligat se suaque bona omnia, nec non bona Wilhelmi Comitis et suorum. Altera vero ex Charta, eodem die data, docemur, ipsum super solvendo hoc aere alieno constituisse fideiussores, ut nempe illud dictis diebus solvat. Provenerat autem alterum hoc £. 1200. debitum ex praecedentis Pacti §. 8., quo constitutum erat, ut *Dominis de Subburg, de Koudekerke*, aliisque *sua bona redderentur, illataeve damna resarcirentur*; unde in dicta Charta N° I. vocantur 1200. £. *pro dampnis P. de Sebourc.* etc. Inter *fideiussores* modo memoratos nominatim habetur *Iohannes de Gandavo*, ad cuius Chartam supra provocavi, qua promittit Margaretae, se has 7200. £. soluturum, si Florentius fide deficeret. Fortasse et alii hoc fecerint, quorum Chartae non prostant. Nec destitit Margareta rem urgere; ac 1° Nobiles Zeelandos, qui a se Feuda in Zeelandia alibive terrarum tenebant, sollemniter interim sibi adstrinxit. Huc spectat inedita Charta Originalis Homagii *Wolfardi Domini de Maalstede*, qua *Ulfardus* profitetur 1° „quod *Feudum*, inquit, tenebam a Margareta, id ipsi resignassem, „eique meum homagium reddidissem. 2° Sed mediantibus probis viris michi reddidit feudum et in suum hominem me recepit. Quapropter 3° ego et Gerardus „heres meus promisimus, quod nos nunquam contra ipsam erimus, nec contra iura sua veniemus — — sed „de-

EXCURS. VII.

Prob. 9. Aug. 1248. N° III.

Prob. d. 21. Aug. 1248.

EXCVRSVS VII. „ defendemus — in Zelandia, et expresse iura illa, „ quae sui antecessores in Zelandia habuerunt et tenue- „ runt, NB. sicut expressum est in litteris Pacis olim „ factae inter Philippum Com. Flandr. et Florentium Com. „ Holl., et in Carta Regis electi Wilhelmi, Com. Holl. „ 4°. Quod si nos contra predicta faceremus, concedi- „ mus, quod tota terra mea et quidquid ego possideo „ aut possessurus sum in terra de Hulst et de Chavetin- „ ghes (i. e. Saftinge) sit in manu et voluntate predictae „ Comitissae. Vnde haec duo discimus,

1°. Flandriae Comites habuisse in Zeelandia suos etiam Vasallos ratione feudorum.

2°. Terras de *Hulst* et *Saftinge* fuisse sub dominio Flandriae ad distinctionem Zeelandiae. Possidebat praeter haec Dominus *Wulfardus de Maalstede* bona in Bevelan-
Prob. 1248. m. Iul. dia, ut me docet Charta inedita, qua Monasterio *Iesusalem* prope *Bieselingen* bona nonnulla largitur; uti et
Prob. 1246. m. Mai. altera, qua eidem Monasterio benefacit.

Quod ad *Homagii* dilationem attinet, Wilhelmus Rex electus Pactum quidem Heedens. d. 9. Aug. 1248. confirmarat, eiusque nomine frater Florentius Pacem inierat; sed proprio sigillo et actu hanc Pacem nondum ratam
Prob. 1248. m. Sept. N°. I. habuerat. Hoc seq. demum *mense Septembri* eum fecisse, docet Charta inedita, qua anteriora confirmat, inter alia his usus verbis: *Nos* WILLELMVS *Dei gratia Rom. in Regem electus, semper augustus, Comes Holl. — cum nobilis vir Florentius, frater noster, nobili Dominae Margaretae, Flandr.*

et Haynon. Com. et eius successoribus Comitibus Flandr. vice sua nec non et nomine et vice nostra recognoverit jura sua, quae antecessores sui in terra Zeelandiae tenuerunt et habuerunt, et ea promiserit observanda, — — et praed. Dominae Comitissae promiserit arreragia sua, et de sex millibus libris — persolvendis pro ipsis arreragiis se nomine suo et nomine nostro obligaverit; — — — predicta omnia nos promittimus servaturos per abandonium nostrorum bonorum —. Attamen sollemne Homagium id temporis non praestitisse Wilhelmum, permittente ac procrastinante Comitissa, docent diserte literae ab Wilhelmo M. Septembri Comitissae exhibitae, quibus profitetur, concessam sibi Homagii procrastinationem non fore in dispendium, neque in praeiudicium iuris Comitissae: idque Wilhelmus inter alia singularibus his verbis declarat: *PROFITEMVR, quod propter istam — dilationem HOMAGII a nobis exigendi nihil obstare vel deperire possit Comitissae, quin sit in eodem statu exigendi a nobis Homagium, in quo ad praesens existit, et in quo ante hoc erat, et idem ius habeat exigendi a nobis praedictum homagium, quod ante hoc habebat; et idem cognoscimus de eius successoribus.* Quo vero animo, quove consilio, Wilhelmus hoc temporis istam moram sibi quaesiverit, subdoleque in his sit versatus, postea patuit. Sic igitur *Wilhelmus* et Comes et Rex, agnito quidem *Feudo*, sed nondum facto Homagio, Zeelandiam habuit, et vi Feudi iura sua exercuit; cuiusmodi e. c. sunt sequentia. Exstat apud MIERIS D. I. bl. 254.

MCCXLVII. Prob. 1248. Sept. N° II.

 1° Char-

GVILELMVS VII. Prob. h. d. 1° Charta data d. 5. Dec. 1248 adeoque eo ipso anno, quo *Feudo Heedenseano* subscripsit, qua *Abbatiam Thosanam* [prope Brugas] *cum omnibus bonis — ad imitationem patris* FLORENTII *sub suam recipit protectionem. — Insuper omnes terras, quas in hoc Comitatu, sive in Zelandia sive alibi, possident, immunes declarat a tallia, a scoto. — Omnem etiam terram, quam in Dominio nostro per Hollandiam vel Zelandiam possident, videlicet Crabbendijck, Monsterhoc, Bomma, Osthoc, terram de Groda, in quatuor Officiis Flandriae — tam More quam Morsbosk infra et extra Dicum —* REGIO *patrocinio confirmans*. Vbi tamen velim observes, hanc concessionem eum magis tamquam *Regem* quam *Comitem* fecisse; tum quia diserte loquitur de *regio patrocinio*, tum quia ut Rex *in quatuor Officiis Flandriae* ius habebat, non vero ut Comes.

Prob. h. m. 2° Charta, cui praesens *Mediobourgi* mense Maio a. 1248. [lege 1249] adstitit, qua traditur per Nobiles Abbatiae de Rijnsburg terra in Officio de *Akendekerke*, quam ipse his Nobilibus antea vendiderat; MIERIS, bl. 2 ...

3°. Dedit a. 1250. *mense Febr.* Chartam, hactenus ineditam, ad „Symonem de Harlem, Ballivum suum per ZE„LANDIAM constitutum", qua certiorem eum reddit, „se „Ecclesiae B. Mariae Mediobung. Advocatiam sive Tu„telam suscepisse, et terras eius Ecclesiae ab omni peti-

Prob. h. m. „tione, tallia, sive quocumque exactionis genere, immunes „fecisse, excepta expeditione militari"; similesque immuni-

nitatum Chartas dederunt Wilhelmus et frater Florentius Abbatiae S. Bernardi ratione bonorum, quae sita erant in Scora pago Zuidbelandiae. VII. Prob. d. 11. Iun. et d. 18. Oct. 1252.

4° Mandat Florentio fratri suo, tunc Terrae Procuratori, seu Vicecomiti, ut Abbatissam de Rijnsburg. protegat in iure *aggerandi*, quod in nova terra *apud Oostcappellam* [in Walacria] ipsi indulserat. *Datum apud Middelburch - XVII. Kal. Febr. indict. IX.* a. 1251. in MIERIS D. I. bl. 261. Prob. h. d.

5° Idem *Wilhelmus* d. 8. Iun. a. 1252. in Charta inedita concessit Ecclesiae B. Mariae Mediob. facultatem pascendi animalia maiora et minora in *Dunis* suis. Prob. h. d.

6° D. 17. Iun. 1252. Cives Traiectenses in protectionem suam recipit, cum per Hollandiam tum per *Zeelandiam* bl. 266. Prob. h. d.

7° Concessit privilegia et immunitates *Beghinis de Middelburg*, d. 7. Febr. 1254. missis literis ad *universos Scultetos per* ZEELANDIAM *constitutos* Prob. h. d.

8° Denique d. 28. Maii 1255. *Medioburgi* haerens concessit Abbatiae S. Bernardi supra Antverpiam immunitatem *per Hollandiam et Zeelandiam* D. I. bl. 292. Et sic iam ante confirmatum *Pactum Heedenseanum* habuit *suum in Walacria Balliwum*, quem in Charta inedita d. 21. Dec. 1247. vocat *pro tempore constitutum*. Prob. h. d.

9° Postremo non alia magis probatio fortior, quam quae exhibetur in Charta, qua *Wilhelmus Comes Hollan-*

 diae

SECTIO VII. *dias* (x) Medioburgensibus Novas Choras, novas leges impertiit, die 11. Martii a. 1253. in qua Nomen *Bornisse et Hedinzee*, quod §. 54. occurrit, iam permutatur cum formula: *Masemude ende Hedinsee*, §. 14, et 35. uti scribitur in Originali. Haec autem omnia satis docent, quo iure *Wilhelmus* vi Feudi in Zeelandia usus fuerit. Hactenus de Wilhelmo Rege electo.

Prob. h. d.

§. XIII.

Wilhelmo Regi.

Videamus *Wilhelmi* Regis, iam *coronati confirmatique*, contra Margaretam eiusque feudum molimina. Scenam aperit eius sororius Comes Hannoniae Ioannes Avesnius. *Mos et ius* (y) erat Imperii, ut, si quis Novus Rex crearetur, singuli Maiores vasalli, qui terras ab Imperio in feudum tenebant, *intra annum et diem* Homagium pro illis electo novo Regi praestarent. Huiusmodi Homagia, a nostris Comitibus Imperio praestita, alibi indicabo. Tenebat autem Margareta Flandrica *terras Imperiales*, pro quibus illa intra d. 3. Oct. 1247. et 3. Octobr. 1248. [cave enim, ne *annum et diem* tunc largius extendas] Wilhelmo, tamquam Regi Romano, obligata fuerat *Homagium praestare*; contra *Wilhelmus*, ut idem tamquam *Comes*, Zeelandiae nomine, faceret, a Margareta impellebatur. Qua occasione dicam an praetextu Wilhelmus utendum ratus, *Homagium* suum mense Iul.

(x) Non vero *Comes Hollandiae et Zeelandiae*, ut perperam MIERIS D. I. bl.

Iul. Aug. Sept. 1248., ut supra vidimus, lucrandi tempo- EXCURSUS VII.
ris caussa, distulerat, ut colorem haberet, quo interim Margaretam, in suo deficientem Homagio, calumniaretur coram Regni Proceribus. Huc spectant, quae supra P. III. dedi de scommate Regis, *se nolle ministrum sui esse ministri:* ubi rem pluribus explicavi. His accessit flagrans illud odium inter *Margaretam* ac filium suum *Ioannem de Avesnis*, Wilhelmi Regis tunc ex *Aleida*, quam duxerat, fratrem affinem. Fecerat dictus *Ioannes* suo tempore, te- Prob. 1249. 27. Apr. № I.
ste Charta, Regi ac fratri *legium et debitum Homagium super Comitatu Namurcensi;* quod quum *Balduinus* Flander, qui hunc a *Ioanne* tenebat, facere neglexisset, *nec intra annum et diem, prout moris et iuris est,* ut diserte charta testatur, *recepisset*, hinc Rex, *per generalem Imperii Principum sententiam*, *Balduino* Comitatum Namurc. et omnia eius iura abstulit, sororioque *Ioanni* dedit. Rem probat Charta, quae integra exstat d. 27. Apr. 1249. Quo spectat etiam Bulla Innocentii Papae inedita, d. 26. Aug. 1249., qua Regem ab hoc molimine dehortatur, eumque insimulat, quod *clam Balduino*, tunc in Terra Sancta Imperatorem agente, *vel eius vicario non nominato nec citato* sententiam istam pro *Ioanne* promulgasset. His artibus Caesar novam adiunxit machinationem; haud quidem negat Pactum Heedenseanum *de in commune possidendo;* non recusat *homagium;* non inficiatur sua ac *Florentii* promissa de

bl. 272. in Epigraphe posuit. Sic saepe erratum.

(y) Sic loquitur ipse Rex in Charta d. 27. Apr. 1249. in Prob.

SECTIVS VII. de relevando Zeelandiae Feudo; non negat solvendos Reditus; sed acerrimam contentionis serram reciprocare coepit super *iurisdictionibus*, *proventibus*, *consuetudinibus*, *et iuribus quibusdam*, eorumque administrandorum ratione, quae in *Insulis Zelandiae inter Scaldam et Heedensee* Margareta eiusque Antecessores habuerant: ut totidem verbis habemus in mox citanda Charta. Margareta, ut erat mulier sagax, haec providens, denuo Wilhelmum, postquam Rex coronatus fuit, adegit, ut tamquam talis de praestando Homagio et renovandis promissis eadem faceret, quae Rex tantum electus paullo ante fecerat. Insignis haec Charta a. 1250 ex Orig. Vidimus desumta inter alia haec complectitur: „ Willelmus Dei gratia Rom. Rex S. „ A. Comes Holl. — cum nobilis Dom. Margareta — „ instanter exegisset a nobis, quod ei faceremus HOMAGIUM „ de terra ZELANDIE, quam nos et nostri predecessores „ de suis antecessoribus Comitibus Flandriae tenuimus in „ feodum, ad preces — — apostol. sedis legati placuit „ ipsi Comitissae, quod sustineret et differret ad voluntatem suam et placitum de exigendo seu requirendo a „ nobis Homagio. Nos vero recognoscimus Comitissae, „ quod ei tenemur homagium facere de praedictis, et „ quod huiusmodi sustinentia [i. e. dilatio] aliquod praeiudicium ei non faciat aut suis successoribus. Quin potius — declaramus quod, quantumcumque praed. Comitissae continget sustinere [i. e. differre] de ipso homagio exigendo a nobis, successores tamen nostri quicum-

Prob. 19. Mail. N° I.

„ cumque post nos — — tenebuntur eidem et eius suc- [illegible] VII.
„ cessf. — facere homagium de terra Zelandiae, et alia
„ iura sua eis recognoscere et servare, sicut in Carta viro-
„ rum nob. *PHILIPPI* quondam Com. Flandr. et *FLOREN-*
„ *TII* quondam Com. Holl. proavi nostri, et in nostra,
„ quam innovavimus, plenius est expressum" —. En! diserta verba, quae ex inedita Charta in Archivis Insulensibus servata produco. Prae se tulisse videtur Wilhelmus, quod ob decus regium hoc quidem detrectaret Homagium; agnosceret tamen. Hæc speciosa; vera tamen caussa suberat eius conamen, ut ab hac molesta et turpi infeodatione penitus liberaretur. Temporis igitur moram quaerebat. Et huc tendunt omnia, quae hoc die 19. Maii plura inter *Margaretam* et *Wilhelmum*, tunc Bruxellis haerentem, gesta sunt. Ad quae explicanda nunc transeo. Et quidem primo res Arbitrio commissa est. Arbitri capti sunt *Venerabilis Pater Dom. P. Albanensis Episcopus Apostolicae Sedis Legatus*, et *Henricus Dux Lotharingiae et Brabantiae*, qui *Wilhelmi* avunculus, quibus intercedentibus ea, quae controvertebantur, communi tandem suffragio per amicam pactionem sunt composita, saltem ut prima specie apparebat; per quam Pactionem, an Pacis Tabulas, *Margareta* Flandriae et *Wilhelmus* Rex cum fratre *Florentio* declarant, *subortam fuisse Discordiam* inter se [NB.] *super iurisdictionibus, Proventibus, Consuetudinibus et Iuribus quibusdam, quas Antecessores nostri*, inquit Comitissa, *Comites Flandriae de* INSULIS ZELANDIAE in- Prob. h. d. N° II.

SECVLVM VII. *inter Scaldam et Hedenezee, habuerant ab antiquo. — Mediante* autem *Apost. Sedis legato — fuit compositum.* Et ita compositum, ut Rex „ tam pro se quam suis successoribus COMITIBVS HOLLANDIAE recognoverit, quod id, „ quod habet in Insulis Zel. inter Schaldam et Hedinezee, tenet IN FEVDVM a nobis, idque ex forma Pacis „ Heedenseanae a. 1168. (cuius Tabulae integrae iterum inferuntur); quam dictus Dominus Rex approbavit, et „ confirmavit, et promisit se bona fide in perpetuum servaturum".

Produxit diligentissimus MIERIS ex *Archivis Hannon.* T. I. p. 258. insignem hanc Chartam, quam apud solum MIERIS prostantem cum aliis ineditis propterea in usum exterorum integram exhibebo in Probb., quippe quae praeter haec quantivis sit pretii ad regimen *terrae Zeelandiae Occidentalis* hoc seculo XIII. probe ac penitius perspiciendum. Meretur iccirco aliquanto curatius, quantum ad summa rerum capita, disquiri.

Narrat in ea *Margareta*, per arbitrium Legati Apostolicae Sedis inter *ipsam* et *Wilhelmum* II. rem esse transactam; „ verum quia propter [f. super] quibusdam articulis inter nos, inquit, et Regem quaestio vertebatur, „ super illis compositum est, et declarati sunt Articuli": idque, ut docet Epilogus, multis „ Episcopis, Abbatibus, „ ac Flandriae, Hollandiae, Zeelandiaeque Nobilibus praesentibus". Sequuntur statim articuli:

1° Prima erat dubitatio „ de iactibus maris, advenien-

„ ti-

„ tibus intra terminos Schaldis et Hedinzee", quos uterque Comes sibi vindicare annixus fuerat. Rex id simpliciter asserebat; Margareta contra asserebat, eos ad se pertinere „ tamquam illam, a qua terra tenebatur in feudum". Quaestio ita deciditur, „ut aequaliter inter ipsos dividantur. MCCLXXXVII.

2º Altera *dubitatio* erat „ super precibus sive precariis, seu donis communibus". Rex dicebat, se ea sibi posse retinere. Contra Margareta, „ cum omnia, quae de „ dicta terra proveniant, debeant esse communia", propterea ea non posse retineri.

Quaestio ita deciditur, ut in posterum *aequaliter dividantur.*

3º Tertia erat „ de tenendis placitis (i. e. iure exercen„ do) in terra Zeelandiae, de equitandis bannitis, de iu„ risdictione et iusticia exercendis". *Rex* se suo iure haec facere; contra *Margareta* id *absque se*, vel *Ballivo suo*, fieri non posse, contendit.

Deciditur quaestio, ut etiam haec in commune dividantur; nec neutri praeterea sine altero liceat „ emendas taxa„ re, nec excauties, nec foresfacta remittere, vel de ipsis „ componere: quidquid autem de huiusmodi proveniat, „ aequaliter dividatur".

4º Queritur Comitissa, quod Rex „ aliquas VILLAS „ FRANCHAS fecisset, cum facere id non posset, quia in „ tota terra non debebat esse villa francha, nisi MIDDEL„ BOVRG, quae ab antiquo fuerat Francha". Consentit Rex, se, perinde atque Comitissam, „ non potuisse con-

EXCVRSVS VII. „ ſtruere vel aedificare villas franchas, nec factis ſeu aedifi- „ catis dare franchiſiam ſive libertatem". Quae ut intelligantur, reſpici debet ad §. XII. *Pacti Heedenseani*, quae ſic habet: „ Neuter Comitum in ſaepe dicta terra Munitionem „ faciet, nec factam emet, nec in perpetuum habere de- „ bet", ſqq. Reſpicit igitur procul dubio querela *munitiones*, et *libertates* conceſſas oppidis *de Domburg et Westcapelle*, quas ex pacto Comiti facere et concedere non licuit; et excipitur propterea *Middelburg*, quia a. 1217. huic Vrbi libertas confirmata erat *in commune*, nempe ab *Ioanna* Flandriae Comitiſſa iuxta atque ab Hollandiae *Wilhelmo*. Vnde ſimul diſcimus, Choras *Domburgo* et *Westcapellae* a. 1223. a Florentio ingratiis Comitum Flandriae fuiſſe conceſſas.

Deciditur controverſia hoc modo, ut neuter hoc in poſterum faciat; „ ſi vero aliquibus villis vel alicui villae „ ipſe Rex dedit franchiſiam, eam, quantum in ipſo eſt, „ penitus revocabit; et ſimiliter nos", inquit Margareta, „ revocabimus; nec permittet, quod utantur franchiſia ſi- „ bi data".

5º Rex debebat Margaretae £. Flandr. 6000. — et quaedam *arrieragia*, quae nunc excreverant ad £. 10000. — *Flandr. Monet.* Has pecunias rogatu Apoſtolicae ſedis exigere diſtulerat Comitiſſa. Has in poſterum etiam *ad preces Legati Papalis rogare differet, nec peret unquam*, nec ab ipſo, nec ab eius heredibus Comitibus Hollandiae, niſi *ipſe vel heredes ſui contra istam pacem veniant.* Rex autem *profeſſus eſt et profitetur, ſe debere haec* 16000. *Librarum.*

6º Si

6° Si Margareta, vel ipsius heres, his pactis non stet, vel EXCURSUS VII.
ob id „ requisita in Curia sua Brugis — nolit hoc, prout" (inquit) „ Homines nostri, Pares Comitis Hollandiae, iudicarent, emendare": tunc illa permittit Legato Papali, vel Episcopis Tornacensi et Cameracensi, „ ut terram Flandriae et dictae Zeelandiae supponant interdicto Ecclesiastico; nisi intra 40. dies emendet".

Idem pro se Comes Wilhelmus permittit, ut possent hi „ terram ipsius Regis, scil. Hollandiam et Zeelandiam, supponere interdicto Eccl".

7° Vterque „ pro se suisque heredibus renunciant omni „ iuri Canonico, vel Civili appellationi ad quamcumque Curiam, omni privilegio obtento seu etiam obtinendo"; promittuntque haec „ in perpetuum observare, adeoque renunciant omni iuri, omni cartae, omni privilegio a quocumque dato vel dando, quod ipsis vel suis heredibus „ competit, vel competere possit — contra praedicta", adhibito sollemni iureiurando ab utraque parte.

8° *Rogant* legatum Apostolicum, ut hanc pacem confirmet, et „ supplicant Domino Papae, ut eam confirmare di„ gnetur.

9° Hoc pactum heredes, Comites Holl., tenentur heredibus Com. Flandriae „ confirmare, cum omnibus Hominibus suis, quotiescumque innovare" hoc voluerint Successores et Heredes Flandriae.

En argumenta Chartae, quae regimen terrae Zeelandiae *Bewesterschelde*, *Comitatus* titulo tunc nondum cogni-

EXCURSUS VII. nitae, quam clarissime demonstrant. Ignorarunt has Pacis conditiones diu Nostrates. Quod autem apprime ad nostram rem facit, est, quod *Margareta* in Prooemio, Rege non intercedente, declarat, haec omnia *Comites Flandriae habuisse ab antiquo*. Quod argumento est, seculo XIII. nondum cuiquam ullum de *antiquo* harum *Flandriae* terrarum *dominio et possessione* dubium occurrisse. Quam tamen rem Nostrates confundere solent, nec satis distinguunt a *iure feudali*.

Eodem hoc die 19. Maii a. 1250. *Henricus Dux Brabantiae*, qui rebus componendis interfuerat, se ex utraque parte *fideiussorem* interposuit, docente Charta inedita, qua dicit, „ inter Wilhelmum et Florentium fratrem et inter
Prob. h. d. Nº III. „ Margaretam discordiam fuisse motam pro terra Zeelan„ diae, ac iuribus et aliis, quae ibidem utraque partium se „ habere dicebat; sed intercedente Albanense Episcopo Le„ gato factam esse pacem et concordiam". Ipsum autem *ad preces Wilhelmi Regis* promittere, *si Rex vel frater contrairet*, se contra ipsos *pro Margareta* staturum; idque se *rogatu* Margaretae *pro Rege Wilhelmo* polliceri. Haec
Prob. h. d. Nº IV. Ducis promissio quo validior foret, literas dedit Wilhelmus, quibus declarat, se *Ducis Henrici literis*, huic fini datis, *consensum* suum et *assensum praebere benivolum*; quod si hac pace non stet Comes, hoc casu Margaretam adiuvare
Prob. h. d. Nº VI. Henrico Duci liceat. Obligavitque se idem Comes eodem die, praestare ea, ad quae semet ipsos obligarent *H. Leodiensis Electus*, *Henricus Dux Lotharingiae et Brabantiae*,

Otho

Otho Comes Geldrensis, et [Th.] *Comes Clivensis*. Eamdemque fideiussionem postea d. 30. Nov. 1250. exhibuit *Otho Comes Gelrensis*, ut docet eius Charta itidem inedita. Nec non *Henricus* Electus Leodiensis, d. 30. Novembr. a. 1250. [illegible] VII. Prob. h. d. Nº I. Prob. h. d. Nº II.

Immo scripsit eodem die 19. Maii Wilhelmus Comes literas ad Papam Innocentium IV., quibus eum rogavit, ut, quemadmodum in Pacis tabulis convenerat, has conditiones sua auctoritate ratas haberet. Idque Papam d. 14. Iul. 1250. fecisse, me docet *Bullae* eius *Vidimus*, datum ab Episcopis Tornacensi et Arelatensi, mense Iul. 1251. Prob. h. d. Nº V. Prob. h. d.

Quae postea insecuta, et quam atrocia bella tum in Zeelandia prope Westcapellam, tum alibi, gesta sint usque ad obitum R. Wilhelmi, supra Cap. III. docui, nec hic repetere vacat; imprimis quia magis spectant ad Imperii infeudationem, et eam quaestionem, quam nobis AEM. STOK. *Chron. Rhythm.* L. III. vs. 1017—1029. enarrat: Comitissa Margareta, inquit,

Dede hem braghen / of hi woude
Doen / dat hi met rechte zoude;
Ende hi ZEELANT van haer ontfinghe.
Als dit quam voer den Coninghe /
Sprac hi: Dit ne sceen gheen recht /
Dat ic soude wesen knecht
Mijns knechts. Want si van mi
Soude houden goet / hoe dat si.
Van haer en sal ic niet ontfaen:
Si sal met rechte onderdaen

ARCVMENT VII.

Al tuesen van sconen lande.
Wordic haer Man / et waer scande /
VAN GOEDE, DATTEN RIKE TOE HOERT. (z)

Quamvis autem Margareta prima specie sic satis sibi cavisse de Zeelandia videatur, frustra tamen omnia fuerunt. Wilhelmum enim Comitem, nunc etiam Regem, spiritus altius tollentem, haec omnia magis simulato quam sincero fecisse animo, satis evidens est ex eo, quod a Margareta eodem tempore obtinuit, ut Homagium Comitissae debitum iterum aliquamdiu differret, ut supra docui ex Charta d. 19. Maii. Wilhelmus, puta, postulaverit a Comitissa, ut illa prius has Terras a se tamquam a Rege requireret. Qua re fortasse negata, ipse suum praestare homagium iterum recusaverit, data tamen hac Charta de *non praeiudicando*; data etiam altera d. 19. Maii 1250. Charta, qua tamquam Rex Margaretae promittit, se admissurum ipsius filium *Guidonem in hominem pro iis, quae tenet ab Imperio, si quando ipsa voluerit.* Quae ita conciliari posse videntur, ut *Margareta*, iam grandior natu, animum inducens has terras filio tradere integras, in posterum de eo caverit; ipsa vero homagium facere detrectaverit. Quod facili opera promittere Wilhelmus potuit, quo melius se ab his tricis expediret. Malas sane artes Wilhelmi prodit eventus. Vti enim Part. III. fusius dictum est; Rex Wilhelmus, d. 11.

Prob. N° I.

Prob. h. d. N° VII.

(z) Vltimum versum proscripsit Illustr. Editor. Quo iure, sit iudicium penes aequum lectorem.

d. 11. Iul. 1252. i. e. nondum duobus post annis, in sollemni Curia ac Tribunali ad Francofurtum Iudicium egit, per quod; multis praesentibus Principibus cum Clericis tum Laicis, in hisque Henrico Duce Brabantiae, Margaretae Comitissae Flandriae abiudicavit *terram de Namurco cum suis attinentiis*, *TERRAM IUXTA SCALDAM*, *Terram de Alost*, *Terram de Wasia*, *et Terram quatuor Officiorum cum omnibus pertinentiis*, eaque omnia transfert in *Ioannem de Avesnis* Comitem Hannon. sororium suum, propterea quod NB. *Margareta Com. Flandr. contumaciter per annum et diem neglexerat feoda requirere*, *licet super hoc monita et requisita fuisset.* Quam vehemens hinc bellum eruperit inter *Wilhelmum* et *Margaretam*, ac quomodo, pace a. 1254. iterum composita, res in illo statu, quo esset, manserit, Part. III. prolixius enarravi. Alia quaestio est, num *Wilhelmus* ante annum obitus sui 1256. sollemne hoc et novum Margaretae praestiterit Homagium? Id autem memoratum non inveni.

[illegible] VII. Prob. h. d.

§. XIV.

Defuncto mense Ianuar. a. 1256. (a) Rege et Comite *Wilhelmo* II., successit eius filius *Florentius* V., infantulus, sub tutela patrui sui *FLORENTII*, qui etiam antea absente in Germania *Wilhelmo Hollandiae Comitatum* et terras *Zea-*

Florentio V., ae 1º., Sub Tutore Florentio.

(a) Hunc annum omni dubio nuperrime obmoto alibi eximam.

MCCLXVII. *Zeelandicas* administraverat, et hinc vel *Vicecomes* vel *Praeses Hollandiae* vocatur (b); nunc vero in multis, quas habeo, Chartis *Tutor Hollandiae* audit (c). Illo Tutore statim veteres inter Comites, Flandrum et Hollandum, quaestiones recrudescunt; quae ne in horrendas iterum strages abirent, prohibuit intercessio Regis Franciae *Ludovici*, qui propositis nuptiis inter *Florentium* Wilhelmi II. fratrem Florentii V. minorennis tutorem, et Guidonis Comitis Flandr. filiam natu maximam, Margaretae neptem, cum *integrae Zeelandiae dote in feudum* tenendae, pacem inter partes conciliavit. Hanc, praesente Rege, *Peronae* factam esse suadet Charta Nobilium, d. 24. Sept. 1256., qui fideiubent „ de Pace inter Margaretam Com. et Florentium Tutorem Hollandiae -- apud Peronam in serenissimi Dom. sui Ludovici Francorum Regis praesentia „ ordinata, prout in literis Dom. Comitissae super forma dictae pacis videbitur contineri" (i. e. continebitur).

Prob. h. d. N° I. II.

Quae futuri temporis designatio docet, praesente quidem Rege Pacis articulos sive conditiones fuisse statutas, nondum tamen scripto consignatas ac ratas factas. Quod revera ita se habet. Pacis enim tabulae conscriptae demum sunt d. 13. Octobr. 1256., quando se *Florentius* Bruxellas contulit, ubi, testibus literis, „ per interventum Ill. Regis Franco-

Prob. h. d. N° I.

(b) IO. A LEID. *Chr. Belg.* L. XXII. C. I. p. 187. L. XXIV. C. I. p. 212. Cf. Chart. apud MIER. I. bl. 257. d. Maii 1250. p. 261. 16. Ian. 1251. ubi praeponitur *Balivo Zeelandiae*. Add. Chartam ineditam d. 24. Iul. 1248. in *Cod.*

„ corum Ludovici, aliorumque bonorum virorum", ab utraque parte omnes lites ac discordiae penitus sunt consopitae. Basis et fundamentum omnis rei videtur fuisse Charta, ex qua conventum est, MCCLVI VII.

1° Vt *Florentius, Tutor Hollandiae,* duceret uxorem [Margaretam], maiorem natu filiam Guidonis.

2° Vt *Margareta,* eius avia, *tam pro se,* quam pro filio *Guidone, Florentio* tutori et ipsius heredibus in Feodum daret „ totam terram Zeelandiae, quae de suo (i. e. Margare-„ tae) et antecessorum, Comitum Flandriae, erat DOMANIO".

3° Quod si *Florentius* tutor heredem non relinquat, ex Margareta prognatum, *Florentius* V., ipsius patruelis, duceret aliam Guidonis filiam, „ ac totam terram praedictam „ Zeelandiae, inter Hedensee et Scaldam sitam, a Comitissa „ reciperet".

Hoc structo fundamento, in novas Pacis conditiones a partibus itum est; eaeque accuratissime literis sunt consignatae; quas quidem die 13. Octobr. *Margareta,* d. 21. Octobr. vero *Guido* cum Florentio contraxere. *Guidonis* tabulas tantum exhibet MARTENE, et hinc MIERIS bl. 299. —301.; etsi alteras cum Margareta d. 13. Octobr. contractas eisdem exstare verbis testatur idem MARTENE (d). Atqui haec Pacis conciliatio quum *novam Epocham Zeelandi-*

Nova pax inita.

Prob. d. 13. Oct. N° II.

Cod. Probb.

(c) Sub hoc nomine iam venit d. 21. Mart. 1256. in MIER. D. I. bl. 294. Cf. quas dedi huius Florentii chartas d. 16. Apr. d. 22. Oct. 1256. d. 22. Febr. et 24. Dec. 1257. aliasque ineditas, in Cod. Probb.

(d) Vid. not. a) ad Cod. Probb. d. 13. Oct. 1256. N° II.

EXCVRSVS VII. *dicti Feudi* faciat; hinc operae pretium erit, illas conditiones paullo distinctius recensere. Sunt autem sequentes:

1° *Florentius Tutor* uxorem ducet maiorem natu filiam Guidonis.

2° *Margareta* [inquit Guido] „ mater nostra dedit in „ feodum eidem Domino Florentio et eius heredibus terram „ Zeelandiae, quae de IPSIVS (a) [Margaretae] et nostro ac „ antecessorum nostrorum, Comitum Flandriae, fuit DEMA- „ NIO, cum omnibus iuribus dictae terrae, ex quibus di- „ cta terra, ad IPSAM, ad nos, et ad antecessores — —. „ Protestamur, quod tota terra Zeelandiae inter HEDENEZE „ et SCALDAM sita, cum omnibus iurisdictionibus, iustitiis, „ reditibus, proventibus, obventionibus, et simpliciter cum „ omnibus iuribus, quas, quos, et quae Mater nostra — ha- „ bebamus, vel dicebamur habere; et quas, quos et quae „ D. Wilhelmus, olim Rom. Rex, et ipsius progenitores, vel „ antecessores, Comites Holl., — habebant, vel dicebantur „ habere — Florentio et Fl. nepoti suo — — tamquam feo- „ dum, ab ipsa matre nostra et nobis, — tenendum, — „ quita et libera — remanebit". De his igitur nihil reservatur.

„ 3° De

(a) Haec propterea ipsis Chartae verbis, in qua *Guido Comes* de matre sua loquitur, exhibemus, quia hinc profligari possit error leviusculus accuratissimi ceteroqui WAGENAARII *Hist. Patr.* D. III. bl. 4. ubi de hoc Paragrapho ita loquitur: „ Marga- „ reet, zou Zeeland, tusschen He- „ deneze en de Schelde gelegen, „ dat is, Zeeland Bewester-Schelde, „ 't welk onder haar en onder FLO- „ RIS oppergebied [Domanium] ge- „ oordeeld werdt *te behooren, aan hem* „ *en zijne Erfgenaamen, ten vrijen Leen* „ *moe-*

„ 3° De tota terra praedicta — Matri nostrae — Florentius praestabit *HOMAGIVM*; ita videlicet, quod tamquam feodatarius et vasallus id faciat, de illa parte, NB. quae de Comitum Flandriae fuit demanio [nempe Zeelandia Occidentali]; tamquam vero Tutor, pro pupillo, de illa parte, quae de Comitum Hollandiae fuit Demanio, [nempe Zeelandia Orientali], quam a Comitibus Flandriae Florentius, [pupillus] et eius heredes, Comites Hollandiae, sunt *IN FEODVM* recepturi, salva Florentio Tutori debita portione, si qua eum iure hereditario contingat: de qua [hic Flandro] similiter homagium est facturus. Et sic Comes Flandriae salvis homagiis renuntiat ad opus Florentii Tutoris et Florentii nepotis — omni utili dominio, omnibus iurisdictionibus, — — et omnibus aliis homagiis, et simpliciter omnibus iuribus dictae terrae Zeelandiae inter Hedinezee et Scaldam —, et restituunt omnes cartas, et privilegia, et instrumenta, Comitibus Flandriae a Wilhelmo et antecessoribus, Comitibus Hollandiae a Domino Papa seu quocumque alio super iuribus — — concessa. — Et omnia [illegible]

[illegible]

Rr 2 illa

„ *[illegible]*. Nulla tamen hic mentio de *Dominio Florentii*. Loquitur Guido de IPSIVS, nempe *matris suae*. Et hoc, ut ex omnibus antedictis clarum est, ita imprimis patet ex Charta die 13. *Oct.* in Probb. N° I. ubi *Florentius* ipse hoc agnoscit. Et omni dubio haec observatio eximitur per verba proxime sequentia: *terra ad IPSAM, ad nos* cett. Nusquam enim hac in Charta *Zeelandia Occidentalis* vocatur *Domanium Comitis Holl.* De in commune possidendo, de iure in *reditus, iustitias*, etc. alia res est.

EXCVRSVS VII. „ illa instrumenta, si qua forte non reddita postmodum in„ venta fuerint, robore careant firmitatis". Ad quae verba paullisper subsistamus! Quam subdole haec Florentius Tutor, et qualis hîc anguis in herba lateat, nunquam nostratium scriptorum cuiquam suboluit. Ipse WAGENARIVS D. III. bl. 4. hîc silet. Nimirum *Florentius* Tutor, postquam §. 2. Zeelandiam *inter Scheld et Hedenese* in dotem sibi acceperat, nunc §. 3. verbis primo contortis, deinde satis claris, recipit in Feodum, quod directum hactenus *Comitum Holl. Domanium* fuerat, et de quo nulla unquam quaestio exstiterat, nempe *ZEELANDIAM ORIENTALEM*(f). Satis enim expresse antea Guido dixerat, terram Zeelandiae Occidentalem, sive inter *Heedensee et Schaldem*, de *suo* et *Matris* esse *Domanio*, idque Florentius Tutor haud inficiatur; sola nunc vertebatur quaestio de *iuribus*, *iurisdictionibus*, *obventionibusque*, quae *Comes Flandriae*, quae etiam *Comes Hollandiae* in illo Flandriae Dominio, pro rata quisque parte *habebant* vel *habere dicebantur*. Verum Florentius, tamquam *Tutor*, id est, pro Pupillo, homagium facit seu facturum promittit *pro ea* quoque parte, quae *de Comitum Hollandiae fuit DOMANIO*, *et quam Florentius Regis filius, et eius heredes Comites Holl. sunt in feodum recepturi*, ut ipsa verba habent: qua ratione profecto hic Tutor Pupilli sui, adeoque Comitum Hollandorum, rem fecit deteri-

(f) In hanc enim partem Flandri nunquam sibi quidquam iuris postularunt, teste STOKIO D. III. bl. 274. Quod etiam observat D. WAGENAAR in

riorem: sibi vero suisque heredibus satis ipse providisset, nisi paullo post mors eum praevertisset. Fuit enim *Orientalis Zeelandia* hactenus in solo *Dominio Hollandiae*, atque Pupilli bonum, quod in feudum nunc recipit a Comite Flandriae. Et hinc ortum quoque est, quod *Florentius* V. Comes, annos circiter 33. natus, a. 1287. d. 24. Mart. querelam de hac ipsa re detulit ad *Imperium*, et Regem *Rudolphum*, qui in *Comitiis sollemnibus, ad Herbipolim* habitis, statuit, quod *Tutores* conditiones pupillorum quidem reddere *meliores*, non vero *deteriores*, possint; eaque imprimis *sententia lata* dicitur *et approbata ad instantiam spectabilis Viri* FLORENTII *Comitis Hollandiae, fidelis nostri* — a quo NB. quaesitum erat; *si spectabilis vir Florentius, patruus et* TVTOR *ipsius, aliquas pactiones, vel promissiones, aut obligationes fecerit alicui, de tenendo aliqua feoda sua ab alio quam ab Imperio, — num hoc in suum dispendium de iure possit — redundare.* Istud ad hoc anni 1256. Pactum spectare, etiam observavit MIERIS *Cod. Dipl.* D. I. bl. 467., cui tamen haec de Zeelandia Orientali in mentem non venerunt. Sed pergamus!

EXCVRSVS VII.

Prob. h. d.

4° Si Florentius tutor sine liberis ex Guidonis filia procreatis obiret; tunc Florentius V. duceret aliam filiam Guidonis, et cum ea in feudum acciperet *terram Zeelandiae inter Scbaldim et Hedineze.*

 5° Si

in *Epistol.* I. bl. 5. *eius Vitae.* Vnde videmus, quam subdole, quamque ambitiose, sua commoda Tutor ille sectatus sit.

SECTIO VII. 5° Si vero Florentius V. sine liberis decederet, tunc transiret hoc Feudum ad unum ex Guidonis filiis, ducta nempe *Machtilde* Wilhelmi II. filia, Florentii V. sorore; si illa autem moriatur, tunc *devolveretur ad heredem Comitatus Hollandiae, quicumque pro tempore fuerit, qui eam terram a COMITE Flandriae feodaliter recipiet et tenebit.* Bene igitur cavebant hoc pacto Flandri, ut id Dominium semper sua in stirpe seu *mascula* seu *feminea* permaneret: quare diserte haec adduntur: *Et sic semper dicta terra Z., quae de — Comitum Flandriae fuit demanio, ad Dominum Flor. et eius heredes, — aut ad Flor., nepotem eius, et ipsius heredes, aut ad Mathildam, sororem ipsius, et eius heredes, — aut si non — proles exstaret, ad illum, qui pro tempore erit Comes Holl., pertinebit, et de ea — Comitibus Flandriae faciet homagium ut vassallus; et sic simpliciter — tota terra praed., inter Hedineze et Scaldam sita, nullomodo — ad alium — devolvetur; ita tamen, quod ille heres, quicumque post illos tres, qui nominaliter sunt expressi, non fuerit ex dictis matrimoniis procreatus, tenebitur — Comitibus Flandriae pro dicta terra refundere* 10000. *marcharum sterlingorum — —.*

6° Si haec dicta terra interim casu quodam inter plures divideretur, nempe inter heredes Tutoris, vel Florentii V., vel Machtildis: tunc pro sua quisque portione *homagium* facere debebunt separatim (g).

7° De

(g) In transitu hinc observa, iuris fuisse, ut dividi inter plures non Zeelandici regulam tunc nondum posset Regio.

7° De teloneis in Holl. et Zeel. a Flandrensibus solvendis quum sit compromissum in *Henricum Ducem Brab.*, ab huius dicto utraque pars stare bona fide promittit. RECVRSVS VII.

8° Quidquid porro circa *iura*, *consuetudines*, atque *immunitates* Mercatorum utrimque pluribus hic statuitur, id redit ad *Pactum Heedinseanum* a. 1168., cuius particula, *si quis mercatorum* §. XIII., hinc confirmatur, cum aliqua adiectione, ut iam observatum WAGEN. l. l. bl. 5. et ante eum P. D'OVDEGHERST *Chron.* Chap. CXVI. fol. 191.

9° Denique Comes Flandriae *Florentio* et omnibus suis fautoribus remittit sincere omnes iniurias et omnes offensas, omnia damna, sibi suisque illata; ac promittit cuncta *Florentio* suisque firmiter se servaturum; renunciatque pro se suisque heredibus omni iuris auxilio tam Canonici quam civilis.

Testes, qui huic Paci et his Pacis Tabulis confirmandis adfuerunt, ab *P. d' Oudegherst Chron.* Chap. CXVI. fol. 191., et CHRON. VAN VLAENDEREN D. I. bl. 361., enumerantur sequentes:

Margarita Comitissa Flandr.
Guido Comes,
Iohannes Dom. de Dampetra, ipsius liberi.
Comes Gisnensis, Senechallus,
Dom. Iohannes de Aldenarde, Castell. Insul. cett.

Eamdemque confirmarunt Pacem quinque urbes, *Gandavum*, *Brugae*, *Yprae*, *Insulae*, et *Duacum*, adiectis pro-

mis-

ARCVRSVS VII. missis, si Comites Flandriae his pactis non starent, Vrbes nulla ipsis subsidia esse praestituras.

Quod ad *Telonea* §. 7. memorata spectat, eodem die

Prob. d. 13. et 15. Oct. N° III. 13. Octobr. *Henricus* Dux Brab. ex pacto Arbiter captus *super theloneis, in Hollandia et Zeelandia a Mercatoribus Flandrensibus — persolvendis,* ita pronunciavit, *videlicet, si Florentius Tutor et Florentius nepos in locis illis, ubi hactenus thelonea recipi consueverunt, thelonea receperint, Comitissa non* amplius *movebit* ea de re controversiam, nec *Florentium* vel Vasallos eius *in Personis aut bonis arrestabit.* Quam sententiam d. 15. Octobr. Florentius Tutor pro se ac Nepote suo ratam habet. Idemque se-

Prob. h. d. N° I. paratis literis eodem die 15. Oct. pro se suisque fecit *Margareta;* nec non *Guido* Comes pro se suisque d. 21. Octobr., atque eodem die *Iohannes Dom. de Dampetra,* Guidonis frater apud MIERIS. D. I. bl. 299.

Praeter *Telonea* caveri debebat de *Exulibus* §. 8. Quapropter separata Charta Margareta *pro se ac filio Guidone*

Prob. h. d. N° II. promittit d. 15 Oct. 1256. *quod omnes illos, qui iam de Hollandia sive de Zeelandia sunt banniti vel — bannientur, nullo unquam tempore in nostro Dominio in Flandria et Hannonia tenebimus. Idem pro se ac pro heredibus facit*

Prob. h. d. N° III. et IV. *iuramentum Guido Comes.* Idem autem promissum pro se suisque fecisse Florentium Tutorem, testis est Chartarum Index Insulensis.

Prob. 16. Apr. 1256. Idemque dixeris de *Petitionibus.* Habuit Florentius Tutor *collectores annuales precariae in Selandia;* hinc liberavit Aba-

batiam S. Bernardi *ab annua petitione et precaria* bonorum in Zeelandia; donatque monialibus de Bieselingen VIII. mensuras decimarum. EXCURSUS VIII. Prob. 24. Dec. 1257.

Quo vero certiora haec omnia forent, primo *Arnulphus, Comes Losensis*, fideiussionis Chartam dedit, pro pace, inquit, *quam — Florentius Tutor Holl. pro se et Florentio, nepote suo, atque eorum heredibus cum illustri Dom. Margareta — pro se et suis filiis Guidone et Ioanne de Dampetra et eorum heredibus iniit*. Eamdem fideiussionem iisdem literarum formulis separatim exhibuerunt

Adolphus Comes de Monte et Walramus Dux de Limborgh, Prob. d. 14 Oct. № II.

Diedericus de Valkenburg,

Diedericus Loef, Comes de Cerepont, Probb. ibid.

Arnulfus de Dieste, Miles,

Godefridus de Perewelt, Dominus de Grimberges,

Henricus de Voene, Simon de Harlem, Diedericus de Theylingen, Iohannes Persin, Nicolaus del Bersale, Godefridus de Cruiningen, Henricus de Lekka, Arnulfus de Emelekerke, Castellanus de Thorenburg, Wilhelmus de Strena, Hugo de Naldewic, Hugo de Sobbude, et Simon de Zubburg.

Nec his contenti fuere litigantes. Sed insuper *Henricus, Dux Brabantiae*, d. 15. Oct. 1256. sub suo declarat sigillo, se, rogante *Florentio*, promisisse auxilium *Margaretae*, si Florentius pacem, inter se suosque et inter *Margaretam*

VIII. filiosque, praesente Rege Francorum Peronae factam, infringeret. Quas literas Florentius suis inseruit literis.

Quae omnia quo magis a parte *Guidonis* Com. firma forent, hic d. 21. Octobr. separatis literis cum *Florentio* easdem Pacis conditiones scripto consignavit, ac suo sigillo roboravit. Quibus peractis restabat, ut *Florentius* sollemne Homagium Margaretae faceret. Hoc vero eum fecisse, testatur Margareta in litteris d. 21. Octobr., quae supersunt Originales, quibusque cavet de integra, ut supra monui, *Zeelandia*. Declarat in his, se *Florentio Tutori in feudum* dedisse *totam terram Zelandiae, sitam inter Hedineze et Scbaldam, quae de nostro*, inquit, *et antecessorum Com. Flandr., fuit Demanio, de qua nobis in praesentia hominum nostrorum fecit homagium, ut vasallus. De illa autem parte terrae Zelandiae, quae de Demanio exstitit clarae memoriae Wilhelmi Regis et antecessorum — recepimus ad Homagium, tanquam Tutorem*, etc. Nec haec modo promisit Florentius Tutor; sed habentur etiam in Archivis Insulensibus duae aliae Chartae Originales d. 21. Octobr., quarum priore sollemni iurejurando promittit, se omni id acturum opera, ut, si quando *Florentius* V. *ad aetatem legitimam venerit*, is hanc Pacem, a se Tutore initam, ratam habeat ac firmam. Quod si facere detrectet, nihilominus inter ipsos acta rata fore ac firma, nec se ullam *Florentio* V. laturum *operam* contra Margaretam, Guidonem, eorumve heredes. Altera Charta pollicetur se staturum promissis, etiam tunc cum contingeret, ut Florentius

Prob. d. 21. Oct. N° II.

Prob. h. d.

Prob. h. d. N° II.

N° III.

us

ac impubes moreretur, et *casu aliquo ad se devolveretur regimen* *Hollandiae Comitatus*; as NB. *se etiam de illa parte, de qua tanquam Tutor homagium fecerat*, Comitissae vel heredibus *facturum homagium tanquam feodatarium hereditarium et Vasallum*. Hoc *Orientalem* Zeelandiae partem satis claro respicit; atque hinc caussa derivanda bellorum etiam posthac his in terris inter Flandros Hollandosque commissorum. Quod hactenus non observatum!

Quum autem inter 24. Sept. et 13. Octobr. *treugae* sive *induciae* fuerint; hinc, quidquid illo induciarum tempore commissum esset, emendari fuit necesse. Huc spectat Charta Florentii Tutoris data d. 20. Oct., qua se staturum promittit arbitrio Dominorum *de Rian* et *de Grimberge*, vel *Henrici Ducis Brab.*, super iis, quae inter ipsum et Margaretam in sua iurisdictione durantibus induciis forent commissa. Prob. h. d.

Rebus ita compositis revocata procul dubio vel re ipsa irrita facta est sententia ab Imperatore Francofurti a. 1252. contra Margaretam erogata, per quam bona eius feudalia publicata, atque Ioanni de Avesnis tributa. Hoc differte non modo tentatur acuratus ad a. 1260. *Richardus Caesar Cameraci Margaretae Principi, induato Guilielmi Hollandi decreto, Alostum, Ruplemondam, terrasque alias* *Marga-reta inve-stitur* h. d.

 quas

EXCVRSVS VII. *quas Imperiales reddidit:* sed superest etiam in Archivis
Prob. h. d. Flandricis Charta Regis Richardi d. 20. Apr. 1258., qua promittit se irritam facturum sententiam a Rege Wilhelmo contra Margaretam Francofurti latam. Immo ipsa Regis
Prob. h. d. Richardi Charta Originalis d. 27. Iun. 1260. data superest, per quam Margaretae dat investituram terrarum *Alost, Wasiae, IV. Ambactarum et Zelandiae Occidentalis*, ab eaque Homagium recipit, adiecta promissione de admittendo etiam Guidone, si quando petiturus esset. Eiusdem-
Prob. h. a. que tertia exstat Charta a. 1262. a° Regni VI° per quam confirmat priorem, homagiumque se recepisse testatur, non obstante in contrarium sententia Wilhelmi Regis a. 1252. Cf. MEIER. ad a. 1262.

§. XVI.

Cum filiis reconciliatur. Margaretae rebus cum Florentio Tutore super Zelandia d. 13—22. Oct. 1256. compositis, restabat reconciliatio inter ipsam filiosque cum altero filio *Ioanne de Avesnis*. Huic autem *Hannoniae* Comitatum ex condicto post mor-
Prob. h. d. tem asseruit, d. 29. Octobr. 1256. Eodem enim tempore, M. Sept. 1256., quo reliqua cum Wilhelmo Rege *Peronae* transacta fuerant, transactum etiam, *intercedente* Rege Francico, et finitum, quidquid controversiae exstiterat inter *Margaretam* et *Guidonem* ab una, et *Ioannem de Avesnis* cum fratre ab altera parte, super divisione heredita-

tis suae post mortem inter filios, quos ex duobus genuerat matrimoniis. Hoc docemur ex literis Guidonis d. 22 Nov. 1257, in quibus omnem rei controversiam non modo fusius enarrat, sed sollemnes utriusque partis renunciationes exhibet, iuxta cum instituta divisione terrarum inter utriusque tori filios, ita nempe, ut *Guido* assignaret fratri *Ioanni de Avesnis Comitatum Hannoniae*, contra vero *Ioannes* ad usum fratris Guidonis renunciaret omni iuri sive *reclamationi terrae de* WAVERES (l. WALCHRES), *de Zu-beveland, de Norbeveland, de Borsele et omnium insularum Zelandiae cum pertinentiis earum; quatuor etiam Officiorum, Waisiae et terrae de Alost, Geraldi Montis, et omnium Terrarum, quas Domini Flandriae tenebant et tenuerant de Imperatore*, — — Qua de controversia composita vide *not.* ad Chart. d. 22 Nov. 1257. Ex quo tempore ius Guidonis Comitis tum a parte Imperii tum a parte Ioannis aliquamdiu mansit inconcussum.

ARCHIV. VII. Prob. 22 Nov. 1257.

§ XVII.

Atque his hactenus Chartarum ope explicitis, novaque luce donatis, non est quod pluribus doceam, ab hoc inde tempore *Hollandiae Comites*, tamquam Flandriae clientelares ac ligios homines, omnia hac in terra iura suprema ac dominialia exercuisse, salvo tamen Homagio. Nunc modo ex una alteraque observatione *Statum Zeelandiae*

Feudi puri epocha.

VII. politicum aliter consideremus. Et quidem observatu dignum est, statim Florentium novam integrae Zeelandiae Choram condidisse. Duraverat nempe hactenus *Commune Zeelandiae* Feudum, maiusque robur acquisiverat ex Pacto Margaretam inter et Wilhelmum Regem a. 1250. inito. Simulatque autem hoc anno 1256. mense Octobri Pactum *Heedensemanum* novis superinductis de Feudo ligio conditionibus tacite est abrogatum; non amplius stare poterat, qui hactenus valuerat gubernandi in Zeelandia modus; sed mutari vel saltem explicari debebat per *novam* illam *Choram*, quam a *Florentio Tutore* omnino datam esse docuit nos MIERIS D. I. bl. 308. et 316. Scire vero optime hoc potuit ARN. STOKE, qui sub *Florentio* V. vitam egit (h). Qua in Chora mecum haec observes: 1) — — Sentina, facto pro utraque Zeelandia Homagio, Tutor hanc Choram dedit *toti Zeelandiae*, tamen duas in partes divisae, quae nunc coniunctim ponuntur sub hominibus *inter* BORNISSE *et* HEYDINSEE; ut docet initium, nec non §. CXI. p. 308. ubi dicit *omnes manentes inter Bornisse et Heydiinszee sub* VNO IVRE ET VNA *Chora habeantur, exceptis Choris Middelburgo, de Zierixee, de Westcappella, de Domburgh et de Souteplande*. Nimirum quia hac

(h) Vid. not. Clar. Edit. ad STOKE D. II. bl. 181. cf. quos de adhibita scriptores V. D. PAVLVS Disf. laud. posteris temporibus Chora laudat p. 67.

hae urbes peculiares suas Choras iam habuerant, quae VII.
hinc tacite confirmantur.

2º Omnino necesse fuit, ut novo orto regimine nova iura a Comite eiusve Tutore conderentur. Occurrunt inter multa, quae durante priori Zeelandiae statu (quem nostrates penitus ignoravere) locum obtinere non poterant, *de petitione, de quaestionibus, de duellis, eorumque loco.* De *duellis* v. c. statutum p. 118. §. III. esse *nullum duellum inter homines Zeelandiae, nisi manus fieret.* Nunc contra statuitur §. XXXVIII. *Quidquid in Zelandia cum placito duelli requiritur* etc. Idem dixeris de petitionibus. Vnde lucem accipiunt, quas dedi, Chartae d. 16. Apr. 1256. d. 24. Febr. et 24. Dec. 1257.

3º Docet quam clarissime haec Chora, *terram Zeelandiae* tunc nondum *Comitatus* nomine venisse, sed tantum *Castellanatus.* Vbique *Florentius* simpliciter se scribit *Tutorem Hollandiae,* nulla adiecta *Zeelandiae* mentione. Vbique sermo simpliciter est *de Comite, vel eius Castellano,* qui tunc *Henricus de Voorn* fuit. Vbique simpliciter vel *terra,* vel *terra Zeelandiae,* vel *manentes seu nobiles inter Borsisse et Heedensee;* nec res agendae *nisi coram comite Hollandiae vel eius Castellano;* §. XLIII. Hinc quoque §. LIII.

p. 67. nempe BEK. in *Henric.* p. 88. OUDEN. KLERK bl. 141. PHIL. DE LEID. *de Cura Reip.* Cas. XLIV. p. 146. VELDENAAR *Chron.* bl. 50. et apud MIERIS D. I. bl. 579.

excvsivi VII. LIII. *Filius Comitis* HOLLANDIE *legitimus — loco patris esse debet, et iusticiam exercere, cum ad annos discretionis pervenerit.* Hinc qui *denboerte* suam requisivit, id facere dicitur §. XCI. *coram hominibus Comitis* HOLLANDIE.

Atque hac denique ratione *terra Occidentalis Zeelandica* in posterum separari penitus a Flandria reliquisque terris Imperialibus Flandriae subiectis coepit, vel, ut verbis D'OVDEGHERSTII fol. 191. vs. loquar: *De telle sorte doncques et par ceste maniere furent separées de Flandre les dittes Isles, que feu le Conte Baudouyn dict de Lille y avoit annexées, et lesquelles sont presentement les principales de la Conté de Zelande.*

§. XVIII.

Florentio V. sub tutrice Aleide. Ex quo vero *Florentius* Tutor d. 26. Mart. a. 1258. obiit (i); quot odia ob Florentii V. tutelam fuerint exer- [illegible] ci-

(i) AEM. STOK. B. IV. vs. 37.

(k) Duplici igitur usa est titulo *Aleidis*, nempe *Tutricis Hollandiae* simpliciter, vel *Hollandiae et Zeelandiae* coniunctim. Quo vero animo quove sensu haec fecerit, dubium est. Si tamen veritati ingenue litare satagamus, dicendum videtur, Aleidem, ubi *Hollandiam et Zeelandiam* coniungit, has terras duntaxat tamquam *unum Comitatum* sibi repraesentasse, cuius accessorium erant Zeelandiae terrae sive insulae. Vidimus paullo ante hoc ita in *Chora* a. 1257. obtinuisse; et Zeelandiam Hollandiae accensitam fuisse tamquam sub Hollandiae Comitatu comprehensam. Multum etiam temporis intercessit, antequam Florentius V. ipse hunc *Zeelandiae* tractum ut peculiarem Comitatum consideravit, et utriusque *Comitatus* titulum coniunxit. Hic enim ter-

cita, pluribus docet WAGEN. *Vad. Hist.* B. IX. §. 2. bl. 5. EXCURSUS VII.
At Florentii mortui soror *Aleidis*, vidua Ioannis Avesnii, statim et quidem eodem anno Tutelam suscepit, ac scribere se coepit vel *Hollandiae*, vel simul *Hollandiae et Zeelandiae Tutricem.* Posterius habetur in Chartis ineditis d. 11. Iul. et 10. Dec. 1258., d. 31. Ian. et 17. Prob.
Mart. 1259., et edita d. 20. Ian. 1258/1259; eodemque ad- hh. dd.
huc titulo occurrit a. 1261., ut praeter *Mierisianas* etiam docet inedita ex *Registris Abbatiae Mediob.* d. 21. Prob.
Febr. a. 1260. f. 1261. necnon 2. Nov. 1261. Prius, (nem- hh. dd.
pe ubi simpliciter *Hollandiae Tutrix* occurrit,) exstat d. 24. Febr. 1258/1259 in MIER. D. I. 327., coll. cum Originali, in Probb. et inedita altera, qua Ecclesiae Rijnsburg. confirmat bona a Petronella Comitissa data. Eadem autem, ubi de Zeelandia Prob. d.
sermo est, vocatur *Domina et Tutrix terrae*, in Charta De- 22. Febr. 1259.
cembr. a. 1258. in Probb. (k). Hac autem Tutela vel iam exciderat d. 20. Iun. 1264. argum. Chartae ad h. d., vel in Hol-

terrae regimen capessens (id quod fecisse circa a. 1266. videtur), simplici usus est titulo, seque scripsit *Comitem Hollandiae*. Vid. Chartas eius editas d. 23. Oct. et 19. Dec. 1266., d. 19 Iul 1268., 1. Febr. 4. Iul. 2. Nov., 1269. aliasque bene multas annorum 1270—1291. apud MIERIS *Charterb.* Habeo etiam plures Florentii Comitis ineditas, d. 10. Iul. 1266., d. 29. Aug. 1273., M. Ianuar. d. 23. et 28. Iul. 1276., d. 20. Sept. et M. Dec. 1277., d. 7. Iul. 1280., d. 13. Ian. 1283., 1. Iul. et M. Aug. 1285., d. 15. Aug. 1287., April. 1288., 5. Iun. 1290.; quae, etsi omnes *Zeelandiam* spectant, tamen nunquam alium quam *Hollandiae Comitis* titulum ei donant. Vnde obiter etiam redargui possit error eorum, qui censeant, Florentium hunc *Zeelandiae* titulum sumsisse, vel post initas cum Beatrice Flandri-

MCCXCVI. VII. Hollandia eius locum iam occuparat *Comes Gelriae Otto* (l). Nunc tantum meam in rem obſervo, hanc *Aleidem* per Regem *Richardum* a. 1262. d. 4. Iul. investitam esse de Impuberis ſui *Tutela*, *tanto tempore, quanto illa ex iure et conſuetudine tenetur ſervanda, pro eaque homagium et fidelitatis debitae iuramentum feciſſe.* Vnde colligimus, ſub Aleide his in rebus nihil quidquam innovatum esse.

§. XIX.

Confutatio Viri D. Haec autem omnia hactenus disceptata qui legerit, rubore non ſuffundatur, ſi cum his comparat imprudentiam, ne quid durius dicam, qua Vir quidam Doctus haec omnia contigiſſe auſus est negare, ac cuncta Docu-

drica nuptias, vel post homagium Comiti Flandriae a. 1289. praeſtitum; quos vid. laud. *Diſſert.* V. D. P. PAVLI p. 67. (g. h.), qui p. 68. obſervat, utramque ſententiam multis difficultatibus esse obnoxiam, quia et anteriora habeantur Diplomata, ubi hic titulus occurrit. Propius vero accesſit MIERIS, qui *Charterb.* I. D. bl. 534. ad a. 1291. 10 Febr. obſervat, Florentium demum a. 1291. prima vice coepisſe rite et ex ordine hunc titulum adiicere, hoc modo: *Comes Hollandiae et Zeelandiae, et Dominus Friſiae.* Qua vero occaſione hoc fecerit, ſponte patebit, quando res illo anno gestas percenſuero. Quamquam iam a. 1290, et 1291. in aliis Chartis bl. 508. ſqq., imprimis in turbis cum Zeelandiae Nobilibus, *Zeelandiam* adiectam invenio. Neque tamen haec eo tendunt, ut negem, nomen *Hollandiae et Zeelandiae* antea iunctim reperiri. Contrarium docet imprimis Charta Wilhelmi II. inedita a. 1246., quam testis ocularis ex Originali in Archivis Palatii Archiepiſcopalis Mechliniae deſcripſi, qua

cumenta inde a Charta anni 11?? et reliquas annorum [illegible]
1213. 1217. 1221. 1223. 1248., 1249., 1250. 1256. 1287., quibus Flandricum hoc Feudum stabilitur, pro *falsis*, *spuriis*, *ineptis*, *absurdis*, *ridiculis*, vel ex parte vel penitus *confictis* perstringere sustinet, ut hoc unum tantummodo obtineat, *Zeelandiam Occidentalem* non fuisse *Feudum Flandricum*. Meas vero suas vitilitigationes, quas legere potes, si lubet, ad STOKIUM D. II. bl. 297—310. et multis aliis locis, si vellem hic refutare, operam perderem, illisque immorari taederet; silentio tamen praetermittere ingenue agenti non licet. Nunc tantum duo haec triave generatim in medium proferam:

I. Vult Vir censorius, haec omnia a *Flandris* esse conficta? Atqui eiusmodi suspicio fortasse cadere in privatum quemdam

Tt 2 pos-

qua se *Comitem Hollandie et Zelandie* vocat, in *Cod. Probb.* Immo hanc Wilhelmi arrogationem supra suspicabar fuisse caussam, cur Margareta Flandrica sese tam vehementer Wilhelmi conatibus opponeret, siquidem illa satis perspiciebat, quorsum illa tenderent. Neque inficior, anteriora dari Diplomata, etiam Theoderici VIII. in quibus *Zeelandia* occurrit; sed observavi, hoc factum esse ex ambitione, exortis vel durantibus cum Flandro turbis. Attamen probabile est, solitarias duas Florentii V. Chartis apud MIERIS, quarum una Belgice versa d. 24. Oct. 1268., altera d. 23. Iul. 1272. data est, fortasse et alias, ex librariorum culpa hos titulos coniunctim exhibere; uti de seriore Diplomate a. 1280. etiam monuit MIERIS D. I. bl. 411.

(l) Sunt qui de hoc Gelriae Tutore dubitant. At docet hoc diserte STOK. L. IV. vs. 143., ac servo Chartam ineditam d. 10. Iul. 1203., qua Otto sub *Tutoris nomine* Abbatiae Rinsburgensi benefacit. Prob. b. d.

SECTIO VII. possset hominem, si omnia, quae protuli, monumenta, documenta, Chartae, Diplomata, tot *Sigillis* munita, tot *testium, locorum, temporum* nominibus insignita, totque aliis historica veritate fundatis *circumstantiis* superstructa; si haec, inquam, omnia ex privata alicuius supellectile promerentur; immo (ut omnia Viro D. concedam) si ex Archivis et Chartulariis, quae falsi arguuntur, solis in medium producerentur, vel producta olim essent, vel usum quemquam politicum hodie haberent. Verum, quis sana mente praeditus sibi persuadebit, *Hollandiae Comites* ingentem horum Diplomatum copiam, tot Chartas confictas, tanta cura, tanta diligentia, in suis ipsorum *Archivis*, in *Camera* nempe *Feudali et Camera Rationum Hollandiae*, et *Chartulario Hannoniensi* asservasse, si revera conficta essent? Praeterea hodiedum multas Chartas e tenebris protraho, quae per plura ibi latuerunt secula.

II. Vir Amplissimus in crisi sua admodum sanae Critices regulis abusus est; siquidem fere omnes eius criminationes cadunt in *testium, locorum, temporum, personarum* vel notas vel nomina, perperam scripta, sive vere sive specie tenus; idque agit contra universalem illam et Rei diplomaticae callentibus notissimam regulam: quod *notae temporum, locorum, personarum non vitiant Diploma, nisi alia maioris momenti gravamina accedant.* Quam ad lancem Viri Docti Criticen si exigas, omnis censura necessario cessabit et evanescet.

III. Multa Vir D. tacite praetermisit. Exstant enim prae-

praeter eas Chartas, in quas tam vehementer atque inso- lenter invectus est Vir D., exstant, inquam, bene multae aliae Chartae in eodem Corpore *Thesauri Marteneani* et *Mierisiani*, in *Vredio*, in *Registris Hollandiae*, alibique, per quas Reges et Imperatores has Terras *Comiti Flandriae* abiudicarunt, ademerunt, vel adimere conati sunt ob *forefacta*, vel ob non praestita ipsis *Homagia*, aliave. Non facturi profecto illud, si hae Terrae Flandrici non fuissent iuris. Quas igitur multas ex his Chartas sicco pede transsiliit Vir D., illae quamdiu a viris cordatis et rerum callentibus pro genuinis admittuntur, tot tantaeque reliquarum manebunt vindiciae. De ineditis enim, quas videre non potuit Vir Doctus, loqui, sana prohibet ratio. Hae tamen, numero bene multae, rebus hactenus explicatis summam fidem adiiciunt. Verum pergamus, et res Florentii V. contemplemur!

§. XX.

Vtprimum *Florentius* V. ex ephebis excessit, statim ex Pacto, *Flandros* inter atque *Tutorem* inito, *puro* hoc Zeelandiae *Feudo* coepit gaudere. Cuius rei argumentum est, quod, quum ex hoc Pacto, defuncto *Tutore*, teneretur uxoremducere filiam *Guidonis* Flandriae Comitis; duxit *Beatricem*, quacum proinde *Zeelandiam* in Feudum accepit; Homagiumque *Guidoni* Patri facere debuit; uti

Florentio V. Maiorenni.

Excursus VII. uti *Florentius Tutor* pro ea iam ante fecerat (m). Morabatur Florentius d. 24. Oct. 1268. *Brugis*, ubi cum *Amita Aleide* et eius filio Florentio paciscitur de portione hereditatis ex Hollandia ipsis debitae; ubi quum inter testes praesentes adstiterint

Prob. h. d.

GVIDO *Comes Flandriae*, Dominus suus,
Abbas Medioburgensis,
Raso de Liedekerke,
Dom. Albertus, *Dominus de Voorne*,
D. Diedericus de Teilinge,

ali-

(m) Quo vero anno Florentius res ipse administrare coeperit, Beatricemque uxorem duxerit, non constat. Eam tamen marito nondum iunctam fuisse d. 31. *Maii* a. 1283., certo mihi constat, ex Charta, quam nunc demum produco ex *Originali* in *Archivis Consil. Caes. Maiest. Namurcensibus*, per quam Comes *Guido*, assentientibus tribus filiis *Roberto*, *Wilhelmo* et *Balduino*, *Beatrici* filiae suae assignat *nomine matrimonii* £. 10000. mon. Flandr., hac adiecta conditione, ut, si, *antequam illa nuberet*, ipse moreretur, eius liberi hanc summam solvant intra duos annos. De tempore administrationis capessitae in partes abeunt Docti. Si argumentum capiamus ex Chartis, quas suo nomine solus dedit, dicendum est eum, ingressum a. XIII. aetatis, tutela esse solutum. Quum enim pater *Wilhelmus* d. 25. *Ian.* 1252. demum uxorem duxerit, nasci *Florentius* summum potuit non ante exeuntem *Octobr.*, vel ineuntem *Novembr.* a. 1252. Atqui STOKIVS narrat B. IV. vs. 57., eum, moriente Tutore Florentio d. 26. *Mart.* a. 1258., natum modo fuisse *quatuor annos*. Natum igitur oportet initio anni 1254. vel fine a. 1253., quod optime congruit verbis Comitis Florentii, quibus declarat se anno aetatis suae XXXVII. Choram d. 13. *Nov.* 1290. dedisse Zeelandis. Prima autem *Florentii* (a), quam cognitam ha-

Prob. h. d. (left margin, beside "Archivis Consil. Caes. Maiest. Namurcensibus")

Prob. h. d. (right margin, beside "tis suae XXXVII. Choram d. 13. Nov. 1290.")

(a) Cf. tamen MIERIS I. bl. 341, 342. d. 9. Sept. 1269.

aliique primariae nobilitatis Viri : hinc vel tunc vel antea [illegible] VII.
actum fuisse de praestando *Guidoni Homagio*, liquet, quia dictio *mijnen Heeren Guiden, Grave van Vlaenderen* t. t. Vasalli vox est erga Dominum suum; praesertim quum id aetatis tunc attigerit, ut *Homagium* facere posset. Atque ut talis sine contradictione actus legitimos in Zeelandia exegit. Certe mense Maio a. 1270. exemit terram in Westerzubburg Abbatiae Mediob., olim illi datam *a Philippo Comite Flandriae et Florentio Comite Holl.* Porro die 4. Iul. 1269. *Albertum de Voorne*, Castel-

habemus Chartam, eamque ineditam, prae se fert diem 10. *Iul.* 1266., altera d. 23. *Octobr.* 1266., tertia eaque inedita d. 10. *Dec.* 1266., quarta d. 19. *Dec.* 1266. et sic porro ordine plures, in quibus sese *Comitem Hollandiae* scripsit. Quae enim d. 14. *Ian.* 1266. apud MIERIS habetur Charta, ad sq. a. 1267. computum credo referri oportere. Si igitur exeunte a. 1253. vel ineunte 1254. natus est Florentius, erit exeunte 1265. vel ineunte 1266. ingressus annum aetatis XIII. Idque secundum ius commune, quod his in terris t. t. viguisse, propediem egregie demonstraturus est celeb. Prof. Traiect. P. BONDAM in not. ad. *Ius Feudale Flandric. vetus* T. I. P. I. in *Analect. Iur. Belg.* p. 69. sqq., nec non in not. ad *Specul. Francicico-Belgicum* sive *Ius Caesar. vetus*, vulgo *Keiserrechten* p. 57—64. Atque haec etiam res h. t. gestae suadent. Nam ab eo, quod memoravi, tempore in omnibus se Chartis Florentius *Comitem Hollandiae* scribere coepit, nulla Tutoris cuiusquam mentione habita; quamquam tamen a. 1264. *Aleidis* adhuc *Tutrix* eius fuisse videtur. Ex Charta autem d. 10. *Iul.* 1266., per quam mandat *Corstebrinde*, *Walacriae* tunc *Ballivo*, ut decimas, de quibus quaestio orta erat, *in sequestro ponat*, *donec ad partes Zelandiae veniat*, liquet, eum propediem in Zeelandiam cogitasse, ut ibidem Summo praesideret Zeelandiae Tribunali. Notum est prae- Prob. h. d.

MCCLXXVII. tellanum suum *Zeelandiae*, (vid. 18. Iul. 1271. Probb.)
Prob. h. m. Diplomate mactavit, quo recognoscit, huic eiusque successoribus de iure competere *octavam partem ex Occidentali parte Scaldiae, et quintam partem ex Orientali parte Scaldiae in Zelandia, omnium precariarum, quae nobis — aut eorum uxoribus, ratione nuptiarum — in dicta terra Zelandiae — deinceps conferentur.* Tandem a. 1272. d. 30. Maii, impellente forte amita Aleide, filio eius *Florentio de Hannonia*, consobrino suo, regimen totius *terrae Zelandiae ex Orientali parte Scaldae et Occidentalis totius Zeelandiae cum plena auctoritate et omnimodo iurisdictione sua commisit in omnibus et per omnia, ad vices suas gerendas, ad duos annos*, ut docet insignis Charta apud MIERIS D. I. bl. 362., et confirmat M. STOKE B. IV. vs. 165. sqq. add. Chartam *Alberti de Vorne* d. 18. Iul. 1271. bl. 358., et 17. Ian. 1275. p. 377., et ineditam eiusdem Alberti d. 28. Mart. 1275., datam Abbatiae S. Bavonis. Fuit tunc temporis *Albertus de Voorne* Zeelandiae Castellanus, Vir magnae auctoritatis.
Prob. h. d. Vid. AEM. STOK. B. IV. vs. 170. sqq. Videtur autem ille tunc temporis *Aleidis* consilio in omnibus usus esse. Testatur

praeterea, quantas rixas inter Nobiles haec Tutela excitaverit, multis eam contra *Aleidem* sibi vindicantibus, etsi post mortem Tutoris sui Fratris *Aleidi* de iure competiisse videtur. vid. Chartam eius in MIER. D. I. bl. 340., d. 20. *Ian.* 1264. et M. STOKE L. IV. vs. 50. sqq. nisi cum his Nobilibus muliebrem tutelam aversferis. Vid. STOKE B. IV. vs. 70. sqq. Credibile igitur est, *Florentium* per Amitam inductum esse, ut quantocius Comi-

tur hoc STOK. B. IV. vſ. 162. ſqq., et confirmat Charta d. 25. Sept. a. 1272., qua Theodericus D. de Teilinge promittit *Dominae ſuae Aleidi de Hann., aſtare omni conſilio et auxilio, et promovere in agendis Ill. Domicelli mei Florentii Comitis Hollandiae.* cf. *Balduini de Staveneſſe* MIERIS bl. 376. f. Spectat huc et Charta inedita a. 1273. d. 29. Aug., data Abbatiae Medioburg., et ſignata *ſigillo ſuo et ſigillis dilectae Amitae ſuae Dominae* ALEYDIS *de Haynon. et Florentii filii ipſius.*

EXCURSUS VII. Prob. h. d.

Prob. h. d.

Ne autem plura accumulem, quae doceant, Florentium V. terram *Zeelandiae Occidentalis* cum omni iure poſſediſſe, ſalvo tamen ſemper Feudo Flandrico; quorſum etiam faciunt omnes illae Zeelandiae Chartae ineditae, quas ſupra p. 329. memoravi: videamus res poſtea cum Zeelandiae Nobilibus et bellum cum Flandro a. 1290. geſtum, quae, etſi denſa caligine hactenus premuntur, ex Chartis tamen authenticis nonnihil lucis acquirere poterunt. Optime hoc bellum ac turbas deſcripſerunt M. VOSSIUS (n) et WAGENARIUS (o). Rem, ut geſta eſt, hoc modo coaevus Scriptor enarrat. Nimirum Friſiis devictis, et Hollandiae Nobilibus, imprimis Amſteliae et Woerdanae ditionis Dynaſtis, ſibi ſubiectis, *Florentius* V. ut erat,

FLORENTII V. *bellum cum Flandris.*

mitatum ipſe capeſſeret. Ex re Aleidis enim erat, ut, miſſis Tutoribus, Florentium ſola gubernaret; eademque etiam poſtea apud hunc gratia floruit.

(b) *Vaderl. Hist.* III. Deel. bl. 47. ſqq. Cf. quos laudavit V. D. P. PAULUS Diſſ. p. 71. a). De tempore geſti belli inquirit Vir Ill. HUYDEC. ad STOKE D. II. bl. 316.

(n) *Annal. Holl.* L. IV. p. 155.

SECTIO VII. erat, teste WILHELM. PROCVR. ad a. 1287. p. 531., „ iure-
„ dictionis suae propagator", et p. 532. „ maiores terrae suae
„ inclinabat et a praesentia sua segregabat. Vnde contigit,
„ quod, dum *ZELANDIA* per ipsum inaequali nec non gra-
„ vissima exactione, quarti scilicet denarii pensione, conte-
„ ritur, Zelandiae Principes adunati et sacrorum datione
„ confoederati dominum proprium *FLORENTIVM* vidl. Co-
„ mitem deserunt, et fideli promissione ad *GVIDONEM* Co-
„ mitem Flandriae convertuntur. Qui Zelandiam intrat,
„ Middelburgum vallat —. *FLORENTIVS* minus sufficiens —
„ Comitis Flandriae pietati et gratiae humiliter praesenta-
„ tur. — Partem Zeelandiae, scilicet *WALACRIAM*, de ma-
„ nu Comitis suscipit, cui per sequentia *FIDELI HOMAGIO*,
„ sacrorum collatione, assistere proclamavit. — Zelandiae
„ Nobiles — in amorem Florentii Comitis redeunt". En
rem gestam, quam longe pluribus et accuratius etiam e-
narrat M. STOKE B. IV. vs. 595—779., ubi tamen praeter
rem nuperus Editor multos versus pro spuriis reiicere co-
natus est. De *Walacbria* ac *Zeelandia* obsessis ibidem
vs. 646. sqq. Sunt tamen qui haec negant; immo de *Wa-
lacria* dubitat WAGEN. D. III. l. l. Verum in rebus hi-
storicis non statim debent negari, quae prima specie non
cohaerent, praesertim si scriptor coaevus et extra partem
positus ea narrat: sed quaerenda est conciliatio. Res haec
fuisse videtur: Nobiles Zeelandi circiter a. 1289., vid.
WAGEN. l. l., a *Florentio* deficiunt ob imposita sibi one-
ra, ut narrat diserte *PROCVRATOR*. Hi *Guidonem* invocant,
qui

qui horum ope *Walacria* potitur, publicatamque suo imperio adiicit. Fit tandem opera Ducis Brabantiae reconciliatio, ea ratione, ut *Florentius* minus aequis conditionibus Walacriam insulam sibi ademtam in Feudum recipiat. Sic hactenus plerumque Nostrates. Et sane de *Walacria* et urbe Medioburgensi hoc tempore aliquid extra ordinem contigisse, suadet non modo M. STOKE B. IV. vs. 646. sqq. qui *Florentii* uxorem et filium ibi obsessos narrat, dum interim *Florentius* ipse per fraudem *Bierulieti* captus fuit a Comite Flandriae, sed imprimis etiam Charta Regis *Rudolphi* d. 6. Iul. a. 1290., quam ex Archivis Hannoniae et Camera Feudali Hollandiae bl. 507. produxit MIERIS, qua Rudolphus revocat pactum initum de *Walacria* his verbis: *auditis — quae ratione compositionis super terra* DE WALGREN *in Zeelandia per te sunt tractata, habita vel promissa, nobis nequaquam placent, nec consensimus, nec consentiemus aliqua ratione.* Quod deinde confirmavit Rex *Adolfus* d. II. Kal. Sept. a. 1294. bl. 559. Quas Regis literas certissime astute obtinuit *Florentius*, ut hac ratione pactionem, cum *Guidone de Walacria* initam, nomine Imperatorio irritam declarare postea posset. Obtinuit autem hanc Chartam (id quod probe notandum) paucis tantum post diebus, quam ab eodem *Rudolpho* d. 8. Maii a. 1290. durante tumultu Zeelandico aliam Chartam adeptus erat, qua non modo omnia ea, quae *Florentius Tutor* circa *Feudum Zeelandiae* cum Flandris transegerat, irrita declarantur, quia Tutori non licebat feudum Pupilli deterius redde-

SAECULUM VII.

Prob. h. d.

 re;

EXCVRSVS VII. re; verum etiam Nobiles Zeelandiae, in his *Iohannes Dominus de Renesse*, *Theodoricus Dom. de Brederode*, *Wulfardus Dom. de Borsele*, *Iohann. D. de Maelstede*, *Hugo Dom. de Cruningen*, *Florentius de Borsele*, *Nicolaus de Kats eorumque fautores*, sui officii admonentur his inter alia verbis: *de auditis admirationis spiritu ducimur vehementer, quod vos dictae Insulae* (p) *incolae, assumpto rebellionis supercilio, contra vestrum verum Dominum, nobilem Comitem Hollandiae, immo, ut verius fateamur, contra Imperium et in contemptum Imperii, ad iugum alterius adulterini domini aspirantes, contra fas et aequum nulla ratione praevia conspirastis. Quare vos ceterosque, qui Zelandiam incolitis*, cett. Confer Chartas reconciliationis cum his Nobilibus apud MIERIS bl. 526. sqq. Continebat vero haec Rudolphi Charta rem aperte falsam. Declarat enim Rex, quod *a tempore, cuius non extat memoria, nobiles Comites Hollandiae a Divis Regibus* — *INSVLAM ZELANDENSEM* [notate autem ignorantiam; innuit enim *terram* omnesque *insulas*:] *usque ad haec tempora tenere in feodum consueverunt; idemque qui modo pro tempore Comitatum regit Hollandiae, dictam Insulam* [i. e. Zeelandiam] *a nobis et Imperio more* [illegible] *fue-* [illegible]

Prob. h. d. No I

(p) Non erant hi incolae *Insulae*; sed vox *Insula* hoc loco per ignorantiam capitur pro integra Zeelandia. Vid. p. sq.

(q) „Omnia, quae in hoc diplo„mate habentur, verae historiae „contraria, atque ex odio Impera„toris" [vel Florentii Imperatori ea suggerentis] „contra Guidonem u„nice orta esse; qui hanc meam „qua-

suorum progenitorum detinuit hactenus, utpote verus Imperii EXCVRSVS VII.
Vasallus, ratione dictae insulae IMMEDIATE. *Neque dictam* INSVLAM *ab alio teneri Domino debere, quam a nobis et Imperio, non credimus, neque* SCIMVS, [neque] AVDIVIMVS. Haec autem manifeste esse falsa, satis patet, si respicias non modo ad iam narrata, sed etiam ad tot alias eiusdem *Rudolphi* Chartas eadem de re antea datas (q). Sic enim tunc erant tempora. *Florentius* autem aeque facile haec obtinere ab *Imperio* poterat, atque d. 24. Mart. 1287. ab *Rudolpho* obtinuit, ut, quam Pactionem *Florentius Tutor* cum Flandriae Comite de *Zeelandiae Feudo* fecisset, qua rem pupilli deteriorem reddidisset, ea irrita esset et nullius valoris. Observari autem meretur, eodem etiam die 8. Maii a. 1290. ab eodem Imperatore *Rudolpho* Nobiles Zeelandiae obtinuisse, ut confirmaretur sibi a Rege tertia pars Precum sive Petitionum, quas Comes a Zeelandis accipere solebat. Vtraque igitur pars in aula Caesarea per legatos suis rebus strenue consulebant, et eo iam devenerant Rom. Germ. Imperatores, ut maxima ex parte obortas his in terris controversias non iam gladio, sed literis patentibus conficere terminareque stu-

Prob. h. d.

Prob. h. d. No. II.

„ qualemcumque dissertationem huc „ usque attente legerit, ni fallor, „ confitebitur", sunt verba P. PAVLI in laudata saepius Dissert. super hoc Zeelandiae Feudo. Hanc tamen Chartam cum Viro quodam Docto propterea spuriam, et a *Florentio* confectam habere, non est meum. Obtinuerunt ab incautis Regibus multi multa, quae obtineri non debuissent.

SECTIO VII. studerent. Sed Comitum possessio ac iurisdictio iam satis firmata tunc erat.

Ex his omnibus satis patet, Florentium V., ut erat princeps callidus, maioris imperii avidus, et iuris sui acerrimus exactor, (uti abunde docent omnes eius res gestae, imprimis cum Nobilibus Woerdanis, cum Westfrisiis, et cum Zeelandiae Nobilibus,) omnem movisse lapidem, ut *homagium* pro terris Zeelandicis, quod *Guido* postularet, vel non faceret, vel iam factum irritum redderet. Pro quo tamen obtinendo Privilegio multas ipsum fecisse expensas, liquet ex Charta Apochae *Florentio* exhibita die 11. Iun. 1290. apud MIERIS D. I. bl. 506. De qua statim.

Florentii rixae cum Nobilibus Zeel.

Verum haec tantum in genere dicta sunto. Multo accuratius rerum gestarum notitiam nunc aperiam, idque ope multarum, quas ineditas penes me servo Chartas. Et primo, Zeelandos aegre tulisse Florentii Comitis conamina, dubio omni eximit Charta Originalis inedita, qua plurimi Zeelandiae Nobiles inter se conspirant, et GVIDONI Comiti Homagium facere pollicentur. Data est ea *ment. Martio* a. 1289., ac nominatim in ea *Nobiles* sequentes Gallice occurrunt:

Iehans de Renesse,
Walfart de Berfele,
Hues de Cruninghe,
Iehans de le Malstede,
Watier de Cruninghe,
Hues de Maulart,

Wul-

SECTIO VII.

Wulfart de Katendike,
Gillis de Poule Chevalier,
Florens de Berfele,
Boudins de Bvringhe,
Rasse de Berfele,
Iehans de Berfele,

multique alii, promittentes „ *Guidoni* Comiti Flandr. „ fidem et homagium, quod is a Comite Hollandiae pe- „ tebat *pro terra inter Scaldem et Hedinese*, et contra Flo- „ rentium Guidonis opem implorantes, propterea quod „ Comes Hollandiae, etsi saepe ab ipsis rogatus corrigere „ nollet, quae violenter et iniuste contra Terrae consue- „ tudines ac Privilegia peregisse dicebant". Paullo post die 6. Maii 1290. *ad aliorum Vasallorum exemplum Iohannes filius Hugonis de Cruningen* Guidoni Com. Flandriae promittit *fidelitatem et Homagium* ratione *Feudorum*, quae tenebat ab illo in Zeelandia; quod sigillis suis confirmant eius pater *Hugo*, *Wolfardus de Borsele*, et *Iohannes de Renesse*. Ex his videmus, Nobiles Zeelandos sollemniter a fide Florentii V. resiliisse, et homagium obtulisse suum GVIDONI Com. Flandriae, tamquam Domino suo immediato sive supremo. Ast qua de causa? Quia Florentius V. *violenter* et *iniuste* cum illis agebat ratione Privilegiorum. Omitto inquirere, quas hic intelligant iniurias. Facile eas conficiemus ex *Chartis Reconciliatoriis*, infra memorandis, si cum his conferas narrationem WILH. PROCVRATORIS, *et novam Zeelandiae Choram* d. 13. Nov. a. 1290. in

Prob. h. m.

Prob. h. d.

SECVLVM VII. in MIERIS D. I. bl. 511. ſqq. His peractis Guido Comes Flandriae a Zeelandis in Walacriam cum copiis arceſſitus, ſive, ut WILH. PROCVR. p. 533. ait, *collecta ſuorum multitudine Zelandiam intrat, — — Middelburgum vallat, quae, ne deſtruatur ſub promiſſione cuiusdam diffiniti temporis, ſi Florentius Comes ad eius defenſionem non venerit, ſe in manus Flandrenſium tradere confirmavit.* Res vera est. Exſtat hodienum in Archivis urbis Medioburg. Originalis Florentii Charta d. 12. Mart. a. 1290., per quam Comes Medioburgenſes ſuam in tutelam recipit, eisque opem ſuam promiſit, ſi quid mali *ab exteris* ipſis contingeret, „*war dat de gemene port in anigen tuiste quame jeghens aien van buten*", Obſeſſa tunc est per Flandr. Comitis filium *Robertum* urbs Medioburgum, et quidem artiſſima preſſa obſidione, quae per plures hebdomadas duravit. Servo Chartam hactenus ineditam d. 19. Maii 1290. *ex Orginali Vidimus*, qua *Burgi Magiſtri, Scabini iurati, ac tota Communitas villae de Middelbourg* cum *Roberto* filio Guidonis Flandr., urbis obſidionem urgente, idque *de iure*, ob defectum Florentii Com. Holl., paciscuntur, ut, ſi *Comes* intra ſq. diem Martis urbi non ſuccurrat, vel pacem ineat, die Mercurii proximo urbem ei dedant, ſalvis tamen vita bonisque, datisque fidei obſidibus. Rei exitum idem PROCVRATOR deſcribit, ſic pergens: *Florentius vero Comes apud Ziricze existens, et ut nunc pro debellatione Flandrenſium minus ſufficiens, ordinatione* [i. e. arbitrio] *Iohannis nobiliſſimi Ducis Brabantiae, Comitis Flandriae*

Prob. h. d.

Prob. h. d.

dilae pietati et gratiae humiliter praesentatur. Qui versus MEMBRUM VII.
Flandriam ductus in villa, quae dicitur HULST, *partem Zelandiae, scilicet Walacriam,* (r) *de manu Comitis Flandriae suscipit, cui per sequentia fideli* HOMAGIO, *sacrorum collatione* [i. e. iureiurando per S S. reliquias facto], *assistere proclamavit. Insuper et Zelandiae Nobiles Comiti Flandriae hoc tramite adhaerentes in amorem Florentii Comitis redeunt, sua patrimonia pacifice possidendo, quod tamen a Florentio in quibusdam minus bene legitur observatum.* En locum, etsi longiusculum, tamen verax rei gestae testimonium, quam STOK. B. IV. vs. 595—779. pluribus enarrat, ita tamen, ut Comitem contra Nobiles quodammodo defendat; et vs. 690. sqq. Guidonem Flandrum accuset, perinde ac si is *Florentium*, cum magno exercitu ad Ziericseam adventantem, blanditiis circumventum, ope Ducis Brabantiae *Biervlietam*, Flandrici iuris oppidum, pellexisset. — Stokio equidem in his accederem. De *Biervlieta* res certa est; uti et de reliquis omnibus. Et primo quidem Florentius, simul ac missum fecerat exercitum, et Vrbis Mediob. obsessae curam omiserat, impellente Duce Henrico Brabantiae, Biervlietam accessit, atque illic omnem super *Homagio* GVIDONI faciendo aliisque rebus (intellige discordiam cum Nobilibus, qui Guidonis auxilium imploraverant,) controversiam decidendam, et per Arbitros definiendam permisit

ipsi

(r) Dicere debuerat Scriptor *Zelandiam Occidentalem*; sed quia armis in Walacria velitabantur, hinc omnis scriptorum cogitatio in *Walacriae* insula subsedit. Meliora docent acta authentica.

VII. ipsi *Guidoni*, nec non *Iohanni* Duci *Brabantiae* et *Roberto*
natu maiori Flandriae. Vnde satis patet, quantis in an-
gustiis versatus sit *Florentius*. Testimonio utor Chartae
Prob. h. m. Originalis *Florentii V.* datae *mense Maio*, qua testatur, *fuis-*
se ortam discordiam inter *se* et *Dominum suum Guidonem*
super HOMAGIO *terrae Zeelandiae*, (*pour occasion del hommai-*
ge de la terre de Zelande, qui est entre Hellinezie et l'Es-
chaut,) *quod facere debuerat*, sed detrectaverat; *unde bellum*
id ortum; praeterea *super expensis*, quas ad id obtinendum
Guido fecerat; super *exulibus Flandris*, quos receperat;
super *controversia* inter se et *subditos suos* Zeelandiae, de
Chartis, *legibus*, aliisque gravaminibus mota; ac denique super
dissensionibus cum urbe Gandavensi. Quas, inquam, contro-
versias decidendas relinquit *Guidoni Flandriae*, *Iohanni Duci*
Brabantiae ac *Roberto* natu maximo Guidonis filio; pro-
mittitque se non exiturum *urbe Biervliata*, antequam o-
mnis controversia sit composita. Idem promiserunt al-
Prob. h. d. tera Charta d. 2. Iun. Zeelandiae Nobiles, arbitrio di-
ctorum Principum relinquentes *allen sticken, die ghesien heb-*
ben, in descort tusghen onsen lieven here Florens Graven
van Holl. ende ons, id est *omnia controversiae capita in-*
ter ipsos et Dominum suum Florentium Com. Hollandiae.
Quomodo res transactae sint, nunc videamus. Et primo
hic in medium proferam Chartam Florentii Com. vernaculam,
Prob. h. d. d. 5. Iun. 1290. *Biervlietae* datam, qua agnovit sua pro-
missa, facta Duci Brabantiae, videlicet se intra d. 5. Iun.
et 15. Aug. daturum *Guidoni* firmam obligationem lite-

ris

tis comprehensam, ac tamdiu Gandavum in Obstagium iturum. Quidquid vero impensarum Dux Brabantiae fecisset, eas exsolvere promittit. His a Florentio promissis, illico *Ioannes* Dux Brab. ad componendas lites se accinxit. Docet hoc Charta Origin. d. 8. Iun. h. a., qua Dux declarat, Florentium compromisisse in se, Guidonem, ac Robertum, super bello ac dissidio *propter neglectum homagii terrae Zeelandiae*, *expensas*, *nobiles*, *Nobilium pitas*, et reliqua, ut supra; hoc excepto, quod litigantes Nobiles hic nominatim vocentur *Iohan de Renesse*, *Wulfard de Borsele*, *Diedericus de Brederode*, *Hugo de Cruningen*, multique alii. Quod arbitrium bona fide Dux se confecturum promittit, et eadem fide iudicaturum. Item tunc est in conditionibus, quarum *primaria* praeter Homagium conditio fuit, ut *Florentius* solveret Comiti Flandriae £. 20000. pro expensis in hoc bellum a Flandro factis pro obtinendo *Homagio*. Docet hoc Charta Florentii V. d. 10. Iuni 1290, qua agnoscit debitum £. 20000. Paris. pro impensis, quas Guido in bellum ob hanc caussam fecerat; promittitque se hanc summam quatuor vicibus stato tempore soluturum, et in urbem Gandavi, donec solverit, obsidem abiturum, fideiubente pro eo *Duce Brabantiae*. Huc spectat et altera Charta apud Mieris edita D. I. bl. 506. d. 10. Iun. qua Dux Brabantiae vi prioris Chartae fideiubet pro Florentio, qui *recognoverat*, *se in his viginti millibus Librar. Parisiensium teneri ratione expensarum*, *quas Comes Flandriae asserit se fecisse propter Homagium a*

Prob. h. d.

Prob. h. d.

Prob. h. d.

Dom.

SECTIO VII. *Dom. Comite Hollandiae — conquaerendum, prout hoc in* LITTERIS *ipsius Comitis plenius continetur, quas habet super praemissis a sepe dicto* (Florentio) *et a nobis scriptas, et sigillatas, idiomate* GALLICANO. Quibus ex verbis patet, Florentium hoc die vel pridie dedisse etiam *Guidoni* Literas confirmatorias, quae non aliae sunt ac supra d. 10. Iun. memoratae. Eodem die 11. Iun. actum est de re Nobilium. Docet hoc altera apud MIER. D. I. bl. 506. Charta, qua Dom. *Ian van Renesse* et *Diedericus de Brederode*, Milites, fidem praestant Florentio Comiti suo. Si quid vero esset discordiae, in eo se staturos arbitrio *Ducis Brabantiae*. At sequens dies 12. Iun. res omnes terminavit, ut docent Chartae Originales, quarum prima est *Florentii Com.*, per quam simul cum Nobilibus Zeelandiae utrimque tandem compromittunt in arbitrium, quod facturi essent Dux, Comes, eiusque filius; quae Charta nominatim recenset Nobiles litigantes; erant autem *Iohannes de Renesse*, *Wulfard de Berfele*, *Diedericus de Brederode*, *Hugo de Cruninghe*, *Iohannes de Maelstede*, aliique. Controversia fuerat nempe *pour occoison des Coeres, des Lois et de Choses, apartenans al Etat et au gouvernement dou pays et de le terre de Zelande, et d'autre plusieurs Grieteis, Dommages, fortfais et descors, et de le guerre ki pour aquoison de ces choses a estei entre nous et eaus.* Has autem quaestiones decidendas relinquunt antedictis arbitris, sive *tribus*, sive *duobus* ex illis; ita ut hi LXVII. eligant *iuratos*, qui de *Choris*, de *Legibus*, et *terrae Regimine* statuant, quod et *Domino* et

Prob. h. d.

Prob. h. d. N° I.

Compromissio.

sub-

subditis terrae sit proficuum; imprimis de quatuor primariis illis quaestionibus, quae in controversia versabantur, quas suo sermone exprimam: MCCXCVII.

De quatre poins, inquit, *dont debas est, c'est a savoir*,

1. *De la merci le Comte, ke on apele selon le langage dou paiis* 'SGRAVEN GENADEN;

2. Et des Jureis, qui seront jugeur ou paiis;

3. Et dou rachat des fies, ki pour faute de hoir venront au Comte;

4. Et dou bailliu a mettre.

Id est 1. De iure seu potestate summa Comitis, quae vocatur vernacule *'s Graven genade*;

2. De iis, qui sub Iuratorum nomine iudices sint;

3. De releviis sive laudemiis eorum Feudorum, quae deficiente herede ad Comitem redeant;

4. De tutela illorum.

Altera maximi momenti Charta complectitur ipsum Arbitrium sive *Laudum Guidonis, Iohannis* et *Roberti*, super omni, quod hactenus terrasque hominesque occupaverat, dissidio. Quae insignis Charta, quum multa, hactenus densa caligine obruta, illustret, propterea accuratius explicari meretur. In ea Prob. h. d. No II.

I. *Arbitri* occurrunt,

GVIDO *Comes Flandriae et Marchio Namurc.*

IOHANNES *Dei Gratia Dux Lotharingiae, Brabantiae* et *Limburgi*,

ROBERTVS *natu maximus Guidonis filius.*

XXCVIII VII. II. Declarant hi,

FLORENTIVM Comitem Hollandiae, pro se suisque heredibus, subditis, sociis, et auxiliatoribus, ipsos cepisse arbitros, datis promissis, se observaturum in omnibus ipsorum pronunciata super bello dissidioque, quae fuerant inter Guidonem, socios, et auxilia terrae Zeelandiae et Hollandiae ab hac, et Florentium cum suis ab illa parte; idque

III. Ratione

a) Homagii terrae Zeelandiae inter Hedinezse et l'Escaut; quod Homagium debuerat facere Guidoni, tamquam Flandriae Comiti; quod tamen quum facere detrectasset, utcumque ad id coram Paribus suis, Hominibus Flandriae, a Guidone requisitus: iccirco illa terra in Curia Flandriae lata sententia per Pares eius ipsi fuerat abiudicata.

b) Ratione etiam dissidii super Flandriae Exulibus, quos Florentius in suis ditionibus retinebat.

c) Porro Controversiae, quam Comes Hollandiae, sociique eius et auxilia, habebant cum Zeelandiae Nobilibus, nominatim illic expressis, propter Koras, Leges, aliaque gravamina, discordias, iniurias, de quibus questi fuerant.

Pax sociata. His praemissis, sequuntur Pacis instauratae conditiones; quarum prima haec est:

§. 1. Vt pax bona firmaque foret inter Comitem Flandriae suosque adhaerentes in terra Zeelandiae et Hollandiae, et inter Comitem Hollandiae suosque, sopitis exstinctisque omnibus inimicitiis simultatibusque.

§. 2. Vt omnes Captivi Obsidesque utrimque reddantur,

tum, fuit possessionibus, feodis, alodiisque, cum in Hollandia tum in Zeelandia restitutis; eodemque hi habeantur iure, atque illi, qui Comiti Hollandiae adhaeserant; salvo tamen Comiti Flandriae Homagio sibi debito a Domino *Iohanne de Renesse* pro Castro suo *de Renesse* et centum terrae mensuris Castro proxime adiacentibus.

§. 3. Vt Comes Hollandiae eiusque heredes *in Feudum et Homagium* accipiant a Comite Flandriae eiusque heredibus *Terram Zeelandiae, et quidquid illic est et esse debet inter Hedineze et Schaldem*; ut inde eius sit *Homo Feudalis*, eique tamquam talis serviat, ut oportet. Idemque praestent Heredes Comitis. Si vero ipse non possit, Vasalli Zeelandiae inter Hedinezo et Schaldem eius loco id praestent.

§. 4. Quod ad *Wilhelmum Regem Germaniae*, Florentii V. patrem, et eos, qui postea fuerunt, eumque qui hodie Regnum tenet: si quid ab his factum sit, quod huic *Homagio* sit contrarium vel adversum; curet *Florentius*, ut ne quid horum in praeiudicium vel noxam Comitis Flandriae tendat. Quod si Florentius Regi Germaniae iam fecisset *Homagium* pro dictis terris, ut illud irritum sit, curet (s), exhibeatque Comiti Flandriae omnes quas habeat *investiturae* literas, intra proximi Pascha-

(s) Hinc colligo, Chartam Regis Rudolphi 8. Maii 1290. ortum traxisse ex Homagio, quod rixis cum Nobilibus Zeel. et Flandris ardentibus Comes Florentius subito Regi fecerit per nuncios.

SECVNDVS VII. schatis festum, et iis pro se suisque heredibus penitus renunciet.

§. 5. Vt Heredes Comitis Hollandiae, quibus iure successionis haec Zeelandiae terra competet (t), Comiti Flandriae eiusque heredibus idem Homagium praestent *intra annum et diem*, quam successerit; et *intra annum et diem*, quam novus Flandriae heres successerit. Quod si neglexerit, terra antedicta eo ipso in commissum cadat, et redeat ad Dominium Comitis Flandriae, terraeque subditi a fide Hollando praestanda sint soluti.

§. 6. Vt harum conditionum et Homagii literas confirmatorias a Rege Germaniae *Florentius* pro Comite Flandriae obtineat, easque intra annum ei exhibeat.

§. 7. Quod si Rex Germaniae, qui hodie regnat, quive ei succedet, propter hoc Homagium vel propter ipsam terram Comiti Flandriae quidquam detrimenti, damni, bellive facere sustineat; Comes Hollandiae omnibus modis suppetias Flandro ferat adversus Regem Germaniae.

§. 8. Vt Comes Hollandiae agnoscat, decessores suos Hollandiae de iure fuisse *Homines* sive Vasallos Flandriae ratione istius terrae; comprobetque pro se suisque heredibus *Pacem* et *Pacis articulos*; quos *Florentius Tutor*, patruus Co-

(t) Non amplius igitur quaestio erat de iure et possessione, multoque minus de iure hereditario in Zeelandiam; sed tantum de Feudi relevatione et Homagio.

Comitis, cum pro se, tum etiam tamquam Tutor, iniit cum *Margareta* Comitissa Flandriae, et cum *Guidone Iohanne*que filiis, ad componendum bellum, quod fuerat inter Wilhelmum Regem Germaniae, ipsius patrem, *Florentiumque*, patruum, et inter Comitissam Margaretam. Quam Pacem, prout literis Florentii Tutoris continetur, quasque vidisse se declarat, Florentius V. ratam habeat ac stabilem, tum quod ad Homagium fidemque, tum ad reliqua Flandriae iura, libertatesque Mercatorum; utque approbet Homagium a Tutore Margaretae praestitum, prout literis ab illo conspectis continetur. EXCVRSVS VII.

§. 9. Vt Flandriae exulibus liceat habitare intra Hedineze et Schaldem. Quod si revertantur, et delicta committant in Flandria, non amplius in Zeelandiam admittantur.

§. 10. Quicumque in Zeelandia vim vel rapinam fecerit, quae vocantur Vernacule *Cracht jof roef*, usque ad 10. Libras, solvat is Comiti 10. Libras; in quemcumque vero fecerit, quadruplum reddat. Siquod supra 10. £. valebit, nihilominus quadruplum solvat, et quaerat *Comitis gratiam* (*le merci le Comte*). Quando res in communi pugna sit patrata, quae vocatur *Ghemeenestriit*; quaerat *Comitis gratiam*, possitque dissolvi, si ex singulis terrae mensuris *sex solidos* solvat.

§. 11. Constituent Arbitri LXVII. viros, postea nominandos, in Zeelandia, qui iudicent de omnibus querelis caussisque, quae ad Leges spectent, exceptis Feudalibus, quae a

EXCVRSVS VII. Vaſallis iudicentur, et *Landzaken*, quas Scabini iudicent. Habebuntque hi LXVII. viri *Veritatem*, et iudicabunt pluribus ſuffragiis, nec tamen iudicare poterunt, niſi minimum XI. praeſentes iudicio adſint. Dies autem Placiti habendi die Dominica in Eccleſia promulgabitur, quando proximo Mercurii die Placitum erit. Quicumque Iudex falſi convincetur, condemnabitur coram Collegio LXVII. Virorum, et Dominus eius loco alium ſufficiet. Quod ſi Comes quoſpiam de ſua Curia, Aula, Servitio, vel comitatu (*de ſon drap* i. e. de ſuo veſtitu) elegerit, horum numerus X. excedere non debet, neque hi iudicare poterunt, niſi ex reliquo Collegio plures numero adſint. Hi omnes perpetui erunt Iudices, per totam vitam, niſi cauſſa ſontica adſit; iusiurandum praeſtabunt; et hinc dicentur *Iurati*, Vernacule *gheſworne*.

§. 12. Si quod Feudum vel Terra, deficiente herede (intellige *Maſculo*) (u), venerit ad Dominum Comitem, filia vel agnatus proximus poſſit redimere a Comite, ſolvendo XV. ſolidos ex ſingulis menſuris Ambactiae, et LX. ſolidos ex ſingulis menſuris reliquorum Feudorum; idque fiat *intra annum et diem*, quam terra devenerit in manum Domini ſupremi. Nec liceat Vaſallo retinere, vendere, neque alienare, niſi agnatis maſculis vel femineis; proximior agna-

(u) Hinc obſerva, per *heredem* his etiam temporibus ſimpliciter intellectum eſſe *heredem maſculum*; ſiquidem nondum ex iure conſuetudinario erat, ut

agnatus, seu mas seu femina, praeibit omnes reliquos; si aeque proximi sunt, mas praecedet feminam (v). EXCVRSVS VII.

§. 13. Comes praeficiet huic terrae *Baiulum*, qui XII. septimanis unoquoque anno Placitum habeat, Intra Hedinezé et Schaldem VIII. Hebdomad. Quidquid pecuniae solvetur, eius sit monetae, qua antea Comes *precarias* suas recepit.

§. 14. Quidquid nunc constitutum est, observabitur ab utraque parte, a Comite, et a subiectis.

§. 15. Comes Hollandiae pro se suisque heredibus iurabit, se observaturos omnes Pacis Conditiones, literasque inde Sigillo suo munitas exhibebit; confirmandas praeterea per suos Hollandiae Zeelandiaeque Nobiles, et per *bonas urbes*: ita ut, si Comes his Conditionibus postea obsequi detrectet, hi opem ferant Flandriae Comiti contra Comitem Hollandiae. Quod si deficeret Comes Homagio, et hinc terram illam perderet, rediretque ea ad Comitem Flandriae; Nobiles Zeelandi, et Middelburgum cum reliquis Vrbibus, obediant Comiti Flandriae, serviantque tanquam supremo Domino, cuius promissionis Comes Hollandiae literas dare illos iubeat. Eamdem promissionem repetant, quotiescumque ad novum Flandriae, vel Zeelandiae

ut *filiae* in feuda succederent. Quod in historia Comitum Hollandiae ubique bene si teneas, multi nodi per se facile solventur.

(v) Hinc oritur nota illa regula de Successione.

EXCVRSVS VII. Dominum terrae deveniat. Eosdemque Comes abſolvat fide et homagio, ad quae ſibi erant obligati.

§. 16. Vt ne Comes ante decedat urbe *Biervlieta*, ubi hodie moratur, quam haec promisſa omnia impleverit, reddideritque literas Regis Germaniae aliasque, quae his adverſentur.

§. 17. Nomina exhibentur Iuratorum LXVII., de quibus ſupra mentio facta est: ex his XLIII., qui habitent his locis, intra Hedinezé et Schaldem, *Walchere*, *Zudbevelant*, *Barſele*, *Wlfardsdiic*, et *Nortbevelant*.

Ex *Walacria*,

Dominus Wlfart de Barſele (w),
Iohan fil. Dom. Pieron,
Iohan fil. Wilhelmi de Nieuwewerve,
Henric Doede,
Henric fil. D. Cortvrient,
Iohan fil. Polon,
Wilhelmus de Domborgh,
Hamer de Gripskerke,
Gerulf le Neve,
Iohan fil. Thomas,
Henric fil. Bruis,
Clais fil. Hugonis,
Hugo fil. Ernol,

Clais

(w) Quantopere hic *Wulfardus* Guidoni faverit, eique opem tulerit, ſatis docet Charta *Guidonis* (1 Aug. 1290. Prob.), qua is mandat ſuo Flandriae

Clais de Barsdorpt, EXCVRSVS VII.
Et Ernols here.
Ex *Zuidbevelandia*,
Dominus Iohan de Maleſtede,
Dom. Hugo de Cruninghe,
Dom. Gillis de Poele,
Coeneman,
Clais de Scoudé,
Hollandres de Remarswale,
Gillis fil. Iohannis,
Ernoulf Hannekin,
Iohan fil. Wilhelmi de le Maleſtede,
Iohan fil. Dom. Ernoud,
Wiſe fil. Bals [f. *Bats*],
Aloud de Yerſeke,
Henric Everdei.
Ex *Borſalia*,
Florentius de Barſele,
Doeding de Weringhe,
Vrieſe del Ostenden.
Ex *Wlfardsdic*,
Wilhelm. fil. Gillon,
Petrus fil. Pieron,
Iohan de Scenghe,

driae Receptori, ſolvere quandam pecuniae ſumman *Wulfardo de Borſale*, aliisque, in recompenſationem damnorum, quae acceperant a Florentio ipſis infenſo.

SECVLVM VII.

Walter Zoete.

Ex *Nordbevelant*,

Costin de Kads,

Philippus de Nordike,

Henr. fil. Dom. Gillion,

Petrus de le Lisse,

Wilhelm. de Campen,

Geuwelot,

Antoine de Cortkene,

Dancardus fil. Dom. Dancard.

Ab altera Zeelandiae parte reliqui XXIV.

Ex *Scouden*,

Dominus Iohan de Renesse,

Walter fil. Dom. Waddin,

Petrus fil. Agheten Glabbars,

Haine fil. Zuanekin Waddekin,

Gillis fil. Bangards,

Hallinc Verlievenzone,

Wilhelmus Borse Heldecop,

Raingher fil. Monekin,

Raingher Vannenzone,

Hanne fil. Corthals,

Raingher fil. Theri,

et Iohan fil. Darnebeke.

Ex Scarpenesse:

Dominus Claisse de Mairlant,

Hu-

Hugo de Stenlant, MCCXC VII.
Iohan fil. Dame Natalie.
Ex *Stavenesse*:
Costins fil. Dom. Schorin,
Bodekins fil. Betrekinen,
Ex *Duvelant*:
Wtte dou Borgh,
Henric. fil. Dom. Witte,
Wilhelm. Vatskinszone,
Henric. fil. Dom. Bete.

§. 18. Accedit tandem his consensus FLORENTII Comitis, quo praedicta omnia, pro se suisque successoribus confirmat; promittitque se staturum omnibus Pacis conditionibus; liberat porro Nobiles Vrbesque á fide et homagio; omni renunciat actioni, exceptioni, iuri, privilegio, quod obmoveri posset; facitque *Comiti Flandriae* HOMAGIVM, qui *Investituram* terrae dat, eamque in *Feodum* tenendam concedit.

§. 19. Confirmatur denique Charta appensis IV. Sigillis, quae integra adhuc prostant; data *Biervlietae* a. 1290. d. 12. Iunii.

Quae omnia quo maiorem fidem firmitatemque obtineant, eodem die FLORENTIVS *Comes* separatis Literis sollemniter iurat, hoc se Laudum observaturum, sub mulcta *f* 30000. Libr. Paris. nisi obtemperet; ac praeterea intra *Octavas festi* B. Virginis (i. e. 22. August.) venturum in urbem Gadavum, coram Comite Flandriae, neque inde abiturum, donec Nobiles et Vrbes ea perfecerint, quae in literis promissa sunt, excepto, si qui *Miles* vel qua *Vrbs* palam foret rebellis. Cuius promissi

se

EXCVRSVS VII. se obsidem exhibet Dux Brab. IOANNES, ipseque eo se venturum promittit, eadem sub mulcta. Quod autem ad rebelles, si qui forent, Dux eos ope FLORENTII ad praestanda promissa compellet. Appenderunt his etiam literis Sigilla

Prob. h. d. N. III. FLORENTII et DVCIS Brabantiae, dat. 1290. d. 12. Iun., earumque *Vidimus* exhibetur per IOANNEM S. Petri, WALTERVM S. Bavonis Gandens. Abbates, aliosque. d. 12. Iul. a. 1295.

Abbas interim *Baudeloënsis* in ditione *Hulstana* Comitem *Florentium* praesentem convenit, ut ab eo obtineret confirmationem libertatis Telonei: cuius Chartae Autographum vidi ac de-

Prob. M. Iun. 1290. scripsi in eius Abbatia, quae hodie est Gandavi, cui *Coniux* Florentii BEATRIX *Guidonis* filia praesens adstitit: unde conficias, obsidionem Medioburgensem, qua in urbe *Beatrix* obsessa fuerat, tunc fuisse solutam. Perhibent quidem Nostrates BEKA et IO. A LEID. *Chron. Belg.* L. XXIV. C. 17. inter Pacis conditiones fuisse, ut FLORENTIVS BEATRICEM Guidonis filiam uxorem duceret. Verum hoc falsum esse, omnis historiae connexio evincit.

Seq. mense, d. 16. Iul. Dux Brabantiae promisit *Florentio*, daturum se Apocham eius debiti, de quo d. 11. Iun. convenerat;

Probb. h. d. quae Charta occurrit in *Registris Cam. Feudal. Holland.*, ubi et altera habetur Charta, d. 29. Aug. 1290. vernaculo hoc titulo: *Pelegrinus de Chartres, Koopman van Luik, bekend van Gr. Florens voorn. door handen van Willem Lombaerd van 's Hertogenbosch, van wegens den Heere Hertog van Braband ontvangen te hebben* 1000 *L. Parijs, in contanten gelde, welke voorn.*

Graaf

Graaf aan voorn. Hertog verschuldigd was, en belooft den zelven Graaf deswegens te quiteren en indemneren tegens gemelden Hertog. EXCVRSVS VII.

§. XXI.

En! insignes Chartae, hactenus penitus incognitae, quae quantum lucis rebus h. t. gestis, imprimis *Zeelandicis* atque FLORENTII V. accendant, quisque animadvertit. Durae quidem Hollandiae Comiti hae fuere Pacis conditiones, eoque duriores, quod Socer a Genero eas exigeret. FLORENTIVS enim BEATRICEM GVIDONIS filiam habebat in matrimonio, ex eaque filium IOANNEM. Sed quid faceret? Nobiles enim non modo Zeelandiae, sed etiam aliquot Hollandiae, eius Dominium detrectantes, ab eo defecerant; alienato animo terram Zeelandiae GVIDONI tradiderant; homagium ei praestiterant; Medioburgum urbs artissima obsidione premebatur, vel in manus Flandrorum ex pacto iam venerat; inclusi erant in urbe uxor Beatrix ac filius parvulus Ioannes; ipse ex Zierikzea allectus et callide circumventus in opido Flandriae Biervlieta honesta custodia ab GVIDONE Comite detinebatur; donec necessitate quadam compulsus hos in Arbitros consensit. Iniusta quoque censenda foret iccirco actio, quod adversarius simul sedebat Arbiter, nisi accessisset *Dux Brabantiae*, qui extra partes quodammodo positus, et Comitis nostri avunculus, melius, quid ex utriusque re foret, diiudicare poterat, et iustius aequiusque ex actis ac probatis, imprimis ex antecedentibus FLORENTII Tutoris et WILHELMI Regis promissis, lite nunc integra, censere, quid agere *Quid in his Florentius?*

EXCVRSVS VII. FLORENTIVM oporteret. Neque enim quaerere tunc amplius fas erat, num recte legitimeque WILHELMVS pater, ac deinceps FLORENTII V. *Tutor*, *Homagium* Flandro fecisset, seque suosque heredes ad idem praestandum obstrinxisset; praeterea, essentne reliqua de iure peracta? Sed an fecissent? an res ita actae fuissent?

Quid Nobiles? Quod autem ad Nobiles. Narrat PROCVRATOR, Florentium *gravissima exactione*, *quarti nempe denarii pensione*, eos vexasse. Sed de his nihil in Pace. Videntur ista ex odio in Principem sparsa; nec satis accurate rerum caussas tenuisse PROCVRATOR. De Feudis eorumque devolutione ac laudemio nonnihil sancitum §. 12. reperias; sed de tali exactione nihil. Quum autem nonnulli Hollandiae Nobiles sese his controversiis immiscuerint, nominatim *Brederodii* (x), hinc forte origo petenda mutui illius odii, quod deinde inter *Florentium* et *Hollandos* flagravit. Eo enim devenerant tempora, ut Duces et Comites sibi quisque *Iurisdictionem Territorialem* quaererent. His obviam ire Nobiles Zeel. conabantur, adiuti a GVIDONE Com. Flandriae, cuius hoc Territorium fuerat.

Pacis effectus in Zeelandia. In *Zeelandia* Pacis Effectus fuit 1°. reconciliatio *Nobilium* Zeelandiae cum FLORENTIO; cuius reconciliationis testes habemus Chartas apud MIERIS in *Cod. Diplom. Holland.* D.I. bl. 510, 511. d. 30. Oct. 1290. cum *Borsaliis*, bl. 526. et 529. cum *Brederodio*, et d. 7. Febr. a. 1291. cum *Renessio*. Quo referri etiam Prob. h. d. posse videtur, quod GVIDO Comes d. 1. Aug. a. 1290. Receptorem suum solvere iussit quamdam pecuniae summam *Wulfardo*

(x) WILH. PROC. p. 533.

de de Borfsele, aliisque, ad resarcienda damna, quae illis fecerat FLORENTIVS V. 2°. *Chora*, quae eodem anno 1290. d. 13. Novembr. a Dom. FLORENTIO toti Zeelandiae est promulgata; quae hinc multum lucis acquirit (*y*), ut in *notis subiectis* supra iam indicavi. Data est, inquam, haec Chora *toti Zeelandiae*, exceptis Oppidanis *Medioburgi*, *Ziericzeae*, *Westcappellae et Dumburgi*, qui suas sibi privas *Leges* ac *Choras* iam habebant. Hoc solum quaeri possit, utrum maximo cum Florentii vel Nobilium consensu haec Chora sit concessa; an vero in fraudem huius pacis et in odium Nobilitatis, sive penitus sive ex parte; adeoque ad ea pertineat, quae minus legitime servaverit Comes. Posterius fere credere inducar ex eo, quod PROCVRATOR supra testatur, quantum ad *Renessios*, *in quibusdam minus bene esse observatum*, tum imprimis ex Charta reconciliationis *Wolfardi de Borsale*, qua sese obligat, *dat wy die kore gedooghen*, *die onse Heere*, *die Grave van Hollant voirseyt*, *nu houdende es in Zeelant*, *ende die men helt by syns Oems tyden*, *Haren Florens van Hollant* (z).

EXCVRSVS VII. Prob. h. d.

Prob. a. 1296. 1. Maii.

Altera fortasse excitari possit quaestio sive dubitatio, unquamne postea haec Chora in usum introducta, an vero per obitum FLORENTII tacite abrogata, ac prior FLORENTII Tu-

(*y*) Vt uno nunc tantum defungar exemplo; in Chora §. IV. MIERIS p. 512. constituti sunt XLIIII. et XXIII. *Iurati iudices*, quos ex hac pace prognatos esse, facile visu est. Emendandus autem est MIERIS, uno numero superfluo.

(z) Quidquid in his dubii insit, alii diiudicent. Fortasse sermo est de duplici CHORA, vocula *ende* separanda, siquidem haec et altera Tutoris Charta multum inter sese dissident.

EXCVRSVS VII. Tutoris prorogata. Alterutrum enim locum habere debuit. Neque enim sine scripto eiusmodi iure vixerint Zeelandi.

Effectus in Flandria. Quod ad Flandriam. Non videtur quievisse FLORENTIVS, nec penitus sopita fuisse super *homagio* discordia, etsi tot Chartis, literisque composita. Immo vero iam statim a facta pace FLORENTIVS a Rege RVDOLPHO obtinuit, ut hoc Pactum ab Imperio irritum declararetur; sed quanta cum festinatione ac quam tumultuario modo hoc factum sit, docet contextus Chartae Prob. h. d. d. 6. Iul. 1290. datae, qui simpliciter sic: *Auditis et intellectis, quae ratione Compositionis super terra de Walgren in Zelandia per te sunt tractata — nobis nequaquam placent, nec consentimus nec consentiemus aliqua ratione.* Atqui omnis historiae hactenus traditae connexio hanc Chartam vel falsitatis vel erroris insimulat. Erroris nempe, quod *Walchren* pro *tota Zeelandia Occidentali* ibi ponatur. Confirmavit tamen eamdem Rex ADOLFVS d. 31. Aug. 1294. Non spectabat tamen controversia ad solam Walacriam, sed occupaverat hostis *Walacriam*. Si quid igitur video: Florentius, quo in omnem eventum sibi caveret, fortasse eo tempore, quo *Walacria* ab hostibus oppugnabatur, vel quando Biervlietae iam circumventum se videbat, clam nuncios ad Regem Germaniae sibi faventem miserit, ut is Pactum, quod de *Walacria* tradenda sibi componendum praevidebat, irritum declararet: etsi res aliter quam pro opinione ceciderit, et Pactum non simpliciter de *Walacria* amittenda, sed de *tota Zeelandia Occid.* in feodum recipienda initum fuerit. Tempus quoque inter Pactum d. 12. Iun. et 6. Iul. nimis breve videtur, quam ut haec Regis Charta post initas Pacis Conditiones, ex *Erfordia*, ubi Rex haerebat, peti potuerit.

Prob. h. d. N. III.

Nec

Nec tamen quievisse FLORENTIVM, satis apparet ex Charta *Guidonis* Originali Mense Maio, a. 1293., qua FLORENTIO V. iterum inducias largitur, testatus bella inter ipsos fuisse, et adhuc durare; sed rogatu *Eduardi* Regis Angliae belli inducias se concedere FLORENTIO usque ad 7. Ianuar. proximum, ita ut *Wulfardus de Borsele* reliquique Flandriae adhaerentes, qui bona in *Hollandia* et *Zeelandia* obtinent, inde a die 9. Iul. sua bona quiete possideant: quod si intra hunc diem et 13. Ianuar. pax non instauretur, liceat illis, relictis bonis suis pacifice ad Flandrum commeare. Idem docent aliae Chartae in fraudem GVIDONIS ab ADOLPHO Rege Comiti datae, quarum prima concessa est eodem mense Maio, d. 29. a. 1293. qua Nobilibus Imperii mandat, ne ullum auxilium GVIDONI Flandrico ferant contra IOANNEM *de Avesnis*. Altera est eiusdem ADOLPHI supra memorata d. 31. Aug. 1294. per quam priores RVDOLPHI Regis literas d. 24. Mart. 1287. super *Tutela* datas confirmat, pronunciatque, non licuisse *Florentio Tutori* res pupilli sui Florentii V. reddere deteriores; nec non tertia Charta ADOLPHI, qua eodem die Nobiles Zeelandiae ad exemplum Regis Rodulphi dehortatur a rebellione, eisque iniungit, ut FLORENTIO V. Domino suo adhaereant, neque ad alium se Dominum transferant. Quibus adde quartam, supra memoratam, ADOLPHI Chartam, eod. die, qua itidem confirmat literas RVDOLPHI d. 6. Iul. 1290. per quas revocaverat Pactum *de Walacria*. Scripsit porro Rex Angliae EDVARDVS ad GVIDONEM, nec non ad FLORENTIVM V. d. 28. Apr. 1295. de discordiis inter ipsos subortis. Immo exstat Charta FLORENTII V. d. 6. Maii

EXCVRSVS VII.

Florentii V. conamina.

Prob. h. m.

Prob. h. d.

Prob. h. d. N. I.

Prob. h. d. N. II.

Prob. h. N. III.

Prob. h. d. N. I. II.

EXCVRSVS VII. Maii 1295. qua ille *Guidoni* Com. Flandriae concedit *treugas* sive inducias usque ad finem mensis Augusti proximi (*a*). Habetur Prob. h. d. etiam belli pacisque fedus inter PHILIPPVM Pulcrum Reg. Franc. et FLORENTIVM Com. Holl. d. 10. Ian. 1295. initum, quo FLORENTIVS Regis Franc. Homo ligius fit, eique auxilium et copias pollicetur adversus omnes eius hostes, quos inter Comes Flandriae tunc erat. Nec cessarunt FLORENTII morte lites; quippe GVIDO Comes datis literis Florentio iam defuncto se submittit arbitrio Regis Angliae super dissi- Prob. 1296. diis inter ipsum et Hollandiae Comitem flagrantibus. Quae omnia satis indicant, turbas denuo inter hos Comites fuisse exortas, quas quum pluribus narret WAGEN. *Vad. Hist.* his non immorabor.

Ab inito autem priori cum GVIDONE pacto a. 1290. tandem FLORENTIVS V. se *Hollandiae* simul et *Zeelandiae* Comitem scribere coepit; qui titulus postea mansit, et ab eo tempore ZEELANDIA tamquam separatus quodammodo *Comitatus* dici et haberi coeptus est. Qua de re pluribus alibi.

§. XXII.

Ioanni I. Defuncto FLORENTIO V. successit filius IOANNES ex Anglia Redux. Vid. Chartas in MIER. D. I. bl. 572. sqq. Sed rebus turbatis Comes Flandriae usus statim bellum movet et

(*a*) Treugas iterum tunc cessasse, docet Bellum, ac victoria de Flandris reportata d. 27. Oct. a. 1295. quorum descriptio pluribus habetur in WAGENAAR *Vad. Hist.* D. III. bl. 51-53.

et *Walacriam* iterum invadit. Expeditionem descripsit STOKIVS D. II. bl. 393. sqq. et bl. 442—451. (*b*) ac WAGENAAR *Vad. Hist.* D. III. bl. 51—53. IOANNES Comes Holl. quum discordias sopitas, et omnes super Zeelandiae Homagio querelas exstinctas vellet, a Comite Flandriae GVIDONE, Avunculo magno, obtinuit, ut submitterent sese ambo voluntati atque arbitrio EDVARDI Regis Angliae IOANNIS privigni, ut docet Charta GVIDONIS modo memorata a. 1296. qua arbitrium Regi Angliae relinquit *soit de faire bone* PAIS *tout sus, soit de faire* TRIWES *et* SOVFRANCES. Quem in finem misit Rex Angliae praeter alia multa, quae apud MIER. D. I. bl. 576. sqq. habentur, d. 12. Febr. 1297. *Episcopum Coventriensem* aliosque, ad sopiendas discordias, ib. bl. 582. b. Hactenus nota omnia (*c*). EXCVRSVS VII. P. ob. h. a.

At vero nunc producam Chartas ineditas, quae reliqua explicabunt. Et primo exstat in Archivis Insulensibus *Charta* quaedam pergamena, quae tamen tamquam simplex modo apographum Chartae vel datae vel dandae considerari debet; quae complectitur *Pacis Conditiones*, circa quas *Comites Flandriae* et *Hollandiae* inter se convenerunt, d. 12. Febr. a. 1298. Quae an revera initae sint, dubitarem. Quidquid autem hoc est, parum

(*b*) Vbi ampliss. Editor multa, tamquam a miserrimo quodam Interpolatore intrusa, proscripsit, quae tamen a secunda STOKII manu profecta videntur.

(*c*) Quomodo autem artibus WVLFARDI *de Borsele*, qui IOANNEM *de Avesnis*, tamquam IOANNIS I. *Comitis* Curatorem, (vid. STOK. B. V. vs. 255. sqq. et WAGEN. D. III. bl. 87.) sufferre non poterat, Flandris occupandae Zeelandiae spes creverit; sed irrito conamine; narrat WAGEN. D. III. bl. 99—106. et STOK. B. V. vs. 656.

EXCVRSVS VII. Prob. h. d. rum differet, quia, etsi sine effectu res manserit, tamen satis nos rei gestae historiam, et quid in controversia fuerit, aperire potest. Sunt autem hae Pacis Conditiones.

§. 1. Comes Flandriae et Com. Holl. cessabunt ab omni bello, discordiaque inter se subditosque, firmamque inter se pacem habebunt. Et quando huius rei Charta rata fiet, quidquid amplius ad eam confirmandam addi poterit, adiicietur.

§. 2. Comes Flandriae remittit Nepoti suo Comiti Hollandiae Homagium de V. Insulis Zeeland. Occid. *Walchren*, *Zuitbevelant*, *Bersele*, *Nortbevelant* et *Wolfaerddike* pro se et successoribus, renuntiatque omni iuri, Chartis, Privilegiisque. Quod si vero nullus Holl. Comiti relinquatur heres, et Comitatus ad *lineam collateralem* pervenire deberet, hoc casu penes Flandrum manebit omnis iuris vigor.

§. 3. Comes Flandriae se purgabit cum Liberis et Nobilibus *de caede* et *de carcere* (d) Florentii Com. Holl., promittitque, se nunquam parricidas in terram suam admissurum, idemque promittent 4. eius liberi, Milites.

§. 4. Comes Hollandiae eiusque successores promittent Comiti Flandriae auxilium et subsidium contra *Regem Franciae* (e), quamdiu bellum durabit, nempe 500. Equitibus, et 10000. peditibus, idque impensis ac stipendiis Comitis Flandriae, quae cuique assignantur, variis conditionibus. Nec faciet Comes Flandriae pacem cum Rege Franciae, nisi comprehendatur Comes

(d) Nota! de Caede Florentii, de qua insimulatum fuisse Flandrum, satis hinc apparet.

(e) *Florentius* V. paullo ante caedem pacem cum Rege Flandriae pepigerat.

mes Hollandiae. Item Flandriae Comes se non immiscebit bello, quod flagrat inter Ducem Brabant. et Comitem Holland., neque alterutri adsistet. EXCVRSVS VII.

§. 5. Comes Flandriae non exiget mulctam seu poenam a Comite Holland. nec succesforibus, quam pro *forefacto* eius petierat.

§. 6. Si qui de Comitatu Holland. in bello cum Francis capiantur; pacem non faciet, nisi simul reddantur captivi.

§. 7. Comes Flandriae his auxiliis utetur ad terram suam recuperandam, tamquam suis, suoque ductu.

§. 8. Equi Hollandi in Flandriam quum venerint, a Flandriae et Hollandiae Marescallis suo aestimabuntur pretio, eorumque pretium resarcietur, si quid eis mali accidat.

§. 9. Si Copiae auxiliares iam venerint, interveniente vero pace, Comiti iis haud opus fuerit, quantum promissae pecuniae repraesentatum sit, restituetur, sive integrum sive ex parte, ad arbitrium Dom. *Wilhelmi de Flandria*, et Dom. *Wolfardi*.

§. 10. Eademque vicissim ratione Comes Flandriae in omni bello Comitem Holland. adiuvabit contra Regem Franciae eiusque adhaerentes.

§. 11. Si quid his in conditionibus amplius addi vel explicari debeat, adiicietur in Charta hinc conficienda.

§. 12. Ex communi consilio Pax est composita per Dom. *Wilhelmum de Flandria*, pro patre suo *Comite* eiusque iussu, et per *Comitem* Hollandiae. D. 12. Febr. 1298.

Haec Charta etsi plenum non esse videtur sortita effectum, nec Sigilli robore munita, multa tamen nos docet, quae ad rei gestae explicationem faciant.

EXCVRSVS VII.

Et primo quidem, ratio, cur se tam facilem in remittendo *Homagio* praebuerit GVIDO, fuit bellum atrox Guidonem inter et Regem Francicum, quod tunc temporis a. 1297, 1298. vehementer exarserat. Qua de re etiam loquitur STOKE, B. V. vs. 1206-1242. Cf. WAGEN. D. III. bl. 110.

Ex §. 1. patet, novam iam fuisse super Homagio ortam quaestionem inter Flandr. et Holl. Comites, quam prior volebat sopitam §. 2. ita tamen, ut caveat ab *Ioanne* de Avesnis, Com. Hannon., filio Aleidis sororis Wilhelmi Regis, qui tutelam Ioannis, et successionem in Comitatum Holl. oportuno tempore sibi quaerebat.

Satis docet §. 3., Flandrum suspectum fuisse caedis et captivitatis Florentii V. quod et innuit etiam STOKE B.V. vs. 1247. sqq.

Mentio §. 9. Domini *Wolfardi*, qui tunc temporis omnia in aula Com. Holland. poterat, credere nos iubet, *illum hanc* pacem Comiti persuasisse; cui consonat STOKE B. V. vs. 1235-1240. Cf. WAGEN. l. l. bl. 111.

Quod autem ad opem Comiti Flandro ferendam spectat, revera Ioannem opem tulisse, testatur STOK. l. l. vs. 1305-1313. quamquam addit, eum paullo post revertisse; fortasse ex eo, quod interim Pax inita fuit inter Reges Angliae et Franciae, in qua Comes GVIDO, et Comes IOANNES, nominatim includuntur (*f*).

Denique exceptio, qua salva *Homagium* Ioanni §. 2. remittitur, ut nempe si *Ioannes* sine herede obiret, et eius hereditas, sive Dominium Hollandiae, *ad lineam collateralem* digrederetur,

(*f*) RIJMER *Act. Angl.* T.I. P.II. p. 190, 192. apud WAGEN. l. l. bl. 111.

retur, illud ius petendi Homagii salvum foret: haec novam eamque ingentem rixandi materiem post mortem Ioannis praebuit. Metuebat enim GVIDO, ne *Ioannes* de Avesnis Comes Hannoniae, cognatus Ioannis I. hanc *Zeelandiae* simul et *Hollandiae* hereditatem tamquam successor adeptus, hoc Homagium facere recusaret. Bellum autem inter GVIDONEM et AVESNIVM flagrabat, quorum posterior cum Philippo Franciae Rege, mens. Maio 1297. pactum fecerat *contre Guy et ses hoirs*, MIER. D. I. bl. 585. a. unde facile visu est, has Pacis conditiones a parte Flandri esse profectas; neque enim Ioannes Avesnius Tutor Ioannis I. toleraturus fuisse videtur eiusmodi conditionem, unde tantum ipse detrimenti capere posset, et revera cepit. EXCVRSVS VII.

Etsi vero hae Pacis Conditiones effectu caruisse videntur; non omnis tamen transactio frustra fuit. Omnia Flandrorum molimina eo tunc tetendisse videntur, ut Ioannem Avesnium, Com. Hannoniae, qui Ioannis I. proximus erat heres, averteret ab *Zeelandiae* feudo, si contingeret, ut Ioannes I. Comes Holl. absque herede filio obiret. Habeo penes me Chartam ex Originali in Archivis Insulens. vernaculam, datam d. 28. Mart. a. 1298. qua IOANNES Com. Holl. agnoscit, GVIDONEM avum suum maternum (Beatrix enim mater eius) sibi remisisse Homagium, pro *Zeeland Bewesterscelt*, de quo hactenus controversia fuerat; deque eo sibi dedisse literas munitas Sigillo suo *suorumque libererum* et aliorum *bonorum virorum*. Ea tamen addita conditione, ut, si Ioannes sine herede in linea descendente obiret, haec GVIDONIS renunciatio nulla esset, nec *successor collateralis* ex hac renunciatione quid- Prob. h. d.

EXCVRSVS VII. quam lucri hauriret, pleno tunc manente iure, quasi nunquam hoc contigisset. Sigilla sua literis appenderunt

Ioannes Comes,
Wulphardus van Berfele, Dom. de Zandenburch,
Henricus, Dom. van der Lecke,
Diedric Dom. van Brederode,
Florentius van Berfele,
Willem van Egmonde,
Ian van Cruninghe,
Niclais van Katch,
Rase van Berfele,

aliique Milites et Armigeri, in quibus etiam *Gerardus Dom. van Voorn, Burggrave van Zeeland*; nulla habita ratione *Ioannis Avesnii*, qui tutorem se gerebat: unde invito, saltem inscio illo, haec facta esse colligas. Res transacta est *Bierylietae* d. 28. Mart., ubi IOANNEM fuisse, quando ad opem GVIDONI ferendam Gandavum proficiscebatur, docemur ex STOK. B. V. vs. 1336. Ambas Chartas exstare etiam in *Registris Hollandiae* et *Zeelandiae* a. 1298. testatur DOM. DE GRIJPSKERKE, *Descript. MS. Zeel.* Prob. h. d.

Literae autem, quas a *Guidone* datas supra memorat Ioannes, exhibentur ex *Archivis Flandr.* apud OL. VRED. *Geneal. Prob.* II. p. 34. datae *Woensd. na groote Vastenavonde*, i. e. 19. Febr. a. 1298. ubi et easdem IOANNIS literas pro parte etiam excitat. Prob. h. d.

Prob. h. d. Quibus omnibus adde aliam *Guidonis* Chartam, datam d. 3.

Nov.

Nov. a. 1299. adeoque 7. duntaxat dies ante obitum *Ioannis* I. qui, quum decumberet, et hinc in eo esset, ut sine prole decederet, ansam dederit GVIDONI iam grandaevo, ut ope huius Chartae *omnia iura*, quae sibi in *Zeelandiam* competebant, transferret in *Robertum de Nevers*, filium suum natu maximum, cui *Flandriae* administrationem mandaverat. Huic autem tradit *tout le droit, toute le action, toute le Souverainitei, que nous avons ou poiems -- --- en le terre de* ZELANDE -- -- mandatque omnibus illius terrae, Insularumque Vasallis, Vrbiumque Scabinis, ut ei Homagium ac iusiurandum praestent; eo procul dubio consilio, ut ne *Ioannem Com. Hannon.* Ioannis I. heredem proximum Zeelandiae possessione excluderet. Quae enim in aula Imperatoris circa huius terrae possessionem inter *Guidonem* et *Ioannem* Avesnium, Com. Hannon. acta litigataque fuerunt, supra Cap. III. vidimus, et statim amplius in IOANNE II. videbimus. EXCVRSVS VII.

§. XXIII.

Mortuo igitur d. 10. Nov. 1299. sine liberis IOANNE I. succesit in Hollandiae Comitatum IOANNES Hannonius, utpote ex *linea collaterali* proximus heres. Erat hic iam antea, remoto WVLFARDO DE BORSALE, suffectus Tutor IOANNIS I. tamquam cognatus eius proximus, quippe qui ex ALEIDA Florentii V. amita prognatus erat, teste WILH. PROCVR. p. 548. f. Haec autem succesio ingens discordiae seminarium, et nova bellorum in Zeelandia seges fuit. Pactum enim illud, quod initum erat inter GVIDONEM et IOANNEM I. exclusérat *Ioanni II. Com. Holl. et Hann.*

EXCVRSVS VII. rat hunc penitus a Zeelandiae posſeſſione, niſi Homagium pro ea faceret. Bella hinc orta recenſere non vacat: pluribus illa narrant M. STOKIVS, M. VOSSIVS, MEIERVS, WAGENAR. D. III. bl. 154. ſqq. qui cum reliquis omnibus bl. 168. belli occaſionem repetit ex Pacto a. 1256. inito: *Het verdrag*, inquit, *van den jaare* 1256. *gaf den Graave van Vlaanderen na 't afſterven van Graave Ian den I. zonder kinderen regt op Zeeland Bewesterſchelde: welk regt hy aan zynen tweeden zoon, den Iongen Guy, hadt afgeſtaan. Deez' hadt, hierop, Graave Ian den oorlog verklaard.* Ignorarunt ſcilicet Noſtrates omnes illas Chartas et Documenta Authentica, quae magno numero hactenus produxi. Non enim hoc ſimpliciter ex Pacto a. 1256. contigiſſe (*g*), nunc apparet, ſed potiſſimum ex iis, quas ſupra dedi, Chartis IOANNIS et GVIDONIS, ex quibus invicem convenerat, ut, ſi quis ex *Agnatis* ſuccederet, is *Homagium* praeſtaret. Atqui hinc novae ex Hannonia turbae; nova litium ſemina, 1°. a parte *Flandriae*, quod *Guido*, vel potius *Robertus* eius filius, *Zeelandiae* Comitatum ſibi vindicans, fratrem ſuum *Guidonem* hac terra inveſtiret, unde is poſtea *Zeelandiae Comitem* multis ſe in Chartis ſcripſit. 2°. A parte *Hannoniae*, quod Ioannes II. tamquam Hannonius has terras iure ſucceſſionis paternae (quippe pater eius Margaretae Flandriae filius fuerat) ad ſe devolutas diceret, provocando ad Imperii ſententias in favorem Aveſniorum olim a Regibus *Wilhelmo*, *Rudolpho*, aliisque ſuper Zeelandia, Waſia, reliquisque terris Im-

Prob. a. 1303.

(*g*) Vnde etiam hoc ius derivat Vir D. P. PAVLVS laud. Diſſ. p. 76. (*i*).

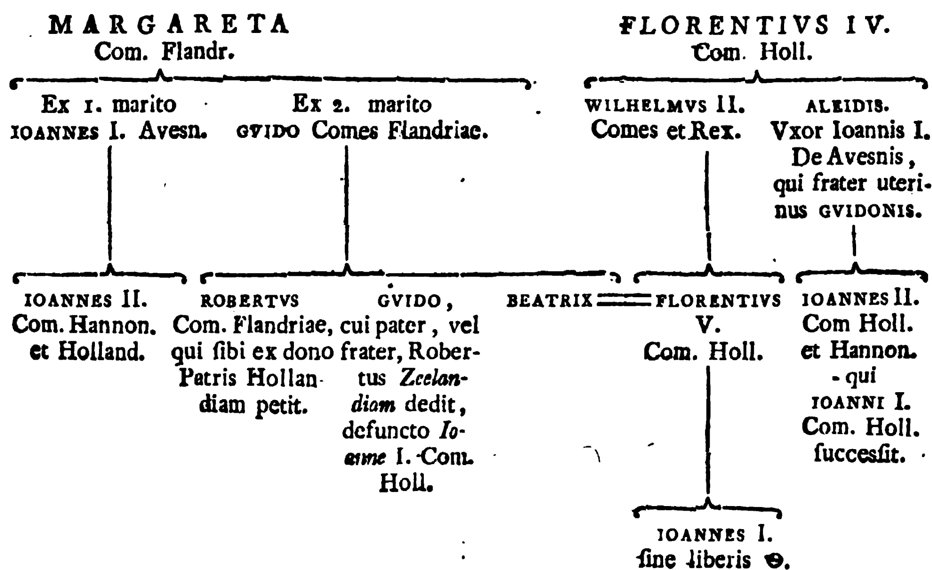
Imperialibus latas. Nimirum indice Charta inedita d. 4. Mart. 1299. IOANNES *Ayesnius* in Comitiis Spirae habitis ab Imperatore ALBERTO, ut supra indicavi, obtinuerat *ut omnes sententiae Regis Rodulphi* de hac controversia *suo in robore permanerent, nisi contrarium* per legitima documenta a Flandris probaretur. Vnde ab hoc tempore alia eaque penitus nova quaestio coepit oriri, nempe ius *successionis hereditariae*, in Zeelandia, non amplius tamquam Feudum, sed tanquam Alodium avitum, a Margareta avia sua paterna derivandum; quod ius uterque urgebat. De hoc Flandrorum iure loquitur WILH. PROC. ad a. 1304. p. 562. *Guido* Guidonis *Comitis Flandriae filius, Iohannis primi Comitis Holl. avunculus* (h) *ad possessionem terrarum Hollandiae* [intellige *Zeelandiam*] *iure* SVCCESSIONIS HEREDITARIAE *aspirans collecto exercitu* ZELANDIAM *ingreditur.* — — *suorum verbis et scriptis* COMES ZELANDIAE *nuncupatur.* Longe vero clarius AEGID. DE ROYA, *Annal. Belg.* p. 49. ad a. 1303. cuius haec sunt verba: *Guido Comes Flandriae Guidoni filio suo Namurc. dicto tradidit ea, quae in Zelandia habebat, quae Ioannes Comes Hannoniae praeripere voluit, habens tutelam Ioannis Comitis Hollandiae. — Sed Iuvenis Guido reputans terram Zelandiae ad se devolutam, quam in se pater transportaverat, licet cognati essent, bellavere tamen invicem, et multis vicibus se laceravere.* Cf. OLIV. VRED. *Sigill. Com.* p. 89. EXCVRSVS VII.

Reliquit nobis P. D'OVDEGHERST Chap. CXLII. fol. 235. vs. pacis ad a. 1306. memorandae articulos, ex quibus colligebat,

(h) Male haec carpsit MATTH. not. l. l.

EXCVRSVS VII.

bat, tria fuisse Controversiarum capita, quorum primum hoc erat, quod Comes *Robertus* ius petebat in Zeelandiam, iccirco quod Comes Holl: Ioannes I. sine masculo herede obierat; deficiente vero illo ex consuetudine feodali Zeelandia ad Dominum directum reverti debebat. Alterum quod Comes Flandr. suam petebat portionem in mobilibus et immobilibus bonis a Ioanne I. relictis. Citavit OVDEGERSTII verba Doct. MIERIS D. II. bl. 58. (1). ad eaque sequentia observat; quamquam haud ita recte: „ *Dees eisch*, inquit, *schynt niet ongegrond wegens de Bloedverwantschap van dezen Graaf van Vlaanderen*, ROBERT, *met Ian den eersten, Graaf van Holland, wyl Graaf Ian een zoon was van de zuster des Graven van Vlaanderen, en dus vry nader aan den zelven, dan de Graaf van Henegouwen* ". Res clarius patebit ex adiecto hoc schemate:

Ex

Videtis ex hoc Schemate, ſanguinis propinquitatem, quantum ad *matrem*, ſtare omnino a parte *Flandrorum*. *Guido* enim iunior *avunculus* erat Ioannis I. ex ſorore *Beatrice*; contra vero *Ioannes* II. per *Aleidem* Florentii II. amitam longius aberat. Verum aliud iubebant Leges Feudales, per quas quidem *Comitatus Hollandiae*, vel ad Imperium (*i*) vel ad Agnatum proximum devolvebatur: *Zeelandiae* vero *terra* non ex alodii, ſive hereditario, ſed ex *Feudali iure* ad directum Dominum, *Flandriae Comitem* poterat devolvi. Quae duo noſtrates non ſatis diſtinxerunt. Haec de Iure, quod Flandri petebant. Videamus quod Comes *Ioannes?* Is duplicem perſonam ſuſtinebat. Nam qua *Comes Hollandiae* ius in *feudum Zeelandiae* ſibi vindicare poterat, quatenus nempe, vel ex Prudentum reſponſo Pactum a. 1256. inter *Florentium* et Margaretam poterat valere, quo ſtatutum, ut Zeelandia Occid. ad qualemcumque Comitatus Hollandiae *heredem* devolveretur, ea conditione, ut hic pro eo Comiti Flandriae ſolveret decem millia marcarum (*k*), modo hanc pecuniam ſolveret; vel ex pacto *Ioannis* I. cum *Guidone*; dummodo Homagium praeſtare ne detrectaret. Verum qua *Comes* Hannoniae, ac *Margaretae* Flandriae ex filio ne-

EXCVRSVS VII.

(*i*) Vti hanc ſibi etiam petebat Imper. ALBERTVS, inſtigantibus Zeelandiae Nobilibus, ut pluribus docuit LAMBACHER Disſert. Hist. Iurid. *de Imp. Alberti* I. *expeditione in Holl. ſuscepta a.* 1300. Ed. a. 1758.

(*k*) Si haec conditio ſola valuisſet, recte obſervavit V. D. P. PAVLVS Disſ. laud. p. 76. iustam tunc demum futuram fuisſe Flandrorum causſam, quando hanc pecuniam ſolvere recuſasſet Ioannes; et hanc recuſatam ſolum BVTKENSIVM T. I. L. IV. p. 356. narrare.

EXCVRSVS VII. *nepos*, praeter Feudum etiam ſibi postulabat *Dominium Directum Zeelandiae*, nec Zeelandiae tantum, ſed et reliquarum Imperii terrarum, *Waſiae* nempe, *Alosti*, IV. *Ambactarum*: quae terrae Imperiales olim Patri ſuo Avesnio contra fratrem *Guidonem* a Wilhelmo Rege fuerant adiudicatae. Quid ſuper his in Comitiis Imperii tunc actum ſit; ſupra docui.

Verum, ut tunc erant tempora, praevalere arma legibus feudalibus coeperant. Et propterea ad manus ventum est, et a. 1302. atrox bellum in Zeelandia, in Hollandia, in Flandria, gestum; cuius belli exitus Flandris fuit prosper; quapropter quum totam is ſibi Zeelandiam, immo et partem Hollandiae armis occupasſet, pax ſociata est a. 1303. niſi potius *inducias* vocare malis: per quas, narrante WAGENAR. bl. 158. *Integra Zeelandia usque ad Moſam Guidoni Flandriae tradetur*, *ſola Zierikzea excepta*; i. e. multo potiora, quam de iure ſibi competebant; unde ingens Victoriae per Flandros reportatae momentum apparet. Disſimulavit haec quidem noster PROCVRATOR p. 562. quando ſimpliciter ait: *Hollandiae Nobilibus - disſidentibus ſpecies quaedam treugarum* [cum] *Guidone conſtituitur*, *quibus cum ſuis* A TERMINIS HOLLANDIAE *ſegregatur*. Tacet vero *de Zeelandia*. Sed prodit ſtatim rem ſuam, quando p. 563. *Comes*, ait, *iste* [Hollandiae] *ſuper iniuria a Guidone in* POSSESSIONE ZELANDIAE *ſibi illata non modicum mente afflictus ſuos Hollandiae principes duxit conſulere —*, *armis induitur*. Vnde patet nostrum Comitem, non vero *Guidonem*, ut innuit WAGEN. bl. 158. et pluribus narrat STOKIVS B. VIII. vs. 497. ſqq. iterum arma cepisſe. Quae tamen facile concilias! Has *Treugas*

Novum bellum.

Zeelandia Flandris tradita.

gas sive inducias, initas *ab Calendis* circiter *Iuniis A.* 1303. adusque *fere Aprilem insequentis anni* 1304. etiam memorat MEIER. ad A. 1303. p. 99. et *Chronyke van Vlaender*. D. I. bl. 436. STOKIUS vero, scriptor coaevus, *Pacem* nominat, et plures adiungit circumstantias. En eius verba! B. VIII. vs. 441. EXCVRSVS VII.

Ente VREDE de ginc vort.
Also als ic hebbe ghehort/
So wast besproken zonder waen/
Dat DE VREDE soude staen/
Na tontsegghen/ maenden viere.
Aldus wast besproken hiere/
Eñ beseghelt also wale.

— — —

En her Gny soude/ voer syn deel/
Al toter MASEN hebben ZEELANT.
Die Grave soude hebben in hant
Sine porte van Sirixe:

— — — — — —

Dus ghedielt/ dat weet ic wale (*l*).

Idem verbis disertis confirmat alter coaevus ille, LOD. VAN VEL-

(*l*) Rem ipsam optime explicat WAGEN. l. l. Contra ad haec STOKII verba, vs. 458. nuperus STOKII Editor notavit sequentia: „*Ook werdt gansch Zeeland tot aan de Maaze toe aan Guy* GEENSZINS AFGESTAAN. *Dan waar 't uitgeweest, en Guy hadt zich Graaf van Zeeland mogen noemen. Doch ver van daar. 't Was geen afstand*". Et tamen sic STOKIUS. Et *Guidonem* revera se vocasse *Comitem Zeelandiae*, in contextu p. 381. docebo, remque confirmat PROCURATOR p. 562. adde. p. 563. *Comes super iniuria a* GVIDONE IN POSSESSIONE ZELANDIAE *sibi illata non modicum mente afflictus, suos Hol-*

EXCVRSVS VII. VELTHEM *Spiegel Histor.* Cap. LXV. p. 299. qui scripsit usque ad a. 1316.

Daer na
So ginc AL ZELANT, als ic 't versta/
Myn Her GI die in hant.
Dus so haddi al dat lant/
Zonder Zierikzee die port;
Ende wilden met hem niet accort
Houden/ noch hem oec opgeven;
Sine worden anders toe bedreven.

Quae verba simul docent, *Zierikzeam* propterea exceptam, quod ipsa se nisi armis coactam tradere nollet. IO. A LEID. *Chr. Belg.* L. XXVI. bella et pugnas scribere solitus, de caussis tamen politicis crebro silet. Exstat in *Archivis Namurc.* Charta, a. 1303. qua Medioburgenses tradunt *Guidoni* Domino *Zeelandiae* portas suae urbis; quae ad hoc tempus referri debet. Ab hoc tempore GVIDO, alter Guidonis filius, *Comitem*

Hollandiae Principes duxit consulere. Pergit porro: *'t Was ook eigelyk geen* VREDE, *maar een Bestand, een stilstand van Wapenen* etc. Et tamen STOKIVS *Pacem* nominat vs. 441. 444. 472. 482. 485. 501. 538. 541. *dat de vrede soude staen, na 't ontsegghen, maenden viere*, quae optime WAGEN. l. l. bl. 158. explicat; *Zo 't Verdrag, van de eene of de andere zyde, verbroken werdt, moesten 'er, vier maanden,* NA 'T ONTZEGGEN, (dat is, na 't verklaren van den Oorlog,) *verloopen, eer men de vyandlykheden beginnen mogt.* Has *pacis* conditiones, scriptas Sigilloque munitas esse, docet idem vs. 446—453. immo vs. 484. inquit:

Men dede dat ghescrifte lesen/
Hoe de vrede was ghegheven
Eñ beseghelt: DUS EIST BLEVEN.

tem Zeelandiae ſe ſcribere coepit. *Robertus* nempe Comes Flandr. a patre has terras a. 1299. acceperat; ſed postquam GVIDO cauſſam fratris armata manu tantopere promovisſet, videtur is titulum in *Guidonem* transtuliſſe; etſi MEIERVS p. 98. a. 1303. iam antea id ab ipſo patre factum esſe, narrat, postquam *Robertum* Comitatui Flandriae praefecerat. Quidquid hoc est, accepit GVIDO minor Zeelandiam totam, *a Moſa* ad *Heedenſee*, in proprietatem ſive dominium a patre; eamque armis ſibi vindicavit. Chartae, in quibus ſe *Comitem Zeelandiae* ſcripſit, ſuperſunt, easque vide ad a. 1303. 1307. et 1309. Idemque confirmat WILH. PROC. p. 562. *ſuorum*, inquit, *verbis et ſcriptis Comes Zelandiae nuncupatur* (m). EXCVRSVS VII. Probb. 1303.

Verum haud diu Pax ſtetit; et inſequente anno 1304. atrocius bellum exarſit, Flandris ante omnia in id incumbentibus, ut et *Zierikzeam* Dominio ſuo adiicerent; Hollandis contra, ut Flandros tota Zeelandia expellerent. Rem pluribus narratam a WAGEN. D. III. bl. 168. ſqq. MEIER. *Ann Fl.* h. aa. *Chronyk van Vlaander*. D. I. bl. 439. ſq. non repetam. Ad has autem turbas refer Chartam, quam ſervo, qua *Ioannes* Dux Brabantiae revocat Privilegium Zeelandis in Flandria exiſtentibus datum de *arreſtandis* bonis inimicorum Hollandiae et Zeelandiae, propterea quod bona Mercatorum ipſosque Mercatores detinuerant. *Novum bellum.* Probb. 1304. d. 13. Mart.

§. XXIV.

(*m*) Negat haec quidem Vir. Ill. ad STOK. in Add. ad D. III. bl. 464. ſed fiuſtra.

EXCVRSVS VII.

§. XXIV.

Wilhelmus III. Defuncto d. 22. Aug. a 1304. Ioanne II. Com. Holl. Successit WILHELMVS III. Comes Hannon. Holl. Zeeland. Eo Comite pax sociabatur inter Francos Flandrosque mense Iun. a. 1305. adiecta hac conditione, ut omnes federati utrarumque partium hac pace comprehenderentur, *excepto Comite Hollandiae, quantum attinet ad Hollandiam et Zeelandiam* (*n*). His Wilhelmus, circumventus, agere circumspectius coepit. Neque enim ex pacto a. 1297. inter IOANNEM II. et Regem Franciae inito, sine Regis Franciae permissu pacem facere cum Flandris licebat (*o*), Rex tamen id non curaverat. Curabat tamen Wilhelmus, adeoque impetrata ab Rege licentia, cuius Charta, 9. Iul. exstat in MIER. D. II. bl. 57. (*p*), *Arbitri sumti.* sumti sunt Arbitri, a nostra parte *Guido Episc. Trai.* et GVALTHERVS *Magister Equit. Francorum*, a parte vero *Roberti* Com. Flandr. *Ioannes* et *Guido* de Namurco, ex Charta d. 13. Iun. 1306. apud MIER. D. II. bl. 57. Quibus de arbitris agens D'OVDEGHERST Chap. CXLII. fol. 235. vs. observat tres fuisse primarias quaestiones, de quibus supra obiter, sed quas nunc ipsis verbis referam: *Par le contenu de laquelle submission semble que leur different gisoit en trois poincts. §. 1. Par le premier, le susdict Comte Robert pretendoit sa part*

(*n*) MEIER. a. 1305. p. 109. Cf. WAGEN. D. III. bl. 185.

(*o*) Vid. WAGEN. D. III. bl. 186.

(*p*) Bis eamdem dedit Chartam MARTEN. *Thes. Anecd.* T. I. p. 1341. et in *Collect. Ampl.* T. I. p. 1415.

part droict et action en aucuns fiefs en Zelande tenus de Flandre, soubs pretext, que le Conte Ioan d'Hollande estoit terminé sans hoir masle de son corps, et que par les coustumes feodales dudict Zelande les fiefs en deffaut d'hoir masle, retournent au Seigneur. §. 2. *Le deuziesme poinct ou article gisoit en ce, que le Conté de Flandre demandoit sa portion en plusieurs terres votieres, demain ferme, gisants en Hollande et Seignorie de Frise, — delaissez par ledict Conte Iean.* §. 3. Spectat ad terram Lessinensem. EXCVRSVS VII.

Convenerat autem inter Flandriae et Hollandiae Comites (die Lun. post S. Barnab. a. 1306.) *in Arch. Namurc.*, ut a tempore suae consociationis omnis controversia et simultas cessarent. Prob. h. d.

Iussu Comitis nostri tunc etiam aestimata sunt damna, quae urbes nonnullae a Flandris acceperant, quae exhibentur in literis Vrbium *Schiedam*, *Dordrecht*, *Montis S. Gertrudis*, *Harlemi*, etc. apud MIER. D. II. bl. 58—60. *Mais l'on ne trouve*, pergit D'OVDEGHERSTIVS, *que riens en fust dict par les subdict arbitres;* cui iungas WAGEN. l. l. bl. 186. addentem, haec omnia agitata nihil effecisse, praeter *Inducias* per quatuor annos tenendas a. 1306—1310. Cf. MEIER. a. 1306. In caussa videtur fuisse immatura mors *Guidonis* Episcopi. Hoc enim IO. A LEID. *Chron. Belg.* L. XXVII. C. 5. aliud agendo insinuat. Verum quando in coronatione Regis Rom. HENRICI. Aquisgrani d. 6. Ian. 1308/1309 sollemniter celebrata utrique Principes ROBERTVS *Flandriae* et WILHELMVS *Hannoniae et Hollandiae* Comites adessent, novi Regis intercessione novae induciae sunt initae, duraturae inde a die 7. Ian. 1309. usque *ad octavas Paschatis proximi*, teste Charta in MIERIS D. II. bl. 71. f. *Induciae initae.*

EXCVRSVS VII. 71. f. Quae tamen induciae aliquanto diutius durasse vel certe protractae esse videntur. Hoc colligo ex eo, quod in *Registris Hollandiae* (apud D. DE GRYPSKERKE *MS. Zeel.* p. m. 146.) dicuntur exstare adhuc duae Chartae, quarum per alteram *Comes Wilhelmus* feria IV. ante Domin. Nativ. a. 1308. reconciliatur cum *Nobilibus de Borselen;* per alteram *postridie Dom. Nat.* a. 1308. cum *Dom. de Cruiningen*, qui tamen partes Flandricas sectati erant. Verum tandem a. 1310. his omnibus inimicitiis Pax intervenit, quam memorant omnes, cum *Flandri* tum *Hollandi* scriptores; cuius hae fuerunt conditiones:

Prob. hh. dd.

Pax sociata.

Prob. h. a.

1. Vt Wilhelmus Comes Hannon. et Holland. Insulas Zelandiae in fide et clientela Comitum Flandriae possideret, pro quo fratri Comitis Roberti GVIDONI tantum assignaret annui reditus, quantum eae insulae valerent.
2. Vt omni renunciaret iuri, quod in IV. *Officia* ac *Wasiam* se habere contendebat.
3. Vt reciperet restitueretque, quotquot Nobiles ex Zeelandia expulsi essent propter partes Flandricas, eisque aut eorum heredibus bona, fisco addicta vel aliter ablata, restitueret. Vid. WAGEN. p. 190. ex MEIERO ad a. 1310. qui addit, *nostrum Comitem inermem ad Robertum in castra Flandrorum cum nobili comitatu, flexoque altero genu fidem ac iuramentum illi praestitisse de Walacris omnibusque Zelandicis Insulis.* Add. D'OVDEGHERST Chap. CXLIII. et ex his MIERIS II. p. 116. sq. Dati sunt ab *Wilhelmo* Com. obsides *Ioannes de Namurco*, aliique primi ordinis Nobiles.

biles. Et hinc lucem accipit alia Charta Mens. Aug. a. 1310. Tornaci data, qua filii Comitis Flandr. inter se pactum de dividendo fecere, in quo praeter alia hoc cautum legitur: *Que les Contes d'Haynaut feront homage au Comte de Flandres, des cinq Isles de Zeelande, assavoir Walcheren, Zuydbev., Noordbev., Borselen, Wolphartsdyck, tout ce qui est entre Hedenzie et l'Escaut.* EXCVRSVS VII. Prob. h.m.

Ex antedictis autem satis apparet, WILHELMVM Com. Holl. summa necessitate coactum in has pacis conditiones consensisse; eaeque angustiae in caussa fuisse videntur, cur haec pax per V. annos duraverit, nempe ad a. 1314. quando iterum bellum et novae turbae coörtae sunt, quibus non immorabor. Res gestas satis superque memorant ex Nostratibus BEKA p. 108. WILH. PROCVR. ad a. 1314. LVD. VAN VELTHEM, *Spieg. Histor.* bl. 384 — 389. WAGEN. D. III. bl. 200. E Flandris MEIER. a. 1315. ac reliqui. Conf. Vir. D. P. PAVL. Diss. saepe laud. p. 84. Describitur autem WILHELMVS a Flandris tamquam fedifragus, utpote qui in gratiam Regis Francorum, cuius sororem *Ioannam* in matrimonio habebat, quique tunc cum Flandris bellum gerebat, pretio conductus pactum fregerit, ac Flandriam terra marique contra pacti tabulas, ante quinquennium sancitas, infestarit; quamquam nihil effecit et inglorius redire coactus est. Probe autem curabant Flandri Feudum suum a Rege German. confirmandum. Quod satis probat Charta HENRICI Regis German., qua declarat, *Robertum* Com. Flandr. *Guidonis* filium natu maiorem a se et Imperio in Feudum recepisse *terras de Waas, Alost, quatuor Ambactas,* Prob. 1315. d. 3. Maii.

EXCVRSVS VII. *et Zeelandiam Occidentalem. Philippus* quidem Rex seu Procurator Franciae quando a. sq. 1316. cum Flandro pacem fecit, teste MEIERO h. a., ad sopiendas lites nonnihil tentavit, hac interiecta reliquis conditione, *ut controversia inter Flandrum et Guilielmum nostrum, arbitrio eius decidenda, committeretur*. Tentavit etiam pacem biennio post Rex Angliae, missis die 7. Dec. a. 1318. Legatis ad pacem componendam, qui multis Comites aliosque commonuit, in literis, quae habentur apud MIERIS D. II. bl. 202, 203. sed omnia frustra.

Prob. h. d.

Tandem d. 2. Iun. 1320. Parisiis pace inter Flandros Francosque firmiter sociata, inter hos convenit, ut discordiae inter *Comites* per arbitrium Regis Francorum componerentur. Vid. MEIER. a. 1320. Atque ita res post longas moras ac tergiversationes, mortuo ROBERTO Flandriae, mortuo etiam PHILIPPO Franciae Principe, arbitro sedente Rege CAROLO, sub LVDOVICO Nivernensi, Comite Flandriae, d. 6. Martii a. 13^{22}_{23}. tandem aliquando ad finem optatum perducta est; atque ita omnis controversia, omnia bella, quae tam vehementer tot per annos flagraverant, sopita sunt atque diremta. Exstant summa Pacis ac Concordiae capita apud MIERIS D. II. bl. 275. apud MEIER. ad a. 13^{22}_{23}. P. D'OVDEGHERST Chap. CXLIX. p. 246. vs. DV MONT *Corps. Dipl.* T. I. P. II. fol. 52. et hinc apud WAGEN. D. II. bl. 202. sqq. Verum hactenus integrae Pacis Tabulae nusquam sunt productae; quas propterea ex *Archivis Insulensibus*, ubi in *Originali* cum *Sigillis* adhucdum prostant et a me visae sunt, nunc demum in publicum producere mihi contigit, adiuto summa humanitate Archivarii,

GODE-

GODEFROY, quarum argumenta ac Conditiones has habete: EXCVRSVS VII.

Testantur in limine *Comites*, fuisse inter se suosque progenitores dissidia bellaque *de Pecuniis*, *de Homagiis*, *de Terris*, *de Dominiis*, aliisque controversis caussis, quas cunctas hac pace sopitas volunt, hisce Conditionibus: Prob. 1323. d. 6. Mart.

§. 1. Quum WILHELMVS Comes Hannoniae de terra Zeelandiae Homagium deberet LVDOVICO Comiti Flandriae, eoque denegato, terra ad ipsius Dominium redire deberet: Comes Flandriae pro se suisque heredibus et successoribus renunciat omni homagio, omni proprietatis iuri, omni Dominio; imponit silentium successoribus; reddit omnes Chartas, easque irritas penitus declarat.

§. 2. Quae per mortem Comitis Ioannis I. ad se redire debuissent, sive *Mobilia*, *Acquisita*, *Catella*, etc. *terraeque* Domini *Io. de Renesse*, aliaque; ea omnia de iure erunt Comitis Hannoniae et Holland. sine ulla reclamatione, pro se suisque; plenamque de iis sustinebit *Warandiam*.

§. 3. LVDOVICVS Comes Flandriae remittit WILHELMO Com. Hann. omnia debita et obligationes, quibus ille eiusque decessores tenebantur, sive de poenis, forefactis, sive quocumque debito. Eadem WILHELMVS LVDOVICO remittit.

§. 4. Quum WILHELMO ius esset in terras et Comitatum *Alostanum*, *Gerardi Montem*, *Wasiam*, et *quatuor Ambactas*, de quibus multas haberet literas, iudicia, sententias, confirmationesque: renunciat penitus omni in illa dominio, iuri, actioni, sine ulla reclamatione. Et quidquid iuris, actionis, literarum etc. habeat a Regibus Germaniae, Electoribusque, pro-

 mittit

EXCVRSVS VII. mittit tradere LVDOVICO, irritaque omnia declarat. Amboque ad Regem Germaniae se conferent, curaturi, ut revocet irritumque declaret, quidquid hac de re antea actum est. Flander autem coram Rege renunciabit Homagio *Zeelandiae*, et omni in illam iuri. Idem faciet WILHELMVS Hollandus ratione iuris in *Gavennas de Cameraco*.

§. 5. Dom. IOANNES de Flandria manebit possessor de *Creyecoeur*, *Alloues*, et *Castellania Cameracensi*.

§. 6. De Controversiis super terris de *Lessine* et *Flobeque* sex arbitri decident; aliaque constituuntur; quae quoniam ad rem et Historiam nostram non pertinent, propterea hic pluribus recensere omitto.

§. 7. *Comites* sollemniter iurant, si quid, propter ante dicta, in posterum dissideant, se nullum bellum nec arma moturos, sed rem senis arbitris seu viris prudentibus, quorum 4. suffragia rem decident, commissuros. Si controversia spectat ad *Hannoniam*, Comes Hannon. mittet suos in *Aath*, Comes Flandriae in *Gerardi montem*; si ad *Hollandiam* vel *Zeelandiam*, mittet Comes Holl. arbitros in *Rillant*; Comes vero Flandriae in *Saftingen*. Nec inde ante abibunt, quam lites erunt compositae.

§. 8. Omnes terrae, sive Feuda, sive Patrimonia, exulum Hollandiae et Zeelandiae, qui partes Flandricas unquam foverunt, manebunt publicata et in ius reducta Comitis Holland. Si quid autem restitui vel resarciri debeat, resarciet Comes Flandriae. Pro iisque Comes Holl. dabit una vice Comiti Flandriae summam L. 30000. Paris. ¼ partem die nat. Christ., reliquas partes singulis post annis eodem tempore. Redibuntque Exules in sua quisque bona.

§. 9.

§. 9. Quicumque ex *Valencenensibus* Comitem Flandriae adiuverint, in sua redire poterunt. EXCVRSVS VII.

§. 10. Quicumque in exilium ab utroque Comite eiicientur posthac, non admittentur invicem; sin minus, hi poenam sustinebunt eam, qua affecti in sua regione fuissent.

§. 11. Indigenae utrimque, i. e. qui natales reapse, in his Comitatibus, habuerunt, poterunt redire in ea bona, quae in alterius iaceant Comitatu.

§. 12. Mercatura ab utraque parte per mare et terram erit libera, salvis teloneis aliisque iuribus hactenus exigi solitis.

§. 13. Comes uterque invicem remittent omnia damna, praedas, rapinas; promittuntque mutuam opem contra omnes, excepto Rege Franciae, Domino suo; Pacemque pro se ac successoribus super S. S. Euangeliis iurant se observaturos; et omni renunciant iuri, exceptioni, calumniae, speciatim exceptioni non observatae cuiusquam conditionis, a successoribus faciendae.

§. 14. Quo firmius autem haec Pax observetur, cavit WILHELMVS, ut haec confirmarent Vrbes *Valencenae*, *Mons*, *Maubeuge*, *Binch*, *Dourdrect*, *Zierxee*, *Mydelbourg*, *Delf*, *Leyden*, et *Harlem*; LVDOVICVS, Vrbes *Gand*, *Bruges*, *Ypre*. Quod si alteruter Comes has pacis conditiones observare in posterum detrectet, nullum hae auxilium nec consilium deficienti praestare parti tenebuntur. Quorum in fidem ambo Comites Sigilla sua appenderunt; nec non et urbes supra dictae. Dat. Parisiis d. 6. Mart. a. $13\frac{22}{23}$.

De sollemni hac Pace et mutua Terrarum cessione SANDER. *Flander. Ill.* T. I. p. 65. b. ita emphatice loquitur: *Insulas* *Omnis belli caussa tollitur.*

 Zelan-

EXCVRSVS VII. *Zelandicas Valincenasque* [Ludovicus] *a Galliae Rege persuasus* GVILLELMO *Hannoniae Hollandiaeque Comiti a.* 1322. *perpetuum cessit, magno Flandriae haeredumque damno atque iniuria.* Cf. WAGEN. D. III. bl. 204. Verum non video, quid damni hinc Flander tulerit prae Hollando. Cesserunt uterque iura; retinuerunt uterque bene multa, ob quae diuturna olim bella, multae clades, multae impensae et damna, eaque, haud facile nisi mutua cessione, prohibenda.

Hanc Pacem autem, ut in Charta promissum, LVDOVICVS

Prob. b. d. *Pacem confirmat Imperator.* Imperator Germaniae d. 3. Mart. a. 1324. confirmavit; quam Chartam ex *Hollandiae Camera Feudali* produxit MIERIS. Atqui haec Confirmatio eo magis observari meretur, quod vi huius Chartae deinceps illae Regiones sine medio (immediate, ut vocant,) sub Imperii tutelam venerint, atque in feudum ab Imperio relevatae sint. Postea hoc Pactum denuo sub ALBERTO BAVARO Com. Holl. confirmatum a Flandris videtur, argumento Chartae Dordracenae a. 1358. (q) per quam haec urbs in commodum Ducis *Alberti* asservaturam se promittit *enen brief van confurmacien van den graue van Vlaenderen op sulke verbande als voertyds tusken onsen heren grauen te Holland ende den grauen te Vlaenderen gheweest hebben.* Et sic tandem atrocissimae illae de *Zeelandia*, quam ab hac parte *Flandri*, ab illa parte *Hannonienses*, suam esse contendebant, controversiae sunt sopitae.

Vnde orta quaestio de WASIA. Quod autem Comes WILHELMVS §. 3. renunciat iuri, quod in *Alostanam*, WASIANAM, *IV. Officiorum* et *Gerardi-Montis*

(q) VAN DE WALL *Handvest. van Dordr.* bl. 259.

tis ditiones se habere contendebat: iam olim haec Renunciatio nostrates in fraudem induxit, quasi respiceret ad vetustiorem illam *de terra Wasia* seu *Wasda Foresto* contentionem, supra p. 175. sqq. Quod omnes crepant. Verum falluntur egregie. Huius iuris praetextus, sive quaestionis, nulla in prioribus Chartis exstat mentio, nisi post transitum in familiam Hannoniensem ex Pacto a. 1310. cum Comite Hannoniae inito. Neque apud priores Hollandiae Comites, ex priore Domo ortos, unquam ea de re lis agitata est. Praeterea, si vera esset super *Wasia* querela, eaque Hollandiae Comites, qua Hollandiae, tetigisset, simpliciter tunc illa *Wasiam* spectasset; quum haec WILHELMI III. iuris postulatio se extendat etiam ad *Alostanam* et *Geraldimontanam* ditiones. Immo non perceperunt Nostrates, WILHELMVM III. has in terras iura praetendisse minime ut *Hollandiae*, sed ut *Hannoniae* Comitem. Rex enim WILHELMVS II. Com. Holl. terras *Wasiam*, *Alostum*, *Quatuor Officia* et *Geraldimontem* in Comitiis Imperii, non sibi, Comiti, sed Margaretae Flandricae ademerat, dederatque *Ioanni* Comiti Hannoniae, fratri suo ex sorore; atque insecuti postea Reges hanc donationem confirmarunt IOANNI, *Ioannis* Avesniae *filio* cognomini, patri *Wilhelmi* huius III., tunc Hannoniae, ac deinde Hollandiae etiam Comiti; qui postquam *Hollandiae Comitatum* cum *Hanmoniae* a. 1299. iure hereditario coniunxit, non omisit hoc suum ius in dictas Terras prosequi: id quod demum filius eius WILHELMVS amica nunc pactione missum fecit, substituta eius in locum proprietate et omni iure *in terras Zeelandicas*. EXCVRSVS VII.

Et hinc sola ratio latet, cur demum sub IOANNE II. et WIL-

HEL-

EXCVRSVS VII. HELMO III. mentio huius iuris in terras illas, imprimis in *Wafiam*, occurrat. Hinc porro Hannoniae etiam Vrbes Chartam sigillis suis firmarunt; eademque pax alias continuit Conditiones, quae ad *Hannoniam* propius spectant. Et hinc recte, quando WILHELMVS noster cum ROBERTO Flandro novum praelium iniret, teste MEIERO ad a. 1310. *hoc bellum* SEPTVAGINTA *amplius per intervalla annos in morem Hydrae tenuisse dicitur:* nempe ab a. 1248. quando WILHELMVS Rex Margaretae Flandriae infestior has Terras, Flandris ademtas, Hannoniensibus tribuere destinabat. Et sic Rex Germ. LVDOVICVS diserte in Charta confirmatoria a. 1324. l. l. dicit, *discordiam fuisse* --- EX EO, *quod Comites* (Flandriae) *sibi petebant fieri homagium a Comitibus* HANNONIAE, *de pluribus insulis in Comitatu* ZELANDIAE.

Quaestio de Zeelandia. Secundo loco, mecum observate, controversias inter *Flandros* et *Hollandos* de *terra Zeelandiae* agitatas, longe diversi fuisse generis inde a tempore MARGARETAE Flandricae et WILHELMI Regis et Com. Holl., quando nempe WILHELMI soror ALEIDIS nupsit IOANNI Comiti Hannoniae, filio Margaretae, quae huic filio male volebat: orta nempe quaestione inter Margaretae liberos ex duabus nuptiis procreatos. Quam rem quum accuratius explicare non possim, quam ante me explicuit Nob. Vir GRIJPSKERKE *in Descript. Zeeland.* MS., hinc in Probb. locum integrum dabo; unde simul patebit, falsa esse, quae de *Ioanne Comite* II. Hollandiae, tamquam ex patre spurio prognato, circumferuntur. Vti iam observavit H. D'OVTREMAN (r). Haec

Prob. a. 1252. d. 26. Iun.

(r) *Hist. de Valent.* L. II. Chap. v. p. 140. *Elle s'efforça de les declarer bastards, & les exclure de toute succession, contre tous droict & Raison, & nom-*

Haec observatio lucem, opinor, conciliabit multis rebus hactenus densa caligine obrutis. Nec tamen quidquam cuiusquam iuri derogat; siquidem, iam inde a FLORENTII V. tempore, ZEELANDIA peculiaris *Comitatus*, a reliquis terris separatus ac distinctus, esse coepit, et tamquam talis in hunc usque diem est agnitus, quem *Comites* ex secunda et sequentibus familiis oriundi inter reliqua *Hollandiae*, *Frisiae*, *Flandriae*, *Burgundiae*, *Austriae* Dominia, et *terras hereditarias*, separatim possederunt, donec rebus omnibus turbatis Septem Federatae inter se Provinciae, in iisque etiam *Zeelandia*, a. 1581. *Comitem* suis possessionibus eiecerunt, et a. 1648. per Pacem Westphalicam Septem harum Provinciarum separatio a reliquo corpore rata facta, earumque Superioritas sine ullo medio, etiam a. S. R. Imperio, agnita et confirmata est, ut satis notum est. EXCVRSVS VII.

Et sic abunde docuisse mihi videor, *Zeelandiam Occidentalem* primo accessisse Hollandiae Comitibus in *Feudum* ipsis cum Flandris *commune*; deinde in Feudum *purum*; denique per bellum propter Homagium inter *Wilhelmum* Regem et *Margaretam*, in *ius proprietatis* sive *Dominium* concessisse. Restaret, ut indicarem, factum hoc esse *salvo* HOMAGIO Imperatori et Imperio Romano praestando. Verum hac in parte otium mihi fecit Vir Nobilis L. B. IO. DE MEERMAN, qui egregiam hac de re Dissertationem scripsit, cui titulus: Dissert. Iur. Publ. inaug. *De solutione vinculi, quod olim fuit inter S. R. Imperium et Foedera-* *Conclusio.*

nommément contre les loix & coustumes de Flandres, & de Valent., qui ne font pas de difference entre les bastards et legitimes pour le regard des Meres.

EXCVRSVS XII. *derati Belgii Respublicas.* Ne tamen haec Historiae particula, quam alibi pluribus exsequar, hic penitus insalutata abeat; nunc modo respice ad omnes illas Chartas, quas supra Cap. III. et IV. excitavi, imprimis vero ad Imper. RVDOLPHI Chartas, die

Prob. h. d. 8. Maii a. 1290. Addantur res a Nobili Zeelando IOANNE DE RENESSE in aula Imperatoris ALBERTI gestae, de quibus affatim egit V. D. LAMBACHER in Dissert. *de Expeditione Alberti Imperat. in Holland.* ad vindicanda iura Imperii a. 1758. donec tandem d. 25. Nov. A. 1314. *Ludovicus* (s) Rex German. renunciavit *omni iuri, quod in Comitatibus Hollandiae,* ZELANDIAE, *et Dominatu Friziae* habuit, SALVO *tamen sibi et Imperio* HOMAGIO *debito pro iisdem.* — Quod iterum confirmavit *Ludovicus* Rex d. 2. Mart. 1324. quando *omnia et singula privilegia, libertates, concessiones, et iura progenitoribus* (Wilhelmi) *aut sibi a nobis vel ab aliis Rom. Imperatoribus concessa confirmavit et approbavit.* Idem fecit Imper. Fredericus a. 1442. Idem alii, quibus nunc non insisto.

(s) Vid. MIERIS *Charterb.* D. II. bl. 145. et bl. 335.

EXCVR-

EXCVRSVS VIII.

DE CONDITIONE OOSTERGOAE ET WESTERGOAE, SVB WILHELMO I. FRATRE THEODERICI VII. COMITIS HOLLANDIAE.

Ad Chronic. a. 1198. p. 111. 162.

WILHELMVS, frater THEODERICI VII. Comitis Hollandiae, ex terra sancta redux, cum fratre suo, Hollandiae Terras adepto, non bene conveniens, et contentiones reciprocans, captis arbitris matre *Ada*, et patruis *Balduino* Episcopo, *Theoderico* maiore Praeposito, et *Ottone*, Comite de Benthem, in gratiam redierat, et paternae hereditatis portioni renunciaverat, tribus conditionibus, quarum prima erat, ut THEODERICVS *Comes* fratri quotannis solveret 300. L. argenti ex teloneo *Geervlietano*; altera, ut Homagium Theoderico fratri faceret pro Comitatu *Frisiae Orientalis*; tertia, ut relictis Hollandiae finibus ad concessam sibi *Frisiam* commearet. De prima et tertia Conditionibus satis dixi ad CHRONIC. p. 161, sqq. De secunda hic agere destinaveram. EXCVRSVS VIII.

Quo clarius autem omnis rei gestae series percipiatur, nonnulla de Comitatus possessione praemittenda esse videntur. Praeteritis iis, quae de avita *Frisiae libertate* a Carolo Magno seculo IX. concessa (*t*) Scriptores narrant; satis constat, hanc *Frisia inter Flevum et Lavicam.*

Fri-

(*t*) De hac Libertate dicam *Dissert. Critico-historica* V.

XXCVRSVS VIII. *Frisiae* partem, quae *Orientalis Frisia*, vel aliis nominibus *Oostergo*, *Westergo*, forte et *Stavora* ditio, vocatur, et olim *Frisia inter Fleyum et Lavicam* audiebat, regnante Ludovico Pio Caroli M. filio sub *Ducatus* formula fuisse cognitam, et ex Francorum imperii more in *Pagos* distributam, suosque a parte Francorum habuisse Comites (*u*). Res postea gestae spissis nebulis obvolutae iacent, donec seculo XI. clariora apparent. Non hic taxabo HEDAE narrationem, p. 131. testantis, GODEFRIDVM Lotharingiae Ducem seculo XI. medio, quando Hollandiae praeerat, *Orientalem* sive ulteriorem *Frisiam* suae subiecisse ditioni, et quatuor annos quiete posfedisse (*v*); neque urgebo eiusdem HEDAE testimonium p. 138. ubi narrat, EGBERTVM Marchionem Saxoniae Comites Hollandiae ex orientali Frisia violenter expulisse; quod recte negare videtur BVCHELIVS (*x*). Ad clariora propero. Nimirum posfederat ante a. 1086. EGBERTVS Marchio Saxoniae, praeter multa alia bona (*y*), *Comitatum Oostergoae et Westergoae*, ab Imperatore iure feudali. Hoc liquido constat ex Charta HENRICI Imp. a. 1086. d. VII. Id. Febr., qua Imperator narrat, EGBERTVM Marchionem ob repetitam rebellionem *manifestum Imperii hostem* esse

Prob. a. 839.

Posfessa ab Egberto Marchione.

(*u*) Vid. *not.* (1) ad Chart. a. 839. d. 24. Iun. in Cod. Probb. p. 1—3.

(*v*) Recte animadvertit BVCHEL. ad HED. p. 134. (*f*) *ulteriorem* tantum dici, habito respectu ad citeriora, ad eam nempe Hollandiae partem, quae erat extra insulam Dordracensem. Eadem dicta sunto de HED. p. 138. c. not. (*c*). Quippe HEDA saepe perperam hanc pro *Orientali Frisia* accepit, quae hodierna est *Noordhollandia*, *Westfrisia*, vel etiam *Rijnlandia*.

(*x*) Vid. p. 138. (*c*) cum eoque WAGENAR. *Vad. Hist.* B. VII. D. II. bl. 193.

(*y*) In his *Comitatum de Staveren*, arg. Chart. apud HED. p. 139. Comi-

esse declaratum (z); „ praedia vero eius, et quae ab ipso ha- „ buerat Beneficia Imperiali potestati esse adiudicata "; quibus e bonis nunc „ quemdam COMITATVM FRESIAE nomi- „ ne OSTROGOWE et WESTROGOWE cum omni iure et „ utilitate, quam EGGEBERTVS in hoc Comitatu habuit, in „ proprium (a)" tradidit CONRADO Episcopo Traiectensi. Anno seq. EGBERTVS, Imperatori reconsiliatus, ab eodem recuperavit bona sua sibi ob *feloniam* ademta, vehementer indignante CONRADO Episcopo. Sed EGBERTVS deinde iterum adversus Imperatorem insurgens, pugna infeliciter pugnata, privatur denuo omnibus illis bonis, quae antea sibi restituta erant. „ Exstat, inquit BVCHELIVS ad HED. p. 140., aliud „ quoque Diploma eiusdem Imperatoris de eadem donatione „ [Comitatus Frisiae] in quo omnem cum Egberto historiam „ plenius enarrat, et ut Comitatum praedictum Egberto abla- „ tum et Traiectinae Ecclesiae datum, eidem Marchioni, ve- „ niam petenti, invito Conrado Episcopo, iterum restituerit; „ et hinc eidem ad priorem infidelitatem relapso, iterato ade- „ merit, ac Ecclesiae tandem stabiliter reddiderit, recenset. „ Datum a. 1089." Edidit singularem hanc Chartam A. MATTHAEVS

EXCVRSVS VIII.

Data Episcopo Traiectino.

et ablata.

iterum tradita.

tatum *de Islegouwe*, ib. BVCH. p. 140. et Charta a. 1086. d. 3. April. apud DVMBAR *Daventr. ill.* p. 444.

(z) Res gestas EGBERTI hic persequi, meum non est. Strictim has recensuit V. D. WAGEN. *Vad. Hist.* B. VII. D. II. bl. 193. sqq.

(a) Sic emendatius verba profero ex *MS. Donationum Imperial. Eccl. Trai.* fol. XXXVIII. vs. Chartam habet HEDA p. 139. cf. G. F. *Baron thoe* SCHWARTZENBERG *Groot Placaat- en Charterboek van Vriesland* D. I. bl. 67. et MIERIS *Chart.* D. I. bl. 73.

EXCURSUS VIII. THAEUS not. *ad Anon. Trai.* p. 102-104. postea etiam MIERIS *Charterb.* D. I. bl. 73. et SCHWARTZENBERG *Charterb. van Friesland* D. I. bl. 68. Possedit deinde Ecclesia Traiectina hunc *Comitatum* quiete, eumque a. 1092. in Feodum dedisse legitur cuidam fideli suo *Adolfo de Fronenberg* (*b*). Postquam vero LOTHARIUS Imperatoria dignitate a. 1125. ornatus est, PETRONILLA Comitissa Holland., eius soror uterina, a fratre Lothario a. 1129. obtinuit, ut is hunc Comitatum Ecclesiae Traiectinae ablatum Comiti Hollandiae donaret; quae donatio multarum inter Traiectinos et Hollandos inimicitiarum ac bellorum fomentum et origo fuit (*c*). Hoc autem eo magis, nec immerito, durum Episcopis visum fuit, quod, qui *Lothario* praecessit HENRICUS V. circa a. 1114. vel paullo post, hanc *Frisiae* possessionem Ecclesiae Traiect. renovarat, renovandoque confirmarat, et ita confirmarat, „ut nullus, *inquit*, successorum nostrorum, regum vel imperatorum, nec nostra ipsissima persona, etiamsi velimus, nullomodo Traiectensi Ecclesiae unquam auferre possimus", docente Charta apud MIERIS D. I. bl. 83. ad a. 1112. Hinc LOTHARIO mortuo eius successor Rex CONRADUS Traiectinis faventior iterum Hol-

Ab eo in feudum data.

Ablatus iterum et data Comiti Hollandiae.

(*b*) Testatur hoc A. MATTH. ad *Anon. Trai.* p. 104, 105. ex OCCON. SCARL. *Chron. Fris.* L. II. f. 24. p. m. 87. Nec est quod hoc testimonium in dubium vocemus.

(*c*) BEKA p. 46. HED. p. 157. et I. A LEID. *Chr. Belg.* L. XVII. C. 2. p. 150.

(*d*) *Charterb. van Friesl.* D. I. bl. 72. Cf. 71. a. 1118.

(*e*) Male habet HED. Ed. fol. p. 158. annum a. 1128. Melius Edit. 4°. et HEDA MS. Cf. MIERIS D. I. bl. 91. SCHWARTZENB. D. I. bl. 73. De hac Charta ita BOCKENBERG. Tom. II. *Compend. Annal.* MSS. ad a. 1138.

Hollandis ademit, restituitque Episcopo *Andreae*, qui etiam a. 1132. iura sua illic exercuit, et Stavorensibus privilegia concessit (*d*). Rem omnem enarrat Charta Regis CONRADI, *data* V. *Idus April. Indict.* I. a. 1138. (*e*) qua hic profitetur, Henricum III. Imp. hunc *Comitatum Fresiae*, *nomine* HOSTROGOWE *et* WESTROGOWE (*f*) contulisse Ecclesiae Traiectinae; idque donum confirmasse HENRICUM IV., postea tamen sub LOTHARIO *Imp.* Ecclesiam suo iure et Comitatu caruisse; se autem iterum hunc ad Ecclesiam conferre, quippe quem ei iniuste ablatum pro certo cognoverat. Aliquot annis interiectis, a. nempe 1145. d. 18. Oct. idem Imp. CONRADVS *Heriberto* Episcopo illud donum denuo confirmavit (*g*), „ postquam ex instrumentis Privilegiorum avi sui Henrici III. „ et avunculi Henrici IV. Imp. sibi ab Hardberto Episcopo „ exhibitis cognovisset, praefatos Imperatores *Comitatum Ostrogowe et Westrogowe* (*h*) *cum omnibus appenditiis suis B. Martino et Ecclesiae Traiect.* contulisse ". Ne quis vero hoc confirmationis suae edictum infringeret, mulctam mille librarum auri infligit. Confirmavit etiam ADRIANVS IV. Papa a. 1159. d. 28. Iun. Episcopo Traiect. bona sua, in quibus nomi-

EXCVRSVS VIII. *Data denuo Episcopo Trai.*

a. 1138. *Addidi*, inquit, *Diploma Conradi Imperatoris, in arce Goudana, inter alia vetustissima monumenta* (*quae alibi interdum inveni descripta*) *vetustate corruptum*. Vnde docemur, hoc Diploma aetate V. D. BOCKENBERGII in Originali illic adhuc exstitisse. Quo nunc evaserit, nescio.

(*f*) Sic Cod. MS. *Donat. Imper.* fo. XLVIJ. at parum abit HEDA MS. fo. 115.

(*g*) Charta HED. p. 167. MIERIS D. I. bl. 95. SCHWARTZENB. D. I. bl. 75.

(*h*) Sic Cod. *Donat. Imper.* f. XLVIII. vs.

EXCURSUS VIII.

Rixae hinc exortae.

An infeodatur Hollandus.

nominatim exprimitur *Comitatus Frizie* (*i*). Quicumque autem mores huius aevi perſpectos habet, conſideratque, Comitem Hollandiae a Lothario hoc Comitatu fuisſe beatum, ibidemque hinc ſuos habuisſe Miniſteriales; facile ſibi perſuadebit, hanc ultro citroque factam donationem deinceps perpetuum inter Epiſcopos ac Comites fuisſe fomitem ac rixarum causſam. At vero circa a. 1162. Trentanis adverſus Epiſcopum pro praefectura Groningana tumultuantibus, obſervatione digna ſunt, quae de FLORENTII Com. Holl. ope Epiſcopo praeſtita ſcriptores narrant. CHRON. EGMOND. p. 106. „ Epiſcopus, inquit, „ imploravit auxilium Comitis Holl. Florentii, monens eum, „ ut, memor fidei et HOMINII ſui, adiutor in oportunitatibus „ exiſteret, et gloriam eius et vitam conſervaret ". Eadem de *hominio* alii (*k*). Quo de Feudo autem Hominium illud ſive Vaſallagium Comitis fuerit, quod ſciam, nusquam exprimitur; ſed haud ineleganti coniectura Doct. WAGENAAR (*l*) cenſet, Epiſcopum promiſisſe Florentio bona nonnulla, eaque ſpectasſe ad infeodationem *Oostergoae* et *Westergoae*, quae certe aliis adminiſtranda mandare debuit Eccleſia. Sed et aliud latere videtur. Habuit iam tunc *Florentius* bona ab Epiſcopo in feodum. Hoc ſuadet, immo probat vox *Hominii*. At omnis rerum postea geſtarum ſeries eo tendit, ut credamus, Florentium Epiſcopi *Hominem* fuisſe ratione FRISIAE; et tamquam talem Epiſcopo auxilium praeſtitisſe; prona enim tunc Comiti ex Friſia verſus Groningam

gam

(*i*) MIERIS D. I. bl. 107. SCHWARTZENB. D. I. bl. 77.

(*k*) Vid. CHRON. EGM. p. 107. not. 243. (70) ex BEKA, HEDA, A LEID.

(*l*) *Vad. Hist.* B. VII. D. H. bl.

gam via fuerat; vel forte Episcopus voto mactatus suo tunc promiserit Florentio, se plura adiecturum. Certe huic coniecturae robur addit, quod a devictis per Comitem Groninganis, et sopita per Reinoldum Archiep. Colon. omni controversia, BEKA et HEDA statim subiungunt gravissimam ac subito exortam contentionem inter eosdem super *Dominatione Frisiae*, non nisi Imperatoris interventu terminandam. Sic HEDA p. 171. *Sed haud longe postquam haec res acta est, suboritur inter Godefridum Episc. atque Florentium Com. non modica discordia, occasione eius partis Orientalis Frisiae, quae Lavicae fluv. adiacet, quem Carolus et Lotharius Aug. Hollandiae, alii vero Imp. Episcopis-tradidere. At Florentius totum sibi vendicabat.* Quantum coniectare licet, petiit Comes, ut Episcopus staret promissis, et, quam antea in Feudum habuerat Frisiam, in proprium daret, vel integram regionem ei regendam mandaret. Ad arma ventum est, nec componi dissidium potuit nisi interventu Imperatoris, cuius Feudum FRISIA erat. „ Episcopus enim (*n*) „ a cunctis auxiliatoribus destitutus imploravit opem *Frederici* „ Caesaris, quatenus ipsum eriperet de persecutione magni- „ potentis Comitis. Imperator autem anxiam necessitatem „ Godefridi Pontificis attendens, Traiectum extemplo descen- „ dens, per amicabilem compositionem inter discordes Prin- „ cipes redivivam amicitiam reformavit " (*o*). Res non exigui erat momenti, possessio tam late patentis regionis, qualis

EXCVRSVS VIII.

Arbitro Imperatore.

(*m*) Cf. BEK. p. 54. IO. A LEID. XVIII. 3. BVCHEL. ad HED. p. 174. (f).

(*n*) BEK. p. 54.

(*o*) Cf. HED. p. 171.

EXCVRSVS VIII. lis est *Frisia* inter *Flevum* et *Lavicam.* Superest Frederici Imperatoris concordia, a. 1165. inita, quam, quia rem penitus explicat, ex W. HEDA, sed aliquanto emendatius, in *Cod. Probb.* profero; quae litigantibus has potissimum conditiones praescripsit. 1°. ut omnis Comitatus et eius commoda et incommoda inter utrumque aequaliter dividantur. 2°. ut aliquis Comes cum banno Imperatoris, utriusque nomine, constituatur. Si dissentiant in creando, Imperator hunc eligat. 3°. ut duo Advocati constituantur. 4°. ut ab introitu Episcopi et Comitis eorum Comes per VIII. septimanas Comitatus Iudicia exerceat. 5°. ut ambo mense Maio intrent, et iudicia civilia absolvantur ante ecclesiastica. 6°. Additur praeterea conditio, ut Comes Holl. Episcopum *iuvet per werram vel obsidionem, — vel per querimoniam recuperare Castrum Benthem;* et *si illud recuperet, concedat illud Comiti in feodum, salva uniuscumque iustitia.* De qua conditione abunde egit Vir. Cl. IVNG. (*p*). Non repetam, quae ad explicandam hanc Compositionem dixi in *Chronic.* p. III. sq. Negat quidem V. Cl. VBBO EMMIVS hoc pactum effectum habuisse; verum Emmium *suo more disserentem, Frisiis nempe suis faventem,* ut loquitur BVCHELIVS ad HED. p. 174. not. *d.* redarguunt res postea gestae. Duravit per multos adhuc annos *communis* haec Feudi *possessio.* Successerat nempe a. 1178. Godefrido Episcopo Trai. *Balduinus* frater Florentii Comitis; eoque a. 1196. etiam defuncto, duobus de Episcopatu contendentibus, Theodericus VII. Comes Hollandiae ab Imperatore interim Episcopatui gubernando praeponitur (*q*). Vnde faci-

Prob. a. 1165.

fit feudum commune.

(*p*) *Com. Benthem. Ant. Hist.* p. p. 92—94.

(*q*) CHRON. EGM. p. 147. e. n. 166, sq. Cf. not. ad CHRON. EGM.

facile animadvertas, nihil interim in damnum Comitis Hollandiae esse innovatum; sed contra Comitem sibi providisse. Immo constat ex CHRON. EGMOND. p. 162. Theodericum VII. Com. Holl. hunc *Frisiae Comitatum* omnino possedisse, eumque fratri Wilhelmo in feudum dedisse, assentiente non modo, sed annitente *Balduino* Episcopo (*r*). Etenim rixis inter fratres coortis *Balduinus* Episc. Trai. hos reconciliare annisus primo cum Aleida Theoderici Comitis absentis uxore a. 1195. Egmundae colloquium instituit: quo frustra instituto *Wilhelmus* Fresonum occidentalium ope Hollandiam vexare coepit. *Balduinus* iterum omnem movet lapidem, ut pax intercedat, quae tandem eius interventu (*s*), „ mutua et amica collocutione inter utrosque confirma„ ta est", tribus iis, quas supra p. 385. memoravi, conditionibus; quarum altera fuit, ut Wilhelmus HOMO *fratris* foret *pro Comitatu Orientalis* FRESIAE. Adeptus igitur ex sociato hoc federe Wilhelmus est *Comitatum Fresiae*, id est *Westergoam* et *Oostergoam;* eum in Feudum recepit, pro eoque iurata fratri fidelitate vasallus eius seu *homo* factus est; et tamquam talis *Comitem* sese *Fresiae* semper scripsit, ut infra probabo. EXCVRSVS VIII. *Comes Holl. Theod. VII. fratrem subinfeodat.*

Sola nunc quaestio decidenda videtur, utrum integrum Comitatum, permittente Episcopo adeptus sit, an vero duntaxat dimidiam illam partem, quam Comites Hollandiae, arbitro a. 1165. Imperatore, ab Imperio obtinuerant? Multa sunt, quae sententiam priorem solam veram pronuncient. Nostri Chronici scriptor *An totus Comitatus traditus?*

p. 162.

(*r*) Plura vid. in notis ad CHRONIC. p. 160. sqq.

(*s*) Vid. omnino CHRON. p. 160. 161.

EXCVRSVS VIII. p. 162. simpliciter dicit, *hominem* esse factum *pro Comitatu*; quum alioqui dicere potuisset pro sua Comitatus parte. Et sic etiam tamquam de integro Comitatu loquuntur STOKIVS B. II. vs. 1120. bl. 457. DE KLERK *der lage land.* bl. 82. ANONYM. *de bell. campest.* p. 216. BEKA p. 57. Immo etiam OCCO SCARLENS. in *Chron. van Vriesl.* L. II. bl. 29. b. ed. fol. de *Balduino* insuper Episcopo haec addit: *Dese voornoemde Bisschop en soude in dit voorgaende accoordt niet gheerne gheconsenteert hebben, en hadden dese twee gebroeders zyne* NEVEN *niet gheweest; want hy verliest daer zyn gerechticheyt, die zyn voorvaders aent graeffschap van Oostvrieslandt verworven hadden. Hierby*, inquit DE KLERK bl. 82. *machmen merken, dat die Bisscop van Utrecht, mit onrecht hem bewynden wil die Graeffcip van Oostvrieslant; want hadde een Biscop recht daer toe gehadt, dese eedele Biscop en hadt nyet overgegeven.* Quae tamen conclusio non videtur admittenda. *Balduinus* enim, non ut *Episcopus*, sed ut *patruus*, intercedebat. Praeterea *Balduinus*, qui ab a. 1178. Episcopatum tenuit, dicitur non modo *in multa pace* vixisse, sed in reliquis etiam a fratris filio, *Comite Holl.* adiutus fuisse, unde oritur suspicio, *Balduinum* fraterno amore ductum, fratri *Florentio* III., vel eius filio *Theoderico* VII. omne ius suum in *Oostergoam* etc. cessisse, vel saltem suam partem *in feudum* tradidisse. Audiamus ANON. *de Reb. Trai.* p. 4. „ Electus est Balduinus — vir mitis et tra-„ ctabilis, — qui praeter alios magnos et nobiles consangui-„ neos, quos in imperio habuit, — tres defensores amplecte-„ batur et propugnatores, scil. Comitem Holl. Florentium, „ qui

„ qui frater suus, — et Comitem Theodericum Clivensem, „ cui sororem suam copulavit, et Ottonem Comitem de Ben- „ them, etiam fratrem suum. Istorum consilio et auxilio Ec- „ clesiam suam in multa pace dives et potens ad aliquot annos „ feliciter gubernavit ". Credibile igitur, quum *Balduinus* hoc anno 1196. arbiter *sederit* inter *Theodericum* et *Wilhelmum* fratres Hollandos (ex quo arbitratu pax sociata, et *Comitatus Oostfrisiae* Wilhelmo addicta est) Balduinum, vel olim *Theoderico* dedisse, vel saltem nunc illius fratri *Wilhelmo* in feudum concessisse suam *Oostfrisiae* partem. Quae sententia si admittatur, omnia erunt expedita, eaque amplius explicabitur ex iis, quae ad 1204. de *Wilhelmo* et *Ludovico Loss.* dicentur. Habuit nempe Theodericus VII. *Frisiam* in feodo ab Episcopo, deditque eam fratri suo in subfeudum, ut inde viveret Wilhelmus. Et hinc explicandus videtur *Vet. Fris. Chron.* scriptor (*t*) ad a. 1199, fol. 29. *Cum Episcopus venisset Stauriam ad petendam precariam, etiam Comes ad rei famam statim se eō contulit, et ni Frisii obstitissent, comprehensum iam Episcopum coniecisset in carcerem.* EXCVRSVS VIII.

Hinc intelligimus, cur Theodericus VII. Comes cum fratre *Wilhelmo* pacisci potuerit, ut is *ad sibi concessa migraret* (*u*). Qui statim ex hac Conditione, *Frisiam ingressus* (*v*), narrante BEKA p. 57. f. „ benigne susceptus Comes est in „ Orientali Fresia; et penes *Oosterzee* Castrum construxit, „ cum illis de *Kuynre* saepe conflixit, e quibus plusquam D. „ viros occidit, et exinde totam patriam ditioni suae potentis- „ sime *Wilhelmus I. Frisiae Comes.*

(*t*) Apud MATTH. *Anon.* p. 105. hic p. 385.
(*u*) CHRONIC. EGM. p. 162. Cf. (*v*) Ibid.

EXCVRSVS VIII. „ fime fubiugavit ". Bellum Wilhelmi cum *Henrico Grus* nofter enarrat p. 162. (*x*). De eius inauguratione agit M. STOKE B. II. vs. 1126., ubi Nostri verba, *Frifiam ingresfus*, fic explicat:

Willem is tOegst Vrieslant ghesent/
Daer hi goetlijc was ontfaen/
Eñ de Vriesen huldene [hulden hem] zaen.
Willem wort GHEWELDICH GRAVE
Van Oegst Vrieslant/ eñ stont strijds abe
Jeghen den broeder/ eñ had in hant
Toter LAVECEN al de lant,

Atque ab hoc inde tempore non modo fe *Frefiae Comitem* fcripfit, fed Sigillo etiam uti coepit, in quo titulus *Frefiae Comes* exhibetur. Sic in Charta Originali Theod. VII. inter testes habetur: *Wilhelmus frater meus Comes Frefiae*. Immo in Pacto Originali Concordiae inter hunc et Ludovicum Losfenfem fratris fui generum a. 1206. eius figillum confpicitur cum perigraphe: *Willelmus Comes Frefiae*; legitur et in aliis a. 1205. 1211. 1213. cett. Vid. TABVL. V. et X. Quod fatis argumento est, Wilhelmum, postquam fratri a. 1203. in Hollandia fuccesfit, hunc fibi retinuisfe Comitatum, et fines Dominationis hinc illinc extendisfe. De qua extenfione fic STOKIVS B. III. vs. 572. (D. II. bl. 46.)

Prob. a. 1198. N. II.

Prob. h. a. d. 14. Oct.

(*x*) Cf. WAGEN. B. VII. D. II. bl. 281.

Willem/

EXCVRSVS VIII.

Willem/ hoer Oem/ heeft verworven
Tlant van voorsten Heidin Zee [l. Heidenzee.]
Totte Laueren voert mee
Sette hi sine dinghen te vreden/
Ende berechte lant ende steden.

i. e. obtinuit Wilhelmus Adae patruus terram ab orientali parte Heedenseani limitis usque ad Lavicam fluv., quos intra limites continebatur Hollandia, cum *Friſia Orientali* ab una, et *Zeelandia Occidentali* ab altera parte. *Heedenseani* enim limitis mentio ſpectabat ad Zeelandiae Occidentalis posſesſionem, uti EXCVRSV VII. ſatis dictum. Hinc recte ſupra STOKIVS eum vocat *geweldig Grave*, i. e. *Comitem potentisſimum* ac virum magnae auctoritatis. Vox enim *Geweldig* in bonam hîc accipi partem, docui in not. ad CHRONIC. p. 76.

Nec tamen hoc ita accipiendum, quaſi ſemper quiete hunc Dominatum tenuerit. Statim enim a morte patrui ſui Balduini inſequentes Epiſcopi huic multum operae facesſiverunt, quo Comitatum, vel penitus vel dimidia ſaltem ex parte, ſibi recuperarent. Hinc explicandus BEKA p. 62. ſub Theoderico de Are Epiſc. testatus, „ hunc de praelatorum ſuorum conſilio ſtatim ſecesſisſe ad Orientalem Friſiam, ut tam de *precaria* „ quam de *iustitia* Friſonicae plebis aliquantulam posſet aggre„ gare pecuniam. Sed Wilhelmum de Hollandia illis diebus „ ibidem *Comitem*, exactionem ſuae gentis indigne ferentem, „ hunc in Monaſterio Stauriae armata manu cepisſe ", additque, adiutum postea Comitem ab fratre Theoderico fuisſe. HEDA vero p. 185. Epiſcopi conatus ex Frederici Imp. pacto a. 1165.

EXCVRSVS VIII. 1165. derivat, vel ratos habet. Vtrum Colonienses his rixis fuerint immisti, dicere non habeo. Attamen ad haec tempora ac rixas, referri fortasse debet singularis quaedam Charta, quae Originalis in Vrbis Traiect. Archivis exstat, qua *Iudices, Scabini, et universi cives Colonienses* Cives Traiectinos certiores faciunt, Discordiam, quae inter se versata fuerat, pro bonis ipsorum, quae *Dominus* WILHELMVS *frater Comitis Hollandiae eis iniuste abstulit, auditis literis Dom. Theoderici Episcopi Traiect.*, in posterum fore sopitam. Quidquid autem id est, retinuit Wilhelmus Frisiam, et paullo post filiam Ottonis Comitis Gelriae *honorifice ad se in Fresiam Orientalem deductam* uxorem duxit, nuptiis in urbe *Stavere* celebratis (*y*). Obiit paullo post Theodericus VII. Com. Holl. cuius obitu *Wilhelmus cognito, qui tunc in Orientali Fresia a fratre sibi concessa morabatur* (z) statim iter paravit, et hereditati fraternae Comitatusque regimini, contra fratris filiam Adam, inhians, omnia turbavit: eaque turbarum occasione strenue usus est Episcopus, et primo cum *Ludovico Lossensi*, eius subsidiis indigente, pactum iniit, ex quo *Lodewicum Comitem de Los in Legium hominem recipit, collato ei Feodo ad tempus vitae suae, quod socer eius* THEODERICVS *Comes Hollandiae ab Ecclesia Traiect. iuste tenuerat* (*a*); instau-

Prob. a. 1200. N. I.

(*y*) CHRONIC. EGM. p. 164. sq.

(z) Sunt verba CHRON. p. 183.

(*a*) Ne quis autem dubitet, esse hic sermonem de Feudo Frisiae, animadvertat modo, in Charta postea adiici haec verba: *De Comitatu Fresie in Oostergo et Westergo et in Staveren hoc est* ADIECTVM, *quod Compositio quondam ordinata inter Godefr. Episc. et Comit. Florentium inviolabiliter observabitur;* quamquam de hoc Comitatu nulla antea mentio occurrat, quam in generali illa *Feudi* receptione.

ſtauravitque conceptis tunc verbis Compoſitionem anni 1165. EXCVRSVS VIII. Prob.
de Friſia Orient. in commune poſſidenda; aliaque hactenus con- a. 1204.
troverſa. Igitur Ludovicus, quo magis ſibi faventem nanciſce- N. I. et II.
retur Epiſcopum, eius LIGIVM ſeſe HOMINEM fecit, et arbitris HVGONE *Leodienſi Epiſcopo*, HENRICO *Duce de Limburg*, aliisque, renovavit promisſum „ de Comitatu Friſiae „ in Oostergo et Westergo et in Staveren, ita ut Compoſitio „ *quondam* ordinata inter Godefridum Epiſc. et Comitem Flo- „ rentium inviolabiliter obſervetur ", adiecta inſuper ea conditione, ut „ partem huius Comitatus, quae Comitem contin- „ git, cum omni iure et omnibus attinentiis ſuis, habeat Epi- „ ſcopus ſibi obligatam pro ccc. marcis Colon. propter enorme „ damnum Eccleſiae ſuae illatum ab hominibus Theoderici „ Com. Holland. ". Exſtat adhuc Charta Originalis in Archi- Prob. a.
vis ſummi Collegii (*b*). Et ſic ſatis proviſum Epiſcopo fuerat. 1204. N°.
Verum quando res Ludovici protinus retrolabebantur, *Wilhel-* II. et III.
mus Comes, favorem Epiſcopi aucupaturus, non alia ratione voti ſui compos factus est, quam ut eadem fere promitteret, quae Ludovicus. Vti cognoscas ex eius Charta (*c*). Quae tamen ille Prob. a.
promiſſa, rerum postea ſolus potitus, non ſervavit, vel, ſi ſerva- 1204. N°.
vit, hanc partem ab Epiſcopo in Feudum relevavit. Nam IV.
1°. postea *Comitem Freſiae* ſcribere non deſiit; et diſerte ſupra teſtatur STOKIVS, Wilhelmum omni praefuiſſe terrae inde ab ſinu Heedenseano usque ad Lavicam; obiisſeque a. 1222. *postquam*, BEKA teste p. 69. *annis* XIX. *bellicoſe rexisſet tam Hollandiam quam*

(*b*) Collationem dedi in *Cod. Diplom.* cum edita Charta in HEDA p. 190.

(*c*) Apud HED. p. 188. et in *Cod. Prob.* a. 1204.

EXCVRSVS VIII. quam ORIENTALEM FRISIAM. 2°. Post eius mortem Florentius IV. filius & heres fratri suo *Ottoni* contulit eumdem Comitatum, qui illum a manu fratris, tamquam eius Homo, accepit. Testatur hoc diserte IO. A LEID. *Chr. Belg.* L. XXII. C. I. *Cum defunctus esset Wilhelmus Comes, successit ei Florentius* — OTTO *vero frater eius effectus est Comes Orientalis Frisiae.* Et clarius C. 13. OTTHO *de Hollandia* — *electus est Episcopus, vir illustris.* — *Hic* OTTHO *post obitum Wilhelmi, Com. Holl. patris sui, asscriptus fuit ad titulum militiae, suscepitque de manu Florentii fratris, Com. Holl., dominationem sive* COMITATVM ORIENTALIS FRISIAE. Quandoquidem autem *Otto*, paullo post, Episcopus Traiectensis creatus est, hinc mirum non est, inter hos fratres novas exortas esse lites; docet Prob. h. d. hoc Charta Concordiae a. 1225. d. 26. Ian. (*d*) memorans *controversiam* inter *Ottonem* Episc. Trai. et *Florentium* Com. Holl. *super Comitatu Frisiae*, quae hoc modo componitur, ut, „ si „ Episcopus voluerit ire in Frisiam in Comitatum, significet „ hoc sex septimanis ante Comiti Hollandiae; et si Comes se„ cum iverit, partiantur aeque lucrum de Comitatu; ac simi„ liter", si Comes ire in Frisiam voluerit, eadem faciat. Nec aliunde explicanda videtur Bulla HONORII III. Papae, qua a. 1223. rogante Episcopo Traiect. sub Florentio IV. Com. Holl. compositionem confirmat olim *inter ipsum et W. Comitem Hollandie* initam; quae imprimis ad partem quamdam Chartae supra p. 409. memoratae spectat. Verum haec, et quae postmo-

(*d*) Cuius pars habetur apud HEDAM p. 200. integra vero in MIERIS *Charterb.* I. D. bl. 194. et SCHWARTZENB. D. I. bl. 88.

modum alia secuta sunt, hic lubens praetereo; neque de Spirituali iurisdictione loquor (e). Satis enim sufficiunt ad docendum, qui status Frisiae fuerit sec. XI--XIII., et quantopere aberrent scriptores Frisici, plane negantes, Imp. Frederici arbitrium a. 1165. ullum postea habuisse effectum; siquidem e contrario patet, per tot annorum curricula, etiam post Comitis *Wilhelmi* obitum, hoc commune regimen duravisse, quamquam frena identidem mordentibus Frisiis, et ex turbis lucrum piscantibus. Inane igitur (ut hoc addam) super Theoderici VII. feudo Wilhelmo fratri a. 1198. concesso, VBBONIS EMMII Viri clar. est Epiphonema: „Atque ita quidem tum inter fratres transactum. Quo „vero iure illis hoc de Frisia licuerit, nulli Annales exponunt". Ob quae iam modice in transitu castigatus est a BVCHEL. ad BEK. p. 60. *i*) coll. ad HED. p. 174. *d*). Iure enim habuit, quia ipsorum Dominium erat. At ita vulgo scriptoribus accidit, postquam perversus ille scribendi mos invaluit, nulla Annalium, nulla Testium fide interposita. Prima errandi EMMIO, viro gravissimo, principia, quae ubique eius scripta mirum in modum afficiunt, alibi fusius discutiam. At tot Feudi huius Frisici, Imperio subiecti, sunt testimonia et argumenta, ut non possint magis. Scriptores tamen tempora plerumque confundunt, et quae ad seriora referri tempora oporteat, ad priora etiam retrahunt. Ad haec enim, non ad anteriora, referri debebit Formula illa introitus Comitis ad *Sudermudam* iuxta Stavoram;

EXCVRSVS VIII.

(e) Dabo in Cod. Dipl. a. 1269. d. 1. Apr. Chartam Ordinationis inter Praepositum S. Ioannis et Capitulum super administratione bonorum Ecclesiae et Praepositurae S. Ioh., in qua Praepositus sibi servat *usus Archidiaconatus Frisiae.*

EXCVRSVS VIII. voram; de qua dixi in CHRONIC. p. 112. a. quae formula refertur ad *Episcopos* et *Comites* auctores, non ad *populum Frisiae*; docetque vetustam hoc temporis regiminis formulam; quod tamen iugum Frisii, libertatis perquam amantes, durantibus turbis, paullatim excusserunt, uti docent seriora sub Comitibus FLORENTIO V. IOANNE II. WILHELMO III. et IV. et ALBERTO Duce Bavaro gesta (*f*), non aliunde quam ex antiquo hoc iure derivanda et explicanda. Satis enim constat ex WILHELMO PROCVR. ad a. 1328. p. 676. Fresones Homagium fecisse Wilhelmo III. prout eos facere iusserat Imperator Ludovicus d. 14. Iun. a. 1330. apud WAGEN. D. III. bl. 228. (*g*) cui etiam scripto consignatum exhibuerunt modum illum, quo Comites olim in Frisiam recepti fuerunt (*h*), qui non alius est, quam de quo modo sermo iniectus est (*i*). EX-

(*f*) Vid. WAGEN. *Vad. Hist.* III. D. bl. 224—227. 258. 327. etc. in quibus imprimis memorabilis est Charta, qua Rudolphus Imperator d. 29. Iul. 1290. Comiti Gelriae Reinaldo hanc Frisiam dedit, *excepta duntaxat illa parte, quae ad Nobilem virum Comitem Hollandiae pertinet* (*a*), et paullo post subsecutum Homagium, quod d. 1. Apr. 1292. Staverenses Florentio V. praestiterunt, apud SCHWARTZENB. l. l. bl. 124. Nec dubito, quin huc referri debeat Charta Investiturae a. 1294. d. 13. Dec., qua Episcopus Traiectinus eidem Florentio V. denuo concedit *titulo feodali tenenda* FEVDA, *quae Florentius et progenitores*, inquit, *sui ab Ecclesia nostra Traiectensi — ab antiquo tenuit et tenuerunt*. Plura addi ex eodem Frisiae Chartulario possent, quae lubens omitto. Vid. ad a. 1299. d. 12. et 25. Apr., a. 1300. d. 27. Mart., a. 1308. 25. Apr., a. 1310. 4. Iul., a. 1317. 9. Oct., a. 1322. d. 3. 4. et 6. Mai. imprimis d. 23. Mart., 1. Apr. et 20. Iun. 1325., d. 28. Mart. 1326. etc.

(*g*) Exstat Charta apud SCHWARTZENB. D. I. bl. 185.

(*h*) Non neglexit hoc monere WAGEN. D. III. bl. 227.

(*i*) Edidit hanc MIERIS II. D. bl. 605. et SCHWARTZENB. D. I. bl. 136. ad a. 1309.

(*a*) Vid. SCHWARTZENB. *Placaatb. v. Friesl.* D. I. bl. 123. Cf. bl. 197.

EXCVRSVS IX.

VINDICIAE CHARTAE BRABANTINAE A. 1200. D. 3. NOV. DE FEVDO SVIDHOLLANDIAE.

In Cod. Diplom. ad a. 1200. *d.* 3. *Nov. et ad Chronic. p.* 173. *b. p.* 181. *b.* 194. *a.*

Continet haec Charta Pacis Tabulas inter HENRICVM I. Ducem Brabantiae et THEODERICVM h. n. VII. Comitem Hollandiae d. 3. Nov. A. 1200. initae, quo Comes *Theodericus* se *Hominem*, i. e. *Vasallum Ducis*, declarat, ab eoque in feudum recipit, *totam terram Zuidhollandiae*, adiectis multis aliis conditionibus, adiecta imprimis hac formula: quod *Comes serviet tanquam homo ligius Domino suo* (Duci) *contra omnes homines*, EXCEPTO IMPERIO, *sicut ius suum est erga Imperium.* Quam Chartam quum Vir Ill. HVYDECOPER, qui nuperrime *vetustissimum Rhythmographum* nostrum AEMIL. STOKIVM luculento Commentario illustravit, D. I. bl. 559--568. pro ficta et absurda reiiciat, in eaque confutanda multum laboris impendat, adeo ut per 10. paginas octo argumentis apprime adblandientibus, tamquam totidem spiculis, eam petat; et eiusmodi utatur argumentis, quae prima specie, uti sunt omnia egregia Viri D. scripta, flectant, adeoque improvidum lectorem facile in errorem inducant: hinc neminem veritatis inge- EXCVRSVS IX.

EXCVRSVS IX. nue amantem, neque ipsum *Huydecóperum* aegre laturum confido, si hanc Chartam, nuper a Viro Ampliss. VAN DE WALL (*k*) iterum editam, paucis vindicem, eamque genuinam esse probem, aliaque nonnulla his adiungam, quae Viri D. in rebus Diplomaticis atque Feudalibus explicandis conamina haud ita esse felicia, atque ea, quae Belgicam Literaturam spectant, clarissime evincant: idque eo imprimis animo, quia ad intelligentiam et fidem nostri CHRONICI, et ad ipsius Historiae illustrationem, quamplurimum faciant.

Primo igitur loco historiam Chartae suae luci donemus. Res ita se habet. Post varias ultro citroque habitas, inter *Duces* Brabantiae sive Lotharingiae, ac *Comites* Hollandiae, lites, 1) tandem die 3. Novembr. anno 1200. *Lovanii* amica transactio inita, et federis utrimque compositi Charta scripta est, praesente *Comite Hollandiae Theoderico* VII. cum multis terrae *Nobilibus*, Comitis vasallis. 2) Anno vero 1202. *Comes* Hollandiae movit Episcopo Traiectino bellum; quo bello quum Wilhelmus Ducis Brab. frater a Comite captus, et Buscoducum occupatum esset: hinc ipse Dux Brabantiae *Henricus* I. sese rebus immiscuit, Comitem Holland. cepit, captumque detinuit, donec cum Duce Brab. (cuius *homo ligius* Comes ratione Zuidhollandiae erat) facta reconciliatione, datisque a Comite 2000. marcis, Comes custodia solutus est, ac 3) paullo post, die 4. Nov. sequentis anni 1203. Dordraci fatis concessit.

Haec

(*k*) *Handvesten van Dordrecht* bl. et Cod. Probb. h. d. 82. Cf. MIER. *Charterb.* D. I. bl. 137.

Haec simplex est et nuda rerum series, quam si veram probavero, omnis in nostris Annalibus haesitatio in posterum cessabit; et simul omnia docti viri HVYDECOPERI argumenta corruant, necesse erit. XXCVIII IX.

I. Et primo quidem, Chartam Transactionis sive pactum de *Homagio*, propter *Zuidhollandiam* sive terram *inter Mosam et Scaldem*, Duci Brab. a Comite praestando, ipso anno 1200. die 3. Nov. esse initum, praeter rerum gestarum seriem, duo sunt, quae valide probent: ipsa Chartae subscriptio, et scriptorum testimonia. Subscriptio Chartae haec est: *Acta sunt hec apud Lovanium Anno Dominice Incarnationis M. CC. tertio nonas Novembris.* Ita nimirum exhibet MATTH. in Not. ad BEK. *Analect.* T. III. p. 54. ed. 4. Ita exhibet Vir Ampliss. VAN DE WALL in egregio suo Opere, *Handvesten*, *Privilegien*, *Vryheden*, *Voorrechten*, enz. *der Stad Dordrecht*, Dordr. a. 1770. bl. 11. ex MS. *Curiae Feudalis Holl.* (*van de Leenkamer*). Ita habet antiqua Versio Belgica, *ibid.* bl. 17. *Ende dit ghesciede tot Loeve in den jare der Gheboerte ons Heeren* M. CC. *des derde daghes van November.* Ita MIERISIVS in *Chartular. Holland.* D. I. bl. 137. Ita IO. GEVARTIVS *Adversaria MSS.* ad *Histor. Brabant.* Ita et alii. Vir quidem Doct. BVTKENS, in *Probb.* operis sui, *Trophées de Braband* T. I. p. 54. habet: *anno Dominic. incarn. MCC. III. tertio nonas Nov.* manifesto errore, quem alii postmodum nimis temere sunt secuti; cuius origo inde derivanda est, quod vox *tertio*, quae ad τὸ *Nonas Nov.* spectabat, relata sit ad *annos*, vel bis scripta. Haec autem ut per se satis manifesta sunt, ita firmantur testimonio Scripto- *Res gestae a. 1200.*

EXCURSUS IX. Scriptoris accuratissimi, EDMUNDI DE DINTER in *Chronic. MS. Brabantiae*, qui ad a. 1200. cum MATTHAEO hanc Chartam protulit: *Fuit*, inquit, *inter Henricum Ducem* I. *Lotharingiae et eius praedecessores et Theodericum Comitem Hollandiae et suos praedecessores magna discordia propter terram sitam inter* MOSAM *et* SCALDIM. *Quae discordia, consilio hominum utriusque sopita fuit, taliter videlicet, quod dictus Theodericus propter hoc veniens in Lovanio Ann. Dom.* M. CC. III. *Nonas Novembr. resignavit in manus dicti Henrici Ducis Opidum Dordrecht ex utraque parte aquae, Dordrechtschewerde, Harre, Doeswerde*, [l. Harredeswerde] *Dusne, et totam terram* [inter] *Strine et Waelwyck, quae* ZUYTHOLLANT *nominatur usque ad terram Ducis. Hanc totam terram recepit Comes in feudum a Duce, et factus est homo ligius suus* etc. Ingenti profecto discrimine ab iis, quae anno 1202. contigerunt! prout videre licet in not. ad CHRONIC. a. 1202. p. 169. sqq. Nihil enim aliud habet EDMUNDUS, quam quod expressit dicta Charta a. 1200. Sed nihil hic itidem meminit *bellorum*, multoque minus *belli Traiectini*, cui sese immiscuerit *Dux Brabantiae*, neque etiam *Captivitatis* Comitis, nec *pecuniariae multae* a Comite solvendae; quae omnia postea a. 1202. demum contigerunt, testantibus CHRONICO HOLLANDIAE EGMUNDANO, AEMILIO STOKE, BEKA, et reliquis omnibus: sed contra memorant EDMUNDUS, et ipsa *Charta*, haec sequentia:

1. *Discordiam propter terram inter Mosam et Scaldim a* MULTIS TEMPORIBUS *inter* HEINRICUM *Ducem Lotharingiae et suos praedecessores ac inter* THEODERICUM *Comitem Hollandiae et suos praedecessores agitatam*, quae nunc hoc anno pro more

more illius temporis per amicum pactum ita sopita est, ut Comes haec Zuidhollandiae bona in *feudum promiscuum* reciperet, ac Ducis homo ligius fieret; Dux vero directum dominium obtineret. EXCVRSVS IX.

2. Haec discordia non *ab invito* Comite, sed spontaneo, sed *consilio hominum utriusque* (Belgice, *bij rade van Leenmannen van beider zijde*, vel ut antiqua versio habet: *bi rade hore beyder lude geeffent*) est definita ac sopita.

3. Hanc discordiam igitur composuit Comes, non *captivitate occlusus*, sed *propter hoc veniens in Lovanii*.

Verum praeterea

4. Pacti caussam docet Charta disertis verbis: ita enim ait: *quod discordia fuerit a* MVLTIS TEMPORIBVS; — quibuscum conferatur nota MATTH. l. l. *Anal.* T. III. p. 53. quaeque Vir Ampl. VAN DE WALL monuit in *not.* bl. 12. a. Vnde apparet, hanc fuisse *amicam* litis definitionem, minime vero *captivi remissionem* ac reconciliationem, quae postea a. 1202. nonnisi 2000. marcarum argenti foret obtinenda, ut statim docebo.

II. Verum longe aliter comparata res fuit cum bello et pacto conciliatorio inter *Comitem* et *Ducem* a. 1202. demum inito: qua de re ita loquitur CHRONICON HOLLAND. EGMVND. Res gestae a. 1202.

A. MCCII. *Theodericus Comes Holland. Theodericum Episcopum Traiectensem bello aggreditur, et post rapinas et incendia, inter quae Ecclesia de Wurthen* (Woerden) *concremata, pax reformatur, datis Comiti obsidibus ab eodem Episcopo. Idem Comes munitionem Ducis de Loven, quae dicitur Busch, expugnatam capit;*

EXCVRSVS IX. *pit, et infinitam praedam diripit, capto fratre Ducis Wilhelmo et Henrico de Kuk et multis aliis tam militibus quam peditibus. Dux vero in ultionem iniuriae suae valida manu tam suorum quam — Episcopi Coloniae, Episc. Leodii, Ducis de Limburch, Comitis Flandr. — eundem Comitem Theodericum in loco villaque et castro, quod de Husden dicitur, bello aggreditur et capit. Nec mirum! testati sunt enim, qui in praesenti certamine fuerunt* [en testimonium αὐτοψίας] *mirabile fuisse. — Acta sunt haec ante nativitatem Dei genitricis. — Dux et Comes Theodericus reconciliantur, datis a Comite duabus milibus marcarum.* —

A. MIII. *obiit Theodericus Comes Hollandiae.*

En locum longiusculum, sed qui omnem litem dirimit, docens differentiam inter hoc et praecedens factum. Consentiunt praeterea in re et anno AEM. STOKE L. II. bl. 476. vs. 1333-1360. BEKA p. 62. HEDA p. 185. aliique, qui omnes tale *Homagii pactum*, quod hoc anno 1202. initum fuisset, ignorant. Confirmantur quoque et lucem accipiunt ex ANONYMO *de Reb. Traiect.* §. XIII. p. 12. PONTAN *Histor. Gelr.* Lib. VI. p. 120. et SLIGTENHORST *Geldersche Geschiedn.* B. VI. bl. 85. quorum uterque rem egregie illustrat.

Mors Comitis a. 1203. III. Tandem vero Comes, carcere solutus, sed non nisi ingenti redemtionis pretio dimissus, sequenti anno die 4. Novembris A. 1203. vita functus est.

Haec simplex est rerum series, in quam consentiunt omnes vetusti Annales, docentes:

1. Chartam Pacti datam esse die 3. *Novembris* A. 1200.

2. Pugnam et captivitatem Comitis deinde incidisse in diem 7. *Septembr.* A. 1202.

3. Obi-

3. Obitum vero diem incidisse in 4. *Novembris* A. 1203. EXCVRSVS IX.
Verum feriores scriptores inconsideranter hoc *Homagii* pactum anno 1200. initum confuderunt cum pacto *Reconciliationis* anni 1202. idque tamquam huius belli sequelam considerarunt; in his etiam Vir Doct. WAGENAAR, qui tamen recte observat, THEODERICVM Comitem Hollandiae non dedisse ansam huic pugnae, a. 1202. pugnatae, sed EPISCOPVM *Trajectinum*, cui bello postea se immiscuerit Dux Brabantiae. Cf. omnino PONTAN. L. I. vs. 28—36. Hunc errorem secutus est V. D. HVYDECOPER, qui, si antedicta rite considerasset, in contrariam partem non tot argumenta ad intervertandam optimae et genuinae Chartae fidem procudisset. Verum his nebulis nunc dissipatis tuus fidem imploro, ut, quae tua est humanitas, *γνησίῳ* ac pristinum splendorem huic Chartae postliminio restituat!

Interim, nequid dubii supersit, et patriae historiae amantes simul doceantur, quam fallax saepe sit argumentatio, quae ex male intellecta rerum serie oritur, singula ista *Octo* viri docti argumenta ad examen revocabo. Confutantur argumenta.

Primum Argumentum desumitur ex silentio CHRONICI mei, quod *mulctae* quidem 2000. *marcarum* a Comite Hollandiae, Theoderico, solvendae meminit, eiusmodi vero *pactum* et *homagii* promissionem non memorat. I. arg. *VOOR EERST is kwaalijk te denken*, inquit, *dat* MEERHOVT (intelligit Vir Doctus *Chronicon* meum *MS. Egmondanum*, quod, falso, *Meerboutii* dicitur), *die toen al een man op zijn dagen geweest is, en de roekeloosheid van den Graaf zo openlijk, zo deftig, bestraft, hiervan*

 niets

EXCURSUS IX. *niets gemeld zoude hebben.* —— *Die tijdgenoot spreekt van een somme gelds, niet van 't Leenmanschap. De Brief spreekt van 't Leenmanschap, niet van geld.*

Recte haec vir doctus! quippe qui hinc valide ipse probat, diversas res a se confundi, pactum nempe *Homagii* anni 1200, et reconciliationem Comitis et Ducis ope mulctae pecuniariae a. 1202. Quod autem personatus ille *Meerkant* istius Chartae anno 1200. conscriptae non meminerit, id nihil ad rem facit. Tractat ille tantum generalia ac publica, quaeque ad res sui monasterii spectant, plura eiusmodi peculiaria, Chartas imprimis, hic illic omittens: praeterquam quod non valet eiusmodi ratiocinatio ex silentio desumta, qua creberrime Scriptores abutuntur.

2. arg. 2. TEN ANDEREN, inquit, *is het al wat byzonders, dat die arme Graaven van Holland, gevangen zijnde, hunne vrijheid niet weder konden erlangen, zonder zich en hunne nakomelingen telkens te erkennen voor Leenmannen van den overwinnaar,* cett. Haec, et quae plura sequuntur, verba sunt, et merum nihil! Quidni hoc facerent? quidni etiam per amicam pacis consociationem? At vero omnis viri docti ratiocinatio ex eo profecta est, quod naturam et indolem *nexus feudalis* non adeo perspectam habuit, imprimis rerum feudalium Hollandiae ignorans, immo earum existentiam ubique quam maxime subvertens. Quidquid autem in Virum Doct. WAGENARIUM hoc loco, reprehendendo, adiicitur, ex eodem fonte haustum est, et dictum nollem! Negat enim V. D. HUYD., saltem negare videtur, Comites nostros fuisse vasallos seu *homines* Episcoporum Traiect. et multas tricas nectit; non observans, distingui oportere tempora, loca, et

feudo-

feudorum rationes. Verum id quod iniuria hic negatur, fusius probatum dabo in Dissertatione: *de Origine, Diversitate, et Natura Feudorum, praesertim Hollandicorum et Zeeland.* ubi quid et quando *Comites Holl.* ab Episcopis Traiectinis in feudum tenuerint, fusius domonstrabitur. Nunc tantum mecum inspice *Chartam*, cuius de αὐθεντία dubitare nos non permittunt verba BVCHEL. ad HED. p. 190. (d 3.) scribentis: *Exstat Diploma huius rei — in Archivis summi Collegii Traiect.* INTEGRVM ADHVC, *quod non alienum putavi, ob rei gestae memoriam, hic inserere:* „ *Hugo Dei gratia Leodiensis Episcopus, Henricus Dux* „ *de Lemburg, Phil. Marchio Namurc., Otto Comes Gelriensis,* „ *Adolphus Comes de Monte, Wilhelmus Patruus Comitis Flan-* „ *driae. — Cum ad preces et instantiam nostram Dominus Epi-* „ *scopus Traiect. cognatum nostrum Ludovicum, Comitem de Los,* „ *in Legiam hominem recepisset,* COLLATO EI FEVDO *ad tem-* „ *pus vitae suae,* QVOD *socer eius* THEODORICVS COMES „ *Hollandiae* [Est hic Theodericus VII.] *ab Ecclesia Traiect.* „ *iuste* TENVERAT ". Quod Feudum *Frisiam Orientalem* fuisse, dixi in EXCVRS. VIII. EXCVRSVS IX.

3. TEN DERDEN, *en om wat nader te komen,* VERSCHEIDEN *persoonen,* inquit, *onder den Brabantschen Brief gemeld als „ Mannen van Graaf Diederik en Hollandsche Edelen ", getuigen openbaarlijk, dat de Brief, en dus ook 't Verdrag, daarin, en nergens anders, gemeld, valsch en verziert is. Pactum,* inquit, *in his literis, et nusquam alibi memoratum.* Hoc utique falsum est, ut modo docui, et statim pluribus docebo. Praeterea quid sibi volunt? *Mannen van Graaf Diederik* EN *Holland-* 3. arg.

EXCVRSVS IX.

landsche Edelen. Vltimae voces in Charta non occurrunt. Sed captare verba nolo. Videamus rem ipsam; nempe TESTIVM nomina; ita enim se habent in Charta, quam Vir Ampl. VAN DE WALL ex *Cod. MS. Camerae feudalis* quam accuratissime expressit, collata cum *Cod.* meo. *Probb.*

Testibus hiis, Theodericus Traiectensis Episcopus,
Mathtildis Ducissa,
Henricus Dux de Limburg,
Albertus Comes de Dasburg.] (*l*)
Philippus Comes Namucensis,
Willelmus frater Ducis,
Henricus de Kuc,
Albertus filius eius,
Walterus Berthold,
Godefridus cett. . . .
Hii sunt Homines Comitis, [Theoderici de Holland.]
RVTGERVS DE MERHEM,
HVGO DE VORNE,

THEO-

(*l*) Sic omnino pro *Dalburg*, ut alibi exstat, lege *Dasburch*, qui et *Dagsburch*. Est autem ille idem ALBERTUS *de Dagesburch*, qui, postquam Otto IV. a. 1198. Rex electus esset, Legatus cum *Comite de Leiningen*, missus est ad ipsum ex Aquitania arcessendum, ut docet ABBAS VRSPERGENSIS p. 235. et ex eo SCHEID. *Origg. Guelph.* not. T. III. p. 261. p.) ubi *Eccard.* in sqq. plura. Nec mirum quod hic ex parte Henrici iuravit testis: fuit enim HENRICI *Ducis Brabantiae* patruus. V. Chartam *Philippi Suevi*, qua is huic *Henrico* defectionis ab Rege Ottone insignia praemia tribuit. a. 1204. ex BVTKENS *Troph. Brab.* Probb. I. n. 55. ubi „*Noviomagum quoque*, *quod ad* „*nostrum*, inquit, *et Imperii domi*„*nium*,

EXCVRSVS IX.

THEODERICVS DE HALTHENA,

Gerardus de Hurst,

Willelmus de Thelinge, „

Simon Ioannes et Ysbrand de Harlem, „

Albertus Barnardi, „

Walterus de Egmonde, „

Florencius de Wolde, „

Philippus de Wasnare,

Arnoldus Henricus et Ioannes de Bistric, „

Theodericus Bokel, „

Hii etiam et alii quam plures iuraverunt.

Hos vero omnes, tamquam Comitis nostri Vasallos, (id est, eos, qui quid a Comite bonorum in feudum tenebant) hac aetate vixisse, et aliis etiam Chartis subscripsisse, probatione haud eget. Videri possunt plures Chartae apud MIERISIVM *Chartular. Com. Holl.* T. I. circiter hos annos datae.

Quid autem ad haec Vir doctus: Nihil aliud praeterquam quod nos ablegat ad bl. 579. Operis sui, *not.* ad vs. 1387. Vbi

„ *vium, reduximus, ipsi Duci in aliis* „ *recompensabimus bonis. Item conces-* „ *simus ei omne foeudum, quod Pa-* „ *truus suus, Comes Albertus* „ *de Dagispurg de manu nostra et* „ *Imperio obtinet*". Occurrit hic etiam in *Origg. Guelph. Probatt.* T. III. p. 797. in Charta qua Rex Philippus a. 1207. Azoni Estensi bona donat, ex

MVRATOR. *Antiq. Estens.* T. I. p. 381. ubi testes:

Henricus Argentinus Episcopus.

Fridericus Dux Lotharingiae.

Comes Albertus de Tagispurch.

Comes Sibertus de Werda. etc. De hoc Alberto, qui a. 1211. obiit, vid. BVTKENS TROPH. T. I. et in *Preuv.* p. 134. seqq.

EXCVRSVS IX. Vbi tamen nullo nixus argumento nobis hunc canonem, (*als eenen onfeilbaaren regel*) cudit Vir D. „ *dat alle* die Brieven, „ Verdragen, enz. waarin *Oest van Borne*, of *Hugo van Voorne*, tusschen of nevens *Rutger van Meerhem* en *Diederik van* „ *Altena*, voorkomen als *Hollandsche Edelen*, daarom alleen „ moeten geoordeeld worden, valsch en verdicht te zijn. Met „ deeze beezem konnen wij nu veel vuilnis wegveegen ". Si quaeras rationem? ea haec est, „ quia *Oest van Borne*, et „ *Rutger van Meerhem* fuerunt *homines feudales* sive vasalli „ *Comitatus Losfensis*, reliqui Nobiles *Comitatus Hollandiae* ". Lepida sane argumentatio, quam ex D. viro profectam nollem, quaeque magnam rerum feudalium ἀγνωσίαν prodit: quasi vero is, qui Comitatus Losfensis *homo* sit, idem *homo* i. e. *Vasallus Comitis* Hollandiae, esse non potuisset. Falsissimus igitur est hic Canon ex ignorantia nexus feudalis profectus. Falsum quoque est, dictos hos nobiles in hac Charta occurrere tamquam *Hollandsche Edelen*, (*Nobiles Hollandiae*); nusquam id invenitur: vocantur enim simpliciter *homines Comitis*. Nimis quoque fidenter loquitur Vir Doct., quando: VERSCHEIDEN *persoonen* —— ait, *getuigen openbaarlijk*. Ad quae *quatuor* verba *duo* observanda occurrunt. Primo, verbum, *getuigen*, (*testantur*) figurate sumsit, neque ita accipiendum est, quasi *hi homines* νοθείαν ac falsitatem Chartae disertis verbis testatam facerent; sed tantummodo indicat, ex adiectis *horum* nominibus satis evidenter, se iudice, apparere, Chartam esse ficticiam. Id quod propterea moneo, ne vox, *getuigen*, quemquam in errorem inducat. Secundo, et quod maioris momenti est: utitur

Dn.

Dn. HVYDEC. vocibus: VERSCHEIDEN *persoonen* (*multi* EXCVRSVS IX.
homines); quod iterum errorem gignere posſit. Vox enim *verſcheiden*, (Latine *diverſa* ſive *multa nomina*), ipſo confitente bl. 577. non plures comprehendit quam hos *duo*: nempe RVTGERVM DE MEERHEM ET DIEDERICVM DE ALTENA. *Hugonem* enim *de Voorne* (qui *tertium* faceret; quamquam ne vel ſic quidem voci *verſcheiden* ſatisfieret) nemo facile inter peregrinos numeraverit. Perperam etiam hunc *de Voorne* cum *Oest de Borne* a Viro D. bl. 579. confundi, alibi docebo. Porro, ſi valeret hic Canon, tunc ſpuriae quoque eſſent Chartae, quibus HENRICVS Dux Brabantiae et OTTO Comes Gelriae invicem reconciliantur a. 1202, et 1203. ubi inter *testes* et *iuratos nobiles*, *Lovanii* et *Traiecti ad Moſam*, ſimiliter ſubſcripſit RVTGERVS DE MERHEM. Quae chartae ad hos annos proſtant apud BVTKENS l. l. et MIRAEVM *Opp. Dipl.* T. I. p. 401. et 565. Quod ſi Virum D. in eiusmodi ingenioſis, falſis tamen, obſervationibus tantopere loquacem, magis mutum reddidero quam piscem? En! Chartam, in qua idem hic THEODERICVS VII. Hollandiae Comes una cum *Traiectenſi Epiſcopo*, et, quod multo magis urget, una cum eodem RVTGERO DE MERHEM aliisque, inter *Principes Imperii*, ut immediati Imperii vaſalli, testes ſubſcripſerunt. Exſtat inſignis illa, quam innuo, Charta, in *Probatt.* ad L. VII. T. III. p. 755. ORIGG. GVELPHIC. Ed. SCHEIDII; cuius eximii Operis cum multis aliis libris copia mihi facta est ex inſtructisſima Bibliotheca Sereniſſimi Principis Arauſionenſis, Belgii Gubernatoris, WILHELMI V. unde magnum mihi in componendo hoc Opere

EXCVRSVS IX. emolumentum, quod pergratus agnosco, accedit. Nempe OTTO IV. Rex German. anno 1198. ADOLFO *Coloniensi Archiepiscopo Allodium in Salefeld libere et plene restituens, Dycatus, allodia et feoda confirmans et iure spolii renuncians*; suae donationis confirmandae gratia subscribere iussit hunc in modum;

„ Cuius rei testes sunt:
. . . . Argentinensis Episcopus.
Dithmarus Mindensis Episcopus.
TIRRICVS TRAIECTENSIS EPISCOPVS.
Bernardus Paderbornensis Episcopus.
. . . . Xantensis.
Bonnensis Praepositus, Bruno.
Mechtildis, Ducissa Brabantiae.
Baldewinus Comes Flandriae.
Henricus Dux de Limburch.
Otto Comes Geldriensis.
Arnoldus Comes de Clivo.
TIRRICVS COMES HOLLANDIAE.
Henricus de Kuick.
Henricus Comes de Seyna.
Simon Comes de Teclenburg.
ARNOLDVS COMES DE ALTENA.
Wilhelmus Comes Iuliae.
Gerhardus Comes de Are.
Henricus Comes de Hockeswagen.
Henricus Comes de Kessele.
RVTGERVS DE MERHEIM ".

Ex-

Exstat et Epistola *Adelheidis* ad Ioannem Angliae Regem, a. 1207. ubi testes: *Rogerus de Merchem* et *Hugo de Worn* in RYMER *Act. Angl.* T. I. p. 144. EXCVRSVS IX.

Forte etiam hanc OTTONIS IV. Chartam spuriam declaraturus est V. D., quia in illa coniuncti occurrunt *Comes Hollandiae*, *Episcopus Traiectensis*, *Rutgerus de Merhem*, *Arnoldus Comes de Altena*; scilicet! quia *Rutgerus de Merhem* fuit homo seu vasallus *Comitis de Loen*. Sed serio agamus. Praestitisset profecto, ut V. D. eiusmodi ex Germania bonae notae libros et Chartas, ac Rerum Germanicarum Scriptores melioris aevi, consuluisset, quam tot absurda nobis obtrusisset. Adiungitur *ibidem* commode et alia Charta, *ipso die Coronationis* OTTONIS IV. *Imper. Aquisgrani* eodem anno 1198. data, cui subscripserunt *Theodericus Traiectensis Episcopus*, et idem ille *Arnoldus Comes de Altena*: unde apparet etiam *Traiectensem Episcopum* et *Comitem de Altena*, et hinc quoque *Comitem Hollandiae Theodericum* VII. sollemni OTTONIS coronationi inter Imperii Principes adstitisse. Qui enim subscribunt, adsunt, vel adesse posse intelliguntur; non vero contra, qui adsunt, omnes subscribunt. Adfuisse autem nostrum Comitem, immo simul etiam elegisse Regem *Ottonem*, dubitare nos non sinunt ipsi Nostrates. Audiamus CHRONICI nostri scriptorem coaevum ad a. 1197. *Obiit Henricus Imperator, et facto Conventu Principum - - - - quia non advocatus Adolfus Coloniensis Episcopus defuit, seminarium hoc discordiae Romano Imperio immiscuit, siquidem ad partes suas inflexit* COMITEM FLANDRIAE BALDVINVM, THEODERICVM HOLLANDIAE, *et* PRINCIPES,

 quos

EXCVRSVS IX. *quos poterat, et contra fidem eius Comitem Pictavis* OTTONEM *Aquisgrani inthronizat.* Eamdem rem ipsis Nostri CHRONICI verbis narrat, ut solet, AEM. STOKE B. II. vs. 1207-1254. imprimis vs. 1229. sqq. Quos versus cur laciniam aliunde invectam credat iterum V. D. HVYD. ad vs. 1207. bl. 464. equidem non video. Ad rem ipsam observare licet, eumdem RVTGERVM DE MERHEIM cum Gerardo Comite de Are, Godefrido Comite Arnsbergensi, multisque aliis Ottonem Imper. in expeditionem Franconicam esse comitatum, teste Charta ibid. ORIGG. GVELPH. l. l. Probb. n°. 272. p. 763. d. 3. Non. Febr. a. 1201. Adde locum p. 280. ubi OTTO Adolfo Coloniensi Archiepisc. Ducatum Westphaliae donat. Idque de *Rutgero de Merhem* rerum callentibus eo magis mirandum, quia satis constat, Comitem Losfensem, cuius homo fuerat, contra Ottonem IV. a partibus Philippi Suevi stetisse, argum. Epist. Notarii Papae in ORIGG. GVELPH. l. l. p. 283. Atque ex his observare licet, quantopere fallatur Vir Doct., quando bl. 579. ope *harum scoparum multas sordes purgare*, id est, multas genuinas Chartas pro spuriis condemnare et obelo transfigere se posse, existimat. In Condemnandis enim Chartis sic ipsi vara vibiam sequitur.

4. arg. 4. Carpit Vir D. verba Chartae: *Serviet* (Comes) *tanquam homo ligius Domino suo contra omnes homines*, EXCEPTO IMPERIO, *sicut ius suum est erga Imperium.* Quam clausulam et cautionem, *excepto Imperio*, neque hic, neque usquam alibi in Chartis nostris, concoquere V. D. potest, eamdemque in hac Charta putat repugnare pacto Sponsalitio, anno 1214. inter *Comitem Holl.*

Flo-

Florentium IV. et *Machtildem Brabantiae* inito; quo in pacto, inquit, nec vola nec vestigium cuiusquam hominii Imperio praeſtandi occurrit, „ *waarin noch ſchijn noch ſchaduwe van eenige Leenroerigheid gevonden wordt* ". Vnde concludit, „ dat in 't „ bijzonder die woorden, *uitgezonderd het. Keizerrijk*, lijn- „ recht tegen de waarheid aanloopen ". Sic nimirum Viro docto ſedet ſententia, ut, quaecumque Chartae *Imperii* et *nexus feudalis* mentionem iniiciant, eas omnes pro ſpuriis, ficticiis, abſurdis, reiiciat. Sed haec refutare pudet ac piget. Quod autem ad hanc Chartam anni 1214. attinet; etiamſi concederem, quod abſit tamen! in illa clauſulam, *Imperio excepto*, quae ſaepe omittitur, non inveniri: an propterea nostra Charta anni 1200. pro ſpuria eſſet habenda? an hae propterea inter ſe pugnarent, et id quidem *ex diametro* (*lijnrecht*) ut vult doct. Scriptor? non dixerim. Etenim vel ſic tamen, quamvis nulla feudalitatis *Imperii* mentio exſtaret, ſubiectio illa vera foret, et ex indole huius aevi intellecta; nihilque iccirco iterum hic faceret argumentum ex ſilentio deſumtum. Coecutiit tamen Vir doct. nimio opinionis ſuae ſtabiliendae ardore correptus. Diſerte enim dicit Charta: *buiten 's lands zouden zij zich onderling bijſpringen tegen* ALLEN, *daar zij 't* MET EERE *zouden* KONNEN *doen*. Quae quidem ſollemnis est formula *excipiendi* non ſolum *Imperium*, ſed alios etiam quosvis *dominos directos*, a quibus quid in feudum tenebant. Fuerunt ergo tunc, adverſus quos ſine *felonia* (ſit venia huius ſeculi verbis!) *pugnare* non poſſent. At haec ipſa verba V. D. mire torſit, iisque exſultavit; ſine merito iterum *Wagenarium* carpens.

EXCVRSVS IX.

EXCVRSVS IX. 5. arg.

5. Elevare conatur V. D. argumentum, idque validisſimum, quod peti potest ex *Charta Ducis Brabant.* die 11 Apr. A. 1283. qua *Dux* iuramentum *homagium*que ab Holl. Comitibus ſibi faciendum ultro, *Florentio* V. Comiti remittit, quum is Florentius ſororem coniugis Ducis Beatricem in matrimonium acciperet. v. MATTH. *Anal.* III. p. 54. et ex eo WAGEN. D. III. bl. 35. et MIERIS D. I. bl. 433. ubi MATTH. haec: „ quod „ ad iuramentum, non deſiit deinceps id praeſtari, donec ultro „ id remiſit Dux Florentio Comiti V. ducta ab eo in matrimo„ nium Ducis filia [lege, ex coniuge ſorore] Beatrice. Char„ ta A. 1283. *Nos Joannes - - protestamur, quod nos fide„ lium hominum nostrorum communicato conſilio,* HOMAGIVM, „ *quod nos ab ill. viro Dn. Florentio, Comite Hollandiae, dilecto* „ *conſanguineo nostro, — de iure, ut putabamus, exigere con„ ſuevimus, et quod idem Comes praed. ut putabatur, de iure,* „ *nobis ſemper renuit faciendum, quitum proclamavimus, — illud* „ *nunquam — petituri. Cuius literas et inſtrumenta, ſi qua re„ periri contigerit in posterum, facientia de dicto* HOMAGIO „ *mentionem, illa decernimus — irrita —*". Cuius Chartae verba quam frigide V. D. explicet, et mirum in modum torqueat, omnium lectorum iudicio relinquo. „ *De iure ut pu„ tabamus*, inquit, *is geen kwijtſchelding van eene verſchuldigde,* „ *maar, integendeel,* NB. *een plegtige en tevens vriendelijke, er„ kentenis van eene,* TEN *ONRECHTE* GEVORDERDE, „ *en* TE RECHT *geweigerde, Manſchap*". Ego vero non tam acer video. *Ten onrechte gevorderde!* inquit; etſi Dux diſerte DE IVRE dixit. Ad ſummum enim ex his verbis argui poſſit, fuiſſe hoc

hoc Homagium iam tum inter Ducem et Florentium V. hoc anno XCVIII. IX.
1283. Eridis pomum, quia ipsae Chartae; quibus Ioannes ius suum probaturus esset, tunc ei ad manus non fuisse videntur: quapropter Dux spe coniugii aliisve de caussis, cum *Consilio hominum* suorum, maluit *de iure suo* parumper decedere, quam bonam et maioris momenti occasionem amittere. Sed quod bene notes velim; non dicitur fuisse quaestio hac de re inde ab *anno* 1200. sed tantum sub *Florentio* V., qui *ius* illud Ducis in dubium vocare coeperat: cuius mores ac genium si quis noverit, non valde mirabitur, id illi controversum fuisse, quippe nihil alieni iuris admittere solito, nisi quod valide et productis Chartis probari posset. Has ipsas autem literas post aliquot annos fuisse repertas, ac *Comiti* Holl. *Wilhelmo* restitutas, docet diserte Charta *reconciliationis* die 10. apr. 1307. apud MIERIS *Chartul.* D. II. bl. 63. nec alia fuit caussa, cur hoc anno 1307. terras Comitis Dux Brab. iterum invaderet. Vid. WAGEN. D. III. bl. 162. et 187. et *den Ongenoemden Klerk*, *cum not.* bl. 195. De hac autem Charta mox pluribus dicam.

6. Sexti argumenti vis, si quid habet virium, in eo latere 6. *arg.* videtur, quod incredibile, immo absurdum foret, quemquam sine iusta caussa a Fidelitatis homagio liberare: quod tamen anno 1283. fecisset Ioannes Dux Brabantiae. *Maar*, inquit, TEN ZESDEN, *om wat reden zou Hertog Ian zulk een vreemde en ongewoone milddaadigheid geoeffend hebben tegen Graaf Florens?* sqq. Verum sua ipsius vineta hic caedit vir D. quandoquidem ipse confitetur, praeter eam, quam de *nuptiis* dedit MATTHAEVS, satis rationum posse exhiberi, si res vera foret. Atqui

EXCVRSVS IX. qui veram rem esse, demonstravi. Ipse V. D. hanc renunciationem minime negat, sed lepidam rationem comminiscitur, nempe *quia* Dux Ioh. *nullum ius habebat.* Sic loquitur: *'t besluit is, dat hij afstand doet van zijnen eisch. Waarom? dat spreekt van zelf. Om datmen in de Registers van Brabant niets gevonden hadt om dien eisch te staaven. Gevolgelijk vondt men daar toen dien Brief niet, dien Butkens echter vierd' halve Eeuw laater, in die Registers gevonden heeft: of, vondt men hem, men verklaarde hem voor valsch.* Verum eiusmodi dilemmata in rebus mere historicis nullius sunt pretii. Multa Ducem impellere potuerunt, ut ius suum in directum Zuidhollandiae dominium Comiti remitteret. Praeterea idem illud ius non tanti censendum est, quanti id vir D. facit, quippe qui eiusmodi renunciationem comparat Regis Angliae facto, si subditum suum a fidelitatis iureiurando solvat: quod ex nexu feudali penitus diversum, praesertim vero propter adiectam in ipsa Charta cautionem: *ut Comes has terras teneret iure Brabantino, ita vdl. quod nullus heres inde* EXHEREDABITVR, unde ultro Comiti de re sua satis provisum erat. Quod autem de V. D. BVTKENSIO adiicitur, id alicuius forte momenti foret, nisi et aliunde haec Charta prolata fuisset. Illam etiam ex nostra *Camera feudali* depromsit Vir Ampl. VAN DE WALL, eamdemque anno 1388. adhuc *Sylvae Ducis* fuisse asservatam, et adhuc in Brabantia asservari, paullo post videbimus.

7. arg. 7. Septimo loco argumentatur Vir D. ex depravatis vel potius confusis notis Chronicis, a. 1200. 1202. 1203. Charta Viro Docto dicitur data d. 3. Nov. 1203. Lovanii; Comes vero

vero Dordraci d. 4. Nov. 1203. post aliquot dierum morbum decessit. Haec non cohaerent. Sed ipse vir D. ex MATTH. monet, Chartam dici datam *d.* 3. *Nov.* 1200. Comes vero captus est a. 1202. et obiit a. 1203. Haec vero, utcumque plana (ut supra docui), conciliare invicem non potuit Vir Doctus; at Vir Ampl. VAN DE WALL aliquatenus in his dubius haesit; non tamen iccirco quidquam contra chartae γνησιότητα definivit. Istud tamen quum fecerit Vir D. HVYD., transit nunc quoque ad probandum, hanc Chartam ne hoc quidem anno 1200. confici potuisse. *Nu zal ik, voor 't laatste, bewyzen,* inquit, *dat het ook niet geschied is op* 3. *Nov.* 1200. Ecqua eius probatio? *want dan moest Graaf Diederik zo meineedig als lafhartig geweest zijn. Hij verbondt zich, zomen wil, met eede, den Hertog, als zijnen Leenheer, te zullen helpen tegen allen, uitgezonderd het Keizerrijk.* Egregium profecto argumentum, tanto viro eo magis indignum, quo maiora ubivis ingenii et acuminis specimina profert egregia. Fac enim ita esse! Finge Comitem fuisse periurum, ignavum, immo monstrum hominis (quod absit tamen); an hinc sequetur, talem Chartam anno 1200. non esse invicem factam? Quando addit: *Dit bezwoer hy* 3. *Nov.* 1200. *en in* 1202. *valt hy met magt in Brabant, om den Graaf van Gelre te helpen tegen den Hertog* etc. rem non ex vero proposuit. Longe melius WAGEN. *Vaderl. Histor.* B. VII. T. II. p. 289. sq. et meliora ipsum docere poterat CHRONICON EGM. ad a. 1202. ortum bellum referens inter Episcopum Traiect. ab una, et Ottonem Gelriae ac Theodericum Holl. Comit. ab altera parte: cui bello post-

EXCVRSVS IX.

XXCVRSVS IX. ea sese immiscuit Dux Brab. Henricus, ut supra monui. An igitur periurus noster Comes, vim vi repulsans? Quod si vero vel maxime fuisset, iterum dico, quid hoc ad Chartae γνησιότητα; duobus annis citius conscriptae. Cessit hoc anno 1202. infeliciter praelium Comiti, captusque est, ac paullo post, dicente CHRONICO l. l. *Dux et Comes Theodericus reconciliantur, datis a Comite* 2000. *marcarum*. Nihil hic addo. Res ipsa loquitur. Diversae omnino res sunt; Chartam Homagii libero arbitrio exhibere; et mulctam pecuniariam pro captivitate persolvere. Aliud maioris momenti specie tenus pro se afferre potuisset argumentum Vir Doct., quod Henricus Brab. Comiti Gelr. a. 1203. Lovanii reconciliatus sit, ea conditione, ut is *homagium* sibi pro nonnullis terris faceret. Et quidni ergo etiam hoc anno Theodericus Holl.? cur is ope duntaxat *mulctae pecuniariae* captivitate est solutus? Sed dicam quod res est. Promittere hic cogitur Gelrus, quod nondum promiserat. Comes vero Holl. idem iam a. 1200. promiserat ex pacto. Nunc quia pacti non servati reus erat, in mulctam eamque gravissimam, 2000. marcarum argenti, incurrit, salvo procul dubio *Homagio*, a. 1200. promisso, ut post liquebit. De *Marcae* autem valore vid. MATTH. *not.* ad ANON. *de Reb. Trai.* p. 129.

8. arg. 8. Denique ex abundanti Vir doctus removere studet obiectionem, quae moveri sibi possit *ex restitutione Chartarum* a. 1283. *promissa*, et ex renunciatione Homagii in terram Zuitholl.; quas ambas res perfectas tandem esse die 10. Aprilis 1307. diserte illa Charta probat, quae exstat apud BVTKENS in *Probb.*

T. I.

T. I. p. 140. n. 2. „ *De Hertog is verdragen*, *dat hy zal* EXCVRSVS IX.
„ *overgeeven aan den Graaf*, DE BRIEVEN, DIE HY HEEFT
„ WEGENS DE MANSCHAP VAN ZVIDHOLLAND, *die*
„ *hy van den Graave gevorderd hadt: van welke* [*Brieven*] *de*
„ *Hertog afstand doet*, *gelijk ook van de* MANSCHAP *voor nu*
„ *als dan* enz.". Verum hanc quoque Chartam spuriam pronunciat Vir D. vel *totam* vel saltem *ex parte*. Censet vero, non probat, et circulum in ratiocinio committit.

Verum ne quid dubii cuiusquam animo in posterum inhaereat, nunc ostendam, etiam ex abundanti, multa dari, quae huius Chartae Brabant. a. 1200. tam vehementer oppugnatae, veram existentiam probant et omni dubio eximunt. Praeterquam enim, quod V. D. BVTKENS *Troph. de Brabant.* T. I. p. 53. *Preuv.* hanc ex *Registris Brabantiae* in lucem edidit; nuper etiam Vir D. VAN DE WALL *Latinam* depromsit et accurate descripsit ex vetustissimo MS. ex *Curia Holl. Feudali* (*van de Leenkamer*), *Belgico* etiam idiomate satis antiquo *ex Actis theloneorum* (vulgo *de Thollen Cas*): habent quoque BOXHORN in *Chronic. Zeland.* D. I. bl. 75. MATTH. *in Analect.* T. III. p. 54. DV MONT *Corps Diplomat.* T. I. P. I. p. 130. habent et alii. Dedit vero postea eadem haec Charta, propter *Homagium* in ea promissum, multas turbas, ac recruduit saepe contentio post Theodericum VII. Vindicarunt hoc sibi Homagii ius Brabantini Duces usque ad a. 1283. quando *Florentius* V. huius vasallagii impatiens, (quippe teste WILHELMO PROCVR. in *Chronici Continuat.* p. 531. erat hic IVRISDICTIONIS SVAE PROPAGATOR) illud ius in dubium vocare coepit,

Stabilitur Chartae fides.

 teste

EXCVRSVS IX. teste Charta Ducis IOANNIS, quam HVYDEC. pro genuina admisit, quaeque habetur in MIERIS D. I. bl. 433. et MATTH. de *Nobil.* L. I. C. 31. p. 129. Verum Ioanne defuncto, defuncto etiam Florentio V., iterum hac de re *Ioannes* II. Ducis filius *Comitibus* Hollandiae litem movit, bello insuper illato, occupataque maxima *Zuidhollandiae* parte: id quod fusius descripsit V. D. WAGENAAR D. III. bl. 162. ad a. 1304. et eius rei caussam BVTKENS cum *Wagenario.* D. I. bl. 356. inde derivandam monet, quod aegre *Dux* ferebat, *Comites* detrectare *Homagium Zuidhollandiae.* Verum et fortiora dabo. Ipsam Chartam (dicamne *Chartas*?) diu posthac etiam in *Autographo* exstitisse, manifesto apparet ex Pacto ducis Ioann. II. et Comitis Holl. Wilhelmi III. a. 1307. quo hi invicem reconciliantur, promittente Duce Comiti, *dat hy zal overgeeven aan den Graaf de Brieven*, DIE HY HEEFT, *wegens de* MANSCHAP *van Zuidholland, die hy van den Graave gevorderd hadt: van welke* [Brieven] *de Hertog afstand doet, gelijk ook van de Manschap voor nu als dan.* — Vid. Chart. d. 10. Apr. a. 1307. apud MIERIS D. II. bl. 63. et WAGEN. D. III. bl. 187. ex BVTKENS. Antiquissima eius verba sunt apud BVTKENS T. I. *Preuv.* p. 140. haec: *et especialement le Duc at enconvent de rendre al dit Comte les lettres*, KE IL AT *del hommage de Zutehollande, ke il demandeit au dit Comte, as quelles le dit Duc renonce, et al hommage aussi desmaintenant* etc. Ex Brabantiae istius temporis Registris desumta ista ac transscripta, quis in dubium vocaverit? Haec autem posterior anni 1307. Charta, (nunquam nisi a Viro D. HVYD. in dubium vocata, quippe qui

qui sine ulla ratione. „ *Dit nu was*, inquit, *volstrekt onmogelijk*; „ *en* daarom *is het volstrekt valsch*) ", disertis verbis indicat, eiusmodi Pactum ac Literas anni 1200. revera exstitisse, easdemque Literas hoc anno 1307. fuisse *Comiti restitutas*. Illam vero Chartam, sic tandem Comiti a. 1307. restitutam, non neglexisse postea nostros Comites, sed magna cura ad definiendas lites subinde orituras custodiisse, certum est. Exstat enim apud MIERIS D. III. bl. 493. circa annum 1388. quoddam Arbitrium (ex Libro dicto: *paalscheiding tusschen Brabant en Hollant:*) ubi totidem verbis *bis* affirmatur, hanc Chartam id temporis (i. e. a. 1388.) adhuc *Sylvae Ducis* asservari, quae ut maioris firmitatis caussa ex Originali inde aliquando in lucem protrahatur, opto. Denique exstat ex *Registro Camerae Feudalis* (*uit de Registers van de Leenkamer*) itidem apud MIERIS D. IV. bl. 101. quaedam Charta, data anno 1408. (cui in fronte adscriptum: *Klagten van den Raad van Braband over het ongelijk door de onderzaaten des Gr. van Holl. die van 's Hertogenbosch aangedaan, in 't jaar XIIII^c. VIII. in Mayo*) ubi ad has ipsas Literas provocatur, hoc modo: *Item alsmen schreef anno incarn. Dominic. millesimo ducentesimo, tertio nonas Novembr.* (m) *doen wart bevorwardt tusschen* HENRIC *Hertoge van Lothryk ende* DIRCK *Greve van Hollant in der manieren, gelyc die punten hierna begripen.* „ *Sciant omnes, tam pres. „ quam futuri, pagine presentis inspectores, de mercatoribus Henrici*

EXCVRSVS IX.

(m) Male hic MIERIS interpunxit post *tertio*. Non patitur id *Casus actus. Nonas.*

EXCVRSVS IX. „ *rici Ducis Lotharingie et Theoderici, Comitis Holland. inter* „ *eos esse condictum — — —*" *Item* NB. *in* EENEN ANDEREN BRIEVE VAN DERGELIKER DATE, *is een punte, dat aldus begrijpt.* „ *Preter hoc dimisit Comes Duci et suis heredibus omnes suos mercatores, per terram Comitis transeuntes, tam* „ *in aquis, quam in terris* [*mansuros*] *in omni eo iure, quo theolonia fuerunt a principio statuta*". Quae posteriora verba eadem sunt atque exhibet nostra Charta, de qua disputavi. Ex priori autem fragmento simul argumentum capias, fuisse eodem illo die atque anno, 1200, nonnulla alia mercaturam spectantia, inter Comitem et Ducem ordinata: quae MIERIS perperam ad a. 1203. retulit. Quod igitur tacite vir Doct. H. insinuat, bl. 560. quasi haec Charta nusquam nisi apud BVTKENS (qui in nonnullis male audit, iure vero an iniuria? hic non quaero) *Troph. de Brab.* reperiatur: id hinc manifesto falsum est.

Postremo, ut omnes Viri Ill. argutiae, quas in hanc Chartam Brabantinam molitus est (argumenta enim talia quis vocet!) uno penitus ictu concidant; proferam in *Cod. Diplom.* ipsam Chartam, quae adhuc integra habetur in *Registris Brabantinis*, per formam *Vidimus* inclusa, cum adiectis testimonium dantium sigillis, nempe *Petri Decani S. Gudulae et Ioannis Praepositi S. Iacobi* (Coudenbergi) *Bruxellis datis* a. 1395. *die lunae in Crastino Pentecostes.* Ante aliquot nempe tempus observaveram huius Chartae fieri mentionem in Chartarum Brabantinarum *Indice MS.*, vulgo dicto: *MS. Register der Chartres van Brabant te Vilvoorden;* ubi sic habetur. „ *Amaris*

„ *ris VII. infra. Laeye*, daerop gefchreven ftaet *Lr̄es des* EXCVRSVS IX.
„ *Fiefz et Hom̄aigez*, gheteeckent -- *S.* Daerinne hebben wy ge-
„ vonden die brieuen hier naervolghende. Te wetene. Ierst
„ eenen *vidimus* onder den fegel vā deken van S. ter Goede-
„ len ende den proest van Couwenberghe. In date des maen-
„ daeghs naer Sincxen XIII[c]. V. van eenen brieff van HEN-
„ RICK *hertoghe van Lothryck* ende DIERICK *Graue van Hol-
„ lant*, in Date XII[c]. iij. den derden Nouembr, inhouden-
„ de dat die voerf. GRAUE van HOLLANT bekent van Voerf.
„ Hertoghe van Brab. te leene ontfangen te hebben die ftat
„ Dordrecht op beyde feyden vā Watere, Durtrecterwaert,
„ Haerdesweerde Dusne eñ alle het lant tusfchen Stryen ende
„ Waelwyck ende dat ten Brabantfchen rechte". Vtprimum
haec legi, contuli me ad Vir. Excellent. Comitem DE NENY, Praefidem Confilii Privati Imperatricis, quod Bruxellis est, cuius eximia Viri Excellent. humanitate, et ad promovenda ftudia prolixa benignitate, ftatim cum aliis bene multis ad me pervenit huius Chartae (*qui est bien conservé et en bon état*,) Exemplar authenticum, roboratum et munitum fubfcriptione Excell. Comitis de WYNANTS, Chartularii Archivorum Brabantiae.

Erunt fortasfe, qui putent, post exhibitum hoc authenticum Chartae exemplar, non opus fuisfe, ut argumenta contra eam prolata tam multis profligarem. Verum eius funt generis omnia Viri D. blandiloqua Argumenta, ut etiam haec confutari maiori apparatu debuerint; ut fic tandem discant Nostrates, quam parum fidei tribui posfit vel blandiloquentisfimis eius Argumentis, quibus ubique Historiam Patriae nostrae genuinam morofe

EXCVRSVS IX. rose oppugnavit, invertit, obfuscavit, negavit. Splendida profecto per se sunt *octo* illa Argumenta, quae contra hanc Chartam genuinam opposuit, levi nunc tamen brachio disiecta; in quibus pro more suo agit Vir D., ut arreptam semel sententiam mordicus teneat, et quidquid suae adversetur opinioni, id spurium, id falsum fictumque confidenter asseveret, imprimis si res ad *nexum* spectat *feudalem*, quo Comitatus Hollandiae ab initio et semper Imperio fuit alligatus. Hinc illi omnis mali labes! Hinc tam multiplices varii generis Chartae ac Diplomata Regum, Comitum, aliorumque in atrum istum Indicem expurgatorium, spuriorum nempe ac ficticiorum, coniecta! Hinc ubique fere ex Scriptoribus et Annalibus nostris proscripta et eiecta mentio DORESTADI; KINHEMII; INSVLAE WALACRIAE, vel eadem loca, aliorsum translata. Hinc reprehensus ubique et atro quasi carbone notatus egregius noster scriptor GERARDVS VAN LOON, qui, utcumque prae nimia, quam solus sustinuit, rerum mole in multis haud ita accuratus, et saepe coniecturis, doctis tamen, indulgens, nihilominus cunctis nostratibus Scriptoribus lampada praetulit, et viam munivit, qua nostrae historiae facies in posterum laetiore resplendeat luce! Hinc denique nata infausta eiusdem Viri HVYDECOPERI sic dicta LAMBACHERIANA, ad calcem operis D. III. bl. 477 -- 607. adiecta, et opposita PH. IAC. LAMBACHERI Dissertationi Historico-Iuridicae, *de Imper. Alberti I. Expeditione in Hollandiam, suscepta anno MCCC. ad tuenda iura Imperii adversus Ioannem de Avennis, Comitem Hannoniae*, Ed. a. 1758. 4°. Quae Viri Docti *Lambacheriana*, iuxta et omnes eruditas eius

eius notas, quemadmodum admirabundus lego, in iis multifariam eius lectionem, assiduum et indefessum laborem, atque ingens ingenii et iudicii acumen collaudo; ita mihi temperare non possum, quin doleam, virum tantae diligentiae atque industriae operam suam in meliore stadio non collocasse, quam in subvertendis insringendisque iis, quae tam firmo nituntur tibicine, ut, si haec ex nostra Historia tam levibus argumentis tollere coneris, omnis simul fides certissimis quibusque Historiis abrogetur; immo omnis Historiae certitudo tollatur, necesse sit. Scopus Viri Ampl. HVYDECOPERI manifestus is est, ut, quantum potest, reiecta ubique *feudalitate Imperii*, illarum fere omnium Chartarum, quae feudalitatem istam vel confirment vel memorent, fidem quammaxime subvertat, infirmet, easque spurias, confictas, vel depravatas censeat. Quod dum facit, retinet tamen ac genuinas plerumque censet eas, quibus Imperatores subinde vario suo iuri quodammodo renunciarunt. Non aliunde id manifesto apparebit, quam ex eo, quod exempli loco ex his Lambacherianis apponam: unde simul patescet, quam imbecilli tibicine, ne quid durius dicam, Viri D. molimina nitantur.

EXCVRSVS IX.

Genuinas censet literas, in iisque magnam argumenti vim reponit Vir D., quas die 25. Nov. a. 1314. *Comitibus* Hollandiae largitus est Rex Roman. LVDOVICVS (*n*). Quas paucis perlustremus. Memorantur ibi:

1. *Gra-*

(*n*) Illas descriptas hic addere haud pigebit: V. MIERIS D. II. bl. 145. „ LVDOVICVS, Dei gratia Romanorum Rex. — —. Ad universorum „ noticiam cupimus pervenire, quod „ nos, propter grata et obsequiosa „ ser-

EXCURSUS IX.

1. *Grata et obsequiosa servicia Comitis Holl. Wilhelmi* III. *et* eius *praedecessorum*. Cui autem praestita?

2. *Quae Nostris*, inquit, *Antecessoribus*, *Regibus et Imperatoribus Romanorum et* IMPERIO *exhibuerunt*, *et* NB. ADHUC *nobis et Imperio exhiberi speramus in futurum.* Est haec autem sollemnis formula feudalis.

Quid vero largitur Rex Ludovicus?

3. *Omne ius*, *quod iidem Nostri Praedecess. in Comitatibus Holl.* —— *reclamarunt aut reclamare potuerunt aut nos reclamare possemus*, *libere et absolute* —— *quittamus.* Et quomodo restringit hanc ita dictam *quitationem?*

4. SALVO *tamen nobis et Imperio* HOMAGIO *debito pro eisdem.*

5. Praeterea irritos declarat Rex omnes processus, quos pro vindicando suo iure Reges fecerunt unquam; his verbis: *Si autem processus aliqui.* —— —— ——

Ex hac igitur tam luculenta Charta sequentia, nulla adhibita fidicula, discimus:

1. „ Comites nostros tamquam Imperii Vasallos *grata et obsequiosa servitia Imperio* praestitisse, in iisque etiam *Wilhelmum* III ".

2. „ Non

„ servicia, quae spectabilis GVILLELMVS, *Comes Hollandie*, et sui predecessores, Nostris Antecessoribus, Regibus et Imperatoribus Romanorum, et Imperio exibuerunt, et adhuc Nobis et Imperio exiberi speramus in futurum, *omne ius*, quod iidem Nostri Predecessores *in Comitatibus Hollandie*, *Zelandie et Dominatu Frizie reclamarunt*, *seu reclamare*, *potuerunt*, *aut Nos reclamare possemus*, libere et absolute, „ de

2. „ Non dari hanc Chartam, iccirco, ut ab iis liberetur EXCVRSVS IX.
„ Wilhelmus III. Com., sed contra, quo *magis obsequiosus*
„ esset: *nimirum*, PROPTER —— *servitia, quae* —— AD-
„ HVC *Nobis et Imperio exhiberi speramus in* FVTVRVM ".

3. „ Reges et Imperatores multa iura *in Comitatibus Hol-*
„ *land. Zeel. et Dom. Fris. olim* RECLAMASSE *seu reclamare*
„ *potuisse*, et in eo etiam nunc esse *Ludovicum* Regem, ut id
„ facere *possit* ".

Cogita autem tot bona, tot dominia, tot iura regalia, aliaque a Comitibus identidem ac paullatim sibi vindicata; cuiusmodi sunt *iús monetae*, *telonei*, *piscationum*, *forestarum* cett. qualia memorantur in Charta Henrici Reg. d. 30. Apr. a. 1064. apud HED. p. 128. sq. Possem id permultis probare; sed nunc modo inspicite Chartam Regis HENRICI IV. d. 2. Maii a. 1064. in HEDA p. 129. f. *Notum esse volumus* — *qualiter nos ea bona, quae iniuste ablata fuerunt S. Dei Eccles. Trai. a Theodorico Comite* [a. 1018.] *eiusque filiis, a tempore Henrici II.* — *pro quibus et idem Imp. Henricus et avus noster Conradus, et Pater noster piae mem. Henricus* PLVRIMVM LABORAVERVNT, *et multa bella fecerunt; nos quoque nostrique fideles multum laboris impendimus*, sqq. ".

4. „ *Omnia* HAEC *iura in* his *Comitatibus* (minime vero „ *ius*

„ de consensu-Nostrorum Principum, „ quittamus, ac eidem eiusque Heredibus et Successoribus, presentibus „ duximus remittendum, *salvo tamen* „ *Nobis et Imperio Homagio debito pro* „ *eisdem*. Si autem Processus aliqui „ per Nostros Predecessores facti extiterint contra eundem Comitem, aut „ suos Predecessores pro iure predicto, „ ex certa sciencia presentibus irritamus. " —

EXCVRSVS IX.

„ *ius in ipsos Comitatus*) nunc tandem remittit Comiti Rex Lu-
„ dovicus, adhibito *consensu Principum Imperii;* et illa iura huic
„ libere exercenda permittit".

5. „ Nec tamen Rex renunciat iuri, quod sibi *in hos Comi-*
„ *tatus* competebat, pro quo homagium Imperio Comites de-
„ bebant. Nusquam hoc dicitur. Multo minus renunciat
„ *iuri Homagii*, quod pro istis iuribus *praestandum* etiam nunc
„ Comiti *in posterum* foret. Diserte enim adiicitur: SALVO
„ TAMEN *nobis et Imperio Homagio debito pro eisdem*".

6. „ Remisit praeterea Rex *omnes processus iuridicos*, qui in
„ aula Caesarea ad vindicanda ea iura maiestatica, et olim, et
„ nunc etiam vivente Wilhelmo, erant agitata".

En Chartae argumentum et scopum! Quid autem ad haec Vir D.? Hanc Chartam, „ *aan welks echtheid*, inquit bl. 529. „ *niet getwijfeld kan worden*", ita Vir D. explicat, ut penitus tollat ipsum *Homagium;* et Rex sub voce: *quittamus* —— *omne ius* —— *salvo tamen homagio;* remittat ei *ipsum* IVS HOMAGII *cum omni eius sequela.*

Ne mihi credatis! En ipsa Huydec. verba: bl. 533.

„ Maar ter derden, en voornamelijk: Keizer Lodewijk deedt
„ VRIJWILLIG, VOLSTREKTELIJK *en* VOOR ALTIJD
„ *Afstand van* ALLE RECHT, *het welk* EENIGEN *zyner Voor-*
„ *zaaten op Holland enz. hadden voorgewend, of konnen voorwen-*
„ *den, of* HY ZELF *zou konnen voorwenden.* Zeg my nu, bid
„ ik, welk was *al dat Recht*, waarvan hy afstand deedt? het
„ was, met één woord, [NB.] niet anders dan het RECHT
„ VAN MANSCHAP met al de gevolgen van dien".

An

An oculis credimus? Video et obstupeo. Sed unde hoc? dicam ingenue. Vir D. verba: *salvo homagio debito pro eisd.* bl. 532. 533. tamdiu torsit, ut ex iis hanc sententiam cuderit, *ut salvo homagio pro iisdem*, et *homagio* DEBITO *pro iisdem*, longe diversa significare oporteret; quasi per τὸ *debitum* intelligatur *homagium*, *quod* FORTASSE NB. *Rex praetenderet*, *Comitem* DEBERE *facere*. En ipsius verba! „ *eene manschap*, *die Willem* „ ZOUDE MOGEN SCHULDIG ZIJN". — Et tamen, quod bene notetis! Charta, *remittimus*, inquit, *ius*, SALVO TAMEN HOMAGIO *debito pro eisdem.* EXCVRSVS IX.

Si hac profecto ratione vetustas Chartas tractare licet; actum est de omni Chartarum fide et sensu! Sed et alia sunt in Viri D. verbis, quae me male habent, quaeque praetermittere non possum quin addam; non quidem iccirco, quod bonam Viri Docti fidem incusem, sed quod, ardore disputationis forte abreptus, hinc facile eiusmodi verbis fucum improvido lectori facere possit:

Charta dicit: *omne ius quod* IIDEM *nostri Praedecess.* IN COMITATIBVS — RECLAMARVNT — *libere et absolute* — *quittamus.* Huydec. convertit: *De Keizer deedt vrijwillig*, *volstrektelijk*, *en* VOOR ALTIJD *afstand van alle recht*, *het welk* EENIGEN *zijner Voorzaten* OP HOLLAND *enz. hadden* VOORGEWEND. Vbi quatuor longe diversa in Belgica eius versione habentur.

1. Huyd. explicat; *recht voorwenden*, *ius praetendere; Charta* dicit: *ius reclamare.* Atqui *reclamamus* quod nostrum est; *praetendimus*, quod nostrum non est, vel esse negatur. An

 igitur

EXCURSUS IX. igitur recte et ingenue *reclamare* convertit per *voorwenden*? illane Synonyma? non opinor.

2. Charta habet: *ius, quod in* COMITATIBUS. — Huyd. *Recht* OP *Holland*. An haec etiam Synonyma? Minime vero. De hoc iure mentio nulla. Reges *ius in Hollandiam* sive *in Comitatum* nunquam reclamare necesse habuerunt, quia Comites id sibi nunquam vindicarunt, sed hactenus semper pro eo Homagium Imperio fecerant, et posthac etiam facturi erant, feceruntque. Id quod fusius alibi ostendam. Sed sermo est de Iuribus ac Regalibus in Comitatu per Comites sibi saepe vindicatis. Nostrates semper ad haec duo parum attenderunt, eaque inter se confuderunt.

3. Charta habet in genere: *ius, quod nostri Praedecessores:* Huyd. *Recht, het welk* EENIGEN *zijner voorzaaten*. Longe aliter Charta; ea enim indefinite de *omnibus* loquitur; sed de τῷ *eenigen* ne gry quidem habet.

4. Ne iam dicam, voces VOOR ALTIJD nusquam in hac Charta exstare, in qua pro se tantum loquitur Rex, non de suis successoribus. Sed hoc non est tanti.

Non possum igitur, quin laudem et approbem iudicium, quod de huius Viri D. HUYD. opere, cetera egregio, tulerunt Docti editores in Actis patriae nostrae literariis (vulgo *Vaderlandsche Letteroefeningen* a. 1773. D. II. No. 1. bl. 14. seqq.) imprimis, ubi de notis eius Historicis et hac Chartarum proscribendarum prurigine docte non minus ac modeste bl. 20. scribunt: „ Voor 't overige hebben wy, raa-
„ kende de Historische aanmerkingen, nog te melden, dat de

„ Heer

„ Heer Huydekoper etlyke byzonderheden van 's Lands Geschie- EXCVRSVS IX.
„ denissen, tot nog algemeen aangenomen, voor verzierd houdt.
„ 't Gezag van onzen Chronykschryver zelven heeft geen ge-
„ wigts genoeg, om hem over te haalen tot het gevoelen, dat
„ het Land beneden Nieuwmegen eertyds Nederfaxe heette,
„ en dat Holland een gedeelte van het oude Friesland is. Zie
„ I. D. *bl.* 9, 18, 40, 41, 147, 581. Hij wraakt ook
„ veele, tot hier toe meerendeels voor egt erkende, oude
„ Brieven. Of zyn Wel Ed. in die en dergelijke stukken den
„ des kundigen voldoen zal, is bedenkelyk. Veelen, ver-
„ moeden we, zullen bezwaarlyk konnen gelooven, dat men,
„ eeuwen agter een, niet slegts hier en daar in Kloosters,
„ maar ook in de Archiven van ENGELAND, BRABANT,
„ HENEGOUWEN, enz. en zelfs in de LEEN- en REGIS-
„ TERKAMER van HOLLAND, verdigte stukken zorgvuldig be-
„ waard, en ze eindelyk voor den dag gebragt zou hebben IN
„ EEN TYD, toen niemand eenig voordeel van die verdigting
„ kon trekken": Recte omnino et ex vero! Quis enim sibi persuadebit, Comitem nostrum, E. Gr. ALBERTVM Bavarum, cuius permultae Chartae in LAMBACHERIANIS obelo configuntur et pro spuriis habentur, tot Chartas confinxisse vel confingendas curasse, easque demum eo tempore in lucem esse protractas, vel etiamnunc protrahendas, quo illae neque ipsi neque posteris suis quidquam amplius commodi afferre potuerint. Quod autem speciatim antedictam Chartam primariam anno 1200. datam attinet; quae ex Brabantiae et nostrae Curiae Feudalis Registris habetur depromta: quo tandem modo in haec *Acta*

sive

EXCVRSVS IX. five publica *Archiva* intrufa foret? - Haec enim confcripta funt a Clericis, five iis, qui Comitibus a fecretis erant (*fecretarisfen*), vel faltem horum iusfu. An vero hi Clerici eiusmodi Acta confinxerint? cui ufui et qua de causfa? Dari posfe in Ecclefiis, Abbatiis, Monafteriisque hic illic Chartas, imprimis quae ad pias, ut vocant, causfas vel Ecclefiarum donationes concesfae funt, quae, fi ad iustos et rei Diplomaticae Canones exigantur, confiftere nequeant, lubens confiteor: eiusmodi vero Diplomatum, quae Pacta ac Conventiones continent, fides haud ita temere in dubium vocanda est.

Nihil hic addo de ipfius AEMILII STOKE pasfim immutato Contextu. Quam velim enim, ut ubique Vir Doct. typis expresfisfet lectionem optimi illius Codicis MSti, qui litera A. infignitur, quemque ipfe pro accuratisfimo et antiquisfimo videtur habere, et magnopere praedicatur in *Actis Patriae nostrae literariis* fupra nominatis. Hoc demum modo ipfius *Aemilii* manum, five dictionem, lecturos esfe nostrates, perfuafum haberem. Facile enim cordatus, ac rerum callentisfimus quisque mihi adftipulaturus est, duplicem esfe olim ab AEM. STOKE editionem Chronici fui emisfam, quarum prior dedicata est *Florentio* V. *Comiti*; posterior vero ea, quae continuata, emendata, et multis monitis ac praeceptis moralibus, quae istius aevi *monachalem* fapientiam redolent, referta, dedicata est postmodum *Wilhelmo* III. *Comiti*, postquam *Florentius* V. dudum ex vivis excesferat. Verum haec obiter. Ea fufius ostendere, aliorum diligentiae relinquo, rem indicasfe contentus.

EXCVR-

EXCVRSVS X.

DE IVRE SVCCEDENDI IN COMITATV HOLLANDIAE, POST MORTEM THEODERICI VII. COMITIS HOLLAND., RELICTIS ET FILIA ET PATRVO, COMITIS FRATRE.

A. 1203.

Ad Chronic. p. 175. sqq.

THEODERICI *Comitis Hollandiae* XI. *mortem quis tumultus, quantae dissensiones, quanta rerum discrimina totam Hollandiam occupaverint, non facile exprimi posse*, profitetur Scriptor CHRONICI Synchronus p. 175. Nos vero, missis his turbis, tantummodo, quae turbarum fuerit origo, quive exitus, indagare conabimur. EXCVRSVS X. *Mors Theoderici VII. Com. Holl.*

Reliquerat nempe THEODERICVS Comes unicam filiam ADAM, quam Mater Aleidis, Comite vixdum animam efflante, matrimonio iunxit LVDOVICO Comiti Losfensi, *hanc ei despondens, et sic Hollandensem Comitatum sub eius dominatu transponens*. Reliquerat etiam Comes fratrem WILHELMVM, Comitem tunc *Frisiae*, Adae patruum, cuius *praesentiam* frater nondum mortuus debito *germanitatis requisivit, ut vel eius curae filiam suam, Adam nomine, commendaret, aut de provisione Comitatus cum reliquis Principibus secum ageret*, p. 177.

EXCVRSVS X. *Comitatus successio ad filios.*

Hactenus quidem *Comitatus* Hollandiae semper a patre ad filium iure hereditario devolutus fuerat, et non nisi semel deficiente in linea descendente sobole, transierat ad fratrem Comitis in *linea collaterali.* De successione feminea nullum hactenus exemplum, nulla mentio facta fuerat; nec ipsa ADAE mater, ALEIDIS, in mentem induxisse videtur, fore, ut filia ADA, marito destituta, hunc Comitatum iure hereditario, certe non sine fratris tutela, obtineret. Hinc ingens orta dissensio inter Comitis defuncti *filiam* et Comitis *fratrem.*

ad fratrem.

Videamus igitur paucis separatim, quid quisque egerit; quid singuli spectaverint? Et primo quidem loco de *Theoderico* Comite huius nominis VII. decumbente, et de successione anxie cogitante.

Theoder. VII. decumbentis conamen.

I. Quid animi fuerit THEODERICO Comiti in ordinanda post mortem successione tutelaque, docet CHRONICON cum reliquis: nimirum p. 177. *cum Comes valida aegritudine gravaretur. — ac dubium non foret, ei hac de statione migrandum, fratris* PRAESENTIAM *debito germanitatis requisivit.* BEKA p. 63. dicit: *Theodoricus — circiter agonem suae mortis, quamplurimum conqueri coepit propter* ABSENTIAM WILHELMI *Comitis Oest-frisiae, sui fratris.* STOKE ait B. II. vs. 1368. *Den broeder wilde hi gerne spreken.* Sed qua de re convenire praesentem voluit? Id idem Noster indicat: p. 177. nempe, ut *vel eius curae filiam suam,* ADAM *nomine, commendaret, aut de provisione Comitatus cum reliquis Principibus secum ageret.* BEKA ait p. 63. *conqueri coepit propter absentiam — fratris, praesertim quod de provisione Comitatus cum ipso nihil ante mortem*

agis-

egiſſet, aut certe quod unicam filiam ſuam ADAM *nomine, puellam praeclaram et nubilem, tutelae ſuae minime commendaſſet.* Eadem dicit LEO MONACH. *Egm.* in *Brevic.* p. 155, STOKIVS B. II. vs. 1368. interpretatur: EXCVRSVS X.

Den broeder wilde hi gerne ſpreken/
Om den moet te maken zochter;
Eñ hem ſijn enighe dochter
Bevele/ de was gheheten Ade;
Eñ hi met ghemenen rade
Metten Baroenen tlant beſette/
Dat het blive ſonder lette.

Tantum igitur abfuit, ut THEODERICVS tutelam uxori commendatam voluerit, ut conquereretur, quod hanc tradere *Wilhelmo* praeſenti non poſſet, vel cum fratre de rebus Comitatus oretenus loqui. Noverat enim Theodericus, *Wilhelmum* eſſe virum ſtrenuum, regnandique avidum; quocum ſaepe contentionis ſerram reciprocarat; quem unicum *maſculum* heredem relinqueret, qui ſucceſſionem filiae ſuae dubiam poſſet facere: ut ſtatim apparuit. Mens igitur *Theoderici*, ut ſatis patet, fuit, ut ADA in Comitatu Hollandiae ſuccederet; eius vero Tutelam WILHELMO fratri mandaret. Verum ſana *Theoderici* conſilia intervertit eius *uxor*, mulier callida et ambitioſa.

II. Quid uxor, ALEIDIS, egerit, ſtatim ſequitur in Noſtro: pag. 178. *Quod* [colloquium fratrum] *ne fieret, Aleydis Comitiſſae ſolertia diligenter intercepit, magis, ut poſt patuit,* *Vxoris Aleidis ſcopus.*

EXCVRSVS X. NB. *intendens, suae dispositioni omnia subigi, quae iam animo conceperat, filiam Comiti de Loen despondere, et sic Hollandensem Comitatum sub eius* [i. e. suo] *Dominatu transponere.* Ex paucis his verbis quatuor sine fidiculis fluunt. 1. Mulierem ambitiosam callide simulasse et Nobiles decepisse. 2. Effecisse, ne fratres in colloquium de *Comitatus* rebus convenirent, et Wilhelmus *ab hereditario fundo alienaretur*, p. 181. 3. Curasse, filiam sine mora viro elocandam. 4. Comitatus regimen, vel eius tutelam, sibi vel sumsisse vel arrogare studuisse, uti antea PETRONILLA filiorum tutelam egerat. Auxilia, quibus utebatur, erant: p. 179. *suae voluntatis fautores sibi conquisivit omnes fere Principes terrae, praecipue Ottonem Avunculum* [Comitem Gelriae], *Rudgerum de Merem, Hugonem de Vorne et ceteros.* Immo ante mariti obitum p. 182. *secreta legatione* LODEWICVS *Comes de* LOEN *invitatur, Comitatum Hollandiae suscepturus, super sponsalibus filiae Comitis morituri.* — Mortuo vero Comite p. 182. celebrantur statim nuptiae, nondum composito, nedum sepulto Comite; quo festinantius omnia agerentur. Eadem BEKA p. 63. qui Aleidis malas artes sic depingit: *Adelheidis quidem Comitissa contra* PERPERAM *intendens, proposuit ipsam puellam Comiti Ludov. de Loen despondere, et sic cum extraneo Principe Comitatum Hollandiae pro suo bene placito gubernare* sqq. Denique omni conamine illa egit, ut ne *Wilhelmus* in Hollandia praesens adesset, quod bis docet Noster; p. 181. ut *Wilhelmus, hereditarii fundi alienus, solo nativo pelleretur*, et p. 183. *Wilhelmus -- obitu cognito festinanter ad locum currit, qui dicitur* SIPE, *et licentia* NON IMPE-

TRA-

TRATA, *ut vel ad tumulum fratris accederet et rediret.* BEKA inquit, *Wilh. -- percepta fratris sui morte, dolenter venit ad portum Zipae, conductum ulterius impetrare nequiens, ut ad tumulum fratris sui securus* —— EXCVRSVS X.

III. Intellectis scopo et astu mulieris ambitiosae, videamus quid ad haec *Nobiles* ac *Ministeriales?* De his duo haec singularia Noster refert. p. 179. *suae voluntatis fautores* (Comitissa ALEIDIS) *sibi conquisivit omnes fere Principes terrae, praecipue Ottonem avunculum eiusdem Comitis, Rudgerum de Merem, Hugonem de Vorne, et ceteros, excepto Philippo de Wasner et quibusdam Ministerialibus.* Et p. 182. *invitatur Lodewicus Comitatum Hollandiae suscepturus,* SVPER SPONSALIBVS *filiae Comitis morituri* —— *a* PRIORIBVS TERRAE DISPOSITIS *et* CONFIRMATIS. Exstat praeterea in MIERIS *Cod. Diplom.* D. I. bl. 152. et hinc in *Cod. Probb.* Epistola Aleidis ad Regem Angliae anno 1207. de his nuptiis scripta, his verbis: *Maiestati sit notum Regi, quod Comes de Los filiam meam* —— *in uxorem legitimam duxit, et accepit eam de manu Comitis* OTONIS *de* BENETHEYM, *qui fuit patruus Domini B. M.* —— —— *Praedicta filia mea data est Comiti* (de Los) *in praesentia multorum Nobilium hominum Ministerialium de terra Holand, quorum consilio et assensu res facta est: quorum nomina sunt haec:* Nobilium gesta. Prob. h. a. No. 1.

Rogerus de Merchun. [l. Merehem.]
Hugo de Worn. [l. Vorne.]
Theodoricus de Alcena. [l. Altena.]
Simon et Ioannes de Isbrand de Harlen. [l. et Isbrand.]

EXCVRSVS X.

Willielmus de Teylinge.
Walpertus et Florentinus de Leda.
Arnaudus et Henricus de Riswic.
Walterus de Egmund.

Et multi Hominum et Ministerialium de terra Holandiae. Quae admodum narrationi congruunt. Sunt etiam hi omnes, qui Chartae Brabant. a. 1200. supra p. 422. Lovanii THEODERICO testes adfuerant, excepto *Volperto de Leda;* unde apparet, hos fuisse intimos Comitis *consiliarios* atque *Vasallos.* Praeter hos etiam *Aleidi*, et deinde *Ludovico*, favit EPISCOPVS Traiectens. Faverunt et alii bene multi, quos nominat Charta Orig. a. 1204. Vnde Noster p. 195: *diversarum nationum populos,* inquit, *tumultuatos esse contra Wilhelmum, et fremuisse adversus Comitatum Hollandensem.*

Cod.Prob. N. II. et III.

Quaeritur vero, quomodo haec narratio de tot Vasallis Nobilibus Matrimonium promoventibus consistere possit cum altera illa narratione, qua ferunt, *Aleidem* has nuptias procurasse invitis omnibus terrae Nobilibus et inconsultis? Immo quomodo cum narratione Chronographi Nostri, qui p. 183. praedictos Nobiles, in his *Wilhelmum de Teilinc, Walterum de Egmond*, aliosque pro *Wilhelmo stetisse*, asserit; et cum ANON. *de Reb. Trai.* p. 12. qui Ottonem *Comitem de Benthem* inter *Wilhelmi* fautores nominat? Sed respondeo. Optime; modo res et tempora probe distinguantur. Nam non sine Ministerialibus et Nobilibus Vasallis, Dordraci, morbo decubuit et obiit *Theodericus.* Hos Nobiles callida mulier ALEIDIS, *ut suae intentioni nihil subduceretur, conquisivit fautores.* Facile igi-

igitur comprehendas, illam persuasisse *Nobilibus*, qui iuxta eum erant, ut secum facerent; imprimis facile hoc persuaderi potuit iis Nobilibus, qui vel simul *Ludovici Losensis vasalli* seu homines erant, quales fuere *Rutgerus de Merhem*, *Ost de Borne*, vel eius affines, ut *Otto Gelriae*, *avunculus Ludovici*, et *Otto de Benthem*, qui *Adam* Ludovico desponsavit. His certe interfuit *Theodericus de Altena*, quem *Aleidis* Epistola nuncupat. In eius enim *villa vel Castro Heusden* [Holtena] Ludovicus opperiebatur mortem *Comitis* p. 182. Postquam vero haec maxima festinatione fuit peracta, fraudem mulieris animadvertere coepit magna Nobilium pars. Hoc satis docet Noster p. 183. cuius verba ubi attente consideras, invenies, eosdem Nobiles, qui supra ADAE consenserant, et LUDOVICO faverant, mutatis nunc animis *ad* WILHELMI *compassionem totum animum inflectentes, vita et rebus se illi annectere coepisse*. At p. 184. l. 1. describuntur tamquam quos *Novi Principis* [Ludovici] IAM POENITERET, *nova sibi iura, novas institutiones animo proponere, Aleidis nutui et voluntati omnia subiicienda fore videntes, eosque secreta propterea legatione Wilhelmum arcessivisse*, et alia, ne mutatae mentis indicia proderentur, latenter esse peracta. Et sic omnia clara fiunt, fusiusque et accurate narrantur ab IO. BEKA p. 63. *Wilhelmus — conductum impetrare nequiens. — Cui plerique Nobiles Hollandiae compassi sunt, eique firmissima conspiratione foederati sunt, utpote Florentius frater suus Traiectensis Praepositus Maior, Otto Comes de Benthem ipsius patruus, Iacobus Leydensis Castellanius, Philippus de Wassenaer, Simon de Harlem, Wilhelmus de Teylinghen, Ioannes de Rijswijck, Valterus de Egmun-* EXCURSUS X.

EXCVRSVS X. *munda*, et *Albertus Baniart Milites*, *demandantes ipsi Wilhelmo Comiti*, *quod sub pacta fide securus ad eos transiret*, et PRINCIPATVM HEREDITATIS SVAE POTENTER *occuparet*, *praesertim cum a primatibus Hollandiae decretum esset*, *quod a nobili muliere nollent regi; nec extraneum Principem super eos aliquatenus dominari.* Quae narratio ex Nostro explicanda multarum observationum capax est; quarum prima haec est:

Recte Nostrum p. 180. observasse *infelici seminario discordiae totum corpus Hollandiae aspersum esse.* Hic enim primum se offert exemplum, quod Terrae *Nobiles* conspiratis factionum partibus sese Comitum successioni quodammodo immiscuerint, et, prout vel *masculae* vel *promiscuae* successioni favebant, sibi quisque suas foverint opiniones. Non propterea, quod sine his Comites nihil agere possent, sed quia in familiae ac bonorum successione, quo plures sibi habebant addictos, eo certius voti sui compotes fierent. Agebatur enim res *Adae* et *Wilhelmi*, uter horum terram hereditariam obtineret. Atque haec prima est scintilla, et discordiae flammula, quae postea sub notiore *Hoekiorum* et *Kabeliaviorum* nomine *in successionibus Comitum* tot domestica incendia et bella excitavit.

Hactenus nulli unquam homini nostri Comitatus in mentem venerat, utrum *Comitatus Hollandiae* foret *masculae* an *promiscuae successionis.* Adeoque frustra sunt ii, qui alterutram opinionem ex legibus huius terrae, quae serioris profecto sunt aetatis, probare conati sunt, quasi hac de re certae antea Leges latae fuissent.

Quan-

Quando Nobiles profitentur, *se a mobili muliere nolle regi*, haec satis docent, iam hoc tempore Hollandis eam animo sedisse sententiam, quam PHIL. DE LEIDIS Libr. *de Cura Reip.* princ. seculo XIV. fovebat, qui sub Comite *Wilh.* V. cui a secretis erat, se scripturum promisit *de Mulieribus ut non regnent, et de aliis circumstantiis Reipublicae necessariis.* Quot autem turbas haec successio postea dederit, quando per *feminarum coniugia* Comitatus, scissis in partes Nobilibus Vasallis, in alias familias transiit, notum est, et alibi fusius dicetur. EXCURSUS X.

Nobiles *extraneum Principem* (Ludovicum) *super ipsos dominari* nolebant. *Extraneos Principes* hic aversantur Nobiles. Hoc tamen semper contigit, et contingere debuit, quoties-cumque *Comes* sine liberis *masculis* obiit. Tunc enim Comitatus, sicut erat hereditarius, devolvi debebat vel in *filias* earumque maritos *extraneos;* vel, filiabus deficientibus, in *agnatos* proximos, vel, quod magis fuit aversandum, de iure tunc Imperio vacabat, et ab Imperatore pro lubitu huic vel illi extraneo concedendus fuit Comitatus; uti hoc in aliis Ducatibus ac Comitatibus crebro contigit.

Ambae igitur partes indigebant ope Nobilium Vasallorum, eosque promissis lactabant. Et hinc observandum, non alias unquam Comites plura esse elargitos, praeterquam in dissidiis, quibus ipsi Terrae Domini inter se scissi digladiabantur, et aureis funibus ad sese trahebant, quos poterant, Nobiles.

IV. Quid ad haec omnia *Wilhelmus*, defuncti frater? Is a primariis Nobilibus agnitus clam in Zeelandiam abiit, ibique Wilhelmi Studia.

EXCVRSVS X. *Comes* proclamatus, et post multas pugnas *Ludovicum* cum suis asseclis, qui extranei fere omnes Principes erant, terra expulit, et *Comes* XII. est appellatus, et ab Imperatoribus confirmatus; diserte id testantibus coaevis fere scriptoribus. Vid. ANONYM. *de Bell. Campestr.* p. 216. *Wilhelmus Comes -- Ludovicum apud Vorscoten viriliter aggressus est, quem demum nunquam reversurum ab Hollandia depulit. Et ab Imperatore Comes* XII. *deputatus est.* Wilhelmum autem quodammodo bonas sustinuisse partes, credibile admodum fit:

1. Ex Feudi natura, quod, *masculinum* fuisse ex communi Imperii observantia, certum est, donec contrarium ex privilegio vel literis pateat. Vnde plures leges Feudales, *feminarum* successionem vetantes, promanarunt: ex quibus memorabilis II. *Feud.* 2. §. 2. *Si Vasallus per pactum speciale contra Feudi* CONSVETVDINEM *allegat, velut de* FILIARVM *successione, liceat ei tenorem, si potest, sicut investituram probare.* Mulierum igitur successio ut locum haberet; probari debebat, feudum esse *femininum.* Quam consuetudinem adhuc seculo XIV. observatam fuisse, egregie illustrat Diploma *Caroli* IV. Imp. a. 1346. quod exstat apud Vir. Rev. HONTHEIM *Hist. Trevir. Diplom.* T. II. p. 168. *Iuxta* COMMVNES OBSERVANTIAS SEV CONSVETVDINES IMPERII SVPER FEODIS *hactenus* COMMVNITER *observatas, statuimus et ordinamus, ut omnia feoda sive simplicia sive castrensia a praed. —— dependentia, si ea obtinentes sine heredibus legitimis* [intellige masculos] *decesserint ad ipsum —— tamquam vacantia libere devolvantur, utque huiusmodi feoda —— di-*

tius

tius Archiepiscopus suique successores, sibi et ipsi Ecclesiae Trevirensi applicare pleno iure valeat, reclamatione seu contradictione FEMELLARUM AGNATORUM *vel* COGNATORUM *decedentium huiusmodi qualibet non obstante;* NISI *dicti* AGNATI *vel* FEMELLAE *per literas evidentes, vel aliis modis legitimis, ostenderint, quod huiusmodi feoda ad ipsos sint* POTIORI *vel* SPECIALI *iure, merito devolvenda.* Quod si seculo adhuc XIV°, communis Imperii observantia fuit, ut feminae non succederent nisi ius illud probarent: quanto magis id in Imperio viguit prioribus temporibus. Hinc, observante et optime dicente Viro Illustr. MEERMAN Dissert. *de solutione Vinculi inter Imper. et Feder. Belg.* p. 32. *quoties Comes, prole mascula nulla relicta, vita defungeretur, vacasse Imperio feudum Hollandiae, idemque ab Imperatore vel in agnatos defuncti masculos, vel in Comitum filias* [etiam sorores]. *pro arbitrio fuisse collatum, certissimum est.* EXCURSUS X.

2. Ex generali Nobilium suffragatione, qui a muliere vel per mulierem ab extraneo Principe regi nolebant; et hinc, simulatque Nobiles, qui nuptiis concesserant, quo res vergeret, animadvertebant, statim *Adae* partes reliquerunt, et ad *Wilhelmum* sese contulerunt.

Atque ex his iterum videas, quam absona et a veritate aliena notaverit hac de re multa Vir D. ad STOKE, rerum feudalium penitus fere ignorans, hasque ubique cum alodialibus confundens. Maxime autem haec Nobilium suffragatio inde patet, quod Wilhelmus sola Nobilium benevolentia adiutus tantas Ludovici opes totque auxiliatrices copias peregrinas solus sustinuit, ac profligavit omnes.

EXCVRSVS X.

Ius Imperii.

Ex his hactenus disputatis satis apparet, si summo standum esset iure, non aliam futuram fuisse obtinendi Comitatus viam, quam penes Imperium, cui *de iure vacasse Comitatum* coaevus Scriptor totidem verbis testatur (*a*), quare etiam *Ludovicus de Los* per largitionem apud Episcopum Traiect. egit, ut ipsum *infeodandum* hoc Comitatu pecuniae ope curaret, seseque contra patruum *Wilhelmum nihil iuris habentem* adiuvaret. Quod si Wilhelmo, quamquam fratri, hoc tempore nondum ius fuit, multo minus tunc ipsi Adae cum marito Ludovico! Promiserat tamen PHILIPPVS Imperator, per aliam factionem Comitum de Benthem et Gelriae impulsus, *quod* WILHELMO *Comiti Holl. feoda, quae Pater suus et Frater* [Theodericus] *ab Imperio tenuerunt, libere conferre deberet;* et postea OTTO Imper. a. 1213. *omnia illa feoda, quae — Florentius et Theodericus — praedecessores — ab Imperiali aula tenuerunt, eidem Wilhelmo in purum feodum, cum omni integritate ad eandem Comitiam attinente contulerit.* Quae quidem ratio est, cur *Ada* in Catalogo Comitum omissa, et *Wilhelmus* XII. Comes dictus sit, ipso postea *Papa* scribente in literis apud A. LEID. *Ann. Egm.* C. XXX. p. 38. Cf. not. SCRIVER. *Beschr. der Graven*, 8°. p. 173. in ADA.

Quaestio ab arbitris decisa.

Etiamsi vero postea Wilhelmus armorum vi Ludovicum profligavit, et Adam captivam tenuit, paullo post tamen Ludovici artibus et Papae intervenientis minis cedere coactus fuit; cumque, observante MATTHAEO, rursus videretur res ad bellum spectare, delatum tandem est Comiti Namurcensi, communi PARTIVM consensu, rei arbitrium, qui facta partitione Hollandiam *Adae*,

(*a*) Vid. not. ad *Chronic.* p. 185. (29) et p. 176. *not.*

Adae, Zeelandiam *Wilhelmo* cum nonnullis aliis rebus assigna- EXCVRSVS X.
vit. V. not. MATTH. ad *Analect.* T. III. p. 115. sq. Cf. IO. A LEID. XX. 2. Quas tamen turbas haec eadem res postea dederit, notum est. Plura videri possunt apud VAN LOON *Leenroer. van Holl.* bl. 33 — 43. cum Probatt. et Illustr. IDSINGAM *Staatsr. der Nederl.* D. I. bl. 428. sqq.

Hinc in transcursu videtis, quam insulse Nostratum magna pars, in iisque summi nominis viri, caussam rei quaesiverint in eo, quod haec Ada *praeter Ordinum Holl. consensum* nuptias iniisset; siquidem ne Ordines quidem hoc tempore adhucdum exstiterint. Praeterea nec hoc de *consensu negato* verum est, quum constet, magnam partem Nobilium Vasallorum ac Procerum nuptiis eius consensisse; vid. not. MIERIS ad *Chron. Holl. de Klerk* dictum. bl. 90. Quin immo longo post tempore demum eo insolentiae processerunt *Nobiles* et *Vrbes*, ut Mariae Burgundiae minorenni tale promissum de non *ineundis absque Ordinum consensu nuptiis* extorserint: verum quum hoc Privilegium ab aliis rescissum sit, res ea tunc effectu caruit.

Confut. de Holl. Ordd.

Quaestio (videtis) hic tantummodo est, utrum filia Ada, deficiente herede masculo, in feudum Holl. successura esset, an vero frater defuncti Wilhelmus propior heres? Huius rei non *Ordines Hollandiae*, qui tunc nusquam, sed *Imperator*, summus erat Arbiter. Huius auctoritatem ambiebat utraque Pars. Nobiles vero Holl. et Zeelandiae sibi quisque eam sequebantur partem, quam vel maxime *legitimam* vel sibi *profuturam* existimabant. Nec tamen pro caussa *Adae* iam tunc deerant in vicinia exempla successionis promiscuae, nempe *Aleidis* Gelriae, nuptae Ot-

Verus status quaestionis.

 toni

EXCVRSVS X. toni Nassavio, quae patri, et *Margaretae* Flandriae, nuptae Balduino IV, quae fratri successerat. Vid. WAG. *Vad. Hist.* D. II. bl. 275. Fortean etiam ex hoc *Adae* exemplo et turbis inde ortis, factum est ut *Dux Brab.* obtinuerit a Rege *Philippo* a. 1204. 2. *Id. Nov. Insuper Regia nostra authoritate statuimus, et memorato Comiti* [f. Duci] *concedimus, ut filiae suae, si masculum heredem non habuerit, in feudis suis libere et tamquam masculi succedant*, ut citat Dn. GRIJPSK. MS. *Descript. Zeel.* p. m. 39. Cap. 3. Eademque de re egregie scripsit V. D. IO. AD. KOPP p. 8. (*a, b, c.*) in Libro, cui titulus: *Hessen-Cassel erbrecht auf das Herzogthum Brabant*, fol. Marburg. a. 1747.

Ex his videmus, quantopere a genuino Hollandiae Comitatus tramite abeat Vir alioquin egregius, A. MATTHAEVS, quando not. ad ANONYM. *Traiect.* p. 156. „ *Etiam*, inquit, *Hollandiam feudum rectum existimabat. Sed falso, ut ostendi* L. I. *de Nobilit.* C. XXXIII. Quod illic quidem ostendit, non tamen probavit Vir D. Et profecto, si Chartas nostras, quas postea collegit Vir D. MIERIS inspiciendi copia illi fuisset, nullum mihi dubium, quin totum hoc *Cap.* XXXIII. *de Nobilitate*, et multa alia, eadem de re alibi scripta, in spongiam ire iussisset. Sola, quam *Cod. Probb.* ad a. 1282. d. 19. Iunii produco, Charta, qua Imperator Rudolphus *Florentio* V. concedit, ut Hollandiam tamquam feudum promiscuum etiam filiabus suis relinquat, erroris ipsum convictum apud cordatos dabit.

Est tamen, qui censeat (*p*), Adae quaestionem non *de successio-*

(*p*) Vir D. LAMBACHER. Diss. de *Imp. Alberti* I. *exped. in Hollandiam ad tuenda iura Imperii* p. 69. 4°. 1758.

cessione, sed de *legitimo* matrimonio cum Ludovico contracto, deque iusta sive *legitima tutela*, quam *patruus* postulabat, motam esse; immo ab ipso WILHELMO ius ADAE neptis suae esse agnitum; siquidem alias supervacanea fuisset quaestio de legitimo matrimonio ac tutela. Non intercedo equidem, quominus haec a parte Primorum terrae, nec non Adae, ac matris Aleidae, ita obtinuerint. Mirum enim admodum fuisset, si ipsi Feudum apertum agnovissent. Sed propositum sibi finem excedit Auctor, quando porro ab ipso *Wilhelmo* ius Adae agnitum esse vult; quippe contrarium docent, quae dedi ad CHRONICON p. 181. not. (20) et 185. not. (29) Concedo ab utraque parte, Wilhelmo et Ludovico, in arbitrium *Philippi* Namurcensis compromissum esse, qui a. 1206. contribuit *Comitatum* Hollandiae Ludovico, Zeelandiam vero Wilhelmo. Sed ex pactis ad ius debitum concludi nequaquam potest. Novi etiam PROCVRATOREM in *Chron. Egmond.* apud MATTH. *Anal. med. aev.* p. 428. narrare, *Wilhelmum*, *quod prius iure non potuisset*, *consecutum esse ex post facto*, eumque *cognata vivente possessorem iniustum esse visum*, *ipsa tamen absque partu mortua eius possessionem fuisse regulatam*. Verum ignoravit hic Monachus multa; ignoravit quae iuris Imperii fuerant; ignoravit, quae illic gesta; ignoravit imprimis, hanc ita *regulatam* possessionem factam omnino esse, viventibus adhuc et reluctantibus *Ada* et *Ludovico*, ut seq. EXCVRSV indicabo. Error Viri D. facile monstrari potest. Opposuerat se Vir D. LAMBACHER eorum opinioni, qui successionem collateralem t. t. iam obtinuisse censeant, unde abreptus longius abiit. Conclusit

EXCVRSVS X. *Lambacheri sententia.*

tamen

EXCVRSVS X. tamen suam de *Ada* sententiam his verbis: *Si successio haereditaria collaterialium tum iam obtinuisset; Wilhelmo tanquam agnato ius succedendi utique prae Ada competiisset.* Atqui haec vera! Obtinuit iam a. 1048. in FLORENTIO I. THEODERICI IV. fratre. *Wilhelmo* autem et *Ada* litigantibus, Imperii certe fuerat, hanc litem dirimere, ut satis eventus docuit: quam in rem confer quae dixi ad CHRONIC. p. 175, 176.

EXCVR.

EXCVRSVS XI.

GENVINA ADAE COMITISSAE HOLLANDIAE, ET CONIVGIS LVDOVICI LOSSENSIS, POST ILLORVM FVGAM, HISTORIA ADVERSVS CRIMINATIONES VINDICATA.

Ad Chronicon p. 180. *b.* 188. *b.* 191. *b.* 212. *a.* 214. *b.*

ADAE coniugium cum LVDOVICO Comite Losſenſi, ſtatim a *Theoderici* VII., *Adae* Parentis, obitu, die 3. Nov. a. 1203. et turbas ob Comitatum Hollandicum, inter novos coniuges, atque ADAE patruum WILHELMVM, obortas, enarravi in *notis* ad CHRONICON HOLLANDIAE EGMONDANVM, et EXCVRSV X. ipſamque Adam in *Friſiae* inſulam *Texaliam*, quo captiva a Wilhelmo et eius asſeclis abducta erat, proſecutus ſum. De reliquis infelicis Matronae fatis post annum 1205. apud Nostrates hactenus altum fuit ſilentium; ſilentii autem cauſſa penuria ſcriptorum aequalium, quum nullus ſit ſcriptor coaevus, qui res Hollandicas ineunte et labente ſeculo XIII°. gestas deſcripſit. WILHELMVS enim PROCVRATOR, nostri Egmondani a. 1205. deſinentis *Continuator*, qui annum 1330. vivendo attigit, etſi in rebus ſui temporis multus, hic tamen admodum est ieiunus, immo fallax nugaxque; neque de ADAE et LVDOVICI rebus quidquam verbi addit, et omnia, quae ſub *Wilhelmo* Comite a. 1205 — 1223. his in terris gesta ſunt,

EXCVRSVS XI.

Adae Hiſtoriae recenſus.

EXCVRSVS XI. ficco fere pede transit, et de ipso *Wilhelmo* nihil quidquam memorat, nisi quod post profligatum a. 1205. Losſenſem Comitem p. 496. *ipſe Comitatum*, inquit, *Hollandiae obtinens cauſſa confirmationis ad Ottonem* IV. *tunc Imperatoria maiestate ſublimatum propoſuit tendere;* eoque in itinere caſu quodam duxiſſe fertur *Aleidem* filiam Ottonis Comitis Gelriae. Quae lepida est fabella. Addit porro p. 498. Wilhelmum, post confirmationem a Rege conceſſam, „ *viginti annis Comitatum Hollandiae* poſſediſſe".

Ex hoc de ADA ſilentio communis omnium fere ſcriptorum ſententia obtinuit, *Adam* anno 1204, 1205. vel ineunte 1206. obiiſſe; donec tandem diligentiſſimus et de historia patria optime meritus A. MATTHAEVS in *Analect. Medii aevi* T. III. p. 126. ſqq. eumque ſecutus MIERIS in *Cod. Dipl. Com. Holl.*, multa authentica Documenta in lucem protraxerunt, unde res ADAE Historica illuſtrari admodum potest, ex parte iam adhibita a Patriae nostrae ſcriptore WAGENAAR *Vad. Hist.* D. II. bl. 324. ſqq. Ex his autem patet, *Adam* non obiiſſe a. 1205. ſed adhuc vixiſſe, immo Ludovico ſuperſtitem vitam traxiſſe ad a. 1218. et fortaſſe diutius, et una cum LVDOVICO marito *Hetkenrodae* ſepultam, postquam ex *Anglia*, quo ex inſula *Texalia* fuerat abducta, in continentem rediit. Equidem ſingula ordine recenſebo, et quae plura detexi, addam.

Et primo quidem contra Ampl. Vir. *Huydecoperum*, ADAE in Anglia captivitatem firmiter negantem, probabo, illam ex *Texalia*, ubi custodiae mancipata fuerat, *in Angliam* fuiſſe translatam. Hoc utique docet Epistola ALEIDIS Comitiſſae, Viduae Hollandiae, ſcripta a. 1207. ad Iohannem, Regem Angliae, qua ſigni-

Ada in Anglia captiva. Prob. a. 1207. N°. I.

significat, Adam ex *Frisia* in Angliam *transmissam esse agente Domino* [Rege] *tam ad meam* [Aleidis] *quam ad eius* [Adae] *salutem, quia captivitas eius in* FRISIA *intolerabilis ei fuit.* Huc spectat Conventio ipsius LVDOVICI Comitis de Los, eodem anno 1207. facta, qua se Regis Angliae *Vasallum* declarat *contra omnes homines*, ad opem ferendam Regi *Ottoni* IV. Regis Angliae nepoti. Quod non alio factum esse scopo videtur, quam ut Regem Angliae in partes traheret, Adam ex Anglia recuperaret, et auxilium Regis in Hollandia obtinenda imploraret. Hoc imprimis probat arbitrii Charta inter *Ludovicum* Losfensem et *Wilhelmum*, Com. Frisiae, d. 14. Octobr. a. 1206. confecta; cuius primaria Capita antea protulit MANTELIVS in *Comitatu Losfensi* p. 152. sed quam integram ex *Autographo* Brugis in Flandria descriptam proferam; qua statuitur §. XIII. *Dominus Willelmus* [de Hollandia] *debet mittere* IN ANGLIAM *nuncios suos ad rehabendam* NEPTEM *suam, et eam reddendam* COMITI *de Los et de Hollandia, et, si per nuncios suos eam rehabere non potuerit, nuncii illi debent ei acquirere conductum, ut ipse* [de Los] *illuc ire possit: quod si non potuerint* cett. Denique hoc docet Bulla Papae HONORII III. a. 1217. ex qua patet, controversiam inter *Ludovicum* et *Wilhelmum* de hoc Arbitrio diu post fuisse agitatam, idque l. 8. *super* RAPTV NOBILIS *mulieris, uxoris eiusdem Comitis, terris, et rebus aliis*, eamque quaestionem ab INNOCENTIO Papa demandatam fuisse *Archiepiscopo Trevirensi*; vid. ibid. l. 4, 5. Vnde satis verisimile fit, *Wilhelmum* iam inde ab initio id egisse, ut *Adae* cum *Ludovico* nuptias pro illicite contractis venditaret; quasi fuissent subrepticiae, et in-

EXCVRSVS XI.

Prob. h. a. N. IV.

Prob. h. a.

Prob. h. a. N. I.

 vitis

EXCVRSVS XI. vitis omnibus Adae propinquis initae: quam coniecturam probare ac stabilire videntur eaedem *Aleidis* matris literae ad Regem Angliae a. 1207. perscriptae, quae sic loquuntur: *Maiestati sit notum Regiae, quod Comes de Los* FILIAM *meam, in uxorem* LEGITIMAM *duxit, ut debuit, et* ACCEPIT *eam de manu Comitis Ottonis de Benetheym, qui fuit* PATRVVS *Domini B. Mem.* -- -- -- *Rogans humiliter, quatenus — reddatis amicis; et* SVSVRRONIBVS, *qui vobis invidiae causa* MENDACIA FINGVNT *et proferunt, non credatis. Sciatis etiam, quod praed. filia mea data est Comiti* IN PRAESENTIA *multorum Nobilium hominum, Ministerialium de terra Holand, quorum nomina sunt haec.* -- -- -- Docent eadem *literae testimonii* instar his de
Prob. a. 1207. N. II, III. nuptiis datae, per quas *Episcopus et Capitulum Traiectense* testantur Regi Angliae, quod eam *praedictus Comes* [de Los] LEGITIME *duxit in uxorem, assensu et consilio Primatis totius Hollandiae*; tum literae *Comitis de Benthem* ad eumdem Regem scriptae. Quod si haec omnia non sufficiant; proferam nunc coaevum scriptorem, omni exceptione maiorem et a partium studio remotum, REINERVM, Monachum Leodiensem, qui LAMBERTI PARVI *Chronicon* continuavit; is autem anno 1155. natus, monachus factus Leodiensis et subdiaconus ordinatus anno 1175. monasterii sui Prior a. 1197. et Romam quarto profectus est ad Concilium Lateranense a. 1215. vitamque ad ann. 1230. produxit, docente *Observatione Praevia* ad MARTENE *Ampliss. Collect.* T. V. p. 2. Hic *coaevus scriptor*, qui res *Ludovici Losensis*, Vasalli Leodiensis, fusius persequitur, ad hunc annum 1207. p. 32. ita scribit: LVDOVICVS

CVS COMES *de* LOS ANGLIAM *ingreditur*, *Regem pro* VXORE *ſua*, *quae ibi* CAPTIVA *tenebatur*, *alloquitur*; *tandem Homo ſuus factus*, *et*, *datis obſidibus pro Hominio conſervando*, VXOREM SVAM REDVXIT, *quae* PER QVINQVE ANNOS *captiva a* GVILLELMO *avunculo ſuo detenta fuit.* Quinam vero hi obſides fuerint, docet *Ludovici Losſenſis* Charta a. 1207. Regi Angliae exhibita, et in RYMERI *Actis Angliae* publicata, in qua primo loco inter obſides numeratur ARNVLFVS *Ludovici Loss. frater.* Eum autem revera obſidem fuisſe, narrat idem REINERVS Scriptor domesticus, ad a. 1216. p. 56. B. *In hoc impetu* [Anglico] ARNVLPHVS *frater Comitis de Los*, *qui* OBSES *diu fuerat in* ANGLIA *propter* VXOREM *ipſius Comitis de Los*, *quae captiva ibidem diu detenta miles* [in margine: f. manſerat], *rediit.* Et in enarratione mortis *Ludovici* ad a. 1218. p. 60. B. *Obiit autem* [Ludov. de Los.] IV. *Cal. Augusti*, *cuius mors totum Epiſcopatum ad lacrymas commovit* — — *Solus iunior* ARNVLFVS *remanſit*, *qui in* ANGLIA *pro* VXORE *fratris ſui* LODOVICI *multo tempore obſes fuit.*

EXCVRSVS XI.

Prob. h. a. N. IV.

Arnulfus Losſ. frater pro Ada obſes.

Haec de ADAE in Angliam profectione vel transportatione; quem tamen *Adae* in Anglia ſeceſſum pertinaciter negaverat Vir Doctus HVYDECOPER ad M. STOKE D. II. *not. amplior.* ad B. III. vs. 554, 570. Cf. dicenda ad *Cod. Diplom.* a. 1206. d. 14. Oct. N. II. Quae vero cauſſa fuerit, cur *Ada* in Angliam, non vero aliorſum, ſit transportata, nondum explanatum est. Cenſet Vir D. G. VAN LOON, nostrarum rerum diligentisſimus perſcrutator, in Genealog. Losſens. *Aloud. Hist. van Holl.* D. II. bl. 277. *Adam* ex inſula Texalia profugisſe, ſed, e

Cur in Angliam miſſa.

fuga

EXCVRSVS XI. fuga retractam, in Angliam esse transportatam; quae unde habeat, nescio. Potior hauriatur sententia ex matris Epistola a. 1207. testante, eam illuc, matre agente, esse missam, quia *captivitas eius in Frisia* [nempe in Texalia] *intolerabilis ei fuit*. Erat autem Rex Angliae avunculus Regis Ottonis, cuius partes sectatus erat *Adae* pater, et sectabatur *Ludovicus* maritus. Sed hac de re plura dicam not. (3) ad laud. Epistolam in *Cod. Diplom.*

Prob. N. I.

Ludovicus Loss. a suis destituitur.

Mittamus paullisper *Adam* in Anglia, et videamus, quid *Ludovicus* ac *Wilhelmus* interim egerint. *Philippus* Comes Namurcensis, tutor Flandriae, cum multis aliis Principibus *Ludovico* opem antea tulerat, unde totidem verbis idem REINERVS aequalis scriptor in *Chronic.* LAMB. PARVI p. 27. ad a. 1204. dicit: *Comes de Los, assumtis* FLANDRENSIBVS *et universo exercitu suo Hollandiam ingreditur; qui in primo conflictu compos voluntatis suae extitit; sed postmodum victus capta multitudine partis suae et submersa, inglorius rediit, uxore sua in* CAPTIVITATE *remanente*. At hic *Philippus* Flandrus, auctore CHRON. EGMOND. p. 211, 212. inopinata pace a. 1205. cum *Wilhelmo* in Zeelandia inita, ex *Scaldia* cum copiis recessit, et neutrarum esse partium coepit; *Ludovicus* tamen atque *Aleidis*, socrus eius, mulier ambitiosa, animum non despondebant, sed omnem movebant lapidem, ut rursum *Coniugis* et *terrae Hollandiae* potirentur. Hinc Lossensis primo Ducem Brabantiae, potentissimum istius aetatis principem, *Wilhelmo* Comiti primo faventem, ut docet Charta Regis Philippi a. 1204. in partes suas trahere conatus est. Idque feliciter ei cessit;

Ducem Brabantiae sibi conciliat.

Prob. a. 1204 d. 12. Nov.

ſit; ut docemur ex Charta *Compoſitionis* inter *Ducem Brabantiae* et *Comitem de Los* a. 1206. initae, cuius primaria capita fuerunt, 1°. ut Comes renunciaret omni querelae i. e. iuris petitioni in *Traiectum* [ad Moſam] eiusque adiacentes *villas et appendicias*. EXCVRSVS XI. Prob. ante 14. Oct.

2°. Vt nonnulla, quae antea iuris controverſi fuerant, redderet Epiſcopo Meteñſi.

3°. Vt pro acceptis a Duce feudis *ligius homo Ducis* fieret *contra omnes homines*, excepto Epiſcopo Leodienſi.

Contra 1°. Dux Brabantiae Ludovicum iuvaret, et operam navaret, ut COMES *de* LOS *et* DOMINVS WILLELMVS *de* HOLLANDIA COMPONANTVR.

2°. Quod ſi praeſtare id non poſſet, DVX *utrique diem praefigeret*, ut ambae partes coram ſe in Iudicio ſuo feudali, ſeu pro Tribunali, ſe ſiſterent, et *Comitem de Los*, per iuris tramitem, adiuvaret. — Quam ultimam conditionem, de *in iure ſiſtendo*, ut intelligamus, revocare in mentem oportet Pactum *Theoderici* VII. Comitis Hollandiae a. 1200. d. 3. Nov. cum *Henrico* Duce Brabantiae ſuper Feudo totius *Zuidhollandiae* initum; ex quo Pacto *Theodericus* VII. Adae pater, Ludovici Loſſenſis ſocer, ac frater Wilhelmi Hollandi, ſe ſuosque heredes *homines ligios* declaravit Ducis Brabantiae. Ex re igitur erat *Henrici*, et iuris ratio poſtulabat, in Feudali ſua Curia ſtatuere, *Ludovicusne*, an *Wilhelmus* eximiae huius Hollandiae portionis heres et Dominus, ac Vaſallus, in poſterum foret; unde ingens victori momentum acceſſurum eſſet. Ludovicus, Duce Brabantiae ſic in partes tracto, eodem Duce forte ſuadente vel inſtigan-

EXCVRSVS XI.

gante, convenit *Philippum* Comitem Namurcensem, qui tunc temporis, fratre Balduino Flandriae Comite in terra Sancta haerente, Flandriae *Comitatum* Tutoris vel *Baiuli* nomine gerebat, quique neutras partes sectabatur, saltem sectari prae se ferebat. *Philippus* aliam ingressus est viam, *arbitrumque* inter partes litigantes se obtulit, et, quamvis a posteriore satis pateat, *Philippum* magis ad *Ludovici*, quam ad *Wilhelmi* partes inclinasse, tamen *Wilhelmus* hoc ignorans, aeque atque *Ludovicus*, hoc *Arbitrio*, pro recepto huius aevi more, acquievit: unde a. 1206. nata est insignis illa *Compositio*, quae adhuc integra superest, ex Autographo descripta, *arbitrio Domini Philippi Marchionis Namucensis, Baiuli Flandriae, et Nobilium Flandriae Virorum consensu et consilio firmata, et spontanea Ludovici et Willelmi voluntate plenius approbata.* Qui ambò se illud *observaturos arbitrium tactis sacrosanctis iuraverunt*, et Chartam *sigillis suis muniverunt.* Ne qua vero fraus fieret, confectae sunt duae eiusdem tenoris et argumenti Chartae, invicem ope vocis CIROGRAPHI connexae, deinde intercisae; quarum altera hodiedum asservatur in urbe Brugis in Flandria, unde hanc produco; altera a parte Hollandorum olim servata fuit in Castro Rupelmondano, nunc vero in *Archivis Insulanis* latere videtur. Per hoc Fedus, sive *Laudum*, *Ludovicus* magna ex parte voto potitus est, quamquam nullum inde fructum alium postea abstulit, quam ut *Adam* coniugem recuperarit. Meretur insigne hoc antiquitatis et Federis Hollandici, de transferenda Hollandia in alienam familiam initi, monumentum, ut primaria eius capita paullo distinctius exhibeam.

Et arbitro Philippo Namurcensi,

Prob. d. 14 Oct. N. I.

compositionem init cum Wilhelmo Hollando.

A. LV-

A. LVDOVICO Comiti asſignatur 1°. *Comitatus Hollandiae*, excepta dote *Adae* Scoticae, matris Wilhelmi, *Adae* aviae, quae post obitum matris ad Wilhelmum *in proprietatem deveniret* §. 1. EXCVRSVS XI. *Aſſignatur* LVDOVICO *Hollandia.*

2°. Quatuor inſulae *Scarpeneſſe*, *Duvelant*, *Staveneſſe et Drieskire* [hodie Dreyſchor] *et Hominium Domini Hugonis de Ostforne et Westforne* §. 2.

WILHELMO aſſignatur 1°. *tota alia terra ex hac parte Moſae deverſus Flandriam* §. 3. WILHELMO *Zeelandia.*

2°. *Quidquid Dominus Hugo* tenet apud *Appenbruech* [hodie *Appenbroek*] et *Castellariam de Zelandia*, et quidquid praeterea tenet in Inſulis *Wilhelmo* aſſignatis, illud omne tenebit *Hugo* a *Wilhelmo*, exceptis *quatuor Inſulis* ſupradictis §. 4.

3°. Retinebit *Winagium* ſive Teloneum Geervlietanum, ad ſummam 400. Libr. denariorum, quotannis percipiendorum. Quidquid amplius percipitur, habebit *Ludovicus*; quidquid deest, ſupplebit idem. Has 400. Libras tenebit *Wilhelmus* ab Imperio, reſiduam vero partem *Ludovicus*. Sed *Wilhelmi homines* plura non ſolvent quam tempore patris *Florentii* ſolvere ſolebant §. 5.

B. De omnibus his bonis ambo ſeſe invicem heredes inſtituere post mortem debent §. 6. Vnde iterum ad unum heredem redirent bona, neque invicem ſepararentur.

C. WILHELMVS 1°. ſervandae fidei cauſſa dat *obſides ſororem ſuam* et *filiam ſuam* et *decem Homines* [i. e. Vaſallos Nobiles] *de Inſula Schaldiae*.

2°. Iubet, *Vaſallos Hollandiae*, tunc Brugis praeſentes, *homi-*

EXCVRSVS XI.

minium facere Ludovico de Los et de Hollandia; et *Castellanum* de *Leda* seu *de Leida* [qui tunc erat IACOBVS de Wassenaar] tradere Ludovico *Castellum de Leida* §. 8.

3°. Curabit, ut reliqui omnes Vasalli terrae Comiti Lossensi assignatae huic *hominium faciant*, et *fidelitatem iurent*. Si id recusent, pro *rebellibus* habebit, et Ludovicum armis iuvabit §. 9.

4°. Reddet Feuda, quae tenet, *Episcopo Traiectino*, nec non *Henrico Duci* Lovaniensi sive *Brabantiae*, in usum *Comitis Lossensis* §. 10.

5°. Liberas declarabit a iurata sibi *fidelitate* urbes *Dordrecht*, *Flardinghem*, *Leidam*, et *Harlemum*, easque ab hominio solvet: si quae vero Ludovico homagium facere recusaverint, *Wilhelmus rebelles* eas declarabit, et *Ludovicum* adiuvabit §. 11.

6°. In his omnibus perficiendis *Wilhelmus* et *Ludovicus* cum legatis Marchionis Namucensis sub mutuo conductu ibunt, rebus vero peractis obsides *Wilhelmi* dimittentur §. 12.

7°. Denique *Wilhelmus* omni ope niti debet, sive per legatos, sive in *propria persona*, ut *Ada neptis sua ex Anglia* revocetur, et reddatur marito Comiti Lossensi. Si vero constiterit, *Wilhelmum* pro viribus id non egisse, debet a Comite Namucensi per *ostagia* cogi ad solvenda promissa §. 13.

8°. Ad haec omnia praestanda Obsides de *Zeelandia* et de *Scalde* Insula se obligant pro Wilhelmo §. 14.

Contra vero:

D. LV-

D. LVDOVICVS de Los 1°. resignat Philippo Namucensi, Tutori Flandriae, Feudum, quod *Theodericus* VII. *ultimo vitae tempore* tenuit a Comite Flandriae, qui Tutor id tradit Wilhelmo, ut in feudum Flandriae teneat §. 15. Quae non alia est quam Zeelandiae pars Occidentalis, quae *Wilhelmo* per hoc Arbitrium est assignata. **EXCVRSVS XL**

2°. Ponet coram Episcopo Traiectensi *Hollandiam* in Ostagium, pro eo, quod, se staturum omnibus pactis, promittat §. 16.

3°. Dabit *quatuor*, quas ante dixi, *Insulas*, nec non *Castellum de Leida cum villa et toto allodio in dominium et feodum Flandriae.* In quae omnia manum iniiceret Comes Flandriae, si praedicta promissa non observaret §. 17.

4°. *Homines de Hollandia* et de *Insulis* antedictis obsides ponet. Si autem deficiat in promissis, iuvabunt hi Comitem Flandriae contra *Ludovicum* §. 17.

5°. Episcopo Leodiensi licebit manum iniicere feudo, quod ab eo Ludovicus tenet, donec commissa emendaverit. Idem licebit Duci Brabantiae in suo feudo §. 18.

6°. Si Ludovicus Vxorem Adam recuperarit, nec *Wilhelmum* tamen, quatenus per uxorem licebit, heredem instituerit; tunc feuda Episcopi Leod. et Ducis Brabantiae erunt in Ostagiaria §. 19.

E. Ad haec omnia utrimque observanda Philippus Comes Namucensis se obsidem constituit, et hoc arbitrium *suo sigillo, ac sigillis Comitis de Los et de Hollandia, et Domini Willelmi, confirmari decernit*, testibus multis Flandriae Nobilibus §. 20.

Hoc Arbitrium, haec Terrarum ac Dominii divisio, per

EXCVRSVS II. quam *Theoderici* filia *Ada* cum Marito praecipuam atque avitam portionem fere omnem, *Wilhelmus* vero frater terras serius acquisitas cum Zeelandia Orientali obtinuissent, multis equidem nominibus, quatenus nempe tanta inimicitiarum atrocitas aliter componi non poterat, valde aequa ac iusta videtur; et, si *Wilhelmus* hoc quidem pacto stetisset, *Ludovicus* cum *Ada* quietus Hollandiae fuisset possessor dominusque; *Wilhelmus* vero, praeter *Frisiae Comitatum*, quem iam ante fratris mortem ex pacto possidebat, et Episcopo Trai. in usum Ludovici §. 10. nunc reddit, obtinuisset *Comitatum Zeelandiae*; *Ludovicoque* cessisset feudum *Zuidhollandiae* a Duce Brabantiae tenendum; WILHELMO vero *Zeelandiae* Feudum inter *Schaldem et Heedensee* a Flandriae Comite tenendum; de quo exstat insignis illa Charta a. 11$\frac{67}{68}$. Procul dubio autem *Philippus Namucens.* curavit, ut *Wilhelmus* hoc *Flandriae* Feudum confirmaret approbaretque.

Hanc *Compositionem Innocentius Papa* III. *Archiepiscopo Trevirensi mandavit, ut faceret observari*, uti habetur in Bulla Papae HONORII super hac re postea a. 1217. data l. 5. sqq. ubi vocatur *Compositio inter Nobiles viros L. Comitem de Los, et Willelmum de Hollandia, cruce signatos, Traiectensis Dioecesis, super* RAPTV *Nobilis mulieris, uxoris eiusdem Comitis,* TERRIS *et* REBVS *aliis, amicabiliter inita.* Cui Compositioni quum *Wilhelmus contraniteretur, et se ad diffugium converteret*, i. e. ad Papam appellaret, Archiepiscopus *eius appellationi non deferens*, eamque *pro frivola habens*, *excommunicationis sententiam* et *interdictum in terras* eius *promulgavit*, ibid. l. 10—15. idque *specialiter propter compositionem praedictam.* Verum, quidquid

Prob. h. a. N. I.

hoc

hoc est, *Wilhelmus* nequaquam pasſurus, nudo eiusmodi pacto Hollandiam ſibi eripi, his promisſis non ſtetit, ſed omnem ſibi retinere posſesſionem mente agitavit, quod ſatis historia docet; unde AEM. STOKIVS, rerum post gestarum ignarus, quippe qui post annum 1205. a CHRONICO EGMVNDANO, duce ſuo, deſtituitur, B. III. vs. 573. narrat, eum postea tenuisſe terras inter *Heedenséé*, Flandriae et Zeelandiae discriminatorem, et fluvium *Lavicam* ſive *Lauwers*. Tenuit quidem illas, ſed nondum ab eo tempore.

EXCVRSVS XI. *Wilhelmus fedus infringit.*

Ludovicus Losſenſis ex hoc federe in Hollandiae posſesſionem, ut putabat, immisſus, primo *Adam* uxorem petivit, ad eamque recuperandam iter fecit in Angliam, et voti compos factus est. Wilhelmus quidem ex pacto Adam ex Anglia repetere tenebatur, ſed promisſis ſtetisſe non videtur; Ludovicus tamen eo profectus est et obtinuit. Docet hoc disſertis verbis REINERVS Monachus, loco ſupra p. 469. allegato, ſed propter rei momentum repetendo: *Ludovicus Comes de Los Angliam ingreditur, Regem pro uxore ſua, quae ibi captiva tenebatur, alloquitur; tandem Homo ſuus factus, et datis obſidibus pro hominio conſervando* VXOREM *ſuam reduxit, quae per quinque annos captiva a* GVILLELMO *avunculo ſuo* (q) *detenta fuit.* In quo testimonio obſerva 1°. *captivitatem* Adae in Anglia, illuc ex Texalia abductam, uti Nostrates referunt. 2°. tempus *quinquennii*. Quod minus plene pro *quatuor annis* et *menſibus*

Ludovicus Adam recuperat.

(q) Notet lector, *Avunculum*, unde Gallice *oncle*, hoc aevo promiscue ſumi de patris et matris *fratre*.

EXCVRSVS XI. *sibus excurrentibus* accipi debet, ita ut *Ada* ab fine a. 1203. usque ad a. 1207. vel ineuntem 1208. ibi commorata, tandem in terram Leodiens. et Comitatum Losſenſem deducta ſit, quoniam *Wilhelmus* pactis de Hollandia coniugibus tradenda ſtare recuſabat. De qua re ſtatim. 3°. Inter *Obſides* quum fuerit Ludovici frater *Arnulfus*, par erat, ut is nunc etiam liberaretur; ſed de eo post videbimus.

Multa molitur. Interim Ludovicus non quievit, et omnem movit lapidem, ut Hollandiam ex pacto ſibi debitam obtineret. Et primo, quum videret, Wilhelmum promiſſa ſua non curare, nova ſibi auxilia et opes conquiſivit, eumque in finem ſtatim ab inito Laudo, extremo a. 1206. vel ineunte 1207.

Ambit Ducem Brabant. pacto quodam oneroſo iterum ſe obligavit Duci Brabantiae Henrico (*r*). Duplex huius Pacti ſcriptura exſtat in *Regiſtris Brabantinis* a BVTKENSIO vulgatis.

Prob. a. 1206. post 14. Oct. N. I. Ex priore Pacto Comes Losſenſis cum Vxore ſua promittit, 1°. *ſe omne Alodium, quod ipſis competebat ratione et iure hereditario in tota* HOLLANDIA *in manus Ducis reſignaturum*, et haec omnia *a Duce in Feodum* pro more huius temporis *recepturum*, excepta *Domo de Leyden et eius Castellaria* (*s*) 2°. Reliqua Feuda, quae Comes ab aliis Dominis tenet, Dux ab his accipere ſtudebit; et tunc Comes ea ab Duce tenebit. 3°. *Castrum de Chalmont*, *qui* Co-

(*r*) Nimirum Comites Losſenſes vaſalli plerumque erant cum Leodienſes tum Brabantini. Hinc in Concordia inter Henricum Ducem Lothar. ſeu Brabantiae et inter Balduinum Com. Flandr. a. 1194. una cum Arnoldo Comite de Cleves, Henrico de Cuc, testis etiam ſubſcripſit *Ludovicus filius Comitis de Los Castellanus de Bruſſella advocatus Hasbaniae*, in MARTENE *Thes. Anecd.* T. I. p. 656. B. In pace inter eumdem *Henricum* et *Comitem* Gelriae fideiusſor idem erat a. 1198. apud BVTKENS *Troph. de Brab.* T. I. p. 49.

Comes VXOREM SVAM Adam DOTAVERAT, Duci resignatum, tam *ipse* quam *uxor* ab eo in feudum recipient cum 300. marcis *annuatim* percipiendis ex Castro et eius villa *Herdene.* 4°. Alia Feuda, si Imperio recuperantur, Dux de Imperio, Comes de Duce recipiet. 5°. *Promittit Comes*, sese *in Concordia illa*, QVAE INTER EVM *et* DOMINVM WILLELMVM EST ORDINATA, staturum *consilio* DVCIS *et Rotgeri de Merehem et eorum, quos ipsi assument.* Denique 6°. Comes LIGIVS HOMO DVCIS foret *contra omnes homines, excepto Imperio et Leodiensi Episcopo.* Immo contra ipsum Episcopum, si is Duci iniurias faceret, *Comes Duci, sicut ligio Domino suo et Pari suo, assistet.* Contra has tam duras conditiones Dux Brabantiae Lossensi Comiti promisit, 1°. Si *Willelmus Concordiam* ante dictam, *consilio Ducis* -- -- *observare* recuset, DVX COMITI *assistet tanquam in propriis negotiis, quoad* plene *satisfecerit* Concordiae tabulis. 2°. Vbicumque Comes ius habuerit, Dux ei assistet fideliter. 3° Ab utraque parte *tres* homines dabuntur, quorum consilio stabunt Dux et Comes *ad ampliorem confirmationem.* EXCVRSVS XI.

Hoc tamen Pactum successu caruisse, vel ob duras eius conditiones non admissum a Ludovico Loss. videtur (*t*) et eius in lo-

(*s*) Ratio, cur hic excipiatur *Castellum de Leyden*, haec videtur, quia Ludovicus de Los ex Arbitrio Philippi Namuc. *quatuor insulas*, nec non *Castellum de Leida cum villa et toto allodio* dederat *in dominium et feodum Flandriae.* Vid. supra p. 475. n. 3. uti iam observatum WAGEN. D. II. bl. 327. De Insulis vero Zeelandiae nulla mentio, quia hae extra Hollandiae fines per se sitae erant.

(*t*) Hanc in rem vide not. ad *Cod. Diplom.* a. 1206. post d. 14. Oct. N. II. (*a*).

EXCVRSVS XI. locum fortasse substituta est altera Charta, nisi *ampliorem confirmationem* vocare malis, quae *testibus* firmata sequentia complectitur. 1°. Comes de Los *resignat Alodium suum Castrum de Chalmunt cum* 300. *marcis* annuatim *in Herdene* et *aliis villis* percipiendis, *in manus Henrici Ducis*, *et illa in feodum ab eo recipit*, ea conditione, ut, si *fine liberis* decedat Comes, illa *ad propinquiorem eius heredem devolvantur.* 2°. *Comes Duci contra omnes homines*, *excepta Leodiensi Ecclesia*, *ligius* homo erit. Si vero illa Ecclesia Duci iniurias faciat, *Comes sese interponet*, et *Duci sicut Domino et Pari suo faciet.* 3°. *Dux sua vice* —— *Comiti similiter facere tenetur.* Ab utraque parte decem vasalli in Ostagium, sive Obsides, traduntur.

Prob. a. 1206. post 14. Oct. N. II.

Ambit Regem Angliae.

His peractis *Comes de Los* se vertit ad *Ioannem* Regem Angliae, Avunculum Imperatoris *Ottonis*, cum eoque Pactum init de servitio Regi *Ioanni* et eius Nepoti *Ottoni* Regi Romanorum praestando; quod Pactum superest in RYMER *Actis Publicis Angliae;* quo Ludovicus declarat, se *esse hominem* [i. e. Vasallum] *Regis contra omnes homines et feminas*, *qui vivere possint vel mori*, *ad Regnum suum Angliae defendendum.* Praeterea *bona fide iuvabit Regem Othonem*, *nepotem ipsius*, *salva fide Dominorum suorum.* Ad eaque servanda *tactis SS. Euangeliis iurat*, *et obsides* tradit, in quibus primo loco nominatur ARNVLFVS Ludovici frater, qui non nisi A. 1216. ex Anglia rediit, pro relata *Ada* proque Ludovici fide tamdiu obses relictus.

Prob. a. 1207. N. IV.

Wilhelmi molimina.

At vero *Wilhelmus* interim Hollandiam obtinebat, et cuncta haec Ludovici Loss. conamina nihil curabat. Res eius gestas non-

nonnihil altius repetam. Mortuo a. 1097. Imperatore Henrico VI. Regnum in duas partes primarias scissum erat; aliis *Philippum* Ducem Sueviae, pro defuncti filio Frederico, aliis *Ottonem* Ducem Saxoniae, Regis Angliae ex sorore nepotem, eligentibus. *Philippi* partes sectatus erat *Ludovicus Lossensis.* Hunc sequebantur etiam Papa, et Rex Franciae. Contra amplexatus *Ottonem* erat *Theodericus* VII. Comes Hollandiae, V. CHRONIC. EGMOND. A. 1197. p. 151. Ducem autem Brabantiae, qui hactenus Ottoni Regi adhaeserat, Philippus cum aliis Ottonianae factionis Principibus partibus suis conciliaverat (v). Hinc Wilhelmus, qui Ducem *Brabantiae* post mortem Theoderici fratris a. 1203. pro se prensabat, curaverat, ut Dux Brabantiae in Charta pacti et *Homagii* a. 1204. praestiti haec duo, ipsius in commodum, a Philippo Rege obtineret: 1°. *Duci*, inquit Rex, *promisimus, quod Episcopum Leodiensem et* COMITEM DE LOS, *alios Episcopi fautores et coadiutores numquam in gratiam recipiemus, nisi consilio et voluntate ipsius Ducis.* 2°. *Quod* WILLELMO *Comiti Hollandiae feuda, quae Pater suus et Frater ab Imperio tenuerunt, libere conferre debemus.* Philippus promissisne steterit, non liquet. Sed satis hinc patet, *Wilhelmum* tunc *Philippi*, *Ludovicum* vero *Ottonis* partes secutos. Post infelicem vero Ottonis pugnam a. 1206. eiusque in Angliam ad avunculum iter, videtur res mutata. Postea enim Dux Brabantiae *Ludovico* Lossensi, suo etiam Vasallo, reconciliatur, eumque adiuturum EXCURSUS XI.

(v) Exstat *Philippi* R. pactum cum in MIERIS *Charterb.* D. I. bl. 145. Duce Brabantiae in BUTKENS *Troph.* quo spectant etiam Epist. Papae Inno- *de Brab.* T. I. p. 56. Preuv. et hinc centii III. n. 99, 111, 121, 128. in

EXCURSUS IX. turum contra *Wilhelmum* promisit, ut supra vidimus, unde etiam *Ludovicus de Los* testis occurrit in Charta Ducis Brabant. a. 1209. apud MIRAEUM *Cod. Dipl.* T. II. p. 841. Mortuo vero d. 21. Iunii a. 1208. PHILIPPO, ut docet GODEFRID. MONACH. h. a. atque *Ottone* confirmato, *Wilhelmus* Ottonis Regis partes iterum amplectitur, et *ligius homo Regis Angliae*, Ottonis avunculi, factus est. Quae vero ratio eum impulerit, hinc coniectes. Necato a. 1208. perfide Philippo, Otto Rex Italiae partem invaserat, unde Papa iratus Ottonem excommunicaverat, et eius in locum a. 1211. per Archiepiscopum Moguntinum creatus est *Imperator Fredericus* Rex Siciliae (x). Huius Frederici partes tunc sequebatur *Ludovicus de Los* cum Domino suo *Episcopo Leodiensi* adversus Ducem Brabantiae, qui *Ottonis* partes sectabatur (y). Hinc tacite *Ludovicus* resiliit a fide, quam praestare Regi Angliae et Ottoni Regi, ex

Prob. a. 1207. N. IV. Pacto debuerat, et pro quo servando Ludovici frater *Arnulfus* in Anglia obses haerebat. Hanc occasionem *Wilhelmus* avide arripiens primo se convertit ad Regem *Ottonem*, Regis An-

Prob. h. d. gliae nepotem et clientem, ab eoque d. 13. Ianuar. a. 1213. obtinuit, ut Rex *attendens fidem ac devotionem magnam dilecti ac fidelis* sui WILLELMI *Comitis Hollandiae*, ei *omnia* FEUDA *conferrit*, quae *eius praedecessores* FLORENTIUS ET THEODERICUS *ab Imperiali aula tenuerant*, a. 1213. Quod tamen

ST. BALUZ. *Epist. Innoc.* T. I. p. 733, 738, 743, sq.

(x) GODEFR. MONACH. a. 1211.

(y) AEGID. AUR. VALL. in *Hugone* Cap. C. p. 102. sq. et CII. p. 210. et GODEFR. MONACH. ad a. 1211, 1213.

tamen non factum videtur; nisi postquam Otto Rex *Wilhelmum* impugnavit, teste ad a. 1213. REINERO MONACHO p. 41. *Otto cum Aquensibus et Comite Iuliacensi Comitem Hollandiae impetit, et maximam partem terrae suae incendit: cui ille viriliter resistit.* Hoc igitur sibi conciliato convertit se ad Ottonis avunculum, *Ioannem* Regem Angliae, Ottoni enixe faventem, cui itidem *Homagium* et *Sacramentum*, et datae fidei *Chartam* a. 1213. d. 29. Mart. exhibuit, promittens, pro *feudo* 400. *marcarum* quotannis percipiendarum se fore ipsius *hominem ligium contra omnes mortales ad terram suam Angliae defendendam.* Ex hoc Pacto siquando Rex vellet, Wilhelmus mittere debebat, 25. *Milites*: quae locutio quot *homines armatos* et *equos* comprehendat, docet WAGEN. *Vad. Hist.* D. II. bl. 334. EXCVRSVS XI. Prob. h. d. N. I. II.

Interim coronatur a. 1213. Fredericus Imp. Erat cum eo federe iunctus *Philippus* Francorum Rex, Ottoni ob Anglicam cognationem infestissimus. Huic autem *Philippo* eodem anno grave cum *Ferrando* Flandriae Comite bellum ardebat; quo in bello *Henricus* Dux Brabantiae, quamquam adhuc Ottonis partibus addictus, se Franco adiunxit; contra Anglis opitulabantur *Otto* IV. Imper. *Ferrandus* Comes Flandriae, nec non Episcopus Leodiensis, *Ludovicus* Comes Lossensis (z), *Wilhelmus* Comes Hollandiae (a). Duxerat nimirum h. a. Dux Brabantiae uxorem Regis Francorum filiam (b). Sed paullo *Turbae Imperii.*

post

(z) BVTKENS *Troph. de Brab.* T. I. p. 180, 181. ubi plura de Ludov. Loss.

(a) WAGEN. *Vad. Hist.* Deel II. bl. 335.

(b) HARAEI *Ann. Brab.* in Henr. IV. p. 242.

EXCVRSVS XI. post denuo mutatur rerum facies. *Ferrandus* enim Flandriae Comes una cum Ottone et Rege Angliae, qui nihil magis curabant, quam ut Ducem Brabantiae contra Francum suas in partes allicerent, matrimonium inter *Mariam* Henrici Ducis Brab. filiam et Ottonem Imp. celebrandum curat, mense Maio a. 1214. (c) Qua in re memoratu dignum est id, quod nostrates hactenus latuit, et tamen a coaevo rerumque probe gnaro scriptore narratur ad a. 1214. (d) *Praedictus Otto* [Imp.] *cum Duce Brabantiae de matrimonio filiae* [i. e. Ducis] *suae tractavit et confirmavit, quam parvulam in expeditione Aquensi desponsavit, et secum coronavit, sicut in praecedentibus annis lector invenire poteris. In vigilia Pentecostes* DVX *cum filia sua* MARIA *Traiectum venit, quam praedictus* OTTO *in secunda feria Pentecostes* [d. 19. Maii] *desponsavit, non per Episcopum vel per sacerdotem, sed per* WILHELMVM HOLLANDIAE COMITEM: *quam statim Aquis deduxit, et ibi nuptias suas celebravit.* Sponsalia inter Regem *Ottonem* et *Mariam*, a nostro *Wilhelmo* facta, eo magis merentur observari, quod hic *Wilhelmus* eamdem hanc *Mariam*, Ottonis Regis viduam, postea uxorem duxit; ut infra probabo. Adiutus igitur *Otto* a Flandris, Brabantinis, Hollan-

(c) BVTKENS p. 182. HARAEVS p. 243. EDM. DINTERVS *Chron. Brab. MS. mense Maio in oppido Traiectensi* id factum narrat. Recte. *Pentecoste incidit* h. a. in Mens. Maium.

(d) REINER. MONACH. p. 51.

(e) GODEFR. MONACH. a. 1214. BVTKENS T. I. p. 182. sq. MEIER. *Ann. Fland.* a. 1214. Cf. WAGEN. *Vad. Hist.* D. II. bl. 336.

(f) Narrat disertis verbis TRISTAN. CALCHVS *Histor. Mediol.* T. II. *Thesaur. Italiae* p. 297. ad a. 1214. at de hac Wilhelmi captivitate nonnihil mihi

landisque ſub Comite Wilhelmo, bellum Franciae Regi movet. Quod tamen infeliciter Ottoni ceſſit. Conſerto enim ad Bovinas iuxta Torriacum a. 1214. d. 17. Iul. praelio, *Otto* Imp. et Dux Brabantiae in fugam coniiciuntur, ac Ferdinandus Com. Flandr. capitur, et *Pariſios miſſus vinculis mancipatur* (*e*). Sunt, qui cenſeant, *Wilhelmum* Com. Holl. tunc etiam fuiſſe captum (*f*). Quod ſi verum, non diu detentus fuerit, neceſſe est. Siquidem eodem anno M. Nov. a. 1214. iam pactum nuptiale concluſiſſe invenitur inter filium *Florentium*, et *Machtildem* filiam Ducis Brabantiae (*g*). Ludovicus vero Loss. amplexus tunc temporis erat partes Frederici contra Ottonem; et hinc tacite reſiliit a Pacto cum Rege Angliae a. 1207. inito, ſive artibus Wilhelmi Holl. ab Anglo alienatus, ſive ad id inductus ab Epiſcopo Leodienſi, cuius Vaſallus ob Comitatum Leodienſem erat, et qui Frederici Imp. partibus hunc favebat. Quod eo magis ex rebus geſtis fit veroſimile. Ottone eum a Papa excommunicato, Sifridus Mogunt. Archiep. hanc Papae ſententiam denunciaverat a. 1211. Hinc Epiſcopus Leodienſis inter eos *Principes Alemanniae* fuit, qui (*h*) *Fredericum miſſum a Papa Innocentio ſusceperunt, ab Ottone tanquam excommunicato et perfido recedentes.* Hunc autem ſecutus est Ludo-

EXCVRSVS XI.

mihi dubii ſuperest. Nec congruit cum REINERO a. 1214. p. 52. 1217. p. 58. E. narrante, captivos diu detentos ac in Francia reſediſſe. Dubium auget idem REINERVS, p. 52. qui *Comites Flandriae et Boloniae* nominatim memorat. Cf. HARAEVS *Ann. Brab.* p. 144. f.

(*g*) MIERIS *Charterb.* Deel I. bl. 162.

(*h*) AEGID. AVR. VALL. in *Hugone* T. II. p. 214.

SECVLVM XII. Ludovicus Loss. (*i*), quando Dux Brabantiae supremus Feudi sui Dominus adhuc Ottoni adhaerebat; unde vehemens illud inter Leodienses Lossensesque ac Ducem Brab. a. 1213. bellum flagravit, in quo Lossensis Comitatus combustus, sed Brabantus cedere coactus fuit (*k*).

Interim rebus Ottonis per infelicem ad Bovinas pugnam retro lapsis, Fredericus Imp. animos sumserat, ac die Aug. 1214. copias coniungit, Ducique Brabantiae imminet (*l*); qui re perpensa se *Frederico* iungit, ei *fidelitatem* et *homagium* iurat, dato filio Henrico fidei obside (*m*); redditaque est ei paullo post a Frederico d. 2. Sept. a. 1214. villa sive urbs *Traiecti* (*n*) cum villis eo spectantibus, quae quum bona essent *Ludovici* Lossensis (*o*), Rex Fredericus promittit se illa a *Comite de Los* redemturum (*p*). Easdem, ut vidimus, sequebatur partes Lossensis, isque a. 1215. cum Duce Brabantiae, sollemni Frederici coronationi adstitit, et inter testes subscripsit Chartae, qua Rex Privilegia Ecclesiae Cameracensis confirmat d. 29. Iul. 1215. *Wilhelmus* Holl. Comes Brabantinus coniunctus nunc etiam se coniunxit *Frederico*. Nam quemadmodum paullo ante *Ottoni* Imp. adhuc praesto fuerat; uti praeter ante dicta etiam docet Charta a. 1214. cui inter alios Prob. h. d.

Regni

(*i*) AEGID. AVR. VALL. l. l. C. CIV. p. 212. sqq. et REINER. MONACH. p. 49, 50. E.

(*k*) HARAEVS p. 242. REINER. p. 49. sqq

(*l*) MANTEL. *Hist. Loss.* p. 168.

(*m*) BVTKENS p. 183. REINER. p. 52. D. HARAEVS p. 245 a. 1215. et MANTEL. l. l.

(*n*) In LVNIG. *Cod. Germ. Dipl.* T. II. p. 1087. H. C. SENCKENBERG *Corp. Iur. Feud. Germ.* p. 546. MS. DINTER. *Chron. Brab.* L. III. C. 13.

(*o*) Vid. not. ad MANTEL. *Hist. Loss.*

Regni Principes subscripsit WILHELMVS COMES HOLLANDIAE (*q*); ita contra *Non. Nov.* a. 1214. sese artissime coniunxit Duci Brabantiae, Frederici partes amplexato, per *Pactum nuptiale* inter *Florentium quatuor annorum puerum*, et *Machtildem* Henrici filiam; quo in pacto imprimis observes *iusiurandum omnium Hollandiae Zeelandiaeque hominum*, quo promittunt, se *Terras omnes, quas Wilhelmus possidet, conservaturos bona fide Florentio et Mathildi.* Praeterea *Dux* et *Comes* utrimque iurant, 1°. *quod se invicem bona fide iuvabunt ad defendendum terras suas, cum omni posse suo, contra omnes homines* —. 2°. *Extra terras suas contra omnes, ubicumque salvo honore suo poterunt.* Vnde Wilhelmo satis ad tempus provisum fuit contra Ludovicum Loss., si quid novarum rerum moliretur: ut docuit eventus. EXCVRSVS XI. Prob. d. 5. Nov.

Oritur interim bellum novum inter Anglos et Francos. Primores enim Angliae, exauctorato Rege suo Ioanne, qui Regnum Angliae Papae Innocentio tributarium fecerat (*r*), *Ludovicum* Francorum Regis filium a. 1215. in Angliam evocant, Regemque declarant (*s*). Huic *Wilhelmus Comes Hollandiae*, facto cum Francis federe, auxilium praestat, *ac Ludovico Franciae triginta sex Equestris ordinis viros adduxit auxiliares*, ut *Novae Turbae.*

MEIE-

Loss. p. 150.

(*p*) BVTKENS. *Preuv.* T. I. p. 64. et LVNIG. l. l.

(*q*) MIERIS *Charterb.* Deel I. bl. 161. sq.

(*r*) Vide Chartam in RYMER *Act. Publ. Angliae* a. 1213. T. I. p. 176. nov. ed. p. 57.

(*s*) RADVLPH. COGGESHAL. *de Motib. Angl.* in *Marten. Coll. A.* T. V. p. 875—882. IO. IPERIVS *Chr. S. Bertin.* C. XLVI. P. 17. p. 699. sq.

EXCVRSVS II. MEIERVS a. 1216. loquitur (*t*). Verum Papa Innocentius huic Procerum ac Ludovici Franci conamini tam vehementer obstitit, ut *Ludovico* [Regis filio] *eiusque federatis piorum ecclesia interdiceret*, et excommunicationis fulmen in eos vibraret (*v*). Verba quibus Papa hos excommunicavit, sic sonant (*x*): *Nos ex parte Dei — omnes huiusmodi perturbatores Regis ac Regni Angliae, cum* COMPLICIBVS *et* FAVTORIBVS SVIS, *excommunicationis vinculo innodamus, et terras eorum Ecclesiastico subiicimus interdicto.* Rem sic narrat IO. IPER. l. l. *Legatum Papa miserat in regis Angliae succursum* GALLAM *cardinalem, qui ad Dominum Ludovicum accessit, et eum ac principes suos monuit —. sin alias eos omnes* EXCOMMVNICATIONI *et eorum terras* INTERDICTO *supposuit. Hac de causa* WILLERMVS COMES HOLLANDIAE, *qui cum Ludovico ibidem advenerat, cum sua gente repatriavit.* Tunc etiam Wilhelmus Com. Holl. cum tota terra excommunicatus est. Docemur hoc ex Bulla Papae HONORII a. 1217. quae data est ad cognoscendam causam inter *Ludov. Loss.* et *Wilhelmum de Hollandia* agitatam, qua l. 55. mentio fit *sententiae, quam* Wilhelmus *incurrerat cum Ludovico in Angliam transfretando.* Huc referas oportet eiusdem Innocentii PP. Privilegium, quo a. 1216. Abbatiae Egmondanae indulsit, ut *cum generale Interdictum fuerit terrae, liceat illis — submissa voce divina officia celebra-*

Prob. h. a. N. I. (beside "causam inter Ludov. Loss.")

Prob. h. a. d. 16. Iun. (beside "Abbatiae Egmondanae")

(*t*) Cf. WAGEN. *Vad. Hist.* D. II. bl. 838. add. IO. IPER. l. l.

(*v*) MEIER. a. 1216.

(*x*) Vid. Excommunicatio general. Baronum Angliae in RYMER *Actis* l. l. p. 208. Ed. Nov. p. 69.

brare (y). Referri etiam huc debet altera *Honorii* Papae Bulla d. 26. Apr. a. 1217. qua Abbatiam Rijnsburg. in suam recipit tutelam, conceditque, ut in generali Hollandiae interdicto clausis ianuis sacra faciant. Credibile est, hanc *Wilhelmi* expeditionem Ludovico Loss. ansam praebuisse, et eum usum hac esse occasione, novos excitandi pro se et uxore *Ada* motus, per quos, observante CIRONIO (z), Wilhelmus in Hollandiam revocatus perpetuo illum ab Hollandia avertit. Accessit, quod Rex Anglus, qui adhuc Ludov. Loss. fratrem *Arnulfum* obsidem servabat, et a cuius fide Comes Hollandiae nunc aperte desciverat, Ludovici Losensis operam, cum pro se, tum pro *Ottone* Rege denuo imploravit, unde Ludovico animi creverunt. Hoc docent Literae Walteri ad Ottonem Reg. a. 1216. missae (a), quibus significat, Regem Angliae scripsisse ad Comitem de Los, rogasseque *ipsum Comitem, et consuluisse in bona fide, ut ad fidem et servitium Domini Imperatoris* [Ottonis] *nepotis sui redeat; et in se suscepisse* Regem, *quod iura sua* [i. e. Ludovici] *tam de* COMITATV HOLLANDIAE, *quam aliis Dominus Imperator ei reddet.* Avide haec arripuit Ludovicus, Regique *Angliae et Ottoni Imperatori* se opem laturum respondit, si mutuum *Ottonis* auxilium adversus *Wilhelmum* obtinere posset. Huc spectant literae *Regis Angliae* ad *Ottonem Imperatorem* de *Ludovico Comite Lossensi ad ipsius fidem revocando* a. 1216.

EXCVRSVS XI.

Prob. h. a.

Vltima Ludovici conamina.

(y) MIERIS *Charterb.* Deel I. bl. 164. sed credo leg. *Pontif. nostri anno* XVIIII. pro XVIII. alioquin incideret in a. 1215.

(z) Vid. not. (5) ad *Bullam Honorii* a. 1217. in Cod. Probb. N. I.

(a) Prob. a. 1216. N. II.

EXCVRSVS XI. Prob. a. 1216. N. I. 1216. *Significavimus*, inquit, *Nobili viro Comiti de Los, quod* [i. e. ut] *ad fidem et servitium vestrum revertatur.* -- -- Porro: *si litteras vestras patentes nobis transmiseritis, ut nos manucapiamus, quod eidem iura sua reddetis, tam de* COMITATV HOLLAND. *quam aliis, quae eum iuste contingunt; credimus ipsum ad fidem et servitium vestrum de facili fore reversurum.* — *Nobis videtur, quod super* IVRE SVO *de Comitatu Hollandiae exaudire tanto libentius tenemini, quanto Comes* WILEKINVS [Wilhelmus] *cum* LODEWICO [Franciae] *inimico Dei et Ecclesiae ad perpetuam exheredationem nostram, Regnum nostrum Angliae praesumptuosius sit ingressus.* Verum *Ioanne* paullo post, d. 18. Oct. 1216. mortuo, electoque filio suo Henrico III. Rege, conatus ille successu caruisse videtur. Inter haec tamen *Lossensis* apud Papam Innocentium per internuncios contra Wilhelmum Holl., pro exsecutione Arbitrii Philippi Namuc. a. 1206. super divisione Hollandiae et Zeelandiae initi, varia molitus erat; quae cognovimus ex dicta Bulla *Honorii* PP. a. 1217. Prob. a. 1217. N. I. cuius ex argumento patet, Innocentium *Archiepiscopo Trevirensi* iniunxisse, ut Compositionem Philippi Namucensis *inter Ludovic. Comitem de Los et Wilhelmum de Hollandia* -- -- *faceret observari.* Mortuo vero hoc a. 1216. Papa Innocentio caussa ad hunc HONORIVM PP. delata est, egitque tunc apud Papam Ludovicus Loss. per *procuratorem suum* G. *literas*que *a Papa* ad Archiepiscopum Trev. *impetravit super exsecutione sententiae*, ib. l. 16. Hae literae omnem rerum in Aula Papae alibique gestarum seriem exponunt, ac propterea accuratius explicari merentur. Ex his enim docemur, *Wilhelmum per suum Procura-*

curatorem H. in audientia Romae *publice* his *contradixisse*, ac causam suam egisse. Vnde denuo ad caussam cognoscendam a Papa dati sunt *auditores Episcopus Albanus P. et R. Diaconus Cardinalis* l. 18 — 21. Hi autem, quia *constabat manifeste, Wilhelmum excommunicationis vinculo esse innodatum, decreverant, non admittendum esse Wilhelmi procuratorem ad impetrandum literas vel contradicendum* l. 23 — 26. Impetraverat autem, teste eadem Bulla l. 33. *Wilhelmus* ab *Honorio* literas in praeiudicium *Comitis de Loon*, — et coram Archiepiscopo Trevir. exceperat, quod prioribus Innocentii literis non teneretur, allegans duas exceptionis causas l. 38 — 42. 1°. quia mortuo mandatore exspiraverat mandatum; 2°. quia *ultra duas diaetas* in caussam tractus fuerat extra Dioecesin suam Traiectinam, idque contra Canones Concilii. Quas exceptiones quum admittere recusasset Archiepiscopus, appellarat Wilhelmus ad Papam, l. 42 - 44. rogaveratque, *ut non obstante sententia, quam incurrerat cum Ludovico* {Franciae} *in Angliam transfretando*, qua absolutus erat, Papa ipsum adiuvaret, l. 53 — 56. Sed Praesul Trevir. eius appellationem haud curans, mandarat Episcopo Traiectensi ad Rhenum, ut sub censura Ecclesiastica *Ludovicum* Losensem ex *Compositione* ante memorata in *possessionem Hollandiae* immitteret l. 45 — 47. Papa hisce altercationibus motus literas dederat *ad Abbatem S. Laurentii in Oostbroek*, prope Traiectum, ut rem *cum suis coniudicibus* examinaret, et pro re nata ageret; alioquin ad Leodiensem Abbatem causam remitteret l. 58 — 63. Verum Ludovici Loss. procurator, his auditis, Papam edocuit; has quas Wilhelmus dederat *literas subreptas esse per expressum* EXCVRSVS XI.

 men-

EXCVRSVS XI. *mendacium et tacitam veritatem* l. 65. quia nec mandatum exspiraverat cum mandante, nec ille ultra 2. diaetas tractus fuerat; imprimis, quod dissimulaverat, se ob aliam etiam caussam esse excommunicatione ligatum l. 76 — 77. Papa his cavillationibus iactatus, et ambiguus haerens, scribit ad Abbatem S. Oberti et Decanos S. Ioannis et S. Martini, Leodienses, ut, si Lossensis suam causam coram ipsis non probet, Abbas S. Laurentii Oostbroecensis et eius iudices pergant in iudicando, et Ludovici conamina irrita declarent, l. 90 — 96. et 60. Si vero Wilhelmus intra tres menses exceptiones suas non probet, neque Ludovicum, ut de eo dictitarat, etiam excommunicatum fuisse, adstruat; Leodienses, non obstantibus in contrarium literis ad Abbatem S. Laurentii pro Wilhelmo obtentis, in caussa cognoscenda pergant, nec, quae contraria his essent literis, curent l. 97 — 105. Haec egit *Papa Honorius* III. intra mens. Iul. 1216. quo Innocentius obiit, et *mensem Martium* sq. anni 1217. Quis autem huius rei exitus fuerit, docet altera Bulla eiusdem Prob. h. d. Honorii d. 21. Martii a. 1217. data *ad Nobilem Virum, Comitem de Los cruce signatum*, qua *ad exempla felicis recordationis Innocentii P. praedecessoris* sui *Compositionem inter ipsum et Nobi-*

(*b*) Prob. a. 1218. Charta hactenus inedita.

(*c*) Hanc descripsit Cruciatam expeditionem praeter reliquos *Auctor Expeditionis Comitis Hollandiae in Syriam* in A. MATTH. *Anal. Med. Aev.* T. II. p. 26. de qua GODEFRID. MONACH. a. 1217. p. 384. sic paucis: *Anno Dom. Incarn.* MCCXVII. *Andreas Rex Vngariae, Lupoldus Dux Austriae cum Episcopis et Comitibus et copiosa multitudine signatorum mare transierunt. Item* WILHELMVS *Comes Hollandiae, et Georgius Comes de Wide cum aliis cruce signatis Teutoniae, ad terram sanctam navigio proficisci diside-*

Nobilem Virum Willelmum de Hollandia, super raptu Nobilis Mulieris A. uxoris tuae, nec non Hollandia, et aliis terris ad te ratione uxoris spectantibus, mediante Philippo Marchione Namucensi initam, auctoritate Apostolica observari iubet: qua occasione totam illam *Compositionem* Bullae suae integram inserit, unde nata V. D. A. MATTHAEO occasio est, hanc primitus in lucem edendi; quam *Bullam* ex CIRONIO, et *Compositionem* ex Autographo, in *Cod. Probb.* descriptas, nos dedimus, ut supra monitum est. EXCVRSVS XI.

Verum omnis haec *Ludovici* machinatio cum reliquis in fumum conversa abiit, nec ad arma unquam ventum est; immo *Wilhelmus* hanc Papalem confirmationem tam parum curavit, ut substituto *Hollandiae Procuratore Balduino Comite de Benthem* (*b*) hoc a. 1217. expeditionem cruciatam inierit, et Damiatinae expugnationi a. 1219. interfuerit (*c*), mortuo interim die 29. Iul. a. 1218. *Ludovico Comite de Los*, veneno simul cum fratre interemto: cuius mortis genus et elogium apud REINER. LEODIENS. qui eum probe cognovit, habetur ad a. 1218. p. 60. *Hoc*, inquit, *anno obiit* LVDOVICVS *Comes de Los, vir in armis strenuus, et licet iuvenis aetate, in consilio eloquentissimus, in* *Ludovici mors.*

siderantibus super unum de nobilioribus terrae fluviis MOSAM *congregati sunt apud* VLERDINGE. *Quarto igitur Kal. Iunii praedicti peregrini — oppansis velis laeti mare conscendunt. Sicque in pulcro comitatu sulcantes aequora in Kal. Iulii applicant in Anglia apud Dertmudin.* Hoc tempore Ludovicus Losfens. etiam nomen dedit ac crucem suscepit. Vnde ambo in dicta Bulla Papali a. 1217. *cruce signati* nominantur. Verum tamen *Comes de Los* profectus fuerit, dubito. Vid. GODEFRID. MONACH. a. 1215.

EXCVRSVS XI. *in omni etiam bonitate et honestate conspicuus. Iste est, qui in inevitabili necessitate Episcopo et Leodiensibus fuit necessarius; quando Dux Brabantinus Heinricus, qui Leodium ceperat, per eum est maxime et per suos de bello fugere coactus —. Iste erat tam Episcopo quam Leodiensibus in omni necessitate indeficiens clypeus. Obiit autem IV. Cal. Augusti; cuius mors totum Episcopatum ad lacrymas commovit. Certum est autem, quod obiit tam ipse, quam frater suus Heinricus, quondam Traiectensis Praepositus, infra tres dies, et alii plures, maleficium veneni ferre non valentes; sed per quem vel per quos hoc factum sit, adhuc incognitum manet hodie. Mortuis autem tribus fratribus, solus iunior* ARNVLFVS *remansit, qui in Anglia pro* VXORE *fratris sui* LODOVICI *multo tempore obses fuit; nunc autem Dux Brabantinus visa opportunitate, filiam suam iuniorem, nomine* ALEIDIM *in matrimonium dedit.* Habuit igitur successorem fratrem *Arnulfum*, qui tamquam *Comes de Los* testis iam occurrit in
Prob. h. d. Charta Ducis Brab. d. 6. Sept. 1218. inedita. Hic *Arnulfus* usque ad a. 1216. obses pro *Ludovici* uxore *Ada* in Anglia fuerat; de quo et hoc memorabile, quod ARNVLFVS Comes Losfensis, et WILHELMVS Comes Hollandiae, ex *sororibus*, quas duxerunt, *fratres* seu *affines* facti sunt. Duxit enim *Arnulfus* post reditum ex Anglia, hoc a. 1218. ALEIDIM filiam iuniorem *Henrici* Ducis Brabantiae. Conf. not. ad Prob. a. 1218. post Iul. et 1224. d. 3. Febr. *Wilhelmus* vero Comes Hollandiae, mortua priore coniuge *Aleide Gelrica* a. 1218. (Vid. M. BOXHORNII *Theatrum Holland.* p. 224.) ex terra sancta redux, a. 1220. alteram *Henrici* Ducis

cis Brabantiae filiam, MARIAM IMPERATRICEM, Ottonis IV. Imperatoris viduam, sibi uxorem sumsit: quas *Wilhelmi* cum *Henrici filia Maria* nuptias, Brabantinis aeque ac Hollandis hactenus nisi per nebulam cognitas, argumentis omni exceptione maioribus stabiliam in *Dissertat. Genealogica Comitum Hollandiae.* Nunc tantum coaevi scriptoris, REINERI, testimonium habeto a. 1220. p. 63. MARIA *filia* DVCIS LOVANII, *et primogenita, virgo speciosa et omni probitate insignita,* OTTONI *Imperatori in matrimonium iuncta, mortuo* OTTONE — *Comiti* WILHELMO HOLLANDIAE *iterum in matrimonium copulatur.* Quibuscum confer Chartas a. 1223. M. Iunio, et 1232. d. 28. Febr. imprimis vero not. ad Cod. Prob. d. 12. Oct. 1260.

EXCVRSVS XI.

Prob. hh. aa.

Mansit igitur Wilhelmus solus Hollandiae Comes, solus bonorum fratris sui possessor, eiecta Ada; qualem sese statim a morte Theoderici VII. gesserat. Cuius rei documenta sunt Chartae, quas concessit, in quibus eminet confirmatio bonorum Abbatiae Thosanae, d. 16. Apr. 1204. nec non donatio Terrae de Poel, quam soror eius *Ada* Marchionissa Brandenb. a. 1205. Abbatiae Rijnsburgensi fecerat, in qua hoc memorabile, quod *Wilhelmi mater* ADA, et frater FLORENTIVS Praepos. Traiect. huic Chartae testes adstiterint; atque Ada professa sit, se id facere, *volente et assensu Wilhelmi Comitis et Florentii fratrum suorum*, et *Adae Comitissae, matris suae,* et *Adae neptis suae.* Vnde patet, suam Wilhelmo favisse familiam, uti monui *not.* ad *Chronic.* p. 200.

Prob. h. d.

Ada autem, ut eo revertar, statim a reditu ex Anglia in ditionem Leodiensem ac Comitatum mariti Lossensem secessit, ibi-

Adae fata.

EXCVRSVS XI. ibique dum vixit piis ſeſe operibus dedit, ut docent Chartae, quae etiamnunc ſuperſunt. Et quidem primo a. 1213. con-
Prob. h. a. ſenſit Donationi, qua maritus *Ludovicus Dei gratia Comes de Los* confirmavit *Alodium de Herckenrode*, donatum a *Patre Gerardo Comite*, *ad conſtituendum Monaſterium* Herckenrodae, quam *Sigillorum*, inquit, *nostrorum impresſione corroboravimus*, ADA COMITISSA, VXORE NOSTRA, *eandem appro-*
Prob h.d. *bante*. Eodem anno 1213. d. 10. Maii asſenſum dederunt emtioni venditioni celebratae inter fratrem *Gerardum* Comitem de Rinecce et Monasterium Erbacenſe, confirmante Archiepiſcopo Moguntino, qua in Charta imprimis memorabilis est mentio *Arnoldi*, *fratris ipſius Comitis*, *qui nunc in Anglia obſes*
Prob. h. a. *tenetur*. Eadem porro *Ada* cum *Ludovico* a. 1218. dona Monaſterii Herkenrodae auxit, quod ille fecisſe dicitur *de asſenſu Domini Epiſcopi Leodienſis*, *uxore mea* ADA (*d*) *et fratribus meis Henrico et Arnoldo conſentientibus* —. *quae ut ſtabile robur obtineant firmitatis*, *praeſentem paginam ſigillo meo*, *cum ſigillis tam* VXORIS MEAE, *quam fratrum meorum feci communiri*. Immo Ludovico a. 1218. defuncto ſuperſtes vixit *Ada*, et iuxta maritum ſepulta iacet, ut ex Archivis *Herckenrodenſibus* mihi conſtat, et in *Cod. Probb.* adſtruam (*e*). Vnde errare patet nostros, qui rerum tunc temporis gestarum ignorantes, eam vel *Burgi* in Texalia, vel *Middelburgi* in Zeelandia ſepultam volunt

(*d*) Var. Lect. IDA. Sed eodem redit; utroque enim nomine fuit cognita. Vid. IO. A LEID. *Chr. Belg.* XIX, 1.

(*e*) Vid. MANTEL. in *Hasſelet.* Cap. 2. et 20. et inde A. MATTH. *Anal. Med. Aev.* T. III. p. 132.

funt. De priore loco orta est opinio, ex *Ada* ibidem, ut puta- EXCVRSVS
bant, captiva et defuncta. De *Middelburgo*, confusa est haec XX.
cum avia paterna cognomine, Florentii IV. vidua, *Ada* nempe *Scotica*, quae anno adhuc 1205. in vivis erat, sed postea Medioburgi sepulta est in Abbatia, cui antea fuerat benefica; conferens ei LXIII. *Libras ad opus lapideum*, id est, ad promovendam lapideam Abbatiae *constructionem*: quod cognosco ex Charta inedita *Comitis Hollandiae Wilhelmi* a. 1210. qua Prob. h. a.
hanc matris Adae donationem auxit.

Et sic ADA, infelix illa Matrona, patriis destituta bonis, eiecta terris, absque culpa, absque solatio, vitam alibi egit, postquam properatis ab imprudente matre nuptiis Ludovico fuit sociata, ac patrui artibus in Anglia aliquamdiu captiva haesit. Rem omnem concludo cum WILHELMO PROCVR. Chronici continuatore, p. 498. *Wilhelmus Com. Holl. — confirmationem a Rege consequitur*, XX. *annis Comitatum Hollandiae possidendo; qui licet cognata* [Ada] *vivente possessor iniustus videretur*, *ipsa tamen absque partu mortua*, *eius possessio regulatur*, *et quod prius iure non potuit*, *consequitur ex post facto*. Nimirum ignoravit WILHELMVS PROCVRATOR, ignorarunt et posthac multi alii usque ad initium huius, quod vivimus, seculi, Adam tam diu superstitem vixisse. Clare tamen liquet, Wilhelmum ab a. 1203. usque ad a. 1222. Comitatum Hollandiae gessisse, adeoque non satis accurate Nostrates, *Adam* in Comitum Catalogo reponere solere. Longe profecto felicius res successit sequentibus familiae Hollandicae matronis, *Aleidae*, Wilhelmi II. sorori, nuptae Ioanni Avesnio, cuius nempe filius

EXCVRSVS XI. *Ioannes* II. Comes Holl. factus est; *Margaretae*, quae et ipsa regimen adepta est; nec non *Mariae*, quae *Maximiliano* fuit coniuncta. Harum ope Hollandiae hereditas transiit in familias *Hannoniensem*, *Bavaram*, postremo *Austriacam*. Quod enim ad Domum *Burgundicam* spectat: eamdem, quam Ada, calamitatem atque infelicem fortunam experta est *Iacoba* Wilhelmi VI. Bavari filia, infortunata illa Princeps, quam a terris paternis avertit astutia atque ambitio *Philippi* Ducis Burgundiae; per quem in familiam Burgundicam devoluta est Hollandia.

Conclusio. Atque haec sufficiant de ADAE Comitissae fatis, ex Annalibus, ex Actis Archivisque Publicis, cum *Lossensibus*, tum *Brabanticis*, *Flandricis*, atque imprimis ex *Angliae Romaeque* Chartulariis, depromtis; *quorum omnium notitia* (ut cum D. Robijnsio ad MANTELII *Histor. Lossens.* p. 145. loquar), *si pervenire antehac potuisset ad Scriptores Rerum Hollandicarum, non omnes uno quasi scripsissent calamo*, ADAM *in fata concessisse* a. 1204. *id est altero a nuptiis, sepultamque Medioburgi.* Pervenerunt tandem tamen haec omnia ad notitiam scriptorum Nostratium; iisdemque monumentis magna ex parte feliciter usi sunt praestantiores rerum nostrarum scriptores, Viri clarissimi, A. MATTHAEVS, GER. VAN LOON, IO. WAGENAAR, qui Adam, post a. 1205. superstitem, quasi postliminio restituerunt, eiusque vindicias egerunt.

Quae quum ita sint, quis mecum non vehementer miretur, Virum Illustrem, qui tam splendidam alioquin AEMILII STOKII Rhythmographi Historici Editionem, doctis notis ac commen-

mentariis literario-antiquariis illustratam, vernacule edidit, EXCVRSVS XI. etiamsi cuncta fere haec Documenta atque Acta probantia oculis usurpavit, legit, cognovit; tamen eo pervenire potuisse, ut haec omnia inficiatur, ea revera contigisse praefracte neget. ADAMque iam a. 1205 vel 1206. fato functam, perseveranter statuat, et in reliqua narratione iis Hollandicarum rerum scriptoribus, qui hac luce destituti fuere, firmiter adhaereat, unde in nostra historia ubique vacillat, haeret, et caecutit, vel praeiudicatis ita abripi se passus est opinionibus, ut vera videre non licuerit. Nequis autem temere haec dici putet, respiciat lector veri amans notas V. D. ad STOKE D. II. bl. 151-163. Taxat illic multa Documenta, Literas, Diplomata, quae in publicis Archivis adhuc prostant, eaque tamquam *ridicula*, tamquam *non scripta*, *depravata*, *adulterina*, *spuria*, exsibilat; imprimis vehementer invehitur in Pactum illud Arbitrii sive Laudum, arbitro Philippo Namucensi, inter *Ludovicum* Com. Loss. et *Wilhelmum* Hollandum, compositum. Audiamus hac de Charta eius verba bl. 152. *Waar zalmen de waarheid vinden, alsmen zulke getuigenissen van Tijdgenooten, en daaraan naast volgende Schryveren* [qui nempe, post a. 1205. se de ADA, nec invenisse nec novisse quicquam, ingenue confitentur] *ter zyde stellende, zich vergaapt aan valsche Brieven; die, op zich zelfs beschouwd, menigvuldige proeven uitleveren, datze opgesteld zijn door onverstandige en onkundige bedriegers? Plomper en valscher dan het verdrag van October* 1206. *heb ik zelden geleezen. Ik heb het voorlang vertaald gehad, in veele Artykelen verdeeld, en op de voornaamsten wijdloopige aanmerkingen gemaakt. Die konnen hier geen*

 plaats

